

robert j. sternberg

AŞK BİR ÖYKÜDÜR

Kişisel ilişkiler üzerine yeni bir teori

say

AŞK BİR ÖYKÜDÜR

Kişisel İlişkiler Üzerine Yeni Bir Teori

Dr. Robert Sternberg Yale Üniversitesi'nde psikoloji ve eğitim profesörüdür. Kendisi Satisfaction In Close Relationships'in yazarlarından biri, Successful Intelligence'ın, Thinking Styles'ın ve diğer pek çok kitap ve makalenin yazarıdır. Connecticut'da, Hamden'da yaşamaktadır.

ISBN 975-468-293-3

Kitabın Özgün Adı: **LOVE IS A STORY**
A New Theory of Relationships
©1998 by Oxford University Press, Inc.

AŞK BİR ÖYKÜDÜR
Kişisel İlişkiler Üzerine Yeni Bir Teori
© 1999 Say Yayınları / Kesim Ajans
Yayımlayan: Say Yayınları
Türkçesi: Berat Çelik
Dizgi: Say Yayınları
Baskı ve Cilt: Eko Matbaası
Birinci Basım: Ocak 2000

Genel Dağıtım: **SAY DAĞITIM LTD. ŞTİ.**
Ankara Caddesi No. 54, Sirkeci, İstanbul.
Tel: 512 21 58-528 17 54 Fax: 512 50 80

ROBERT J. STERNBERG

AŞK BİR ÖYKÜDÜR

Kişisel İlişkiler Üzerine
Yeni Bir Teori

Türkçesi
Berat Çelik

say

Alejandra'ya

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ (7-9)

I-ANLATTIĞIMIZ ÖYKÜLER (11-69)

BİR ÖYKÜ OLARAK AŞK (13-25)

AŞK ÜZERİNE ÇEŞİTLİ ÖYKÜLERİMİZ (27-37)

ÖYKÜ UNSURLARI (39-44)

BAZI ÖYKÜ TÜRLERİ (45-50)

ÖYKÜLER NEREDEN GELİR, NEREYE GİDEBİLİRLER? (51-69)

II - AŞK ÖYKÜLERİ (71-286)

ASİMETRİK ÖYKÜLER (77-129)

Öğretmen-Öğrenci Öyküsü (77-84)

Özveri Öyküsü (85-91)

Yönetim Öyküsü (92-101)

Polis Öyküsü (101-110)

Pornografi Öyküsü (110-119)

Dehşet Öyküsü (119-129)

NESNE ÖYKÜLERİ (130-186)

NESNE OLARAK KİŞİ (130)

Bilimkurgu Öyküsü (130-138)

Koleksiyon Öyküsü (138-145)

Sanat Öyküsü (146-153)

NESNE OLARAK İLİŞKİLER (153-154)

Ev ve Yuva Öyküsü (154-162)

İyileşme Öyküsü (162-170)
Din Öyküsü (170-177)
Oyun Öyküsü (177-186)
EŞGÜDÜM ÖYKÜLERİ (186-223)
Gezi Öyküsü (187-194)
Dikiş ve Örgü Öyküsü (194-201)
Bahçe Öyküsü (201-207)
İş Öyküsü (207-214)
Bağımlılık Öyküsü (214-223)
ANLATIMSAL ÖYKÜLER (223-257)
Fantazi Öyküsü(223-231)
Tarih Öyküsü (231-241)
Bilim Öyküsü(241-248)
Yemek Kitabı Öyküsü (248-257)
TARZ ÖYKÜLERİ (257-286)
Savaş Öyküsü (258-264)
Tiyatro Öyküsü (264-271)
Mizah Öyküsü (272-278)
Gizem Öyküsü (278-286)

III-ÇIKARIMLAR (287-311)

ÖYKÜ GÖRÜŞÜNÜ SINAMAK (289-296)
AŞK NEDİR? (297-302)

NOTLAR (303-311)

ÖNSÖZ

Diğer herkes gibi ben de neden bazı yakın ilişkilerimin başarıya ulaştığını ve bazılarının ise başarısız olduğunu kestirmeye çalışarak epeyce zaman harcamışımdır. Başka pek çok insan gibi ilişkiler üzerine okudum, onlarla ilgili çeşitli medya sunumlarını izledim ve bana konuyu kavramama yardımcı olma sözü veren danışmanlara gittim. Hatta bir psikolog olarak kariyerimin bir bölümünü kendi açımdan neyin işe yaramış ve neyin yaramamış olduğunu anlamaya çalışarak geçirdim. Tuhaftır ki, kendi kuramlarım bile bana, peşinde olduğum gerek kendi ilişkilerime gerekse başkalarınınkine ilişkin kavrayışı sunacak gibi görünmüyordu.

Aşkı incelemeye 1980'lerin başında giriştim, öncelikle onun yapısı üzerinde yoğunlaşarak. Bir yüksek lisans öğrencisi olan Susan Grajek ile birlikte psikometrik nitelikli bir aşk kuramı oluşturdum.(1) Amaç aşkın yapısal kuruluş kalıpları açısından kavranıp kavranamayacağını ortaya çıkarmak ve eğer öyle ise bu kuruluş kalıplarının doğasını keşfetmekti. Bu teoriye göre aşk çok sayıda farklı duygular, düşünceler ve güdüler, bir başka kimseyi önemsemek, iyi iletişim kurmak ve destek olmak gibi tavırlar, bakımından kavranabilirdi. Sorun, aşkın unsurlarının bu "kuruluş kalıpları"na sistematize edilmeksizin ve neden benim ya da herhangi bir başka insanın ötekilere değil de belirli insanlara aşık olduğuna dair görüş bildirilmeksizin tanımlanır görünmesiydi.

1980'lerin sonlarında, aşkın üç bileşeni kapsar şekilde kavranabileceği yeni, üçgensel bir aşk kuramı tasarlamıştım; mahremiyet, tutku ve bağlılık.(2) Aşkın farklı türleri bu bileşenlerin farklı birle-

şimlerini içeriyordu. Sözelimi romantik aşk mahremiyet artı tutku ile, ahmakça yahut sersemce aşk ancak tutkuyla ateşlenen bağıllık- la ve mükemmel yahut eksiksiz aşk her üç bileşenin -mahremiyet, tutku ve bağıllığın- birleşimiyle tanımlanıyordu. Bu kuram aşk tür- lerini önceki kuramın yapmadığı bir biçimde sistemleştirmekle be- raber, neden benim ya da herhangi bir diğer kimsenin bir insana - bir başkasına değil- aşık olduğunu veya bir sevgi ilişkisini sürdür- e-bildiğini hâlâ açıklamıyordu.

1990'ların ortalarında olayları yeni bir ışık altında görüyordum. İlişkiler hakkında dinlemiş olduğum pek çok öyküyü kavramam ve sistemleştirmem gerektiğini fark ettim. Bu öyküler yalnızca ilişki- ler arasında değil, bazen ilişkiler dahilinde de tamamen farklılık sergilemekteydi. İki eş, ilişkileri üzerine tamamen farklı öykülere sahip olabiliyordu ve öyküler çok farklı olduğunda eşler daha az memnun kalmış gibiydiler. Böylece bir öykü olarak aşk görüşünü formüleştirmeye başladım.(3) Burada sunduğum bakış açısı bu- dur. Temel düşünce, öyküleri kendimizinkiyle aynı ya da benzer olan, fakat bu öykülerdeki rolleri bizimkini tamamlayan insanlara aşık olma eğilimini taşıdığımızdır. Bu nedenle bazı açılardan bizim gibidirler, fakat öteki tarafları muhtemelen bizden farklıdır. Öykü- leri epeyce farklı olan birisine tesadüfen aşık olursak gerek ilişki- miz ve gerekse bunun temelindeki aşkımız tehlikededir.

Aşk bir öyküdür görüşünü sınamak için bu kitapta anlatılan ba- zı verileri topladık, fakat geçerlilik sağlama çabalarımız aralıksız devam ediyor, muhtemelen uzunca bir zaman da edecek. Bu ne- denle, kitap her yönüyle sınanmış nihai bir ifadeden ziyade gelişim sürecindeki bir çalışmayı aktarmaktadır.

Bu kitabı aşka ilgi duyan herkes için yazdım ve olasıdır ki, he- men herkesi içeriyor. Bu bir nasıl yapmalı kitabı olmadığı gibi şifa bulma tarzındaki bir zihniyete teşvik eden bir kitap da değildir. Konunun yabancıları olanlarla profesyoneller için aynı ölçüde değer taşıyabilecek, ciddi olmakla beraber okuyucuyla kolayca buluşabi- len bir kitap yazmaya gayret ettim. Bunun -bana ait önceki kuram- lar da dahil- geleneksel kuramların yanıtlamayı başaramadıkları, aşık olduğumuz kişilere neden aşık olduğumuz ve bazı insanlara karşı aşkımızı sürdürürken neden diğerleri için bunu yapmadığımız

gibi soruları yanıtlayacak bir aşk görüşünü sunduğunu ümit ediyorum.

Bu kitaba doğrudan ya da dolaylı olarak bir dizi insan katkıda bulundu. Aşk üzerine araştırmamdaki ilk çalışma arkadaşlarımdan gerek Susan Grajek ve gerekse Michael Barnes düşüncemin gelişiminde rol oynadılar. Daha yakın zaman içinde Anne Beall ile ortak çalışmalarım da aşka dair görüşlerimi daha fazla geliştirmeme yardımcı oldu, özellikle toplumsal bakımdan nasıl kurulduğu ile ilgili olarak.(4)

Mahzad Hojjat insanların aşka ilişkin öykülerini belirlemek amacıyla bu kitapta sunulan envanter maddelerini geliştirmede değeri ölçülemeyecek bir çalışma ortağı oldu. Hojjat aynı zamanda kurama geçerlilik kazandırmada işbirliğinde bulunmuştur, kocaman bir psikoloji sınıfının üyelerinin aşk ilişkilerinin öykülerini yeniden hesap ettikleri bir incelemeyi de içermek üzere. Neil Wechsler'in de, bu kitapta anlatılan öykülerin toplanmasında ve sunulmasında, ayrıca öğretmen-öğrenci öyküsünü ortaya atmada değeri ölçülemez.

Aşk üzerine hazırladığım kitabımın gelişimindeki çeşitli aşamalarda benimle birlikte uğraş verdikleri için bütün bu çalışma ortaklarına minnettarım. Sai Durvasula kelime işlemeye saatlerini ayırdı, ki bunun için de müteşekkirim. Son olarak, kitabı Oxford University Press adına sahiplendiği için Joan Bassert'a, müsveddenin düzeltmelerini yaptığı için Sue Warga'ya, kitabı Oxford University Press'te basılma aşamasına getirdiği için Kim Torre Tasso'ya ve bana aşk üzerine epeyce fazlasını öğreten ailemin bütün üyelerine şükran duyuyorum.

Bu kitaptaki öyküler ya ayrı ayrı gerçek durumlara ya da uzun yıllar içinde geliştirilen örneklerin birleşimlerine dayanmaktadır. Yine de, örneklerdeki bütün isimler ve ayrıntılar onları tamamen anonim kılmak için değiştirilmiştir.

*R.J.S.
New Haven, Conn.
Ağustos 1997*

I

ANLATTIĞIMIZ ÖYKÜLER

Aşkın bir öykü olması ne demektir? Öykülerin nitelikleri nelerdir? Öyküler nasıl gelişir? Bunlar bu bölümde değinilen sorulardır. Sizlere aşk öykülerinin neler olduklarını, neden önem taşıdıklarını ve onları anlamamanın yaşamınızı nasıl değiştirebileceğini göstereceğim.

BİR ÖYKÜ OLARAK AŞK

Zach ve Tommy yirmi sekiz yıldır evli. Arkadaşları başından beri ayrılacakları kehanetinde bulunmakta ve tahminleri akla uygun gibi. Tommy sürekli Zach'ı ayrılmakla tehdit ediyor; O da, karşılık olarak, sert ve ani bir çıkışla ona hiçbirşeyin kendisini daha mutlu edemeyeceğini söylüyor.

Zach ve Tommy hemen her an kavga ederek bir bakıma arkadaşlarını da zor durumda bırakıyorlar, çünkü kavga aleni olduğu kadar gürültülü de. Arkadaşları daha uyumsuz bir çift düşünemiyor ve Zach ile Tommy'i bir arada tutan tek şeyin muhtemelen katıksız eylemsizlik olduğu kanısına varmışlar.

Diğer tarafta, Valerie ve Leonard ayrıldılar. Onları tanıyanlardan hiç kimse nedenini tam olarak anlayabilmiş görünmüyor. Kusursuz bir evlilikleri varmış izlenimini veriyorlardı. Doğaldır, sorunları ve ilişkilerinin derininde duydukları acıyı sadece gizleyen diğer pek çokları da öyleydi. Ne var ki burada tuhaf olan, Valerie ve Leonard'ın da mükemmel bir evlilikleri olduğunu düşünmeleridir. Birbirlerine tam da bunu ifade etmekte ve arkadaşlarına da aynısını söylemekte idiler. Çocukları, sonradan, ebeveynlerinin gerçekten de hiçbir zaman kavga etmediklerini, ettiklerinde bile, kavgaların daha

çok küçük anlaşmazlıklar şeklinde gerçekleştiğini açıklamışlardır.

Sonunda Leonard, işyerinde birisiyle tanışarak Valerie'yi onun için terk ettiğinde Valerie ve Leonard ayrıldı. Leonard biraz sıkılmış gibiydi ve kendi davranışından utanıyor, bunu ancak sonunda gerçek aşkı bulmuş olmaya dayanarak haklı gösterebiliyordu. Gelgelelim can sıkıntısı başgöstermezden önce bir zamanlar Valerie'yi gerçek aşkı olarak düşünmüş bulunduğunu itiraf etmekteydi. En sonunda, olup bitenleri anlama çabasıyla terapiye girdi.

Beylik bilgeliğin bakışıyla, Zach ve Tommy ayrılmış ve Valerie ve Leonard sonsuza dek mutluluk içinde evli kalmış olmalıydı. Yazgıları, oluşturulduğu teori ne olursa olsun mantıklı herhangi bir tahmine karşı çıkar görünüyor. Bu iki çiftte neler olduğunu anlamanın bir yolu bulunabilir mi?

AŞK ÖYKÜLERİ

Bu çiftlerin davranışını anlamanın bir yolu, mevcut ilişkileri dahilinde aşkın ne olduğu ve ideal anlamda aşkın ne olması gerektiği üzerine eşlerden herbirinin ne tür bir öyküsü bulunduğunu dikkate almaktır. Eşlerin aşkın ne olduğuna ve ne olması gerektiğine ilişkin öyküleri birbirine uyabilir ya da uymayabilir. Bir çift olarak varlıklarını sürdürmeleri, aşkın ideal anlamda ne olması gerektiğinden bahseden bireysel öykülerinin içinde yer aldıkları gerçek ilişkinin öykülerine yeteri kadar yakın olup olmamasına bağlı bulunabilir mi diye merak ediyordum. Sözgelimi, birisi romantik bir peri masalı yaşamak ister, oysa kendini gerçekte bir savaş öyküsünü yaşar durumda bulursa, hoşnutsuz olması olasıdır.

Başkaları savaş öyküsünü tercih eder ve romantik peri masalında sıkıntıdan patlayacak gibi olurlar.

Zach ve Tommy için ilginç olan, her ikisinin de aşkı savaş olarak gören öykülerinin bulunmasıydı. İlişkileri diğer insanlara ne derece çılgınca hatta saçma sapan görünürse görünsün onlara göre ilişki yürümekte idi. İlişki, herbirinin istediğine bütünüyle denk düşüyor ve her ikisi de aynı şeyi istiyordu. Buna karşıt olarak, Valerie ve Leonard'ın diğer insanlara sağlıklı görünen bir ilişkisi vardı, ancak sonunda ilişki Leonard'ın neyi arzuladığı ile ilgili öyküsüne uymadı; sonuç olarak onun istediği ile Valerie'nin istediği her bakımdan ayrıydı. Onlar, aşk üzerine çok farklı öykülerle büyümüşlerdi ve hâlâ ellerinde bunlar vardı.

Hepimiz aşk öyküleriyle büyüdük. Yıllar önce, çok daha genç olduğum zamanlarda Erich Segal çok satan bir roman yazmış ve ona basitçe Love Story adını vermişti. Başlık yerindeydi; sonuç olarak kitap, kitabevlelerinde ve ekranda muazzam bir başarı kazandı. Gerçek yaşamdaki ilişkilerimiz bu tür öykülerden etkilenir mi?

Çoğu zaman gerçekçi olmamız -kendimize anlattığımız öyküleri gerçekte olup bitenlerden ayırmamız, gerçeği kurgudan ayırt etmemiz- gerektiği söylenir bize. Birini daha iyi tanımaya başlamada bütün sorun, inanıldığı üzere, kişinin "gerçekte neye benzediği"nin farkına varmak, kişiye benzer olarak algıladığımız ya da tasarladığımız şeyin ötesine geçmektir.

Yine de gerçeğin kusursuz bir biçimde kurgudan ayrılması kişisel ilişkiler çerçevesinde mümkün değildir, çünkü bir ilişkinin gerçeklerini kişisel kurgularımıza uyum sağlamak üzere biçimlendiririz. Pek çok bakımdan, öykülerimizin bir bileşimiyiz. Immanuel Kant'ın Arı Usun Eleştirisi'nde işaret ettiği gibi, nesnel bir gerçeklik varsa, bu bilinemezdir. Bütün bilebileceğimiz,

kurduğumuz gerçekliktir. Bu gerçeklik bir öykü biçimini alır.

Aşk gerçekten bir öyküdür; öyleyse yazarlar William Shakespeare ya da Gabriel Garcia Marquez veya Erich Segal yahut Barbara Cartland'dan ziyade yalnızca biziz.(1) Aşka dair öyküler çağlar boyunca varolmuşlardır ve bu öykülerin temel konuları ve planları çok az değişmiştir. Bununla birlikte, değişen, bazı öykülerin diğerleriyle karşılaştırıldığında sahip oldukları yaygın ünün yanı sıra bu öykülerin günlük yaşamda nasıl bir rol oynadıklarıdır. Romanlarda, oyunlarda, pembe dizilerde ya da bir başka yerde olsun, aşk öyküleriyle, kendi işini kendin gör kitapları ya da ilişkimizi anlamak ve ilerletmek için atmamız gereken genel adımların listelerini içeren dergi makaleleri ile olduğundan daha fazla bağımız vardır. Öyleyse belki de yaşamlarımızda aşk öyküleriyle daha fazla ve mantığa göre düzenlenmiş olan bu aşamalı listelerle daha az ilgileniyor olmamız gerekmektedir. Listelerin sorunu akla uygun olmamaları değildir; apaçık biçimde işe yaramamalarıdır, bir psikoterapi akımının bir bölümü olarak sunulabilirler.

İnsanların aşk yaşamlarını geliştirmeye yönelik gelecekteki terapiler, yalnızca kendimize anlattığımız öykülerin sonuçlarına, diğer bir deyişle, ilişkinin neden başarısız olduğu konusundaki değerlendirmemize değiniyorsa, işe yaramaz. Öykülerin kendilerine bakmamız gerekiyor. (2) İnsanlar bir terapistten diğerine, bir evlilik danışmanından bir başkasına koşturabilir ve işlerin daha iyiye gitmediğine tanık olabilirler. Çözümlenenlerin sebeplerden ziyade belirtiler olmalarından ileri gelir bu, aspirinin bir hastalığın nedeninden çok belirtilerini tedavi etmesine epeyce benzer biçimde. Bir aspirin herhangi bir virüsle bağlantılı ateşi düşürebilir, ancak virüslü kişiyi iyileştirmeyecektir. Daha kötüsü, hiçbir du-

rumda, bir virüsle birlikte gelen ateşin virüsten kaynaklanmamasıdır. Bu, virüsü tamamen yok etmek için sıcaklığını yükseltmeye çalışan vücudun bir tepkisidir. Bu nedenle, sadece belirtileri ele alarak aslında işleri kötüleştiriyor olmamız mümkündür.

Bir ilişki sözkonusu olduğunda, depresyon, heyecan ya da kaygı gibi başarısızlık belirtileri birşeyin yanlış olduğuna işarettir. Psikoterapi görme ya da haplar alma, sorunun kaynağı olan ilişkiyi geliştirecek herhangi birşey yapmaksızın depresyon ya da kaygının belirtilerini hafifletebilir. Sonunda bize göre yanlış olmayı sürdüren, kendi kişisel ideal aşk öykümüz adına kötü bir eşleşme olan, bir ilişkiyi hoşgörmek durumunda kalabiliriz, gerçekte yapmamız gereken ya ilişkimizi ya da öykümüzü değiştirmek olduğu halde.

Harry Sally ile Karşılaşınca filmi gösterildiğinde epeyce başarılı olmuştu, çünkü aşk öyküleri düşüncesini ve özellikle aşk üzerine öykülerin arkadaşlıkla ilgili olanlardan nasıl ayrıldığını inceliyordu. Harry'nin Sally ile ilişkisi ve onun aşka değil fakat arkadaşlığa dair kendisinde önceden yerleşmiş olan bir öykü tasarımına uyduğu yönündeki sezgileri. Yakın ilişkilerine rağmen Harry, uzun yıllarını diğer kadınlarda romantik aşkı aramakla geçirmişti. Sonunda aşka ilişkin öyküsünü değiştirdi, bir bakıma Sally ile olan ilişkisi nedeniyle. Ancak bu öykü değişene kadar, gerek birinin gerekse diğerinin yaptıkları bir yana, Harry, Sally'e romantik bir gözle bakamıyordu. Harry öyküsünü değiştirdiğinde, Sally ile ilişkisi ilerledi ve hatta kendini dönüştürdü.

İnsanlar her zaman romantik yönden çapraşıktırlar ve bu nedenle her zaman mahrem ilişkilerini kavramak, geliştirmek ve dönüştürmek çabasında olan insanlara rastlanacaktır. İnsanlar bunu yapmak için her çareye başvururlar: Birbirleriyle, ilişkinin dışındaki arkadaşla-

rıyla, aile üyeleriyle ve terapistlerle konuşurlar. Kitaplar satın alır, kurslara katılır ve video filmleri izlerler. Ancak insanlar ilişkilerini yürütme çabalarında ne ölçüde başarılıdır? ABD ve diğer pek çok ülkede yüzde ellilerde seyreden boşanma oranı bize bir ipucu veriyor, ancak sadece sınırlı bir ipucu. Muhtemelen sona ermeyecek olmakla birlikte mutsuzluğun varolduğu ilişkileri hepimiz gözümüzün önüne getirebiliriz. Çoğumuzun gerçekten mutlu gittiğini bildiği ilişkiler bir elin parmaklarını geçmez.

Ya teklifsiz ilişkiler olanaksızlık derecesinde zordur ya da, her nasılsa, ilişkileri kavrama ve geliştirme çabalarımız onları sürdürmenin içerdiği önemli bir noktayı gözden kaçırmaktadır. Bir öykü olarak aşk düşüncesinin yardımcı olabileceği yer burasıdır: Herbirimizin aşk üzerine ideal bir öyküsü vardır ve kendimiz hakkında öğrenebileceğimiz en önemli şey bu olabilir.

ÖYKÜLER OLARAK İLİŞKİLER

Birine ilk rastladığımızda doğal olarak o insanı daha iyi tanımak, bizim gibi düşünüp düşünmediğini anlamak isteriz. İlk izlenimlerimizi gerçekliklere uydurmak, kurgunun yerine gerçeği, öykülerin yerine doğruları koymak arzusu duyarız. Birini tanımaya başlarken, bir “kurguyu” kurgusal olmayanın “gerçekliği” ile değiştirdiğimizi tasarlarız zihnimizde. Ancak ilk izlenimler üzerine, evlenmeyi ve nikahı çevreleyen törenler üzerine düşünürsek, çoğu zaman gerçekte yaşanan bu yer değiştirme değildir. İlişkilere önceden edinilmiş pek çok düşünceyle geliriz. Bu düşünceler ya da öyküler kendi içlerinde doğru ya da yanlış değildirler, daha az ya da daha fazla uyuma yatkın -yani çevreye gereğince

uyum sağlamada daha fazla veya daha az sağlıklı- olabilirler. Uyuma yatkın olarak görülen, zamana ve yere göre değişir. Sözgelimi bir kültür, aşkı evliliğin ayrılmaz bir parçası gibi görebilir; bir diğer kültürün aşka evlilikle ilgisiz bir konu olarak bakması mümkündür. Her iki kültürde, bu değerlerin kültürel geleneğin az çok keyfi meseleleri olarak değil, doğru ve yanlış sorunları şeklinde öğretilmeleri olasıdır. “Gerçeklikler” olarak görülenler daha çok gerçekliğin sezgileridir; öykülerdir. Öykü, yaşantılarımızın genel durumu içinde ilişkiye anlam verir. Bazen bir ilişkinin içindeki eşlerden herbiri aynı tavırlarda ve olaylarda farklı anlam görür, çünkü herbiri tavırları ya da olayları farklı bir öyküye dayanarak yorumlamaktadır.

Benim Öyküm, Senin Öykün

Tyrone, Samantha ile karşılaştığında hayatının aşkını bulmuş olduğunu düşünüyordu. Önceden yanlışlar yapmıştı, ancak bu defa değil. Samantha onun aradığı herşeye, hatta asla bulamayacağını düşünmüş olduğu şeylere bile sahip görünüyordu. Güzel, akıllı, seksi, açık fikirli, dengeli ve spor dallarıyla ilgili idi ve güzel bir mizah duygusu vardı. Hepsinden iyi olan, kendisine ilgi duyuyor olmasıydı. Tyrone, Samantha’ya birlikte Cubs’ın bir maçına gitmeyi önermiş, o da kabul etmişti.

Bir ay içinde Tyrone ve Samantha düzenli olarak flört etmekte idiler. İki ayın sonunda yoğun bir aşk ilişkisi yaşıyorlardı. Üç ay sonra Tyron’un aklına başka düşünceler gelmeye başladı. Samantha’nın diğer bir erkekle gizlice görüştüğünden son derece emindi, belki birden fazlaydı. Öykünün bütünü bununla iğrenç bir benzerlik taşıdığı görüntüsü kazanmaya başlıyordu; gü-

venilemeyen, dürüst gibi görünen ancak yakaladığı ilk fırsatta dolaplar çeviren bir kadın. Tyrone çok geç olmadan Samantha'yı daha iyi tanımaya başladığı için memnundu. Bazı çirkin sahnelerden sonra ilişki üzücü bir biçimde sonlandı. Tyrone bundan hoşnuttu; Tyrone'dan başka hiç kimseyle görüşmemiş olan ve kuruntulu diye değerlendirmeye başlamış olduğu bir adamla birlikteliği arzu etmeyen Samantha da öyle.

Tyrone, aralıksız olarak zihninde eşlerinin onu aldatıldığını tasarlıyor olmasıyla kuruntulu bulunabilirse de, bir bakıma hepimiz Tyrone'a benzeriz, insanları zamanla tanımaya başladığımızda kendi düşünce ve duygularımızı -geçmişimizin duygusal yükünün yanında kazanmış olduğumuz bilgeliği- onların üzerine yansıtmaya başlarız. Sonuç olarak, bir insanı daha yakından tanımaya başladığımızı hissetsek de gerçekte hiç de bunu yapıyor olmayabiliriz. Tersine, gitgide, kişinin aslında nasıl biri olduğu ile daha az ve o kişiyi nasıl biri olarak hayal ettiğimizle daha fazla ilgisi bulunan bir öykü yaratıyor olabiliriz. Doğrusu şu ki, insanları en çok onlara ilişkin kendi sezgilerimiz yoluyla tanıyoruz.

Tyrone gibi olmadığınızı söylüyorsunuz. Belki farkına vardığınızdan daha fazla benziyorsunuz ona. Bir keresinde aşk üzerine araştırmalarıyla ünlü birisiyle karısı ile ilişkisi üzerine konuşuyordum. Bu kişi yakın ilişkiler alanında, bu tür ortaklıkları ruhsalimsel açıdan kavrama çabasındaki o insanlar arasında seçkin bir yeri olan bir öncüdür. Bana iki on yıldan fazla süren evliliğin ardından bir gün oturma odasında eşiyile aralarında ne türlü bir konuşma geçtiğini anlattı: Şömine yanıyordu, dışarısı alacakaranlıktı ve dekor daha romantik olamazdı. Karısı düşünmeden bir yorumda bulunmuş ve ansızın onun ilişki üzerine tüm bakış açısı değişivermişti. Kendisinin ilişkiye bakış tarzı ile onunkinin nere-

deyse ortak hiçbir yanları bulunmadığının farkına varıyordu. Yirmi yılı aşkın bir zamandır buna her nasılsa dikkat etmemişti. Daha başka konuşmalar, en azından onun açısından yeni hipotezini doğrulamakta idi. Sonuç olarak evliliği sona erdi.

Bu aşk araştırmacısı Tyrone değildi. Yine de araştırmacı, yanılışmalara karşı herhangi birimiz kadar hassastı. Yeni sezgisi doğru muydu? Gerçekten de, kesin olarak bilmenin hiçbir yolu yoktur. Tyrone'a benzer biçimde bir öyküyle başlamış ve onu bir diğeriyle değiştirmişti. Karısı da, Samantha gibi kendi farklı öyküsüne sahipti. Bir ilişkinin hiçbir nesnel, doğru öyküsü yoktur ya da en azından, bunların hiçbirini bilmemiz mümkün değildir.

Herhangi bir kuşkunuz varsa, bir boşanma durumunu yaşayan iki insanla konuşun sadece. Çoğu zaman herbiri farklı bir evliliği anlatıyormuş gibi gelecektir. Eşlerden birinin portresini sunduğu ilişkinin ötekinin tanımladığı ile hemen hiçbir ilgisinin bulunmaması olasıdır. Boşanmalarında başta gelen bir nedendir bu: İçinde bulundukları ilişkiye dair öyküleri gerçekte hiçbir benzerlik noktasının bulunmadığı yere doğru uzaklaşmıştır birbirinden.

Bununla birlikte, öykülerin ayrıklıkları başarısız ilişkilerle sınırlı değildir. Michael Barnes ile işbirliği yaparak, çiftlerden eşleri hakkındaki duygularını ve ötekinin kendileri hakkında neler hissettiğini düşündüklerini soran anketleri doldurmalarını istedik.(3) Soruların bazılarında eşlerden herbirinin diğer eşin nasıl yanıt vereceğini tahmin etmesi gerekiyordu. 0'dan 1'e kadar olan, 0 ile, eşin nasıl yanıt vereceğini kişinin sadece rasgele tahmin ettiği ve 1 ile, onun her zaman doğru tahminde bulunduğu imlenen bir ölçekte, eşin gerçekte nasıl yanıtladığı ile kişinin eşinin ne türlü yanıt vereceğini dü-

şündüğü arasındaki korelasyon sadece 0.3'tü. Diğer bir deyişle, kişilerin nasıl yanıt verdikleri ile eşlerinin nasıl yanıt vereceklerini tasarladıkları arasında ancak düşük düzeyde bir ilişki vardı. İnsanlar eşlerinin kendileri için gerçekte ne hissettiklerinden habersizdi. Üstelik bunlar istikrarlı ilişkileri olan çiftlerdi! Başarısız ilişkiler yaşayan çiftlerde sonuçların neler olabileceğini düşünün bir. Deneylerime göre, çoğu zaman eşlerden birinin hoşnutsuzluk gösterdiği hatta boşanmayı istediği zamanlarda öteki eş tamamen gafil avlandığı duygusuna kapılmaktadır. Oysa boşanma isteyen eşe haberin beklenmedik olup olmadığı sorulsa o kimse muhtemelen ötekini düzinelerce, hatta yüzlerce kere uyardı olduğunu söyleyecektir. Kadın ve erkeğin ilişkiye dair öyküleri iletişimlerini büyük ölçüde bir yanıl samaya dönüştürecek denli ayrılmıştı. Tersine, ortak öyküler -tamamı iyi iletişimin temelini oluşturan- paylaşılmış dünya görüşlerini, ilişkiler üzerine kabulleri ve olayların yorumlarını getirdiği zaman ilişkilerin başarılı olmaları daha olasıdır. İnsanların farklı aşk öykülerinin bulunduğu gerçeği aşka dair önemli bir noktayı aydınlatıyor: Aşkın ne olduğunu kestirmeye çalışmak sinir bozucu ve boşuna bir çaba olabilir çünkü herhangi iki insan için pek de aynı şey değildir bu. Herkese göre bir öyküdür, ancak öykünün içerdikleri bir insandan diğerine epeyce farklılık gösterebilir. Aynı zamanda, bir ilişkinin içindeki iki insanın kendilerine ait, bireysel olanlardan ayrı, ortak bir öyküyü yaratmaları bir biçimde gerekiyor olsa da.

Bizim Öykümüz

Kişilerden herbirinin ilişki üzerine kişisel bir öyküsü olmakla kalmayıp aynı zamanda çiftin paylaştığına

inandığı ortak bir öykü kavrayışı vardır. Ortak öykü herbir kimsenin öyküsüyle örtüşebilir de örtüşmeyebilir de. Ayrıca doğaldır ki, kadın ve erkek ortak öyküye ilişkin farklı kavrayışlara sahip olabilir. Beth ve Blake'i ele alalım.

Beth ve Blake yirmi yıldır beraberler ve her ikisi de ilişkiden memnun. Yirmi yıl boyunca onun kahrını çekmiş olmaları ve özellikle iki çocukları etrafında yaşanan birkaç gerilim sözkonusu olmuşsa da evliliklerinin görece sorunsuz sürmesi gerçeğinden gurur duyuyorlar. Pek çok bakımdan mutlu çift modeli oluşturuyorlar. Belki her bakımdan değilse de.

Beth altı, neredeyse yedi aydır David'le görüşüyor. David boşanmış ve tekrar evlenmek onu ilgilendirmiyor. Tuhaftır ki, Blake'i terk etmek Beth'in yapmayı düşünebileceği en son şeylerden biri. Onunla gerçekten mutlu, ancak doğasında dinginlik ve bir bakıma heyecansızlık bulunan bir tarzda. David'le görüşmenin hayatına Blake ile kesinlikle elde edemediği bir tür heyecan getirdiğini seziyor.

Beth, David ile ilişkisi konusunda suçluluk duyuyor. Bunun hiçbir sahici anlam taşımadığını ve dahası, Blake öğrenirse onun bir dakika sonra kapının dışında olacağını da biliyor. Hiçbir barışma sözkonusu olmazdı; Blake'e göre değildi bu. Besbelli son derece gururlu biriydi. Bir tarafı David ile ilişkisini çok geç olmadan derhal bitirmek istiyordu. Ancak -görünüşe göre birinciye paralel olarak ortaya çıkan- diğer tarafı, bırakabileceği kanısında değildi.

Beth'in durumun bütününe ilişkin tuhaf bir kararsızlığı var. Blake ile ilişkisine dair gerçek öyküsü olumlu. Ortak öyküleri de fazlasıyla olumlu, ancak bu ortak öykü tam olarak nedir? Blake'in bu ortak öykü konusundaki kavrayışının kendininki ile aynı olamayacağının

farkında. Blake ile birlikte olduğu zamanlarda rol yaptığını biliyor. Blake ile yaşanan gerçek öykü kendisinin ideal öyküsünden kesinlikle son derece uzak. Er ya da geç birşeyin ortaya çıkması gerekiyor. Beth bunun ne olacağından emin değil.

Beth ve Blake'in durumu görüldüğünden daha karmaşıktı aslında, çünkü Blake de Beth'den habersizce bir başkası ile görüşüyor ve neredeyse Beth ile tamamen aynı düşünceleri taşıyordu. İlişkide sezdikleri durgunluğu birbirlerine ifade etmiş olsalardı bunu onarabilirlerdi. Bunun yerine herbiri diğerinden gizlemeye çalıştı.

Hem Beth hem de Blake, gerçekte farkında olduklarından daha fazla ortak yanları bulunabileceği halde, rol yapar görünüyorlar. Bazen bir çiftin paylaştığı öykü sınanmaların en hafifine dayanamayacak denli yıpranmıştır. Yakınlarda ulusal bir gazetede yer alan bir haber yazısı sadece bir piyango bileti üzerine boşanmış nişanlı bir çiftten bahsediyordu. Kadın bileti satın alır ve saklaması için adama verir. Bilet ikramiyeyi kazanır ve kadın onu geri ister; o kendisine aittir. Adam böyle düşünmez; o kendilerininindir ve parayı yönetmenin erkeğin işi olduğuna inanmaktadır. Şu anda mahkemenin karara bağlaması gereken bir konu bu. Çift, epeyce gecikmeli biçimde, ilişkiler hakkındaki görüşlerinin pek de fazla benzer olmadığını fark etmiştir.

Zamanla eşlerin daha fazla benzeştikleri sıklıkla söylenir. Bu görüşün kaynağı, kısmen, insanların uyumlu öyküleri olan eşler seçmeye çalışmakla kalmayıp aynı zamanda, bunu öyküleri adına daha iyi bir eşleşmeye dönüştürmek için, eşlerinin davranışını etkin olarak biçimlendirir yönde tavırlar sergilemeleridir. Başka bir ifadeyle, eş arzulanan role pek fazla uyum göstermezse kişi istenen tavrı teşvik etmek üzere eşe karşı bilinçli ya

da bilinçsiz olarak tasarlanmış davranış biçimleri ortaya koyacaktır. Biçimlendirmenin sonucu, kişinin önceden olanaklılığını asla aklına getirmedığı bir ilişkide kendisini rol oynar durumda bulması olabilir. Bunun birey açısından uygun, hatta kabul edilebilir bir rol olması veya olmaması mümkündür. Rol kabul edilebilir değilse, kişi ilişkinin hoş karşılamadığı bir biçimde kendisi üzerinde güç kullanmakta olduğunu sezebilir.

İlişkiler güçlü ve dönüştürücüdürler, bizi arzu etmeyebileceğimiz tarzda değiştirebilirler. Bizi hareket etmeye yönlendiren yalnızca kendi aşk öykümüz değil, bunun yanında eşimizin aşk öyküsüdür. Üstelik durum her birimizin aşk üzerine çok sayıda öyküye sahip olmamız gerçeği ile karmaşıklık kazanmaktadır. Bu çok yönlü öyküler nasıl bir rol üstlenirler? Bilinçli midirler? Bu sorulara ve diğerlerine gelecek bölümde eğileceğiz.

AŞK ÜZERİNE ÇEŞİTLİ ÖYKÜLERİMİZ

Genellikle her birimizin aşk üzerine sadece bir tane değil, çok sayıda öyküsü vardır. Bu öykülerin altını çizdiği gerçek, yalnızca aşkın farklı insanlara göre pek de aynı şey olmadığı değil, bireysel bakımdan bize göre dahi onun tek, basit bir şey olmadığıdır. Aaron ve Lucy'nin durumunu göz önüne alalım.

Aaron, Lucy ile yedi aydır görüşmekte. Her ikisi için de ikinci dönem bu, ancak ikisi de bu defa tamammış gibi hareket ediyorlar. İkisinin de hayattan aynı şeyleri beklediğini ve uyumlu olduklarını keşfetmişler. Birlikte oldukları zamanlarda herşey sakın ve huzurlu; sonunda. Her ikisi de, kendilerinin sakın ya da huzurlu olmalarına hemen hiçbir zaman olanak tanımamış kapalı evliliklerden geliyorlardı. Ne değişim! Evlilikten ve çocuklardan (birlikte geçirilecek bir yaşamdan) söz etmeye başlıyorlar. Varsayımsal bir gelecek üzerinc girilen konuşma, her nasılsa, şimdi gerçek bir gelecek gibi görünene değinir olmuştu. Lucy kurgulamaların nasıl böyle hızlı bir biçimde kendilerini daha ileri birşeye dönüştürdükleri konusunda pek kesin değil. Öylece gerçekleştirmiş gibi görünüyor.

Ne yazık ki, başka şeyler de gerçekleşmekte idi. Üç hafta önce Aaron, Dottie'ye aldırış etmezdi. Şimdi, sonunda belki de aldırış ettiğini düşünüyor. Hafta boyunca süren bir iş gezisinde, ziyaret ettiği tesiste bir müdür yardımcısı olan Dottie ile karşılaştı. Hafta ilerledikçe, görünüşe göre, iş gezisinden ziyade Dottie ile ilgili bir öyküye dönüşüyordu bu. Ona makine parçaları satmaya çalışarak başlamış ve sonunda kendisini satmaya çalışır olmuştu. Aaron'un zihni tamamen karışmış durumdadır.

Lucy ile güzel bir ilişkisi var. Bir başka ilişki aramıyordu. Tersine Lucy ile kendisini ciddi bir çift olarak görüyordu. İkisi de ciddi insanlar ve önceki evliliklerin şiddetli tartışma ve gerilimlerinin bulunmadığı bir yaşamı beraberce keşfetmişler. İlişkiyi ağız kavgasından uzak tutmak özen gösterdikleri bir şey. Dottie ile gelişen ilişkisi hiçbir biçimde buna benzer bir durum değil. Aralarında bir fark varsa o da bunun, şimdi geride bırakmış olduğu evlilikte yaşadığı ilişkiye daha çok benzemesidir. Dottie'den bacaklarının kendisini götürebildiğince hızla kaçıyor olması gerek; oysa bacakları kaçmıyor, kesinlikle.

Dottie ile ilişkisi çoğu zaman eğlenceli oluyor ve ne olursa olsun fazla ciddi değil. Gelgelelim bir kavgaya söz konusu olduğunda (ve şimdiye kadar iki kere olmuştu) Aaron'u gergin ve iş göremez halde bırakan bir çıldırmaya varıyor bu. Aaron kendini Dottie ile meşgul etmekle aklını kaçırmış olduğunu düşünüyor, ancak daha fazlası için geri dönmeyi sürdürüyor.

Aaron, Dottie'ye Lucy'den ya da, ona bakılırsa, Lucy'e de Dotty'den söz etmiş değil. Haftanın sonunda, hesabına göre, bir biçimde karar vermek zorunda kalacak. Ya Dottie ya da Lucy ile ipleri koparması veya onlardan biri ya da diğeri ile olan ilişkisini yahut henüz düşünmemiş olduğu başka birşeyi ayarlaması gerekiyor.

Tek bildiği, iki ayrı şehirde devam eden iki ilişkisinin bulunduğu bir durum içine girmek istemediği. Kendini alçak biri gibi hissediyor. Nasıl olup da hem Lucy hem de Dottie tarafından cezbedildiğini anlayamıyor; birbirlerinden açıkça son derece farklılar. Ancak ikisinin de çekimine kapıldığını biliyor.

Sonunda Aaron Dottie ile ilişkisini bitirdi ve Lucy'e döndü. Ne var ki bundan kısa bir zaman sonra Lucy ile ilişkisi de sona erdi. Sonuç ne Aaron ne de Lucy adına iyi olmamıştı aslında. Her ikisi için de, kendilerini becerebildikleri ölçüde önceki ilişkilerinden uzaklaştırma yönünde bir çabaydı. Ancak bir uçtan diğerine gitmek genellikle işe yaramaz. Geleceği göğüslemeden ziyade geçmişten uzak durmaya dönük bir stratejidir.

Aaron'un durumu olağandışı değildir. Hepimizin aşk ilişkilerimizde uzlaştırma peşinde olduğumuz birden fazla öyküsü vardır. Bunların neler olduklarının genellikle bilincinde değiliz, öykülerimizin bizi etkilemede farklı ağırlıklar taşıdığının bilincinde olmadığımız gibi. Diğer bir deyişle, ötekilere tercih ettiğimiz bazı öyküler olacaktır. Farklı eşler içimizdeki farklı öyküleri ortaya çıkarırlar.

Sonuç olarak, ola ki tercih hiyerarşimizin daha yukarısında bulunan bir diğer öyküde bir başka potansiyel eş rol almaya başlarsa, bir noktada tatmin edici, hatta güzel bir aşk ilişkisi olarak kabul ettiğimiz, pek çabuk bir biçimde yetersiz görünebilir. Hiyerarşimizin daha üst sıralarındaki bir öyküye denk düşen, olası yeni bir eşe rastladığımızda eski eşin birden çekiciliğini büyük ölçüde yitirmesi mümkündür. Bir an cazibeli görünen birinin nasıl hızla bir sonrakinde görece cazibesiz görünebildiği şaşırtıcı bile olabilir. Böyle değişimler öykülerimizin hiyerarşisinden ve bunun üzerimizdeki etkisinden habersiz olduğumuz zamanlarda karşımıza çıkabilirler.

Genellikle tercihlerimizin içeriğinden, hatta böyle bir hiyerarşimizin varlığından habersiz olmamız nedeniyle, varolan bir ilişkiyi tamamen yeni, geniş bir görüş noktasından tekrar incelediğimizi farkedince herkes kadar şaşırabiliriz. Aaron'un yaşadığı buydu. Her iki kadın da hoşuna gidiyordu, çünkü her biri öykülerinden birinde rol oynayabiliyordu. Aaron ne istediği konusunda kafasının karışık olduğunu sezmekte idi.

Gerçekte Aaron her iki aşk öyküsünü de arzuluyor, ancak aynı anda iki ilişkinin bulunmasını istemiyordu. Böylece, pek çoğumuz gibi, onlardan birini seçmek durumundaydı, ya da hiçbirini seçmemek. Sonunda ilişkilerden hiçbirinin yürümemesi Aaron için muhtemelen şanslı bir durumdur, çünkü ne biri ne de diğeri onu bütünüyle memnun edecek bir öykü üretmişti.

Aynı şey daha önce sözü edilen kısa öyküde Leonard'ın başından geçmişti. Valerie, başlangıçta Leonard'ın bir aşk ilişkisinden beklediğini düşündüğü şeye uygun görünüyordu. Leonard, öyküsü kendi idealine daha da yakın olan bir başkasını bulana değin, istediğinin Valerie olduğunu sanmıştı. Elbette, hâlâ, idealine çok daha yakın birisiyle karşılaşabilir ya da ideal öyküsünü değiştirebilir. Bir noktada hepimiz ya elimizdekinin yeterince yakın olduğuna karar vermek zorundayız ya da bir dizi çok kısa süreli ilişkiyi göze almak.

DAĞ TIRMANIŞI

Bir dağın vadisinde olduğunuzu düşünün. Zirveye tırmanmak istiyorsunuz, ancak hava karanlık, üstelik bulutlu da, yani dağın tepesini, hatta tırmanmakta olduğunuz patika boyunca fazla uzağı görmeyiz mümkün değil. Dağa tırmanabilmeniz tek yolu ayağınızla bu-

lunduğunuz yerin tüm çevresini yoklamak ve sizi daha yükseğe çıkaracak adımı atmak. Adımları küçük tutmak zorundasınız yine de, büyük bir adım atarak kazara dş-meyesiniz diye.

Bu nedenle dağı yavaş yavaş tırmanırsınız, aslında nereye gittiğinizden emin olmaksızın. Sonunda bir zir-veye ulaşırsınız; ayağınızı koyduğunuz her yer Şimdi bulunduğunuz yerden aşığıdadır. Aşığısı dışında gidecek hiçbir yer yoktur bu anda. Öyleyse dağın zirvesinde olmalısınız, doğru mu? Yanlış.

Dağın zirvesine ulaşmış olup olmadığınızı bilmiyosunuz aslında. Bir bütün olarak dağın doruğuna değil, sadece o patikadaki en yüksek noktaya ulaşmış olabilir-siniz. Öyle bile olsa, karanlık nedeniyle, ulaőtıđınız zir-venin yalnızca yerel bir zirve ya da nihai doruk olup ol-madığını anlayamazsınız. Doruğa vardığınızı sanarak görece alçak bir zirvede tuzağa düőebilirsiniz. Yakını-nızdaki her yer yokuş aşığıdır, ancak bildiğiniz kada-ryla yalnızca bir çeyrek mil uzakta çok daha yüksek bir zirveye giden bir patika bulunabilir.

Şimdi iki seçeneğiniz vardır: Yeterince tırmanmış ol-duğunuza karar verebilir ve bulunduğunuz yerde kala-bilirsiniz. Ya da dağın üzerinde bir başka noktaya ine-bilir ve daha yüksek bir zirve bulabileceğinizi mit ede-rek bütün sürece yeni baştan giriőebilirsiniz. Daha yk-sek bir zirve bulmanız mümkün olabilir de olmayabilir de. Emin olmanın gerçekten de hiçbir yolu yoktur. Bu nedenle riski almak isteyip istemediğinize karar verme-niz gerekmektedir. En iyi durumda, doruk olup olmadı-đını hâlâ bilmeksizin daha yüksek bir zirve bulursunuz. En kötüsü, hiçbir zaman, üzerinde durduğunuz zirve kadar yüksek olanına rastlamazsınız. Diğer bir deyişle, şu anda bulunduğunuz kadar yükseğe bile asla tekrar ulaőamayabilirsiniz.

Aşk öykülerinde de böyledir. İçinde bulunduğunuz ilişkinin ve onun simgelediği öykünün karşılaşılabileceklerin en iyisi olup olmadığını asla gerçekten bilemezsiniz. Belki sizi bekleyen daha iyi bir öykü vardır. Ya da belki şu anda içinde olduğunuz öykünün daha iyi bir temsili bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, bir diğer kişiyle ilişki, aziz tuttuğunuz bir diğer öyküyü cezbedebilir ya da şimdi içinde yer aldığınız söz konusu aşk öyküsünün daha iyi bir uyarlaması olabilir. Tıpkı karanlığın ve sisin içindeki dağ tırmanışçısının nerede durduğundan emin olamadığı gibi, çoğumuz aşk içinde karanlığa terk edilmiş hissediyor kendimizi. Eşlerimiz de karanlıktadırlar. Bu her ikimizi neyin ne olduğu üzerine, neyin “doğru” olduğu üzerine, belirsizlik içinde bırakır.

Öyküler ve Olaylar Arasındaki İlişki

Çiftler, sıklıkla, kimin görüşünün “doğruyu” daha iyi temsil ettiği konusunda tartışır, ne var ki “aşk bir öyküdür” bakış açısından, bir ilişkiye dair herhangi bir doğruyu bilmek olanaksız değilse de zordur. Bunun nedeni eşlerin hem başkalarına verdikleri hem de sahip oldukları bilgiyi her zaman ilişkileri hakkındaki öykülerinin süzgecinden geçirmeleridir. Gerçekte herbiri kendisinin kavradığı biçimiyle doğruyu söylerken, her iki eş de ötekinin yalan söylediğine inanmış olabilir.

Sözgelimi, erkek ve kadın arasındaki ilişkilerde yaygın olan bir sorunu göz önüne getirin. Dean’ın telaşsız, dingin ve görece çatışmadan uzak bir sevmeye ilişkisi görüşü var. Onun düşüncesinde, iki insan samimi olarak birbirini seviyorsa birbirlerini oldukları gibi kabul ederler, yani karşı koyucu değildir ve birbirlerine sözlü saldırıda bulunmazlar. Oysa Susan’a göre, birbirine aşık

iki insan farklılıkları konusunda yüzleşir ve birlikte ortak bir yolda ilerlerler. Susan bir çiftin iletişim içinde, özellikle farklılıkları üzerine iletişim içinde bulunmamları durumunda birlikte ilerlemeye başlamalarının dahi mümkün olmayacağına inanıyor. Sonuç olarak Susan, sorunların farkına vardığı hemen her seferinde David'le karşı karşıya geliyor.

Dean bu yüzleşmeleri, kendi kavrayışına göre kesinlikle birbirini seven insanların başlatmamları gereken saldırılar olarak değerlendiriyor. Geri çekiliyor. Susan onun geri çekilmesine sinirlenmiş bir halde daha iddiacı oluyor, sonuçta Dean daha da uzaklaşıyor vb...İlişki çürümektedir, iki insanın ayrı gerçekleri görmesinden, hatta birbirini sevmemesinden değil, aşkın ne olması gerektiğine dair farklı öykülerinin kendilerini olayları karşıt yönlerde yorumlamaya götürmesinden. İlişki, sadece eşlerden ne birinin ne de öbürünün diğerine ait aşk öyküsünü kavramış olması nedeniyle kopabilir. Eşlerin birlikte kaç adet deneyim yaşadıkları önem taşımaksızın, birbirinden farklı öyküleri onları ayrı tutmaktadır.

Birlikte daha fazla olay yaşamak herhangi bir tür "doğru"ya rehberlik etmez ise, o halde birbirimizi tanımaya başlamamız nasıl mümkün olabilir? Hatta niye zahmet edelim ki? Aslında birini daha iyi tanımaya başlamamız için iyi bir neden vardır; bu genellikle düşündüğümüz şey değildir sadece.

Birini daha iyi tanımaya başlamak adına ilişkimizi, içinde bulunduğumuz ortak öykünün ve ortak öyküde herbirimizin oynadığı rolün bir yansıması olarak görmeye çalışabiliriz. Önceden belirtmiş olduğum gibi Kant, uzun zaman önce şeylerin kendiliğini, yani şeylerin nihai özlerini asla bilemeyeceğimizi söylemişti. Buna karşılık bilebileceğimiz, şeylere ilişkin algılarımızdır. Daha fazla deneyim kazandıkça da, bu algılar gide-

rek karmaşıklılaşır ve zenginleşir. Mutlaka daha geçerli ya da kendi içinde daha tutarlı duruma gelecek değildirler. Tersine, bir insanı daha fazla tanımaya başladıkça kişi daha çelişkili görünebilir! Elbette ki, çelişenin, eşlerimizin kendilerinden ziyade izlenimlerimiz olması mümkündür.

İnsanlar ya da diğer herhangi bir şey olsun, şeylerin kendiliklerini asla kavrayamayacağımız düşüncesi iç karartıcı bir görüş gibi gelebilir. Yine de önemli bir görüştür, çünkü insanlarla ilişkilerimizin bazı yönlerden yaşam içinde başımızdan geçen diğer şeylerden daha öznel olmadığını fark etmemize yardımcı olur. Renkleri ele alalım örnek olarak: Şu anda giydiğiniz elbiseye bakın. Hangi renkleri görüyorsunuz? O renkler nerede belirliyorlar?

Renkler, tabii ki, gördüğümüz şeylerin içindeymiş gibi belirirler. Oysa değildirler. Elbisemizin bütün yapabildiği elektromanyetik ışınımın belirli bantlarını emmek ve diğerlerini yansıtmaktır. Yansıtılmış bantlarla gözleriniz arasındaki etkileşimler renkler olarak bildiğimiz şeyleri yaratır.(1) Bazı insanlar ve pek çok hayvan türü tamamen ya da kısmi olarak renk köründür. Ayrıca bildiğimiz kadarıyla, çocukların birbirlerine sıkça yönelttikleri bilmece; senin gördüğün mavi benim gördüğüm maviyle aynı mı? buna ilişkin bir şey içeriyor olabilir. Gözlerinizdeki koni hücrelerinin (rengi algılayan hücreler) benim gözlerimdekilerle tamamen aynı tarzda işleyip işlemediğini anlamamanın hiçbir yolu yoktur. Hepimizin mavi olarak aynı şeyi görüp görmediğini bilmek kesinlikle hiçbir durumda sözkonusu değildir.

Renkleri aynı şekilde görüp görmediğimiz tartışılabilir. İnsanların aşkın renklerini aynı biçimde görüp görmedikleri ise böyle değildir, çünkü görmezler. Konu aşk olduğunda, insanlar her zaman olayları farklı yön-

lerde yorumlayacaklardır. Bir kimsenin yapıcı eleştiri olarak adlandırdığını bir başkası bir saldırı biçiminde değerlendirecektir; Dean ve Susan örneğinde olduğu üzere. Birinin ilişkiyi kurtarmak üzere tasarladığını düşündüğü şeyi, bir diğeri onu yıkmak üzere hazırlanmış olarak görecektir; Kate ve Ernest'in olayındaki gibi.

Kate yine Fransa'ya gitmek üzere ayrılmıştır. Şanslı ki, ithalat-ihracat işi iyi gidiyor, çünkü Ernest altı aydır işsiz kalmış durumda. Küçülme sürecinin bir kurbanı idi, kendisine önde gelen bir haberleşme şirketindeki üst kademe yöneticiliği işini yitirmeden önce kazandığına yakın bir şey getirecek türden herhangi bir iş bulamamıştı.

Ernest iş bulamamış olmasından utanç duyuyor. Aynı zamanda kızgın, çünkü otuz üç yıllık deneyimiyle kendi seçtiği şirkette favori aday konumunda bulunmıyordu. Yaş ayrımcılığının mağduru olduğunu düşünüyor, ancak bunu kanıtlamanın hiçbir yoluna sahip değil. Bundan başka, işin ne şekilde yürüdüğünü ve geçmişte insanları nasıl işe aldığını da biliyor: Üç aşağı beş yukarı aynı derecede uygun olan birini çok daha azına iş almak varken neden daha fazla ödemeli?

Ernest, Kate'in işlerinin son derece iyi gitmesinden memnun ise de, onun hiçbir zaman ortalıkta görünmesine içerliyor aynı zamanda. Evliliklerinin ilk yıllarında kendisi haftada altmış saat iş üzerindeyken onun ağzından pek seyrek olarak bir söz çıktığını biliyor. Ancak şimdi daha ileri yaştalar ve Ernest, Kate daha fazla etrafında olsun istiyor. Çok gezmezse bedava yemek kuyruğuna girmek durumunda kalacakları yanıtını veriyor o da. Kate gezmesini ilişkiyi sürdürmenin ve hatta yemek ve barınak sağlamanın tek yolu olarak görüyor.

Ernest buna kesinlikle inanmıyor. Kate'in basitçe onunla olmaktan aslında hoşlanmadığından kuşkulanı-

yor ve eskilere baktığında, belki de geçmişte, sürekli çalıştığı dönemde hiçbir şey söylememesinin nedeninin bu olduğunu düşünüyor. Eskiye bakıldığında olaylar nasıl da farklı yorumlanabiliyorlar! Kate'in evliliği kurtarmak ve kendilerini yoksulluktan uzak tutmak için tek ümit olarak gördüğünü Ernest baltalama olarak görüyor. Kim haklı? Kate mi, Ernest mi, her ikisi de mi, yoksa hiçbiri mi? Kesinlikle söyleyebileceğimiz tek şey, her kim haklı olursa olsun, ikisinin de ilişkilerinin geleceği üzerine kaygı ve kuşku duyuyor olmalarıdır.

Bir İlişki ve Yarışan Bir Sürü Öykü

Kate ve Ernest'in öyküsü ilişkilerin yalnızca aşkla ilgili değil, çeşitli türlerde; para, çocuklar, seks ve diğer pek çok şey hakkında bir sürü öyküyü kapsadığını gösteriyor. İnsanların öyküleri hakkında dahi öyküleri olabilir. Neden dersiniz; sözgelimi, erkekler eşleri için fazlasıyla kıskançlık duyarlar ("her an eşimin nerede olduğu konusunda kaygı duyuyorum. Çünkü belki de başka bir adamla birlikte" ya da "yirmi yıl önce en iyi arkadaşım olduğunu sandığım kişi karımla yatmıştı").

Kıskançlığa eğilimli insanlar nerede ya da kiminle zaman geçirdiği konusunda rapor vermekten hoşlanmayan biriyle beraber olmanın kendilerine güç geleceğinin ayırıcına varabilirler. Julio'nun başına gelen budur. Sadece Maria'nın nerede olduğunu bilmeye ihtiyaç duyuyordu. Onunla kişisel anlamda ilgili herhangi bir şey değildi bu. İlişkilerinin birçok olumlu tarafı vardı. Yine de Julio karısının kendisine sadık kaldığını bilmek zorundaydı ve gerçekten emin olabilmesinin tek yolu onun zamanını nasıl geçirdiğinden haberi olmaı.

Maria, Julio'nun bilme ihtiyacını kendisine güvensizlik olarak yorumladı. İlişkileri pek çok gereksinimini karşılıyordu, ayrıca onun diğer yanlarından da zevk almakta idi. Bununla birlikte Maria yaşamını bir hapisanede geçiriyor gibi hissetmek istemiyordu. Gitgide öyle hissetmekteydi üstelik. Julio buna merak diyordu, kendisi hastalıklı kıskançlık diye adlandırmıştı bunu. Dışarı çıkmak istedi. Pek kolay değildi gerçi bu. Julio çıkmak istemedi ve Maria bırakıp gitmesi durumunda onun yapacaklarından sahici bir korku duydu. Danışmanlara, bir avukata, bir bakana ve dostlarına gitmişti. Hiç kimse ona yardım edebilecek gibi görünmüyordu, özellikle Julio'nun yasalara aykırı hiçbir şey yapmamış olması nedeniyle. Kapana kısılmış hissediyordu kendini. Kısılmıştı. Zaman içinde gözler önüne serilen öykü açıkça sevimsizleşiyordu görünüşe göre. Öyküler zaman içinde nasıl gözler önüne serilirler ve bu öykülere ait unsurlar nelerdir?

ÖYKÜ UNSURLARI

Bir ilişkiye dair öykümüz ve ona eşlik eden unsurlar değişebilir, ancak öykü her zaman bizim öykümüzdür. Bir eş öyküyü “yazmamıza” yardım etse bile o bizim yaratımımızdır ve eşin, öykümüzün içerdiklerini asla bütünüyle kavramaması olasıdır. Bu öykü müthiş bir dayanıklılığa sahip olma eğilimindedir.

Öyküler zamanla değişir, yine de basit bir biçimde ortadan kaybolmazlar. Daha çok, eski öyküleri durmaksızın özenle işler ve onları aşamalı olarak yenileriyle değiştiririz. Yeni öyküler daha iyi ya da daha kötü olabilir, yine de herşeye rağmen öyküler olarak kalırlar. Beklenmedik olayların ve yeni yönelimlerin yaşamımıza girmesiyle bölümler ekleyerek devam ettiğimiz sürece öykülerimizi geliştiririz. İlişkilerin sona ermelerinden sonra yarattığımız geriye bakış niteliğindeki öyküler, önemlerini ya da ne olduklarını sonradan anladığımız şeyleri ilişkide olup bitenlerle ilgili kavrayışımıza dahil etme çabalarımızı yansıtır ve bir ilişkinin başlamasından önce yarattığımız geleceğe dönük öykülerden epeyce farklı olabilirler. Bir ilişkinin sona ermesinin ardından, öyküye ait nakledilmiş başlangıcı, öykünün sonuyla daha uyumlu kılmak amacıyla değiştirebiliriz.

İlişkilerimizi konu alan öyküler diğer bütün öyküler

gibidir: Başlangıçları, gelişimleri ve bitişleri vardır. Öykünün belli başlı bu üç aşaması farklı özelliklere sahiptir.

Başlangıçlar pek çok bakımdan öykülerin en heyecan verici kısmıdır. Ne olacağını kim bilmektedir? Başlangıçlar büyük ölçüde karşılaştığımız insanın bir fonksiyonu gibi görünürler: Nasıl biridir ve ona karşı tepkimiz nedir? Bir eş hakkındaki bilgimizde varolan boşlukları ne ölçüde kendi deneyimimizden doğan beklentilerle doldurduğumuzu eksik değerlendirme eğilimindeyizdir. Büyük ölçüde, bulmayı ümit ettiğimiz kişiyi gerçekte karşılaştığımız insan üzerine yansıtırız. Bir ilişkinin başlangıcının heyecanı, kısmen, önümüzde duran bu gerçek insan üzerindeki, onda büyük bir bölümüne rastlamayı umduğumuz yansıtmadır tam anlamıyla.

İlişkimiz sadece başlangıcındayken dahi, pek çoğumuz mevcut aşk öykümüze tasarlanmış bir son temin ederiz. Sonlar daima eğretidir, çünkü ilişkiler sona erdiğinde dahi, onlarla ilgili senaryoya son vermeyiz. Genellikle, bir ilişkiye dair sahip olduğumuz öyküyü geliştirmeyi ve süslemeyi ve de bazen değiştirmeyi geriye dönüşlerle sürdürürüz. Bu nedenle boşanma, bir ilişkiyi yasal olarak sonlandırabilir, ancak öykü sürer ve zaman içinde, önceki eşle her türlü bağlantı tümden kaybolduğunda bile değişebilir. Pek çok boşanmış insan, bitmiş bir ilişki üzerine kendilerine ve başkalarına anlattıkları öykünün boşanmayı izleyen on yılın sonunda ertesi güne göre epeyce farklılık sergilediği kanısına varacaktır.

Bitişler tam da bir başkasıyla mahrem bir ortaklık içinde olmaya son verdiğimiz anda gerçekleşmez. Çünkü biz, yazarlar gibi öykülerimizi kısmen önceden planlar ve kısmen de öykü yazımını kendi kendine yol göstermeye bırakırız, bilinçli olsun ya da olmasın, bir ilişki neredeyse başlar başlamaz, hatta “resmen” başlamasından da önce, ilişkinin nasıl biteceği üzerine hayli sağ-

lam bir sezgiye sahip olabiliriz. Açıktır ki, olayların akışı tahminlerimizi, dolayısıyla da öykünün gelişme biçimini değiştirebilir. Yine de, ilişkinin gerçek bitişi biçimlendirebildiği ölçüde, bitişle ilgili öngörümüz de ilişkiyi biçimlendirebilir. Öngörülen bitiş, öykümüzün ne tür planlar ve konular geliştirmesine izin vereceğimizi peşin olarak belirleyebilir.

Aşk öykülerinin planları, konuları ve karakterleri vardır. (Bütün öykü yazarlarının planlarının ve konularının olması gibi) ilişkinin evreleriyle kişisel tarihimizin evrelerini birleştiren bu unsurlar, çoğunlukla bizim kendi yaratımımızdır.

Bir aşk öyküsünün planı, basitçe, bir aşk ilişkisinin içinde nelerin yaşanmakta olduğudur. Hem (yaşanmış gibi görünen) bir yüzey seviyesine hem de (bize göre gerçekte yaşanmış olan) daha derin bir seviyeye sahiptir. Planın nesnel olduğu düşünülecektir, ancak değildir. Sözgelimi, bir çiftin bir eve peşinat ödediğini farz edelim; bu kadarı üzerinde anlaşmaktadırlar. Ancak gerçekte ne yaptılar? Eşerden birine göre kendilerine bir rüya, bir sığınak satın aldılar. Diğerine göre, güçlkle kazanılmış birikimlerini bir para tuzağında batırdılar. Satın almadan sonra gelişen olaylar bu iki insan tarafından hemen hemen kesin olarak farklı biçimde algılanacaktır.

Bazen çiftlerin fiziksel olaylar üzerinde dahi anlaşmaları mümkün olmaz, ki onların yorumlanmaları konusunda daha da aşağı düzeydedir bu. Zach bir keresinde, Tammy'e birlikte izlemiş olduklarını hatırladığı bir filmde kimin başrolü oynadığını sormuş ve Tammy de onun herhalde filmi görmeye bir başkasıyla gitmiş olduğunu öne sürerek yanıt vermişti. Olayın kendisi, etrafında örülen planlardan (bu örnekte, Zach'ın Tammy dışındaki biriyle gizli film randevuları, (ve kim bilir baş-

ka ne tür randevuları) olması etrafında dönen bir plan, çok daha az önemlidir.

Planın altında yatan bir konudur. Konu bize öykülerimizin neyi anlattığını ifade eder. Konular bir ilişkide olup bitenlerden öğrendiğimizi sandığımız derslerdir. Sözelimi, ev satın alma örneğinde, eşlerden biri, satın almayı öteki eşin savurgan olduğunun bir göstergesi diye yorumluyor; diğer eş, satm almaya öbür eşin herhangi bir gerçek ev ve sığınmak duygusundan yoksun oluşunun bir işareti biçiminde açıklama getiriyor. Halbuki aslında, bu konuları da, planı yaptığımız gibi, biz kurarız.

İki insan aynı olayları alabilir ve ilişkiden farklı şeyler öğrendiklerini düşünerek tamamen ayrı konular geliştirebilirlerdi. Öyleyse iki insan, biri ciddi ilişkileri sonsuza dek reddetmeye ant içerek, diğeri derhal bir başka ciddi eş aramaya başlayarak bir ilişkiyi bitirebilir. Her ikisi de ilişkinin öğretmesi gereken dersi almış olduklarını düşüneceklerdir. İki insan şimdi çok farklı bir biçimde, belki de yaşamında yeni karakterlerin romantik bir rol oynamalarına asla bir kez daha izin vermeyen bir ilişkiyi geliştireceklerdir.

Aşk öykülerimizin karakterlerinin son derece belirgin olduklarını düşünebilirsiniz, ancak burada bile karışıklıklar vardır. Örnek olarak ilişkiler, iki insan arasında bile, daima geçmişteki ve bugünkü eşleri içine alır. Bir eşle olan ilişkimiz geçmişe ve yaşanan zamana ait, bazılarının farkında bile olmayabileceğimiz öteki karakterlerden etkilenir. Bundan başka, edebiyatta olduğu gibi, karakterleri bizim gözümüzdeki kişiler yapan şey, ilişkilerimize getirdiğimiz çeşitli öykülerle renklenir. Aynı kişiyle ilişkisi olan iki farklı insan o kişiyi tamamen farklı bir ışık altında görebilir, ortak özellikler neredeyse yalnızca fiziksel olanlardan ibaret sayılacak kadar (hatta fiziksel özellikler bile farklı biçimlerde algı-

lanabilir). Zihinlerimizde yerleşen kişileri onlarla ilişkimizi kurmamıza hayli benzer tarzda “oluştururuz”. Çoğu zaman oluşturma tarzımız sezgiseldir.

Öyküler, aşkın kendisi gibi, öncelikle sezgisel ya da deneysel düzeyde işlev görürler. İlişkilerini gerçekten ilerletmeye çalışan insanlar çoğunlukla yardım için psikologlara başvururlar. Ne var ki psikologlar çoğu zaman aşkın bilimsel çözümlemeden ziyade öykülerle ne derece ilişkili olduğunu kabul etmekten uzaktırlar.

Aşk çözümsel olmaktan ziyade bireşimseldir; bir öyküyü deneyimlerimiz esnasında bireşim haline getirmemiz bakımından tam anlamıyla bireşimseldir. Öyküler sezgisel ve deneysel kurallara uyarlar, mantıksal ve ussal olanlara değil. Bu nedenle ilişkilerimizi uygun olmaları zorunlu mantıksal sistemler biçiminde değil, öyküler olarak kavramamız gerekiyor. Psikolog Seymour Epstein, deneysel ya da öykülü düşünmenin belirleyici niteliklerini ussal düşünmenininkilerle karşılaştırmıştır.(1) Nelere rastladığını ele alalım:

Öykülü düşünme tümelci, sezgisel, mantıkdışı, somut, ivedilikle kotarılmış, değişimde ağır ve aşıkartılıyla geçerli (“görmek inanmaktır”) olmaya yatkındır. Ussal düşünme, tersine çözümsel, ussal, mantıksal, soyut, daha yavaş kotarılmış, hızla değişmiş ve de mantık yoluyla kanıtlanmayı ve inandırıcı delili gerektirme eğilimindedir. Brian ve Sylvia’nın durumunu düşünelim:

Brian Sylvia’ya niçin kendisini terk ettiğini sorduğunda, Sylvia Brian’a nedenler gösterebiliyordu. Gelgelelim nedenler ancak geriye bakıldığında açıktır Brian’a ve bir dereceye kadar da Sylvia’ya, ilişkinin neden yürümediği konusunda, en azından Sylvia’nın bakış açısından görünüşte bir dizi açıklama sunuyordu. İletişim giderek zayıflamakta idi; sevişme tatmin etmez olmuştu; birlikte geçirilen zaman yetersizdi. Ancak bu ne-

denler derinde yatan bir sorunun belirtileriydi sadece ve Sylvia, düşünmenin öyküsel düzeyinde, sezgisel olarak aynısını görmekte idi. Niçin iletişim giderek zayıflıyordu? Sevişme neden tatmin etmez olmuştu?

Sylvia'ya göre gerçek sebep, her ikisinin de meslek yaşamları ilerledikçe ilişkilerinin romantik bir aşktan ziyade bir iş öyküsüne dönüşmüş olmasıydı. Sylvia, bir aşk ilişkisine ait öykünün işe ait olana benzememesi gerektiği kanısında. Sonuç olarak, kendisinin Brian ile iletişim kurmayı daha az becerebildiğini ve onunla sevişmeye daha az ilgi duyduğunu farkediyordu. Hoşlandığı öykü hoşlanmadığına doğru değişim göstermişti. Sylvia'nın Brian ile ilişkisi Sylvia'nın sezgisel, öyküsel bir düzeyde kendisini artık bir aşk ilişkisi içinde hissetmemesi nedeniyle başarısızlığa uğruyordu. Peşinen aşkın bir iş olduğunu varsayan bir aşk ilişkisini belirli herhangi bir ussal nedenden değil, fakat kendisine doğru gelmediği için istemiyordu.

Çoğu zaman bir aşk ilişkisinde sorun insanların ortaya koydukları gerçek düşünme biçimi değil, bu biçimde düşünmenin içerdiği peşin kabullerdir; insanların ilişkilere getirdikleri öykülerin içeriğidir. Gelecek bölüm öykülerin içeriklerini daha ayrıntılı olarak incelemektedir.

BAZI ÖYKÜ TÜRLERİ

Bütün yaşamımız boyunca, pek çoğunda bir ana motif olarak aşkın bulunduğu çeşitli türden öyküler duyumuşuzdur. Kendimizinkini oluştururken kaynak olarak kullanabileceğimiz bir öyküler düzenine sahip oluruz böylece. Yaşam boyunca devam ettirmeyi seçtiklerimiz, ilgimizi çekenin ne olduğunu yansıtır; bir kitabevinde kitapların çeşitli ilgi kollarına gruplandırılmaları ile epeyce benzer biçimde, içeriklerine göre üstünkörü sınıflandırılabilirler. Söz konusu öyküler bu kitabın özünü oluşturmaktadır; metnin ikinci bölümü onları ayrıntılarıyla işleyecektir.

Burada sunulan yirmi beş öykülük mevcut liste, aşkın ne olabileceği üzerine kapsamlı bir görüşler dizisi sunmaktadır. Bunlar görüşmelerimizde tekrar tekrar gündeme gelen öykülerdir, ancak insanların aşk üzerine sakladıkları, çoğunlukla farkında olunmayan daha pek çok öykü bulunması muhtemeldir, bu nedenle de bu listede eğreti sayılmalıdır. Kavramlardan bazıları (sözgelimi, bir bahçe olarak aşk) diğerlerinden (pornografi olarak aşk gibi) daha alışılmış gelebilir.

Herbir öykünün ayırt edici bir düşünce ve davranış tarzı vardır. Örnek olarak; aşkı iki yarışmacı arasındaki bir oyun gibi gören birisi, sevilen bir kimseye, aşkı din olarak kabul eden birinden son derece farklı yaklaşacaktır. Birinci kişinin olaylara yazgıya bağlanabilir gö-

züyle bakması mümkündür, ancak olayların temelinde ereğin yatmakta olduğunu kabul eden ikinci kişi için bu mümkün değil. Bu iki insan gelişmelere kendiliğinden farklı biçimde tepki vermeye eğilimlidir.

Belirli bir aşk öyküsü, bir sevmeye ilişkisinin ne olduğuna ya da olması gerektiğine ilişkin varsayımlarıyla, “kendiliğinden düşünceler” -hiçbir çaba olmaksızın öylece bizde belirir görünen düşünceler-(1) ile hemen hemen aynı yönde işleyebilir. Bu varsayımların aşka dair kendi öykümüzün doğasına özel olduklarının ayırdına varamayabiliriz. Bunun yerine, varsayımlarımızı aşkın ne olduğunun ya da olması gerektiğinin az çok “yanlışsız” bir tarifi olarak görür ve beklediğimiz gibi çıkmayan eşleri çoğu zaman bir biçimde yetersiz diye değerlendirik. Bununla birlikte, ilişkilerimizde oynadığımızı zannettiğimiz rollere uyum sağlayamadığımızda kendimizi de yetersiz olarak görebiliriz. Bu nedenle, birisi aşka bir iş anlaşması gözüyle bakıyor ancak birkaç denemeye rağmen bu tür bir ilişkiyi geliştiremiyor ise kişi sevmeye ilişkilerinde yetersiz hissedebilir kendini, başka bir tür sevmeye ilişkisi kurabileceği gerçeğine karşın. Bununla birlikte, zaman zaman insanın doğru öyküye, fakat öykü içinde yanlış role sahip olması mümkündür.

Aşk öykülerinin tamamlayıcı rolleri vardır. En çok, öykümüzü paylaşan ya da en azından bizimkine üç aşağı beş yukarı uygun düşecek uyumlu bir öyküsü olan birisiyle mutlu oluruz, yine de bu birisinin tamamen kendimiz gibi bir insan olması gerekmez. Bunun yerine, benzer bir öyküye ortak olmada bizim gibi ancak o öykünün içinde oynadıkları rolde bizi tamamlayıcı olan birini ararız.

Sözgelimi, benim bağımlılık öyküsü diye adlandırdığım, eşlerden birinin ilişkiye ve onun ardındaki aşka bağımlı olduğu (daha sonra bu kitapta anlatılan) duru-

mu göz önüne getirelim: İki eş bir bağımlılık öyküsünü paylaşabilir, gelgelelim ilişkinin yürümesi için tamamlayıcı roller üstlenmeleri gerekmektedir. Biri genellikle bağımlı olacaktır; bağımlıya sıkıntılarında sonuna kadar “destek olan” diğeri ortak bağımlıdır. Bağımlılık eşe yönelik olabilir, ancak uyuşturuculara, alkole hatta bir amaca yönelmesi mümkündür. Önemli unsur bağımlılığın varlığıdır ve tam olarak kime yöneldiği muhtemelen çok daha az önem taşımaktadır. İronik bir biçimde, bağımlı, bağımlılığını yenebilirse ilişki bozulmaya başlayabilir, çünkü artık eşlerin benimsedikleri öyküyle desteklenmemektedir. Bir yanda ortak bağımlı ötekinin bağımlılığının sözkonusu olmadığı durumda oynayacak rolden yoksun kalırken, eski bağımlı da, bağımlılığı hatırlatan ortak bağımlıya daha fazla gerek duymayabilir hatta onu istemeyebilir. Bu nedenle, yaşam içindeki belirli bir koşulda etkinliği olan bir öykü bir başka özel koşulda işe yaramayabilir; tıpkı bir insan için yürürlükte olan bir öykünün bir diğeri için geçerlilik taşımaya-bildiği gibi.

Bir insana veya herhangi bir duruma göre işlerliği olan, bir başka insana veya bir başka duruma göre iyi sonuç vermeyebilir. Sözelimi, mizahın ana konu olduğu, şakanın ve olayları mizahi bir bakışla değerlendirmenin aşk ilişkisinde temel bir rol oynadığı bir aşk öyküsü çift açısından bir ilişkiyi eğlenceli ve ilginç kılmaya yarayabilir ve sıklıkla şakalaşmaları ilişkilerini canlı ve taze tutabilir. Aynı zamanda bu türlü şakalaşma gerçek samimilikten kaçınmak, sorunların üzerini örtmek amacıyla kullanılabilir ya da bir eşe karşı gizli kapaklı ve olumsuz yönde, saldırganca tavırlar sergilemenin bir yolu olabilir. Bu nedenle, bazı koşullar altında eşler adına güzel sonuçlar veren bir öykü daha başkalarının varlığında bunu gerçekleştirmeyebilir. Bir ilişkinin içinde

yer alan eşler açısından başarılı olup olmadığını anlamak için ilişkinin temelinde yatan öyküyü kavramamız gerekir.

Belirli öyküler başarı için diğerlerinden daha fazla gizli güç taşır görünürler, ancak bir kez daha, bir öyküyü gizli güç bakımından neyin başarılı kıldığı, insanlara, onların durumlarına ve öykünün içine yerleştirildiği kültüre bağlıdır. Öykülerin ne kadar iyi sonuç verdikleri aynı zamanda insanların onlara ne ölçüde inandıklarına bağlı olabilir.

Bir öykü ancak ona inanan bir kimse adına başarılı olabilir. Daha önce öyküsünü ele aldığımız Leonard, pek çok insana göre kusursuz bir biçimde yürümekte olan bir ilişkinin içindeydi. Leonard'ın ortak öyküsü, bahçe öyküsü diye adlandırdığım, genellikle yeni durumlara yatkın olan türdendi. Bu öykünün gayesi, bir bahçedeki çiçeklerle meşgul olunmasına hayli benzer biçimde, ilişkiye ve eşe karşı özenin gereğince sürüp gitmesidir. Sorun Leonard'ın bu öyküyü istediğini düşünmesiydi, oysa dikkatini çekmek için yaygara koparan bir başka ideal öykü vardı aynı zamanda. Bir sonraki ilişkisinde ortaya çıktığı üzere, Leonard'ın ideal öyküsü bir gizem öyküsüne daha yakındı. Gizem ve entrika istiyordu, ne var ki Valerie'nin içini dışını bilirdi. Genellikle gizem ve entrikayla ilgili sorun çoğu zaman bir ilişkinin başlangıcıyla bağlantılı olmalarıdır. Aşk öykülerinde gizeme gereksinimleri olduğunu hisseden insanlar er ya da geç sonunda hayal kırıklığına uğrarlar. İlk mutluluğun kaynağı olan, daha sonra başlıca sonucu olarak mutsuzluk getirebilir.

Öyküler yaşantımızın geri kalanıyla etkileşim içinde olma tarzları ile hem nedenler hem de sonuçlardır. İlişkilerimize getirdiğimiz öyküler belirli biçimlerde davranmamıza neden olabilir ve hatta başkalarında belirli

davranışları ortaya çıkarabilir. Aynı zamanda kendi gelişimimiz ve diğerleriyle etkileşimimiz, ilişkilerimize getirdiğimiz ve kendisi aracılığıyla bu ilişkilerde başarıya ulaşmaya çabaladığımız öyküleri biçimlendirebilir ve değiştirebilir.

Herhangi bir tür öykünün başarı potansiyeli kişinin başarıyı nasıl tanımladığına bağlıdır. Öyküleri daha önce verilmiş olan Zach ve Tammy herkesin tökezlemelerini bekledikleri durumda başarılı oluyorlar çünkü aşk üzerine onu bir tür savaş olarak gören bir öyküyü paylaşıyorlar. Gerçek şu ki, tehditlerin ve öfke patlamalarının gerisinde, ellerindekiyle mutludurlar ve muhtemelen onsuz ne yapacaklarını bilemez durumda olacaklardır. Her ikisi de, yarattıkları ev ortamından farklı olmayan, zıtlaşmaların hüküm sürdüğü evlerden gelmektedir. İlişki başarılı mıdır? Evet; aşk öykülerinin birbirine uygunluğu bakımından değerlendiriliyor ise. Hayır; birbirleri ile ilgili değişmez yakınlmaları ölçü alınıyorsa, ya da ilişki, herhangi bir sayısal başarı ölçeğinin alt bölgelerinde yer alacak olan, çiftin sözel ifadelerle belirttiği hoşnutluğu ile değerlendiriliyor ise. Başarı için tek bir ölçüt yoktur. Ayrıca, bir ikilinin herbir üyesi başarıyı farklı yönde tanımlayabilir, nitekim ilişkiyi uzaktan gözlemleyen üçüncü şahıslar da. Başarının farklı tanımlarının kendileri farklı öykülerden türeyebilir.

İnsanlar birbirine uyan türde öykülere sahip olduklarında ilişkiler en iyi biçimde yürür. Jane ve Don örneğini dikkate alınız. Jane, Don ile ilişkisinde son derece mutsuzdur. Jane'e göre, Don ile ilişkisinin öyküsü bir polis öyküsüdür. Don Jane'in elbiselerini beğenmezse Jane'den değiştirmesini bekler. Ona bodur, rüküş ya da çapaçul göründüğünü söyler. Don onun ne yediğini izlemekte ve bir restoranda kendisinin siparişini onaylamazsa bunu iptal bile ettirmektedir. Jane, sonunda

Don'u kendisinin çalışmasına izin vermeye ikna etmiştir, gelgelelim Don, onun herhangi bir biçimde uzak bir mesleki başarı kazanma olasılığı bulunan bir işe girmesine izin vermemektedir. Don'un denetim ihtiyaı ilişkiyi mahvediyor, çünkü Jane yaşamının geri kalanını şartlı olarak serbest bırakılan mahkum edilmiş bir suçlu gibi geçirmek istemiyor. Bir polis öyküsünün onu memnun edecek hiçbir uyarlaması mevcut değil.

Jane'in ideal öyküsü, kendisinin ve Don'un, ilişkilerine, kendini adanmış bir bahçıvanın bir bahçeye bakması gibi meşgul oldukları bir bahçe öyküsüdür. Jane, muhtemelen bir ilişkinin bahçesine zen göstermek isteyen bir başkasıyla en iyisini başaracaktı. Ayrıca bununla ilişkili bir öyküsü bulunan birisiyle de pekala yürütebilirdi. Sözgelimi bir "yemek kitabı" yküsü bulunan bir kimse, ilişkilerin başarılı olmalarını sağlayacak formüller arama eğilimindedir ve Jane bahçenin çiçeklenmesi için bir formül aramaya ikna olabilir. Ancak onun yaşamında kendisine bir hapisane ya da sürekli gözetim altındaymış gibi hissedeceği bir hayat yaratan bir polis memuruna yer yoktur.

İnsanların buradaki bütün öykülerin kendilerine ait uyarlamalarını anlatan yazarlardan ve kitabın ikinci bölümünde anlatılanlardan bütünüyle farklı öykülere sahip olmaları mümkündür. Ayrıca, ykülerimiz zaman içinde değişir. Bu nedenle ikinci kısımda dikkate alınan öykü eşitleri taştan dökölmüş bir sınıflandırma gibi değil, yol göstericiler olarak işlev görmelidir.

ÖYKÜLER NEREDEİN GELİRLER VE NEREYE GİDEBİLİRLER?

Öykülerimiz nereden gelmektedir?? Sezgilerimizi alır ve onlarla eksiksiz bir öykü olarak düşünüleceğine inabileceğimiz bir yapı kurarız. Yine de deneyimlerimiz, duygularımız, güdülerimiz ve kavrayışlarımız öykülerimizi etkiler. Bireysel kişilik özelliklerimiz de bizi nesneleri farklı biçimlerde algılamaya götürebilir. Bu, bir-kim öykülerimizdeki konular için temel oluşturur ve derlediğimiz öykünün türünü (mutlu ya da hüznü, uzun ya da kısa, kahramanca ya da alçakça oluşunu) fazlasıyla etkiler.

Yeni öyküler kurduğumuzda çoğu zaman eskilerden parçalar seçer ve yeni bir ilişkiye uygun kılmak için yeni malzeme ekleriz onlara. Reddedilme hislerinden oluşan bir tarihiniz varsa, reddedilmeler konusunda ileri derecede hassas olma ve davranışları, bu yönde tasarlanmış değillerse bile, reddetme olarak yorumlama eğilimindeyizdir. Reddetmenin bu nedemle aşk öykülerimizin önde gelen bir konusuna dönüşmesi ve her plana dokunmuş olması muhtemeldir. Tarihsel olarak sevgililere güvensiz davranmışsak, şu andaki sevgilimizin güvenimize layık olmadığına dair işaretler aramakla meşgul olacağız demektir. Ayrıca öykülerimize aldatma temalarıyla şekil vermemiz olasıdır, çünkü bir davranışın

sonsuz çeşitlilikte yorumlanma biçimi vardır, çapraşık olmayı da içine almak üzere. Çoğu zaman varolmayanı yaratırız. Allan ve Dale'ın durumunu göz önüne getirelim:

Allan, hemen her planda reddetme temasını bulup çıkaran bir adama örnektir. Bir delikanlı olarak Allan, gerçekten de, kız akranlarının acı veren reddetmelerine katlandı. Şimdi yirmi sekiz yaşında, ancak lise günleri içinde varolmaya devam ediyor. İşyerinden sevgilisi Dale'ı bir gün dalgın görse, onun dalgınlığını ilgisini yitirmekte olduğunun bir işareti diye değerlendiriyor. İçinde kendisinin yer almadığı planlar yapsa, Allan kasıtlı olarak dışlandığını hissediyor. Dale, Allan'ın restoran konusundaki seçimine karşı çıksa, Allan bunu kendisine karşı kişisel bir ret biçiminde anlıyor.

Allan, zeki bir birey olarak, akla uygun olmanın gerisinde kalan bir tavırla tepki gösterdiğinin farkına varıyor çoğu zaman. Ne var ki reddedilmeyi, Dale gerçekten kendisini reddetmeyi kastetmişcesine acıyla hissettiğinden, farkına varma genellikle işe yaramıyor. Aşklarının başına gelebileceklerle dair Allan'ın kendi korku dolu öyküsü onun olup bitenlere ilişkin sezgisinde kopukluklar yaratıyor. Olayları netlikle kavrayamıyor. Zaman zaman hepimiz kendimize, “Şimdi olayların açık seçik farkına varıyorum.” deriz. Oysa durumlara asla öykülerimizden bağımsız olarak bakmayız. Her zaman onların konularından etkileniriz ve bunu ayırdına varmamız, bir biçimde onlara aldırış etmeyebileceğimize ya da onları görmezden gelebileceğimize inanmaktan daha olumlu bir durumdur. Konular çocukluklarımızdan, ebeveynle, kardeşlerle ve arkadaşlarla olan etkileşimlerden gelirler, bunlar (özellikle en fazla acı verenleri) aynı zamanda, gençlik dönemi etkileşimlerimizden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, hiçbir zaman bizi

terk etmezler. Bizi en fazla etkileyen konular deneyimimizden gelen, kişiliklerimizle etkileşimde bize kişisel yönden en fazla anlamlı görünenlerdir. Aynı konular asla ötekilerin yaşamlarını sarsmaz, sadece ortaya çıkmaları nedeniyle değil, ötekiler açısından hiçbir kişisel anlam taşımadıkları için.

Bu konuların neler olduklarını bilmeksizin önemlerini tam olarak kestiremeyiz ve olayları algılayışımızı nasıl değiştirdiğini kavrayamayız. Bu nedenle, hepimiz için önemli bir görev, öykülerimize katkıda bulunan kötülükten incinebilirlik, kendimize sınırsız yetkilerin tanınmış olduğu duygusu, denetimi yitirme korkusu, sevimsiz olduğumuza inanma vb... gibi konuları anlamaktır.(1) Sözelimi başkalarının karşısında kendimizi incinebilir hissetme eğilimi taşıdığımızı biliyorsak, belirli incinebilirlik duygularının gerçek bir üzgüden ziyade kendi incinebilir hissetme eğilimimizden ileri geldiğini kabul etmemiz daha muhtemeldir.

Öykü bakışına göre, en az çevrenin bizi biçimlendirdiği kadar biz de çevremizi biçimlendiririz. Bir durum bizi her ne ile karşı karşıya bırakıyorsa ona basitçe tepki gösteriyor değiliz. Daha çok, aşk ve diğer şeyler üzerine dünyaya sunduğumuz öyküler yoluyla. tepkimizi o koşulda ortaya koyduğumuz bir dünya yaratırız. Ancak, insanların “Bu sürekli başıma geliyor.” dediklerini sıkça duymamızın nedeni olan bu tedbirli rolün çoğu zaman farkına varmaz ya da bunu kabul etmeyiz.

Sözelimi, bir kadının denetleyici, incitici bir eşi tekrar tekrar arayıp bulması, daha sonra da sürekli olarak sonunda iğrenç kaybedenlerle başbaşa kalmaktan yakınması mümkündür. Hakkı olmakla birlikte bu durumu yaratmada oynadığı etkin rolün ayırdına varamaktadır. Zach ve Tammy, ayrılmaları durumunda büyük bir olasılıkla, savaş bölgelerini andıran yeni ilişki-

ler içinde bulacaklardır kendilerini sonunda. Ardından muhtemelen kötü talihlerine lanet okuyacaklardır. Öykülerimiz yalnızca ilişkilerimizde nasıl bir gelişim gösterdiğimizde değil, aynı zamanda geliştirdiğimiz çevrenin bir ilişkiyi sürdürmeye ya da bitirmeye nasıl yardımcı olduğuna da rehberlik eder.

ÖYKÜLER İLİŞKİLERİN NASIL GELİŞECEĞİNE REHBERLİK EDER

Halen ilişki içinde bulunduğumuz insanlar tarafından olduğu kadar geçmişimizle de belirlenen öykülerimiz, ilişkilerimizin aldığı biçimleri belirler. Bir kimse ve o kimseyle olan ilişkimiz hakkında bir öykü yaratır yaratmaz, her iyi öykünün yazarının yaptığını uygularsınız: Bunu tutarlı bir tavırla sürdürmeye çalışsınız. Açıkça kendisiyle çelişen bir kitabı hiç kimse okumak istemez. Benzer biçimde, hiç kimse önceden yaşanmış olanın genel koşulları içinde anlam taşımayan bir aşk ilişkisinde yer almaktan hoşlanmaz. Bu nedenle, yeni olayları eski öykülere göre algılarız.

Bir kadının pahalı bir ortopedik yatak istediğini varsayalım: Kocanın onun isteğine bakışı, sağlığı konusunda aşırı bilinçli olduğu ya da her zaman en son çığırnlığa heveslendiği veya kendisini soyup soğana çevirdiği yahut onun hastalıklı bir kuruntu taşıdığı ya da sınırsız sayıdaki diğer durumlardan herhangi biri yönünde olabilir. Kocanın eşinin hareketlerini kavrayış tarzı büyük ölçüde kendisinin aşk öyküsüne ve bu öyküde karısının oynadığı role bağlıdır.

Bu nedenle öykümüz, başkalarının -sırası geldiğinde öykülerimizi doğrulayıcı tarzda değerlendirilen- eylemlerini algılama biçimimizi denetlemektedir. Gerçekte,

aynı eylem ya da eylemler dizisi çok sayıda öyküyü doğrulayabilir. Bir öyküye sahip olduktan sonra, onu uygun gördüğümüz gibi genişleterek hemen her olayı bunu doğrulayıcı biçimde yorumlayabiliriz.

Öykülerimiz ille de zamanla daha eksiksiz duruma gelmezler, gelgelelim daha ayrıntılı bir nitelik kazanırlar. Eşimizin yaptığı herşeyi algılama şeklimiz ve karşılık olarak nasıl tepki gösterdiğimiz üzerinde etkilidirler. Eylemlerimiz ve tepkilerimiz başkalarını kendilerinden beklediğimiz tarzda hareket etmeye sevk edebileceğinden, öyküler çoğu zaman beklendikleri için gerçekleşen kehanetlerdir, ne dereceye kadar onların davranışına yön verdiğimizizi farketmede yetersiz kalsak bile.

Öyküler ilişkilerin gelişimine rehberlik etmekle kalmaz, aynı zamanda hangi ilişkileri geliştirmeyi tercih edeceğimiz konusunda her durumda yol gösterici olurlar. Bazı insanlar, olası adaylar arasından bir sevgili ya da eş seçerken, akla uygun biçimde kararlaştırılmış özelliklerin bir listesi ile başladığımızı ve sonra da olası eşlerden herbirinin bu özelliklere göre aldıkları puanlara dayanarak yarışmanın galibini seçtiğimize inanırlar. Tersine, çoğu zaman bu türden herhangi bir mantıksal yarışmayı kaybedecek olan insanı tercih eder durumda buluruz kendimizi. Bazen akla uygun bir temelde derhal reddedeceğimiz birisinin ardından gideriz. Sebebi, pek çok durumda katı gerçeklerin değil, bir öykünün bizi etkilemesidir.

Bununla kastedilen, aşk ilişkisine dair seçimlerimizde akılcı düşüncelerin bir etken olmadığı değildir. Bazılarımız sonsuz aşka dair öyküleri tercih eder, diğerlerinin paraya ilişkin öyküleri vardır, daha başkaları dostluk, denetim ya da ceza ile ilgili öykülere sahiptir. Tercih ettiğimiz konular akılcı ya da akıldışı, toplumsal bakımdan arzu edilir ya da edilemez olabilir. Ancak so-

nuçta, başkalarının bize aşkın ne olması gerektiği üzerine söyleyebileceklerini daha az dikkate alarak, onun ne olmasını istediğimizle ilgili görüşümüze uyan ortak öyküler dokumamızın mümkün olduğu muhtemel eşlere doğru çekiliriz. Bizi tuzağa düşüren birisi, bunu tutku, para ya da güç ile değil, paraya, güce veya istediğimiz her ne ise ona dair ortak bir aşk öyküsü sunarak ya da sunar gibi görünerek başarır. Bir insana aşık oluruz, oysa belki de bir insana ilişkin öykümüze aşık olduğumuzu söylemek daha da doğru olacaktır.

Aşık olduğumuz insanla evlenebiliriz ya da evlenemeyebiliriz. Bazen, öykümüze en uygun düşen kişi olup olmaması bir yana, akılcı seçimimiz olan kişiyle evlenmeye karar veririz. Ne var ki toplumsal ya da ailevi dayatmaların doğru seçim olarak ileri sürdüğü- akılcı seçimimizle evlendiğimiz zaman, çoğu kez, sonunda yalnızca sözkonusu insanı sevmediğimiz değil, asla o insanı sever duruma gelemeyeceğimizin de farkına varınca mutsuz oluruz. Evliliğin aşkla ilişkili olmasının gerekip gerekmediği bir sorudur. Ancak aşkla ilişkili ise, aşk öyküleri konusu merkezi duruma gelir. Öyküler uyumsuzsa, aşk olanaksız değilse bile zorlu olacaktır.

Bazen bunun tersi bir sorunumuz vardır; öykülerimizin bir biçimde uyumlu olduğu birden fazla insan tanırız.

Aynı anda iki insanla duygusal ilişki içinde olmanın olağanüstü bir tarafı yoktur; pek çok aşk öyküsünün ve aşk şarkısının konusudur bu. Eşlerden biri teorik olarak kusursuzdur, insanın kendisinin bir eşte aradığını düşündüğü tüm niteliklere sahiptir. Öteki eş, zihinsel karşılaştırma listesindeki özellikleri yerine getirme bakımından ilkinin eline su dökmemektedir. Yine de kişi ikincisine aşıktır ve ilkinin sevmektedir, ancak ona aşık değildir. Evliliğin bir aşk öyküsü olarak düşünüldüğü

bir çağda, insanlar bir karar vermek zorunda kaldıkları zaman çoğunlukla ikinci kişinin ardından gideceklerdir. Maria'nın durumunu ele alalım.

Maria aynı anda iki kişiyle flört ediyor. Sam onun daima istemiş olduğu herşeydir; zeki, çekici, başarılı, düşünceli, kararlı. Maria'nın arkadaşları Sam'i mükemmel bir eş adayı olarak görüyorlar. Kurt kağıt üzerinde berbat görünüyor. Zeki biri, ancak şeytani anlamda. Çekici olmakla beraber işinde pek başarılı değil. Maria konusunda kararsız, bir an dikkatini ona veriyor, sonra en zayıf bahanelerle başka kadınlarla görüşüyor. Neredeyse onların karşısına çıktıkları ölçüde değişkendir Kurt. Yine de Maria onu seviyor. Nedenini bilmiyor; yalnızca bunun doğru olduğunu biliyor. Sam'i tercih etmesi gerektiğinin farkında. Ne var ki, onun istediği Kurt. Onun aşkın anlamına dair öyküsüne uyuyor kendisi. Gerçekten de Maria, Sam ile olandan ziyade Kurt ile ilişkisine benzeyen aşk öykülerini izleyerek büyümüştü. Öyküsünü değiştirmek isteyebilirdi, ne var ki bunu söylemek gerçekleştirmekten kolaydır.

Öykülerin değişimleri neden zordur? Psikologların doğrulama eğilimi diye adlandırdıkları birşeyi göz önüne getirelim: İnsanlar genellikle, eskiden beri inandıkları şeyleri geçersiz kılmaktan çok doğrulama peşindedirler. Tutarsız bilgiyi görmezden gelmede epeyce ileri giderler. Şu halde, şaşırtıcı olmayan bir biçimde, bir ilişkiye dair öykümüzü olanaklarımız elverdiği sürece değiştirmekten kaçınıyoruz. Gerçek bir öyküyü değiştirmek bir hayli rahatsızlık vericidir. Muazzam çokluktaki bilgiyi yeniden düzenlemeyi, yanılmış olduğumuzu kendimize itiraf etmeyi, bu anda ilişki konusunda belirsiz olduğumuzun farkına varmayı ve yeni öykümüzün de değiştirilmesinin gerekebileceğini kavramayı içerir. Duygularımızdan, inançlarımızdan, hatta bir eşe duyduğu-

muz güvenden kuşkulanmaya başlayabiliriz. Bu nedenle, eski bir öyküyü, artık şartlara uyamaz olduğunda bile, sürdürmeye eğilimliyizdir. Bir örneği, aldatmayı gözümüzün önüne getirelim:

Kocasının ya da karısının kendisini aldatması neden çoğu zaman bir eş için fazlasıyla acı vericidir? Beş yıl önce Jim'in kısa süren bir gizli ilişkisi oldu. Ellen bunu ortak bir arkadaşlarından öğrenmişti. Jim, başlangıçtaki yalanlamasının ardından ilişkiyi itiraf etti, buna son verdi ve o zamandan beri de bir başkasını yaşamadı. Ancak Ellen'a göre ilişki temelden değişmişti. Jim'in yer aldığı gerçek aşk öyküsü, olduğundan bütünüyle farklıdır artık. Jim onun Romeo'su idi, oysa şimdi Don Juan'a dönüşmüştür. Oysa eskiden Jim'in Ellen'a aşırı bir düşkünlüğü vardı, Ellen şimdi onun öteki kadınları da bu kadar kolay baştan çıkarabilmesinden korkuyor.

Jim'in tavrı temelde gizli ilişkisinden önce olduğu gibidir. Ellen önceleri Jim'in iltifatlarının yalnızca kendisi etrafında dönebileceğini sanmıştı; şimdi ona diğer kadınlara karşı da çekici olmaya çalışan biri gözüyle bakıyor. Yanıldığını kendisine nasıl gösterebilirdi O? Ellen bu Don Juan öyküsünde kapana kısılmıştır. Kendisini tekrar Romeo ve Juliet öyküsünün içinde görememekle birlikte ileriye, daha uygulanabilir bir öykü planına doğru da yönlendiremez. Öyküsünü değiştirememektedir, Jim'in, öyküsünü daha olumlu yönde değiştirmesi için ona yardımcı olma konusunda herhangi bir etkide bulunması da zor olacaktır.

Diğer insanların öykülerini değiştirmek zordur, çünkü bunu gerçekleştirmeyi denersek, girişimimizi eskiden beri sahip oldukları öykü her neyse onu (sözgelimi, onları etkilemeye çalıştığımızı, onları denetlemeye kalkıştığımızı, yalnızca kendi bakış açımıza inandığımızı) doğrulamak üzere kullanacaklardır çoğunlukla. Bu ne-

denle çabalarımızın, yeni bir öyküyü başlatmak yerine eskisini, istenmeyeni daha sağlam bir biçimde yerleştirerek geri tepmesi olasıdır.

İlişkilerde değişim yaratma yönündeki pek çok girişim kavrayışları, duyguları ya da davranışı bu deneyimleri etkileyen öyküye değinmeksizin değiştirmeye çalıştıklarından işe yaramamaktadır. Şu da var ki, ne olduğunu kesin olarak bilmezken bir öyküye değinmemiz güçtür.

Öykü değişene dek, ilişkinin temelden değişime uğraması mümkün değildir. İlişkileri dolaylı olarak düzenleme çabaları asla öykünün bütününe değil, sadece onun yalıtılmış konularına ya da parçalarına yönelir. Aşk öykümüzün bu kısımlarını değiştirmeyi becersek bile, her türlü yeni unsurun eski öyküye dahil olması hâlâ muhtemeldir.

ÖYKÜLER İYİYE YA DA KÖTÜYE DOĞRU DEĞİŞEBİLİR

Öyküler ilişkilerde sona doğru ilerledikçe zamanla iyiye ya da kötüye doğru değişim gösterebilir. Birisi hakkında giderek daha fazla seveceğimiz şeye rastladığımız zaman daha iyi olur. Tuhaftır ki, bir insanla ilgili yeni olan hiçbir şey keşfetmesek bile, daha kötüye doğru değişebilirler, iki psikolojik görüngü nedeniyle:

İlk görüngü, “olumsuz bilgi etkisi”dir(3). Olumsuz bilgi, olumlu bilgiden çok daha güçlüdür. Örnek olarak; bir iş adayına dair tavsiye mektubunu okuyorsak, tek bir olumsuz ifade adayın beklentilerini yıkabilir, kaç tane olumlu ifade bulunursa bulunsun. Bir parça olumsuz bilgi yüz parça olumlu bilginin sağlayabileceği yarardan daha fazla zarar verebilir. Olumsuz bilginin değer-

lendirmemiz üzerinde olumlu bilgiden daha önemli etkileri vardır. Ayrıca elbette ki, olumsuz bilgi hiç de nesnel herhangi bir anlamda değil, sadece bilgiye getirdiğimiz öykünün görüş noktasından olumsuz olabilir. Bu nedenle, bir insanı gerçekte olduğundan daha kötü göstererek olumsuz bilgiye gereğinden fazla değer vermemiz mümkündür.

İkinci görüngü, “temel mal etme yanlışlığı” diye adlandırılmaktadır.(4) Başkalarının uygunsuz tavrını kendilerinde doğuştan varolan bir yanlışlıktan (sözgelimi, bir karakter kusurundan) kaynaklandığı yönünde değerlendirmeye eğilimliyizdir, oysa kendimizdeki uygunsuz davranışın belirli bir durumdan ileri geldiğini düşünürüz. Eşimiz bağırsak, bu onun doğuştan huysuz bir insan olmasındandır; biz bağırsak, nedeni tahrik edilmiş ya da kötü bir ruh hali içinde olmamızdır. Eşimiz düşüncesizce bir şey yaparsa, bu onun saygısız bir insan olmasından ileri gelmektedir; biz düşüncesizce bir şey yaparsak, bir an dalmış olmamızdandır bu. Kısacası, başkaları fena oldukları için fena tavırlar sergiler, oysa biz geçici keyifsizliğimiz nedeniyle ya da söz konusu durum bizi öyle yapmaya zorladığından fena davranırız. Jack ve Sandy örneğini düşünün:

Jack ve Sandy uyumlu görünüyorlar, benzerliğin uyumluluğu doğurduğuna inanılırsa. Benzerlik bazen karşılıklı anlayışa götürebilir. Ne var ki bu durumda değil. Gerek Jack, gerekse Sandy çabuk öfkeleniyorlar. Jack ani öfke parlamalarını Sandy’nin sık sık görülen kabul edilmez davranışlarıyla haklı çıkarılmış olarak görüyor, halbuki onun öfkesini, ironik bir biçimde, temel bir karakter özürü olarak değerlendiriyor. Ne yazık ki, Sandy’nin duruma bakışı Jack’inkinin tıpatıp aynısı. Sonuç, durmaksızın büyüyen anlaşmazlığa bir örnektir. Her birinin diğerine uyguladığı ölçütlerin aynısını ken-

dilerine, ya da kendilerine uyguladıkları ölçütlerin aynı-sını birbirlerine uygulasalardı, ilişki kayda değer bir ilerleme gösterecekti.

Zamanla hem olumsuz bilgi etkisi, hem de temel mal etme yanlışlığı, çoğu zaman, ilişkilerde bitimlerine dek sürdürülen öyküleri eşimize karşı giderek daha az onaylanabilir kılacaktır. Bir öyküyü bilinçli olarak değiştirmek epeyce zor olduğundan, değişim yalnızca aşamalı biçimde değil, bunun yanı sıra bilinçlilikten önce belirme eğilimindedir; bunun gerçekleştiğini fark etmeyiz bile. Hoş bir öykü şeklinde başlamış olan, zamanla sevimsiz bir hal almıştır. Sonunda bilinçliliği önceleyen öykü bilinçli duruma gelir; bu, mutsuz olduğumuzu fark ettiğimiz andır. Öykü, olmasını istediğimiz şey değildir artık; ilk önce böyle olsaydı ilişkiye başlamamış olabilirdik. Bu noktaya ulaştıktan sonra, eşimizin yaptığı her şey, durumun daha fazla değil, tersine, daha az lehinde bulunan bir değerlendirmeye denk düşecektir.

Bununla birlikte öyküler, kendi öykülerimizin konularından ve bilgiyi ne şekilde işlediğimizden haberliyse, olumlu yönde değişebilir. Olumsuz bilgi etkisinin ve temel mal etme yanlışlığının bizi nasıl yanlış yola sevk edebileceğini görür ve sadece ilişkilerin öyküleri değil, öykülerin de ilişkileri etkilediğini kavransak eşimize mal ettiğimiz özürlerin gerçekte eşin kendisinde değil, kendimizin eşe dair bilgileri işleyişimizde bulunduğunu kabul ederek ilişkimizi geliştirmeye doğru bir adım atabiliriz.

İLİŞKİLERİ DEĞİŞTİRME AMAÇLI GELENEKSEL GİRİŞİMLERİN ÇOĞU KEZ BAŞARISIZ OLMALARININ NEDENİ

İster çiftin kendi çabaları, ister evlilik terapisi yoluyla olsun, ilişkileri değiştirme girişimleri neden bu derece sıklıkla sonuçsuz kalmaktadır? Başarısızlığa uğramalarının nedeni kişilerden herbirinin ilişkiye bakışına ve yaklaşımına rehberlik eden öyküleri görmezden gelmeleridir.

Hemen hemen hepimiz, yürümemiş olan bir ya da daha fazla ilişkinin içinde bulunmuşuzdur. Çoğu zaman, son verme kararı ortak değildir ve terk edilen insan, diğerinin görüş noktasından, ilişkinin neden parçalandığını bilmeye çalışır. İpleri koparmış olan kişi, sadece eşine değil, aynı zamanda kendisine ilişkinin neden başarısız olduğunun bir yanıtını vermek için sudan sebepler icat ediyormuş gibi hisseder bazen. Terk edilmiş insan da zaman zaman bu türlü duygulara kapılabılır. Her ikisi de doğrudur. İlişkinin çözülmesinin nedenleri olduğuna inandıkları şeyler gerçekte sonuçlardır. Ayrılmaya dair bahaneler yaratırız, tıpkı bir zamanlar bir araya gelme üzerine yarattıklarımız gibi. Bahaneler gerçek olmaktan ziyade görünüşe özgüdür. Eşin aşırı beklentili olması ya da tam anlamıyla yeterli düzeyde iletişimin bulunmaması veya ilişkinin gelişmemesi yahut bir yığın başka bahane olabilir bunlar. Öz olarak ifade edersek; bizi harekete getiren düşüncenin gerçekte öyküsel, sezgisel nitelikli olmasına karşın, akılcı tarzda düşündüğümüze inanırız.

Bu “bahaneler” nadiren çöküşün “nedenler”idirler. Yaptığımız şeyi kendimize ve başkalarına haklı göstermek amacıyla bu bahaneleri uydururuz. Ayrılmamanın gerçek nedeni, öykümüzün bitimine değin devam ettirdiği

tarzı artık beğenmiyor olmamızdır. Öykülerin değişimleri zordur, yine de zaman içinde değişime uğrarlar. Sevdiğimiz bir öykü olarak başlayan, sevmediğimize dönüşmüştür.

Önceden hoş gördüğümüz davranışı bu anda daha fazla hoş görmeyiz, davranış değişmiş olduğundan değil, şimdi tükenene değin kendini sürdüren kötü bir öykünün parçası olduğu için. Kişi hakkında hoşumuza giden şeylerin kendileri artık zevk vermez bize, şimdi kötü bir öyküyü anımsatmaktadırlar çünkü. İlişkiyi değiştirmek için öyküyü kavramamız ve ona yönelmemiz gerekmektedir. Ayrıca muhtemelen ilkin bizi birleştirmiş olan, kendimize ve eşimize ait ideal öyküyü anlamaya ihtiyacımız vardır. Gary ve Carla'yı göz önüne alalım:

Gary bir alkol sorunundan kurtulmaya çalıştığı sırada Carla'nın bakımıyla büyülenmişti. Kendisi için daha iyisini yapamazdı; ihtiyaç duyduğunda her zaman orada bulunuyordu ve özgecillikle kendini Gary'nin iyileşmesine adanmıştı. Carla değişmiş değil, ancak Gary'nin ona karşı tavrı değişti. Gary şimdi Carla tarafından alıkonulmuş hissediyor kendisini. Uzaklığa ihtiyacı var ve Carla'nın kendisine bunu sağlamayacağı kansında. O'nun iyi niyetli olduğunu biliyor, ne var ki, genel olarak unutmak istediği bir öykünün, kendisinin bağımlılıktan kurtulma öyküsünün parçasıdır şimdi O. Bir zamanlar hayranlık duyduğu davranışların ta kendileri, içten içe devam eden bir kinin kaynağıdır şu anda. Bir zamanlar Gary'nin ideal öyküsü olan, artık varlık göstermemektedir.

İDEAL ÖYKÜLERİ ANLAMAK

Eşimizin bizimle ilgili duygularını anlamak için, onun ideal ilişkilere dair öyküsünü kavramamız gerekir. Çoğu zaman, öykü bilinçlilik halini öncelediğinden, eşimiz kendi öykümüzün farkında olduğumuzdan daha fazla, bütünüyle farkında değildir bunun.

Geliştirdiğimiz belirli öyküler, kanımca, geçmişimizde yer alan, bir biçimde arzuladığımız ancak sahip olamadığımız kişilerin özelliklerinin bir bileşimidir. Ebeveynimizden birini kaybederiz, bizimle alay eden öteki çocuklar tarafından yumurcak diye reddediliriz, ergenlik çarpıntılarımız ve kalp kırıklıklarımız vardır. Ne zaman birisini kaybetsek bizi cezbeden nitelikleri içselleştirir ve sonunda, genellikle bilinçli olmaksızın, geçmişte mahrum bırakıldığımız özelliklerin bir bileşimini oluştururuz.

Yale'daki araştırmamız insanların aşk öykülerine ilişkin idealleri bulunduğunu ve bu ideallerin tam da gerçek ilişkinin kendisi kadar önemli olduğunu göstermiştir.(5) İdealler yalnızca gerçek ilişkimizi nasıl kurduğumuzu değil, aynı zamanda bundan ne kadar memnun olduğumuzu denetlerler. Ayrıca, gerçek ya da olası bir öykü ile kendi ideal öykümüz arasında bir uygunluk sezdiğimizde duygulanırız. Bu nedenle, bir uygunluğun ayırdına varılması olumlu duygular yaratır, mutluluk ve gönül hoşluğu gibi. Üzüntü, kızgınlık ve hayal kırıklığı gibi olumsuz duygular, bir uygunluk beklediğimiz ya da ümit ettiğimiz ve bunun gerçekleşmediği durumlarda görülebilir.(6) Bazen bir uygunluğu zorla sağlamayı deneriz. Birisiyle karşılaştığımızda kişinin idealimize ne derece yakın olduğunu belirleriz. Ne olursa olsun uygun gelmiyorsa, bu durumda kolayca onu bırakabiliriz. Ancak yakın ise, şu halde o insanı tekrar idealimize dönüştürmeye çalışmamız olasıdır. Başka bir ifadeyle,

ötekinin tavırlarını en pembe hülyalarımıza uyacak biçimde yorumlayacağız demektir. İdeal öykümüzün gerçek olmasını isteriz.

Pek çoğumuz kendimizin ya da ötekinin ilişkiye katılımlarının gerçeklerle uyuşmayan ideallere ilişkin kendini sürdüren yanılsamalara dayandığını hissettiğimiz ilişkiler yaşamışızdır. Sonunda, eşin tavırları ve ifadeleri, görünüşte akla uygun olan bir kurguyu sürdürme yönünde sarfedilmesi giderek güçleşen çabaları daha fazla kaldıramaz. Liz ve Larry örneğini dikkate alalım:

Liz, daima güçlü ve sessiz tiplerce cezbedilirdi. Larry ile buluştuklarında onun ne düşündüğünü çözmeye çalışmak için saatler harcardı. Larry pek fazla iltifat eden biri olarak bilinmemekle beraber, bir iltifatta bulunduğu zaman Liz bulutların üzerine çıkıyordu. İlişki heyecan vericiydi, çünkü Liz'e göre ideal öykü, olup bitenlerin çoğunun gizlide, yüzeyin altında yer aldığı öykü idi. Şu anda Larry ve Liz üç yıldır evli ve Liz korkunç bir şeyin ayırdına varmış; Larry'nin sessizliğinin altında bir boşluk bulunmakta. Gizlenmiş bir özü bulunan bir enginara benzemek yerine bir soğanı andırıyor: Larry'nin suskunluğunun katmanlarını soyduğunuzda, altında hiçbir şeyle karşılaşmıyorsunuz. Larry o yıllar boyunca söyleyecek hiçbir şeyi olmadığı için susmuş. Liz, Larry'i olmadığı bir şey gibi düşündüğünü şimdi farkediyor. Sorun şu ki, her ikisi de hayatlarını kökten değiştirmeksizin herhangi bir şey yapmak için çok geç.

Bazı muhtemel adaylar, delicesine tutulma hislerine sevk ederek bir anda ideal öykülerimize uyuverirler, oysa öteki muhtemel adaylarda böyle olmaz. Aşk ağır ağır dostluktan gelişmekte ise, ideal öykümüzde mevcut ilişkimize uymak üzere yavaş bir değişim sezebiliriz. Yeni ideal öykü mutlaka eskisinin yerini alacak değildir, onunla yan yana varlık gösterebilir. Bu olayda, son-

radan başlangıçtaki idealimizle daha uyumlu bir kimseyle karşılaşabilme olanağı her zaman vardır. Bu öykü üzerimizdeki hükmünü sürdürmüşse, ilişkileri değiştirmeyi ya da her ikisinde de aynı anda yer almayı ister durumda bulabiliriz kendimizi.

Elbette ki, idealler değişebilir ya da değişmeyebilir, oysa ilişkiler her zaman değişir. Değişimleri esnasında eşleri daha fazla ya da daha az hoşnutluğa yöeltebilirler. Çoğu kez, daha az gerçekçi ya da en azından uzun dönemli ilişkilerde daha az rahatlıkla sürdürülen fantezi ya da gizem öyküleri gibi öykülerle yola çıkan pek çok insan sorumluluklar; bir evi çekip çevirme, çocukları yetiştirme ve vergileri ödeme ile ilgili olanlar arttıkça öykülerin çözülmeye başladığını sezmektedir. Bu unsurlar, sözgelimi, bir iş öyküsüne pek güzel uyabilir, ne var ki bir peri masalı öyküsüne bir prensin prensesini aradığı ya da buna benzer bir öyküye çok daha az sağlıklı bir uyum göstermeleri mümkündür. Sonuçta, kolaylıkla sürdürülemeyen belirli öykülere sahip insanlar kendilerini daha geçerli öyküleri bulunan kimselerden daha çabuk hayal kırıklığına uğrar durumda bulabilirler.

Zaman zaman hayal kırıklığı bir eş değişimini getirir. Temelde ideal öykü sabit kalır ve kişi gerçek öyküyü değiştirmeye çalışır. Sözgelimi, bir sanat öyküsü bulunan bir erkek ya da kadın (bir eşte bir sanat eseri arayan birisi) eşi yaşlandıkça düş kırıklığı hissetmeye başlayabilir. Bazen orta yaşlarındaki erkekler, bir aşk ilişkisi olarak bir sanat öyküsünü ya da, hatta, daha yaşlı erkeğin genç kadınla ilişkisinde muhtemelen sahip olduğu veya sahip olduğunu hissettiği daha büyük güç nedeniyle bir yönetim öyküsünü sürdürmeyi erkekler adına daha kolay kılan daha genç kadınlara yönelirler. Öteki öyküler de bir adamı daha genç bir kadına ya da bir kadını daha değişik tarzdaki bir erkeğe yönelmeye

sevkedebilir; örnek olarak, bir kadın daha itibarlı bir adamda daha başarılı bir iş ortağı bulabilir. Öyküler eşleri değiştirmede önemli bir unsurdur, gelgelelim öykülerin içine yerleştirildiği kültürel çerçeveye de öyledir.

ANLATMAMIZ BEKLENEN ÖYKÜLER: KÜLTÜREL MATRİS

Anlattığımız öyküler benzersiz ilk örneklerdir; bize ait belirli zamana ve yere özgüdürler.(7) Kültürel bir matris içine yerleştirilmişlerdir.(8) Kültürler belirli öyküleri onaylarlar ve ötekileri reddederler. Sözgelimi bugün Birleşik Devletler’de evliliğin gerçek bir aşk öyküsü olması beklenir. Tarihsel bakımdan bu seyrek görülen bir durumdur. Çağdaş Amerikalılar sadece para ya da toplumsal konum için evlenmeyi patavatsızca bulurlar, oysa bu tür bir öykü tarihin büyük bölümü boyunca kabul edilebilir ve hatta arzu edilir sayılmıştır.

Bu nedenle, her ne kadar kendi öykülerimizi yaratmak da, bunu kültürel aktöremizin çerçevesi içinde yaparız. Çoğu zaman güçlkle tanımlanmakla beraber sürekli olarak, yalnızca kültürel yönden kabul edilebilir öyküleri yaratma baskısı altındayızdır. İnsanlar bir başka zamanda ya da yerde şaşırtıcı olması bile pek güç görünen bir öykü nedeniyle -eşini aldatma ile ilgili olarak, sözgelimi- belirli bir zamanda ya da yerde idam edilebilirler.

Bundan başka, aşk öykümüz yarattığımız pek çok öyküden yalnızca biridir.(9) Mesleklerimiz ve ailemiz gibi diğer konularla ilgili öyküler de yaratırız. Kendimizi işyerinde ve ailenin öteki üyelerinin yanında nasıl hayal etmeyi seçtiğimiz üzerine düşünürüz. Bu öyküler bazen tamamlayıcıdır, ancak aşk öykülerimizle yarı-

şabilirler de. Bu nedenle bazı insanlar aşk ve iş öykülerini birbirine geçirmede zorlanırlar, sürekli bir gerilim durumunda olmaları sonucunu da beraberlerinde getirerek. Bazı insanlar gerçekte yaşamlarının çeşitli öykülerini tek bir öyküde birleştirmeyi tercih eder, oysa diğerleri onları daha ayrı tutarlar. Örnek olarak, öyküleri birleştirmekten hoşlanan biri işyerindeki bir meslektaşıyla yakın bir ilişki içinde olmayı seçebilir, halbuki öyküleri ayrı tutmak isteyen biri asla bu tür bir ilişkiye girmeyi düşünmeyecektir. Yine de çoğu kimse kavramaya ilişkin tutarlılık, öykülerin birbirleri ile kusursuz bir uyum sergilemeleri için çabalar. Aşk öykümüzü bütünüyle anlamak için yaşam şartlarımızın tamamına ne şekilde uyduğunu ayırt etmemiz gerekmektedir. Ben ve Lisa'nın durumunu göz önüne alalım:

Ben Lisa'yı seviyor, ne var ki Lisa'nın haberi olmadığı üzere, onunla asla evlenmeyecektir. Ben, bunu kendine dahi itiraf etmek istememektedir. Ben, büyük bir bankanın ikinci başkan yardımcısıdır. Herkes bilir ki, bankada merdiveni tırmanmanız için, ancak belirli bir tür eşle evlenebilirsiniz. Bankanın sosyal etkinliklerinde sizin iyi görünmenizi sağlayacak birisi olmak zorundadır. Düzgün görünmeli, düzgün konuşmalı ve konukların nasıl ağırlanacağını bilmelidir. Özgeçmişinin sağlam türden olması gerekir. Kimse bundan söz etmez, çünkü modern çağda yaşam bu şekilde tasarlanmamaktadır. Ne var ki bankada öyledir. Lisa harikadır, ancak onunla evlenmek tam anlamıyla Ben'in meslek yaşamını unutması olacaktır. Bu nedenle, başka bir ilişkiye doğru adım atması gerekeceğini bilerek, fakat bunu yapma fikrini yüreğinde taşımaksızın beklemektedir. Lisa, basitçe, Ben'in işinde başarılı olmak için ihtiyaç duyduğu öyküye uymaz. Lisa Ben'in öyküsünü anlasaydı, asla ilişkiye başlamamış olacaktı.

Kendi öykülerimizi ve eşimizinkileri kavramak bir ilişkiyi değiştirmede olduğu kadar onu kurmada da ciddi bir önem taşır. Bu kavrayış, başlangıçta doğru eşi bulmamızda bize muazzam yarar sağlar. Şimdi öykülerin gerçek anlamda neler olduklarını ve günlük yaşamlarımızın koşulları içinde nasıl iş gördüklerini ele alalım.

II

AŞK ÖYKÜLERİ

Aşk öyküleri çeşitli biçimlerde gruplandırılabilir. Kesin bir öykü dizisi bulunmadığı gibi, kesin bir gruplandırma da yoktur. Yeni öyküler yaratıldıkça gruplandırmalar değişebilir. Burada kullanılan gruplandırma öykülerin içsel nitelikleri üzerinde odaklanıyor. İstatistiklere dayanan çözümlemelerle ortaya konulmuş olmaktan ziyade önsel bir gruplandırmadır bu. Farklı öykü türlerinin ilişkilere yerleştirdikleri beklentileri daha iyi kavramanıza yardımcı olabilir. Beş ana öykü türü vardır:

Asimetrik öyküler, eşler arasındaki asimetrinin (ya da tamamlayıcı davranışın) yakın bir ilişkinin temeli olması gerektiği düşüncesi üzerinde kurulurlar. Bir öğretmen-öğrenci öyküsünde kişilerden biri yapıyı ve bilgiyi sağlar, diğeri bunu alır. Özveri öyküsünde bir insan gönüllü olarak ayrıcalıklar tanır, öteki ayrıcalıkları alarak onlardan yararlanır. Bir yönetim öyküsünde bir kimse başka bir kişi üzerinde gücü elinde tutar.(Yönetim öyküsünün, aşağıda tanımlandığı üzere, bir eşgüdüm

öyküsü olan başka bir biçiminde kişiler gücü paylaşır.) Bir polis öyküsünde bir insan ötekinin üzerinde gözetim uygular ve çoğu zaman ona yapı sağlar. Bir pornografi öyküsünde bir kimse bir başkasını alçaltır. Bir dehşet öyküsünde kişilerden biri işkenceci, diğeri alçaltmanın kurbanıdır. Bu öykülerde hangi insanın hangi rolde bulunduğu zaman içinde, hatta bir durumdan diğerine değişim gösterebilir. Yine de ilişki belirli herhangi bir zamanda asimetrik olma eğilimindedir, kimin hangi rolde bulunduğu bakılmaksızın.

Hedef öyküleri, eşin ya da ilişkinin pek çok bakımından, ilişki dışında ya da ötesinde kalan bir hedefe yönelik araç olarak görüldüğü öykülerdir. Hedef öykülerinin iki temel türü vardır: Türlerden birinde, hedef kişidir. Bu öykülerin tamamında eş kendi adına değil, oynadığı rol bakımından değerlendirilir. Bir bilim kurgu öyküsünde eşin tuhaflığına ya da esrarengizliğine bakılır. Bir koleksiyon öyküsünde eşin daha büyük bir koleksiyona ait bir parça olarak değerlendirilmesi sözkonusudur. Bir sanat öyküsünde eşin fiziksel görünüşüne değer verilir. Hedef öyküsünün ikinci türünde, ilişki hedeflenir. Bu tür öyküde, ilişki, aslında ilişkinin dışında kalan önemli birşeyi kazanmanın ya da bulmanın bir aracı durumundadır. Bir ev ve yuva öyküsünde ilişki, istikrarlı ve genellikle güzel bir ev ve yuva ortamı oluşturmamanın bir yoludur. Bir iyileşme öyküsünde ilişki bir tür travmadan kurtulma çaresi olur. Bir din öyküsünde ilişki eşlerden birinin ya da her ikisinin tanrıya yaklaşmasına yardımcı olma işlevi görür, yahut ilişkinin kendisi bir tür din durumuna gelir. Bir oyun öyküsünde genellikle eşler kazanmak isterler ve ilişki kazanılacak bir oyun sağlar.

Eşgüdüm öyküleri, birşeyi yaratmak ya da gerçekleştirmek veya sürdürmek için birlikte çalışan eşler dü-

şüncesine dayanır. Bir gezi öyküsünde aşk bir yolculuktur ve eşler ortak hedeflerini seçmek ve ona varmak için birlikte çalışırlar. Bir dikiş ve örgü öyküsünde ilişkiler birlikte çalışan iki eş tarafından dikilir ya da örülür. Bir bahçe öyküsünde eşler ilişkiyi bahçıvanların yaptığı gibi besleyip büyütürler. Bir iş öyküsünde eşler belirlenmiş bir işbölümünü içeren bir iş oluştururlar. Bir bağımlılık öyküsünde eşlerden biri diğeri olmaksızın yaşayamaz, en azından eşin hayatı açısından olmazsa olmaz görünen bir bağımlılık çerçevesinde.

Anlatımsal öyküler, ilişkinin dışında varolan ve ilişkinin izlemesi gereken yönü tanımlayıcı bir tür metnin varlığı düşüncesine dayanır. Bir fantezi öyküsünde metnin odak noktası, bir prens ve prensesin ya da bir şövalye ile bir prensesin bulunduğu peri öyküsüdür. Bir tarih öyküsünde metin, günümüze uygulandığı ve yol gösterici olduğu biçimiyle geçmiş üzerinde yoğunlaşır. Bir bilim öyküsünde metnin içerdiği, ilişkilerin önceden varolan bilimsel ilkelere ve formüllere göre nasıl çözümlenebileceğidir. Bir yemek kitabı öyküsünde metin, örnek alınması durumunda ilişkide başarıya götürecektir olan bir tariftir oluşur.

Tür öyküleri, ilişkinin amaçlarından ya da onun gerisinde, temelde yatan herhangi bir ilkedir ziyade, ilişki içindeki varolma tarzını ya da yolunu vurgular. Bir savaş öyküsünde önemli olan çarpışmaların ya da savaşın belirli birtakım hedeflerinden çok çarpışmalar ve onların gerisindeki savaştır. Bir tiyatro öyküsünde bir eşin bir rolü sürekli oynuyor olması önem taşır, rol rastlantıya göre her ne olursa olsun (ayrıca rol gerçekten de zamanla değişebilir). Bir mizah öyküsünde ilişkinin kaygısız olması ve aşırı ciddileşmesine asla izin verilmemesi önemlidir. Bir gizem öyküsünde önemli olan ise, bir eşin sürekli olarak diğerine ilişkin bilgiyi açığa

çıkarmasıdır, herhangi bir açıdan önem taşıyan herhangi bir bilgi olabilir bu.

Kitabın bu bölümünde aşk öykülerinin herbirini ayrı ayrı, öyküyü kısaca anlatma; insanların aşk öykülerini değerlendirmede kullandığımız bir envanterden saptamalar sunma; her bir aşk öyküsünün örneklerini verme; aşk öykülerinin herbiri için ayırt edici olan düşünce ve davranış biçimlerini tanımlama; her öyküde insanların oynadıkları rolleri açıklama ve öykülerin herbirinin avantajlarını ve dezavantajlarını tartışma biçiminde ele alıyorum.

Her öykünün yanında sunulan envanter ifadeleri insanların aşk öyküleri üzerine bir görüşünü belirtmek için kullanılır. Çalışmamızda insanlar, her bir ifade için genellikle 1 ile 9 arasında bulunan bir ölçekte kendilerini değerlendirmektedir: 1 ile, verilen bir ifadenin kendilerini hiçbir biçimde tanımlamadığını ve 9 ile, bunun kendilerini son derece iyi tanımladığını işaret ederler (Bazen başka ölçekler kullanırız, 1 ile 7 arasında olan gibi). Her öykünün kişilerden herbirine göre ne derece geçerli olduğunun bir kesitini bize sunacak biçimde, her bir öyküye uygun düşen birden çok ifade için puanların ortalamaları alınır. Genellikle, 7 ile 9 arasındaki ortalama puanlar yüksektir, bir öykünün çekiciliğini gösterirler, 1 ile 3 arasındaki puanlar düşüktür, öykünün ne olursa olsun hemen hiçbir biçimde ilgi çekmediğinin işaretidir bu. 4 ile 6 arasında yer alan ara puanlar belli ölçüde, ancak aşk ilişkisine dair bir ilgiyi oluşturmak ya da sürdürmek için yeterli olmayan bir ilginin varlığını belirtir.

Her bir öykünün tanımı araştırmamızda kullandığımız envanter maddelerini içerdiğinden, dilerseniz her bir maddenin sizi yakın ilişkilerinizde tanımlama derecesine 1 ile 9 arasındaki bir ölçekte değer vererek bu

maddeleri kendiniz yanıtlayabilirsiniz. Daha sonra her-bir öykünün ilişkilerinizde sizi tanımlama derecesini belirleyerek kendinize ait tercih edilen öyküler kesitini değerlendirmeniz mümkündür. Bazı maddelerin, sadece ufak yazılış farklılıklarıyla ötekilerle aynı şeyi söyler göründüklerine dikkat edeceksiniz. Bu türlü çakışmanın üç nedeni vardır: Birincisi, daha uzun testlerin daha güvenilir (yanıtlanabilir) ölçümler vermeleri olasıdır. İkinci olarak, anketlerin yazılışındaki küçük değişiklikler yanıtları etkileyebilir, hatta bazen çarpıcı bir biçimde. Üçüncüsü, kendileri için bir öykünün daha fazla tanımlayıcı olduğu insanlar, yazılıştaki bir farklılıktan diğerine aynı yüksek değerleri atamaya, bu öykünün daha az tanımlayıcı olduğu insanlardan daha fazla eğilimlidir.

ASİMETRİK ÖYKÜLER

Asimetrik öyküler, önceden belirtildiği gibi, eşler arasındaki bir asimetrinin yakın bir ilişkinin temel ilkesi olması gerektiği düşüncesi üzerinde kurulurlar. Asimetrik öykülerin altı türü; öğretmen-öğrenci öyküsü, özveri öyküsü, yönetim öyküsü, polis öyküsü, pornografî öyküsü ve dehşet öyküsüdür.

ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ ÖYKÜSÜ

Öğretmen-öğrenci öyküsü doğal asimetriye sahip bir öyküdür. Bu öyküde eşlerden biri öğretmen rolünden zevk alır, öteki de öğrenen olmaktan hoşnutluk duyar. Bazı durumlarda eşler rollerini farklı alanlarla değiş tokuş edebilirler; sözgelimi ilişkiye bakıldığında bir kimse öğretmen olabilir, oysa dış dünya ile meşgul olmaya geldiğinde diğeri öncülüğü alır. Yine de, yaygın olarak, bir kişi ötekinden kronolojik açıdan daha yaşlı ya da mesleki yönden daha olgundur ve bu ilişkilerin gerçekte öğretmenler ile öğrenciler ya da müfettişlerle teftiş edilenler arasında varolması nadir görülen bir durum değildir. Bu örneklerde, güçte ve genellikle ilişkinin yapısına katılan deneyimde farklılıklar vardır, bu da en sık

biçimde, daha yaşlı ya da kıdemli olan kimsenin öğretmen rolünü üstlenmesiyle sonuçlanır. Her durumda, bu ve başka tür ilişkilerin öykülerinde önemli olan nitelendirme; yani ilişki içinde yer alan insanların rollerini nasıl tanımladıklarıdır.(1) Asimetri nitelendirmededir; herhangi bir gerçek durumda değil. Doğrusu şu ki, öğretmen olarak adlandırılan kişinin öğretecek hemen hiçbir şeyi bulunmayabilir ya da öğrettiği son derece saçma sapan olabilir.

Öğretmen- Öğrenci Öyküsüne Tanı Koyma

ÖĞRETMEN

1. Yakın ilişkilerimde kendimi bir öğretmen rolü içinde buluyorum.
2. Yakın ilişkilerde eşlerime yaşam üzerine pek çok şey öğretmekte olduğum kanısına varma eğilimindeyim.
3. Bazen ilişki içinde bulunduğum insanların sanki öğrencilerime benzedikleri duygusuna kapılıyorum.
4. İlişkide bulunduğum insanların benden öğrenecek çok şeyleri olması gerçeği hoşuma gidiyor.

ÖĞRENCİ

1. Yakın ilişkilerimde kendimi bir öğrenci rolü içinde buluyorum.
2. Yakın ilişkilerimde eşlerimden epeyce fazla şey öğrenmekte olduğum kanısına varma eğilimindeyim.
3. Bazen ilişkide bulunduğum insanların benim açımdan sanki öğretmenlere benzedikleri duygusuna kapılıyorum.
4. İlişkide bulunduğum insanların bana öğretecek çok şeyleri olması gerçeğini seviyorum.

Neredeyse sabahın biri, fakat David ve Jessica hâlâ telefonda birbirleriyle konuşmaktalar. Gerçekte, daha açık olmak gerekirse, David konuşuyor ve Jessica dinliyor. Bu akşamın erken saatlerinde ikisi de şirketlerinin satış ödülleri törenine katıldı ve David kız arkadaşına neden bundan son derece nefret ettiğini açıklıyor. Ona bu törenlerin temsil ettiği seçkincilikten, şirketin keyfi mükemmellik ölçütlerine uymayan herkesi nasıl kapı dışarı ettiğinden, söz ediyor.

Şirket, satış yaptıkları sürece tüm insanların -akıllı, budala, güzel, çirkin- yanında görünüyor. Ne var ki, kendi kalıbına uymayanların hepsini ikiyüzlülükle reddediyor. Şirket, özgürlük ve bireysellik maskesinin altında, insan ırkını soyaçekimle geliştirme amaçlı siyasal bakımdan kusursuz bir hareketten öte bir şey değildir. David, satışlarda yapılanları başarı olarak ele alan görüşün, peşinden koşarken yanından geçip gittiğimiz bütün bir dünyaya karşı bizi körleştiren, gözümüzün önüne sarkıtılmış yanıltıcı bir havuçtan farksız olduğunu ileri sürerek akşamki şenliklerin somutlaştırdığı satış başarısı kavramını yargılamakla devam ediyor.

David ile Jessica'nın altı ay önce çıkmaya başlamalarından bu yana, David'in yaşam üzerine filozofça konuştuğu ve Jessica'nın bunu tamamen içine işlediği pek çok benzer akşam olmuştu. David'in neredeyse profesyonel tutumunu Jessica'nın tepeden bakma olarak kabul ettiğine ihtimal verilebilirse de Jessica bunu böyle değerlendirmiyor; aslında David'in dünyaya dair zekice ve alışılmışın dışındaki bakış açısını dinlemekten zevk alıyor ve ilişkilerinin başlamasından bu yana pek çok şey öğrenmiş olduğuna inanıyor. Bundan başka, genel olarak yaşama ilişkin pek çok şeyi öğrenmiş olduğunu

hissetmekle kalmıyor, aynı zamanda kendisiyle ilgili hatırı sayılır ölçüde daha fazla bilgi edindiğini düşünüyor.

Gerçekte David'in tartışmaları bir sınıftaki öğrencilere aynı kolaylıkta verebileceği, kişisel yanı olmayan dersler değildir yalnızca; çoğunlukla, özel olarak Jessica'yı hedeflemektedirler. Sözgelimi, David'le karşılaşmadan önce Jessica her zaman kıdemli bir satış müdürü olmayı arzulamıştı. Böyle bir işin kendisine hem rahat bir yaşamı hem de insanlara yardım etme fırsatını sağlayacağını düşünmüştü. David ona herhangi bir tür kıdemli müdür olmanın öteki yanlarını defalarca anlattı. Şirketin üst kademelerine sızmış olduğunu gördüğü ikiyüzlülükten, doymak bilmezlikten ve bencillikten söz etti ona; yol boyunca insanları oyuna getirmeksizin şirkette yükselmenin ne kadar zor olduğunu belirtti. Jessica David'in söylediklerinin, belki tamamının olmasa da, çoğunun doğru olduğunu farkındadır.

David'in uçta bulunan, tartışmalı bir iddiayı savunduğunu belirtmeye gerek yoktur; bununla birlikte, sözlerinin Jessica'nın planları üzerinde temel bir etkisi olmuştur. O şimdi, er ya da geç, kişisel bütünlüğünü gözden çıkarmasını gerektirmeyecek bir başka iş bulmasının daha iyi olacağına inanmaktadır.

Jessica, ilişkinin güçlü olduğu noktalara karşın bazı sorunları bulunduğu kanısında. Bir tanesi şu ki, David'in felsefi konuşması bazen birlikte gerçekleştirmekte olabilecekleri öteki değerli şeylerin zamanını alıp götürüyor. Çoğu zaman David ona hayattan söz etmekle öyle meşgul oluyor ki, o hayatı yaşayacak zamanı nadi-ren bulur görünüyorlar. Yine de, kabul ediyor ki o David.

Jenny ve Jonathan

Jenny parktaki bir bankta en iyi arkadaşı Paula ile oturuyor; ona erkek arkadaşı Jonathan ile yaşadığı sorunlardan bahsediyor. Jenny Jonathan ile neredeyse altı aydır görüşmekte ve onun kendisinin her sözünü bir tür ilahi gerçekliği vazediyormuş gibi dinleme biçiminden fazlasıyla huzursuz olmaktadır. Örneklemek bakımından, Paula'ya önceki gece yaşanan bir olayı anlatıyor:

Kendisine ait dairede bir filmi izlemekteydiler ve Jonathan Jenny'e ona göre filmin mecazi anlamının ne olduğunu sormaya başlamıştı. O da, başlangıçta açık bir değerlendirmede bulunmuş ve Jonathan, ağzından çıkan her fikir karşısında onaylar biçimde başını sallamıştı. Görüşlerine karşı Jonathan'ın bıkmak bilmez uysallığı onu çileden çıkarıyordu ve arada bir kendisiyle tartışmasını, kendine ait bazı görüşleri dile getirmeye girişmesini dilemeye başlamıştı. Ona bunu yaptırma çabası içinde Jenny, filme dair asıl değerlendirmesini ilgisiz yorumların tamamen rasgele yinelenmesine dönüştürmeye başladı. İnanılmaz biçimde, ara sıra bazı karışıklıkları ifade etmişse de, Jonathan onun görüşleriyle uyuşmayı sürdürdü.

Jonathan ile ilişkisinin ilk aşamalarında Jenny, onun söylediklerini dikkatle dinleme ve onaylama tarzını beğeniyordu gerçekte. Bir ruh arkadaşını, sonunda alışılmadık hayat görüşüyle uyuşan birini bulduğunu sanmaktaydı. Kendisinin çeşitli inançları ve düşünceleri üzerine konuşarak uzun saatler geçirmişlerdi ve ne biri ne de öteki bundan yorulur gibi görünmemişti. Bir arkadaş grubuyla ya da bir partideki birtakım insanlarla bir tartışma içine girdiklerinde onun görüşlerine itiraz ediliyorsa Jonathan her zaman savunmasına yetişirdi. Pek çok bakımdan öğretmen ve ödüle layık öğrenci rol-

lerini üstlenmişlerdi; doğrusu Jenny'nin arkadaşlarından biri bunu, Jenny'nin felsefi bilgeliğini Jonathan'ın arzulu kulaklarına bildirmesi yönüyle, Sokrates ile Platon arasında yaşanmış olan ilişkiye benzetiyordu. Halbuki zaman ilerledikçe Jenny için, Jonathan'ın Platon'dan farklı olarak kendine ait herhangi bir teori ortaya atmamakta olduğu açıklık kazanmıştı; bir araya geldiklerinin her defasında kendisinin sözlerini ve tavırlarını kopyalayan bir taklidinden öte hiçbir şey değildi. Zaman zaman neredeyse onun varlığıyla boğulduğunu hissetmeye başlamıştı.

Jenny, Paula'ya Jonathan ile ilişkisinin sonuçta bulunduğu durumdan bir biçimde kendisini sorumlu hissettiğini ifade ediyor. Felsefi yaşam görüşünün her yönünü ona anlatmada bu denli iştahlı olmasaydı, bir bakıma kölelerinkini andıran, kendisinin öğrencisi olma şeklindeki rolünü kabul etmeye aynı ölçüde eğilim göstermeyecekti. Ayrıca, kendisiyle uyduğu zaman sergilediği heyecanın pek büyük bir olasılıkla onun uysallığını daha da sürekli kıldığının farkına varıyor. Böylece, Jonathan'ın anlamadan tekrarlayan tavrından kaygı duyar duruma gelmişse de, bunun kısmen kendi kusuru olduğunu kabul ediyor.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Bir öğretmen-öğrenci ilişkisinde, eşlerden birinin öğretmen rolünü üstlenmesi ve diğerinin öğrenci rolünü kabul etmesi ile bir asimetri yaratılır. Bu tür ilişkide insanlar eşitliğe ya da herhangi bir simetri çeşidine ulaşmada zorlanırlar. Ya bir kişi ilişkinin her alanında öğretmen olacaktır, yahut roller farklı alanlara göre değişecektir. Böyle bile olsa, iki durumda da çiftin etkileşiminde ayrılmaz bir asimetri vardır.

Bu ilişkiler bazen okuldaki ya da işyerindeki gerçek rollerden türer. Böyle ilişkilerin geliştirilmeleri, yalnızca öğretmen ve öğrenci ya da patron ve çalışan arasındaki doğal güç farklılığından değil, hem okulda hem de işyerinde genellikle hoş görülmedikleri için son derece zordur. “Öğretmen” çoğu zaman gücünden yararlanıyor diye değerlendirilirken “öğrenci”ye, kendisini uğraş alanında yükseltmek için kişisel ilişkiden çıkar sağlıyor gözüyle bakılır.

Bu tür ilişkiler içindeki insanlar ilişkiyi gizlemek amacıyla her çareye başvuracaklardır ve bunu yaparken nasıl olup da neredeyse daima aynı şekilde başarısızlığa uğradıkları şaşkınlık uyandırır. Çiftler birbirleriyle ilişkileri olduğuna dair pek çok farklı türden belirtiyi açığa vurabilirler, öyle ki, neredeyse en çok gayreti ve dikkati gösterenler gizleme çabalarında bir noktada yetersiz kalacaklardır. İlişki daha sonra ortaya çıktığı zaman meslektaşlar ya da diğer öğrenciler yalnızca ilişki nedeniyle değil, onun gizlenmesi ile de aldatılmış hissederek kendilerini. Doğrusu gizleme, insanlarda çiftin gerçekten saklayacak birşeyi bulunduğu yönünde varolan doğal varsayımı destekler.

İlişki eşlerden biri ya da her ikisi açısından bir ilk ilişkiye ek olarak belirdiğinde durum daha da karmaşıktır. Evlilik dışı ilişkiler alışılmadık değilse de, bir işyerinde gerçekleştikleri zaman özel bir ağırlık yüklerler, çünkü aşktan ziyade güç ve yükselme amaçlı olarak yorumlanmaları daha da olasıdır. Bu öyküye sahip insanlar ikiye bölünmüş bağlılık duyguları taşıyabilir ve giderek savunulamaz bir hal almakta olan bir ilişkiyi nasıl idare edeceğini kestirmeye çalıştıkça kendilerini son derece rahatsız edici roller içinde bulabilirler. Açıktır ki, bu türden ilişkileri olan çiftlerin, bunları sürdürmeye karar verirlerse, bir çalışma ekibindeki iki insanın yakın

bir kişisel ilişki içinde de bulunması durumunda ortaya çıkan pürüzleri tamamen gidermek değilse bile azaltmak amacıyla kendilerini farklı çalışma gruplarına sevk etmeleri daha iyi olacaktır.

Tamamlayıcı Roller: Öğretmen ve Öğrenci

İlişkideki tamamlayıcı roller, gerek tüm konularda gerekse yalnız tek bir alanda öğretmene ve öğrenciye ait olanlardır. Eşler öğretmen ve öğrenci rollerini paylaşırlarsa birbirlerinden pek çok şey öğrenebilir ve muhtemelen ilişkide bir güç dengesini koruyabilirler. Eşlerden biri her zaman öğretmen ve diğeri de daima öğrenen ise, ilişkide öğretmenin lehine bir güç dengesizliğinin bulunması muhakkaktır.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Öğretmen-öğrenci ilişkilerinin olası en büyük yararı çiftin hedeflerini yerine getirmesidir: Biri öğretmen olmaktan hoşlanır, diğeri öğrenmeyi eğlenceli bulur. Yahut ikisi de her iki rolden, ancak farklı alanlarda zevk alırlar.

Bununla birlikte bu ilişkiler bir dizi doğal sakıncayı beraberlerinde taşır. Çift aynı çalışma grubunda ise, genellikle meslektaşları ve sonunda kendileri açısından sorunlara neden olur. Böyle bir grubun içinde yer almıyorlarsa, doğal güç dengesizliği bazı insanlar açısından rahatsız edici olabilir. Bundan başka, ilişkideki öğrenci er ya da geç, her ne kadar muhtemelen diğeri adına değilse de en azından bu eş adına öğretmen-öğrenci öyküsünün kendini tüketebileceği noktada, daha fazla devam etmeyi istemeyebilir.

ÖZVERİ ÖYKÜSÜ

Bütün yakın ilişkiler zaman zaman eşlerden birinin diğeri için sergilediği özverileri içerir. Oysa bir özveri öyküsünde bir kimse tekrar tekrar ve sürekli olarak özverilerde bulunmakta ya da kendisinin diğeri uğrunda özveri gösterdiğini düşünmektedir. Kişi John Lee'nin kardeşçe aşk diye adlandırmış olduğu tavrı sergiler.(1) Aşkı yürüten kısmen kendini vermedir ve kişi öncelikle alıcıdan ziyade verici rolünde bulunmadıkça gerçekten mutlu değildir.

Tanrı sevgisinin böyle bir nitelik taşıması mümkündür, ki bununla özveri, insanın kendisini tanrıyla ya da başka herhangi bir ilahi varlıkla yaşarmış gibi gördüğü ilişkinin parçası olabilir. Kişi, karşılığında, ilahi varlık tarafından sevildiğini hissedebilir, ne var ki onun yararına özverilerde bulunmalıdır. Aynı zamanda, ilahi varlık tarafında da, İsa'nın öyküsü örneğinde olduğu gibi, özveriler yaşanmış ya da yaşanmaya devam ediyor olabilir. Özveri ilişkileri aynı zamanda çocukları, ebeveyni ya da diğer ilişkileri kapsayabilir ve çoğu zaman da kapsar.

Özveri Öyküsüne Tanı Koyma

1. Çoğu zaman eşimin hatırına özverilerde bulunmaktan zevk alıyorum.
2. Eşim uğrunda özveride bulunmaya hazır olmanın gerçek aşkın işareti olduğuna inanıyorum.
3. Eşimin hatırına özveri göstermede duraksamam.
4. Çoğu zaman eşim uğruna, yapmak istediğim birşeyden vazgeçerim. Yine de, eşimin mutlu olduğunu bilmek beni mutlu eder.
5. Yakın bir ilişkinin yalnızca aşkla değil, aşka dair özverilerle de ilgili olduğuna inanıyorum.

6. Özverinin gerçek aşkın temel bir parçası olduğuna inanıyorum.
7. Eşimin iyiliği adına sıklıkla özveride bulunuyorum.
8. Eşimin gereksinimlerini karşılamak için çoğu zaman kendi rahatlığımdan ödün veriyorum.

Wanda ve Derek

Wanda epeyce baskıcı bir baba ile son derece uysal bir annenin bulunduğu bir evde büyüdü. Yönetimin kimde olduğu konusu kuşkuya yer bırakmıyordu. 1950'lerde durumların olmaları beklenen biçimi buydu, ya da en azından Wanda'nın gerek annesi gerekse babası böyle düşünüyordu. Wanda, geriye baktığında, annesinin her defasında babasına karşı sergilediği uşaklıktan adamakıllı tiksinti duyuyor.

Wanda işleri farklı biçimde yürütmeye kararlı. Önünde yönetim alanında gelecek vaat eden bir meslek yaşamı var ve şirket merdiveninde becerebildiğince yükseğe tırmanmaya azimli. Erkek arkadaşı Derek onun planlarına fevkalade destek oluyor. Wanda daha mutlu olamazdı. Görkemli bir meslek yaşamına ve kendisine önem veren bir sevgiliye sahipti. Daha fazla ne isteyebilirdi?

Doğrusu isteyebileceği bir başka şey var. Derek tıp okulunu bitirmek üzere ve stajyer doktorluk için başvuruyor. Sorun, civardaki mevcut stajyer doktorlukların tanınanlardan olmamaları. Hem Derek hem de çevresindeki insanlar kendisine hayli gelecek vaat eden bir doktor -kesinlikle bölgedeki stajyer doktorlukların birini almaktan daha iyisini başarabilecek olan birisi- gözüyle bakıyor. Oysa iyi bir stajyerlik taşınmak demek.

Derek Wanda'ya iyi stajyerlikler için tasarladığı şehirlerin hepsinde güzel iş fırsatları bulunduğunu belirtiyor. Derek'in Wanda'nın konum bakımından daha fazla

esneklik olanağı olarak gördüğü şeyin yardımıyla, onun kendisi uğruna taşınmaya razı olacağını ümit ediyor. Elbette ki, işaret ettiği üzere, stajyerlik yılları boyunca ayrı kalabilirler; ancak Derek, aynı şehirde yaşarlarken bile çiftler için bir arada durmanın ne kadar güç olduğunu her ikisinin de bildiğini belirtiyor aynı zamanda. Ayrılma kesinlikle yaşamak istemediği ve Wanda'nın da yaşamak istemediğinden emin olduğu birşey, ölümün öpücüğü olabilir.

Wanda taşınma konusunda gönülsüz, ancak tercih hakkı bulunmadığını düşünüyor. Derek'in onu bekleyen geleceği parlak meslek yaşamını elde etmesini gerçekten arzuluyor, üstelik kendisi gidebilecekleri şehirlerin herhangi birinde iş olanakları bulunacağını söylerken de haklıdır sonuç olarak. Başarılı olmak istiyor ve Derek'in de onun başarmasını arzuladığı açıktır; anne ve babasına ait, annesinden daima babası için akılsızca özveriler sergilemesinin beklendiği öykü ile benzerliği yoktur. Hayır, hiçbir biçimde bu öykü gibi değildir. Wanda taşınmak durumunda kalacağını görüyor, bununla birlikte birşeyin yanlış olduğunu hisseder gibi. Sözkonusu birşeyin ne olduğundan bir türlü emin değil.

Vince ve Eva

Vince otuz iki yaşında ve hedefine ulaşamamış durumda. Eva ile evlenmek istiyor, ancak onun kendisiyle evlenmek istediğinden emin değil. Beş yıldır çıkmaktalar ve o kendisine bir ültimatoma anlamına gelen şeyi vermiş; ona en az onlarca defa evlenme teklifinde bulunmuş olduğu bilgisiyle bakıldığında pek şaşırtıcı.

Elbette ki ültimatoma evliliğe ilişkin değil. Vince'in yaşam hazırlıklarıyla ilgili, ayrıca kendisinin ve E-

va'nın evlenecek olurlarsa nerede yaşayacakları ve ne gibi bir yaşamlarının olacağı hakkında.

Vince seksen sekiz yaşındaki annesiyle yaşıyor. Kadının sağlığı tükenmekte, son on yıldır olduğu üzere. Hâlâ hayatta olması, doktorlarından başka, arkadaşlarını da hayrete düşürüyor. Gelgelelim arkadaşlarını, doktorları, doğrusu hayatta kalması üzerine bahse giren herkesi, şaşırtmaya kararlı görünüyor.

Vince, Eva'nın kendisi ve annesinin bulunduğu eve taşınma konusundaki isteksizliğini anlayabiliyor. Yeni evli bir çift için kendisinin idealindeki de bu değil tam olarak. Vince annesini yalnız bırakabileceğine kesinlikle inanmıyor ve onu bir huzurevine yerleştirmeyi de istemiyor. Annesine bakmak çok iyi bir başarı; iş yaşamının üzerine kendisine, Eva için düzenli biçimde fazla zaman bırakmayarak muhtemelen günün üç ya da dört saatini alıyor. Eva'ya annesinin sonsuza dek yaşamayacağını belirtmiş. Ne var ki bunu belirtmesi sadece aynı eski kavgayı başlatıyor. Onun aynı şarkıyı son beş yıldır söyleyip durduğu ve annesinin hâlâ hayatta olduğu yanıtını veriyor, ki haklıdır. Annesinin hâlâ yaşıyor olmasından mutludur, ancak özellikle Vince'in önemli bir kısmını annesiyle ilgilenmeye ayırdığı ortada iken Vince ve annesi ile eve taşınması mümkün değildir kesinlikle.

Vince Eva'yı kaybetmesi olasılığının farkındadır, yine de herhangi bir çıkar yol göremez bir türlü. Onu kaybetme düşüncesi kendisini huzursuz etmektedir. Olası yaşam düzenlemelerine dair tartışmalarının dışında ilişkileri mükemmel gitmiş ve Eva, ona ve hatta annesine karşı son derece ilgili davranmıştır. Yalnızca annesiyle yaşamak istememektedir. Kendisi annesine bakmak zorundadır; kesinlikle başka çaresi yoktur. Eva bunu anlayamıyor ise, anlayabilecek birisini bulmak zorunda kalacaktır.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Özveri öyküleri olan insanlar bu özveriyi genellikle pek fazla karşılık görme ümidi, hatta beklentisi olmaksızın verirler. Ya da, elde ettikleri karşılığın vermelerinden geldiğini hissedebilirler. Sözgelimi, bir doğum günü armağanını ya da diğer bir hediyeyi almaktan ziyade vermekten keyif alırlar. Karşılık olarak epeyce fazlasını aldıklarını da düşünebilirler, bu her ne kadar elle tutulur ya da başkalarına açık bir biçimde belirmeyebilirse de.

Özveri öyküsünün temel bir özelliği, onu benimseyenlerin çoğu zaman buna bir tercihten çok bir gereklilik olarak bakmalarıdır. Bir ölçüde Wanda, Derek ile birlikte taşınmasının gerekip gerekmediği konusunda tercih hakkına sahiptir. Oysa durumunu bir tercih olarak görmüyor. Yapması gerekenin taşınmak olduğuna ve taşınmazsa bunun kendi tuhaflığından kaynaklanacağına gerçekten inanıyor. Taşınması lehinde ya da buna karşıt savlar öne sürülebilirse de burada asıl düşünce tarzı, farkına varılmış bir tercihin yokluğudur; bir tane bulunmasına rağmen. Bu anlamda annesinin modelini yinelemektedir. Annesi de muhtemelen kendisinin yapması gerekeni yaptığını düşünmüştü.

Benzer biçimde Vince kendisinin bir tercihi bulunduğunu düşünebilirdi, halbuki düşünmemektedir. Annesinin yaşamının düzenlenmesine ilişkin mümkün olan bütün seçenekleri ciddi biçimde araştırmamıştır ve böyle bir araştırmayı yürütmeksizin geçirmiş olduğu zamanın uzunluğuna bakılırsa muhtemelen de araştırmayacaktır. Kararına kilitlenmiş görünmektedir; sanki yaptığı doğruymuş ve yapabileceği diğer herhangi birşey açıkça yanlış olacakmış gibi. Başka bir seçim yapması durumunda kendisini daha aşağı bir insan olarak görecektir, tıpkı Wanda'nın kendi durumu için düşündüğü gibi.

Özveri öyküleri olan insanlar aşırı derecede verici bulunabilirler, ki bir bakıma öyledir; yine de vermenin onların öyküsü olduğu hatırlanmalıdır. Her ne kadar vermeleriyle ilgili yakınmaları olabilir hatta bunu verdikleri insanın yüzüne vurabilirlerse de, kendilerini pek de şartlara aldırmaksızın her zaman verici rolüne yerleştirecek bir öyküleri vardır aşk hakkında. Şartlar vermelerini gerektirmezse de, verici olmalarını mümkün kılacak durumlar oluşturmaya çalışacaklardır. Son aşamada, başkaları onlarda bir “mazlumluk kompleksi”nin bulunduğunu düşünebilir, çünkü eşit karşılık görmeksizin verme rolünden zevk alır gibi görünmeleri mümkündür.

Tamamlayıcı Roller: Özverici ve Yararlanıcı

Bir özveri öyküsündeki tamamlayıcı iki rol, özvericiye ve yararlanıcıya -yani, özveri gösterene ve özveri görene- ait olanlardır. En sık rastlanan haliyle, kişilerden biri her an özverici rolünü elinde tutmakta, öteki de daima yararlanıcı rolünü üstlenmektedir. Daha az yaygın olduğu üzere her iki insan da özverici olduklarında, bu genellikle farklı alanlarda varlık gösterecektir. Sözgelimi bir koca karısı için mesleki alanda özveride bulunabilir, buna karşılık onun kocası için parasal alanda özveri sergilemesi mümkündür. Kadın, mesleki ilerlemesinin bir sonucu olarak kazandığı paradan kocasının istediği kadar harcamasına izin verebilir.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Özveri öyküsü, her iki eş de oynadığı rolden hoşnut

olduğu zaman, özellikle ikisi de (genellikle farklı alanlarda) özveride bulunduğunda mutlu ilişkilere ulaştırabilir. Eşlerin bilinçli olarak oynamak istememekle beraber farkında olmaksızın kendilerini her koşulda oynamaya mecbur hissettikleri rolleri oynamaları durumunda bunun anlaşmazlığa yol açması olasıdır.

Araştırmanın öne sürdüğüne göre her türden ilişki, ana çizgileriyle adilce olduğu zaman en fazla mutlu etme eğilimindedir,(2) başarılı yakın ilişkilerde insanlar genellikle ilişkiyi herbir kimsenin ne aldığı ve ne verdiği üzerine dikkatli hesapların tutulduğu basit bir kısasa kısas olayı şeklinde değerlendirmiyor olsalar da(3). Bir özveri öyküsündeki en büyük risk etkeni muhtemelen ilişkideki verme ve almanın eşlerden birinin ya da her ikisinin huzursuzluk duymaya başlayacağı ölçüde dengesini yitirmeye doğru gitmesidir.

Durumu daha da güçleştiren, eşlerden birinin ya da her ikisinin bu dengesizliği sürekli kılma eğiliminde olmasıdır. Bu nedenle bir kimse daima verici olmaktan kızgınlık duymakla beraber bunu, ille de öteki eş istediği için değil, kişinin aşk öyküsü olması nedeniyle yapmayı sürdürebilir. Benzer biçimde, alıcının bu denli sıklıkla alan taraf olmaktan rahatsızlık hissetmesi mümkündür, yine de özvericinin davranışını değiştirmek elinden gelmeyebilir, veren kişi böyle çoğu kez özveride bulunmanın gücenkliği içindeyken bile.

Bir huzursuzluk anına ulaşıldığında dengenin yeniden bir biçimde kurulması gereklidir, ancak öncelikle her iki insan da özveri gösterme davranışını harekete getiren öyküyü tanımalıdır.

YÖNETİM ÖYKÜSÜ

Yönetim öyküleri bir dizi farklı biçim alabilir, yine de bütün bu biçimlerin ortak bir konusu vardır; gücün paylaşımı kaygısı. Biçimler büyük ölçüde, ilişkinin içindeki iki insan arasında gücün nasıl paylaşıldığının bir fonksiyonu olarak değişir.

Buyurgan bir ilişkide, eşlerden biri gücün hemen tamamını üzerine alır. Kararları o verir ve daha sonra kararların nasıl uygulanacağını, onları kimin uygulayacağını ve de onların nerede ve ne zaman uygulanacaklarını belirler. Bu ilişkilerde kişilerden biri esasen yönetici ya da mutlak hakim olur, diğeri de yönetilen ya da tabi durumuna gelir.

İlişkiler çok sayıda nedenden ötürü buyurganlaşabilir. Nedenlerden biri dinseldir: Bazı dinler bir ilişkinin içindeki bütün gücü erkeğe vermektedirler. Bunun bir örneği, köktenci Müslümanlar olan Taliban milislerinin 1996'da Afganistan'ın başlıca bölgelerini ele geçirdiği ve derhal kadınları iş alanlarından ve kızları da okullardan uzaklaştırdığı zaman yaşanmıştı. O toplumda kimin patron sayıldığı konusunda kuşku bırakmamışlardı.

Bir ilişkinin buyurganlaşabildiği ikinci bir durum, eşlerden birinin ileri derecede güç gereksiniminin sonucu olarak ortaya çıkar.⁽¹⁾ Bazı insanların gerçekten de yoğun güç gereksinimleri vardır ve mahrem ilişkiyi onları ifade etmenin bir aracı olarak kullanırlar. Gereksinimleri işyerinde bastırılmış, şiddetli bir güç arzusu duyan bir kimse evde özellikle zalimleşebilir, çünkü kişi eve karşı, işyerinde yaşadığı engellenmeyi telafi etmenin bir aracıymış gibi davranmaktadır.

Buyurganlığa giden üçüncü bir yol karşılıklı olarak rıza göstermedir. Çift, bir kişinin kararları almasından ve kendilerini temsil etmek için sorumluluk üstlenme-

sinden daha fazla rahatlık duyar. Genellikle böyle bir ilişkide kişilerden biri son derece teslimiyetçidir ve kararlara dair mümkün olduğunca az sorumluluk almayı tercih eder.

Yönetim ilişkileri demokratik ve eşitlikçi de olabilir, ki gücün eşler arasında az çok eşit bir biçimde paylaşıldığı durumdur bu. Demokratik bir ilişkide bazı kararlar öncelikle hatta sadece eşlerden biri ya da diğeri tarafından alınabilir. Ana kural ortalamada gücün eşit dağılımıdır, ille de alınan tek tek her bir kararda eşit söz söylemek değil. Yönetim öyküsü bu biçimde geliştiği zaman, daha çok bir eşgüdüm öyküsü gibi işler (sayfa 185'e bakınız).

Muhtemelen buyurgan ya da demokratik olanlardan daha az rastlanan dördüncü bir güç paylaşımı düzenlemesi anarşiktir. Sorunları çözmek ya da kararlar almak için hiç kimse sorumluluk üstlenmez; her bir eş genellikle ötekinin sorumluluk sahibi kişi olacağını ümit etmektedir. Bu tür ilişkiler düzensiz olmaya ve aynı zamanda düzensiz bir yaşam tarzıyla sonuçlanmaya yatkındırlar. Böyle çiftler sosyoekonomik ölçeğin aşağılarına kayma tehlikesi içindedir, çünkü yapılması gerekenin gerçekte yapılmakta olduğunu hiç kimse sağlama almamaktadır.

Yönetim Öyküsüne Tanı Koyma

BUYURGAN (YÖNETİCİ)

1. Yakın ilişkilerimde önemli kararlara hükmeden tek kişi olmak benim için önemlidir.
2. İlişkilerin temelde kimin kime hükmettiği ile ilgili olduklarına inanırım ve kesinlikle hükmedilen kişi olmak istemem.

3. Eşimin iplerin benim elimde olacağını başlangıçta anlamasına izin vermek sanıyorum ki önemlidir.
4. Önemli kararların yönetimindeki tek kişi olmak isterim, çünkü diğer türlü ortaya anarşi çıkacaktır.

BUYURGAN (YÖNETİLEN)

1. İlişkilerin hükümetlere benzediğine inanıyorum; bir kişi bütün kararlardan sorumlu olmalı ve o kişinin eşim olmasına izin vermeyi tercih ederim.
2. Kararların çoğunu eşimin almasından rahatsız olmam çünkü yönetimde bir kişinin bulunmasının daha iyi olduğunu sanıyorum.
3. Bir ilişkide mühim kararlardan bir kişinin sorumlu olmasının önem taşıdığı kanısındayım ve sorumlunun eşim olmasına izin vermeyi tercih ederim.
4. Bir ilişkide önemli kararların yönetimini bir kişinin üzerine almasının gerçekte daha verimli olduğunu düşünüyorum ve o kişinin ben olmaması bana rahatsızlık vermiyor.

DEMOKRATİK

1. İlişkilerin tıpkı hükümetler gibi tamamen gücün paylaşımıyla ilgili olduklarına inanıyorum.
2. Pek çok insanın aksine, aşk ve güç sorunlarının çözülebileceğine inanıyorum, yeter ki eşler gerek aşkı, gerekse gücü paylaşmaya gönüllü olsunlar.
3. Herhangi bir yakın ilişkide eşlerin mühim kararları birlikte nasıl alacaklarını en başında öğrenmelerinin önem taşıdığına inanıyorum.
4. Eşimin ve benim karar alma sürecini paylaşmamız önemlidir.
5. Eşlerin birlikte uyumlu bir ilişki kurabilmelerinin tek yolunun gücü paylaşmaları olduğu inancındayım.
6. Bir ilişki içinde eşlerin eşitliği korumalarının tek yolunun gücü paylaşmaları olduğuna inanıyorum.
7. İlişkilerin yalnızca, güç de dahil herşeyi, paylaşmakla ilgili olduklarına inanıyorum.

8. Gücün paylaşımının, tıpkı bir hükümetin olduğu gibi, yakın bir ilişkinin de özünü oluşturduğuna inanıyorum.

Jerry ve Kristen

Jerry ve Kristen neredeyse iki yıldır çıkmaktalar ve genel olarak herşey pek güzel görünüyor. Doğrusu onları tanıyan herkes bir gün evleneceklerinden emin. Yine de Jerry'nin arkadaşlarından birkaçı Kristen'in Jerry'i yönetiyor olmasından giderek kaygı duyuyorlar. Kendisi onlarla eskisi kadar düşüp kalkmamakta ve ne zaman bunu yapsa Kristen daima onun yanında, onu apar topar uzaklaştırmaya hazır görünmektedir.

Önceki gece, Kristen ansızın kapıda belirdiğinde Jerry ve arkadaşları izlemekte oldukları NCAA şampiyonası basketbol maçının, bütün hafta boyunca konuşmuş oldukları bir maçın ortasındaydı. Oyunun yalnızca altı dakikası kalmıştı ve skor berabere idi, bu nedenle herkesin en son istediği şeydi maçın bir kesintiye uğraması. Kristen dosdoğru Jerry'e yürüdü ve onunla konuşması gerektiğini söyledi. Nazikçe maçın bitimine kadar beklemesini rica ettiyse de O, bunun kendisi için önemli olduğunu, o kadar ki derhal dışarı gelerek kendisiyle konuşmasını bildirdi. Jerry'nin arkadaşları gözlerini televizyona dikmeye devam ediyorlardı, gerçi oyuna pek fazla dikkatlerini veremeyecek denli ilgiliydiler arkada olup bitenlerle. Jerry ayağa kalkarak Kristen ile birlikte odayı terk ederken hepsi birbirlerine döndüler ve kuşku içinde başlarını salladılar. Jerry maçın bitiminden epeyce sonraya değin dönmedi; döndüğünde, az önce yaşanmış olanların tuhaf olan hiçbir tarafı yokmuş gibi davrandı.

Bu olaya kadar Jerry'nin arkadaşları Kristen ile ilişkisi konusunda Jerry'nin karşısında olunmalı mı olun-

mamalı mı kestirebilmiş değillerdi. Ne de olsa, onlar kendisinin durumunu en iyinin altında kabul etseler de, Jerry asla onlara herhangi bir sorunun varlığını hissettiğini çıtlatmamıştı. Bununla birlikte, basketbol olayı bir görüşme için sebep oluşturmaya yetecek kadar tuhaf görünüyordu. Sonuç olarak, Jerry'nin arkadaşları kaygıları hakkında onunla konuşmanın en iyisi olacağına karar vermişlerdir; belki de Jerry'nin Kristen ile ilişkisi nedeniyle gerçekten rahatı kaçmıştır, ne var ki kesinlikle herhangi bir kimseye bu konuyu açamayacak kadar sıkılgandır kendisi.

Arkadaşlarının kaygılarına yanıt olarak Jerry, herkesi şaşırtacak biçimde, Kristen'in kendisi üzerinde kullandığı egemenliğin pekala farkında olduğunu belirtir, fakat bunun kendisini rahatsız etmediğinde ısrarlıdır. Jerry arkadaşlarına onların kendisi adına duydukları kaygıyı takdir ettiğini dile getirir, bununla birlikte ilişkilerinde kararların çoğunu Kristen'in aldığı gerçeğinden yana hiçbir sorununun bulunmadığı üzerine temin eder onları. Bu tür dünyevi ve önemsiz kararlar alma zahmetine girmek istemediğini söyler onlara: Onun yapacak daha önemli şeyleri vardır. Pek çok insanın gözünde durumunun talihsiz olarak değerlendirildiğinin farkındadır, yine de o bundan rahatlık duymaktadır. Arkadaşlarının şaşkınlığı sürer, ancak Jerry'nin ilişkisinden memnun olduğunu görerek bunun herşeyden önemli olduğunu kabul ederler.

Nancy ve Ted

Gerek Nancy ve gerekse kocası Ted, gücün bir ilişkinin tamamlayıcı parçası olduğunu düşünüyorlar. Bununla birlikte, bu gücü paylaşmazlarsa despotça bir iliş-

kiye girme tehlikesiyle karşılaşacaklarının farkındalar. Sonuç olarak, belirli konularda Ted'in ve diğerlerinde Nancy'nin sorumlu olması gerektiğine inanıyorlar. Ted'in sorumluluğundaki alanlarda Nancy'nin önerilerde bulunma izni vardır, yine de son kararı veren Ted'dir. Nancy'nin sorumlu olduğu alanlarda Ted'in tavsiyelerde bulunması mümkündür, fakat son kararları alan Nancy'dir. Anlaşılabilir olduğu üzere, zaman zaman belirli kararlara ilişkin sorunlar ortaya çıkar. Doğrusu Ted ve Nancy yakınlarda on beş yaşındaki kızları Julia ile ilgili bir tartışma yaşadılar:

On altı yaşındaki Ken bir gece bir filme gitmelerinden önce Julia'yı almak üzere uğramıştı. Ted, Ken'in dünyayı umursamaz görüldüğü kanısındaydı ve aynı zamanda Ken'in kılığının; yırtık kot ve partal bir tişört tamamen kabul edilemez olduğuna hükmetmişti. Julia filminden döndükten sonra Ted ona, artık Ken ile dışarı çıkmasına izin verilmeyeceğini söyledi. Julia bunun kesinlikle saçma olduğunu düşünüyordu; annesine gitti ve ondan Ted'i ikna etmeye çalışmasını istedi. Nancy Julia'nın durumla ilgili değerlendirmesine katılıyordu ve Ted'i kararının fazla aceleci olduğuna inandırmaya çalıştı. Nancy, Ken'in kılığının, şatafatlı bir akşam yemeği için uygunsuz bulunabilir idiyse de, aslında bir filme göre kabul edilebilir olduğunu öne sürüyordu. Ken'in kayıtsızlığı ile ilgili olarak Nancy, Ted'in sadece tek bir karşılaşmanın ardından Ken'i yargılamaması gerektiğini düşünüyordu. Ted eşini dinledi, fakat onun savlarıyla düşüncesinden dönmüş değildi ve kararının kesin olduğunu iddia etti. Nancy ancak başını sallayabildi. Ne de olsa, Julia'nın toplumsal yaşamının gözetiminden Ted sorumluydu. Nancy'nin katkısına izin verilmiştir, ne var ki son söz Ted'indi.

Birkaç gün sonra Julia, babasına, keyfi bir biçimde

artık Ken ile çıkmasına izin verilmeyeceği kararını almasının kendisi adına adaletsizce olduğunu bildirerek kararı konusunda karşı çıktı. Ted sakın olmakla birlikte dolaysız bir sesle ona, Ken kadar derbeder ve aldırışsız biriyle çıkmasının onun adına dayanılmaz olduğunu söyledi. Julia annesinden biraz savunma istedi, ancak Nancy ona basitçe Ted'in kararının kesin olduğunu belirtti. Julia köle gibi itaat gösteren tavrından dolayı annesine öfkeyle bağırarak hışımına odasına fırladı. Julia'nın sözleri annesinin üzerinde neredeyse anlık bir etki yaptı. Nancy Ted'e döndü ve ciddi bir tonda, ilişkilerinde gücü paylaşmanın önemini vurgulama nedenlerinin ilişkilerini despotça bir hal almaktan korumak olduğunu hatırlamasını söyledi. İlk Nancy'nin kararını sorguluyor olması gerçeği Ted'de tehdit edildiği hissini uyandırdı. Yine de, kendisinin onun kararlarından birini şiddetle sorgulayacağı bir zamanın geleceğinin ayırdına vardı ve böyle bir durumda sesinin duyulmasını isteyeceğini biliyordu. Sonuç olarak Ted, karısına boyun eğdi ve Julia'ya Ken ile çıkmasında bir sakınca bulunmadığını ifade etti.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Bir yönetim öyküsüne sahip insanlar güç ilişkilerini merkezine alan ilişkilere girmeye eğilimlidirler. Bu nedenle, gücün dağılımı her ilişkide bir sorun olduğu halde, yönetim öyküsünün yer aldığı ilişkilerde daha temel bir sorundur.

Güç dağılımının çok sayıda değişkeni olduğundan, yönetim öykülerinin olası pek çok türü vardır. Nancy ve Ted'in örneğinde, sözgelimi, genellikle sorunsuzca işlemiş olan bir güç paylaşımı düzenlemesi, eşlerden biri

diğerini keyfi bir karar almış gibi algılamaya başladı-
ğında aksamaktadır. Bu özel durumda, öteki eş uyum
sağlıyor. Bütün eşler sağlamaz elbette, ki bu da çatış-
maya yol açabilir.

Jerry ve Kristen'in, Nancy ile Ted'in sahip olduğu
türden güç paylaşımı düzenlemeleri yoktu. Bunun yeri-
ne, Kristen ilişkide gücün büyük bölümünü kendine
mal etmişti. Jerry arkadaşlarına ilişkiye dair kararlarla
canını sıkamayacak kadar meşgul olduğunu söyler du-
rumda buluyor kendini. Böyle hissediyor ya da buna
kendini inandırmış olabilir veya kendisinin inanmadığı
birşeyi arkadaşlarına söylüyor olması mümkündür. Bu
son durumda Jerry, uzunca bir süreyi aştığı zaman iliş-
kiyi sürdürmek için aşağı yukarı yapılması gereken şey
olan teslimiyete ihtiyaç duyabilir.(2)

Bazen, bir ilişkinin ilk evrelerinde insanlar sonraları
katlanılmaz bulacakları davranışları hoş görmeyi bece-
rebilirler. Jerry ve Kristen'in durumunda dengesizlik öy-
le güçlüdür ki, insan acaba bu ilişki sürebilir mi diye
merak etmeden duramaz. Sürüp sürmemesi Jerry'nin
gerçekten yönetilmeyi mi istediğine yoksa Kristen'e ye-
ter derecede, konuya itiraz etmemeyi seçecek kadar, aşık
olduğundan yönetilmeyi sineye mi çektiğine bağlıdır.

Konuya, gerçekten bir konu ise, itiraz etmemenin
getirdiği sorun, bir yapılagelişin yerleşmesidir. Güç, bir
kere teslim edildiğinde güçlkle geri alınabilir, pek çok
hükümet liderinin keşfetmiş olduğu gibi. Bu nedenle
daha sonra yeniden kazanılabileceği ümidiyle bir ilişki-
de gücü devretmek muhtemelen kısır bir düşüncedir.
Geri almayı başarmanın çok zor olduğu ortaya çıkabilir,
ayrıca öteki eş, düzenleme memnun edici değil idiyse,
hoşnutsuz olan kişinin bunu en başında söylemiş olması
gerektiğini düşünebilir.

Tamamlayıcı Roller: Yönetici ve Yönetilen, Gücü Paylaşanlar, Güçten Sakınanlar

Paylaşılmış rollerin üç temel çifti yönetim öyküsünün çeşitli uyarlamalarında epeyce farklıdır. Yönetici-yönetilen arasındaki (buyurganca) ilişkide bir kimse gücün büyük bir kısmını, öteki eşin görüş birliği olsun ya da olmasın üzerine alır. Gücün paylaşıldığı düzenlemede güç aşağı yukarı eşit bölünmüştür, her ne kadar alanlar arasında farklı dağıtılmış olsa da (sözgelimi parasal denetime karşılık çocukların denetimi). Güçten sakınılan ilişkide kişilerden ne birinin ne de diğlerinin güç ya da sorumluluk üstlenmek istemediği, az çok anarşik bir durum belirir. Önceden bahsedilen örneklerde Kristen yönetici ve Jerry yönetilendir; Nancy ve Ted gücü paylaşanlardır, ancak Ted'in keyfi görünen bir kararı güç paylaşımı düzenlemesinin yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmıştır.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Yönetim öyküsünün en büyük avantajı her ilişkide üzeri örtülü olarak kalan bir konuya açıklık kazandırmasıdır: Bütün ilişkiler gücün paylaştırılmasını içerir.(3) Bu paylaştırmalar yönetime dayalı ilişkilerde öteki türlerden daha belirgindir. Bu ilişkiler, güç sorunlarını açıkça ortaya getirmekle, ötekilerin güç dağılımının gizlenmiş bile olsa bir sorun oluşturduğunu anlamaya çabalarken karşılaştıkları sıkıntıların uzağında kalabilir.

Yönetim ilişkilerinin en belirgin olası dezavantajı güç konularının bütün ilişkiyi ele geçirmeye başlayabilmeleridir. Eşler kimin ne kadar güce sahip olduğu ile ilgili konulara öylesine takınaklı duruma gelebilirler ki,

diğer konulara bakmayı ve ilişkinin öteki yanlarından zevk almayı bırakırlar.

Buyurgan ilişkiler muhtemelen zarar vermeye giden kapıyı aralayabilirler, özellikle buyurgan kendisini tam anlamıyla herşeye gücü yeten biri olarak görmeye başlarsa. Güç yozlaşır, ki mutlak güç mutlaka yozlaşır, buyurgan bir ilişki içindeki çiftler büyük tehlikededir. Pek çok kötüye kullanma örneğinde, istismarcılar tamamen her istediklerini yapma haklarının sınırları içinde kaldıklarına inanmaktadırlar. Bazı toplumlardaki yasalar gerçekte bu görüşü desteklemektedir.

Anarşik ilişkilerde de olaylar denetimden çıkabilir, ancak bu örnekte sebep hiç kimsenin hiçbir şey için yeterli sorumluluk almamasıdır. Sonuç mahvolmuş parasal durumlar, kendilerine bakacak hiç kimsesi olmayan çocuklar ve hepsinin üzerinde de düzensiz bir ilişkidir. Anarşik ilişkiler her türlü ilişkide bazı yönetici ilkelerin gerekli olduğunu göstermektedir. Bu ilkelerin neler olacağı konusunu görmezden gelmek konunun ortadan kalkması sonucunu getirmez.

POLİS ÖYKÜSÜ

Bir polis memuru gibi düşünmek için onlardan biri olmak gerekmez. Bir polis öyküsüne sahip insanlar bir polis memuru gibi düşünür, ancak sadece herhangi bir tür polis memuru gibi değil. Bunun yerine, Sefiller'de Javert ile betimlenmiş olan polis memuru tipine benzer biçimde düşünürler. Javert olayları siyah ve beyaz olarak görür. Yanlış ve doğru vardır ve Javert doğru olanı temsil ettiğine inanmaktadır. Sonunda, gelişmeleri dünyaya görüşüne uyduramaz olunca görüşünü değiştirmek yerine kendini öldürür.

İlişkilerdeki polis memurlarının düşüncesine göre ilişkinin yasalarını zorla kabul ettirmek, çoğu zaman bir tür doğal ya da toplumsal yasadan kaynaklandığını düşündükleri, ancak daha belirgin biçimde kendi yaratımları olan sorumluluklarıdır. Yasalar az çok toplumun yasalarına (iki eşliliği, ensesti, eşini aldatmayı veya neyi olursa da “yasadışı ilan etmek”) karşılık gelebilir ya da yasalar polis memurunun tuhaf icatları olabilir (sözgeli mi bir kadının her ne şekilde olursa olsun bir erkekle toplumsal ilişkide bulunmasını “yasadışı ilan etmek” ya da bir erkeğin mesleki sorumluluklarının seyri içinde bile olsa bir kadınla çalışmasını yasaklamak).

Böyle bir ilişkide yer alan kişi olaylar epeyce ilerlemiş duruma gelene kadar neye bulaşmış olduğunun farkına varmayabilir. İlk eşin küçük tuhaflıkları gibi gelebilen şeyler birikmeye başlar, ancak eş olup bitenleri kavradığı anda polis memurunu Jean Valjean’ın karşısındaki Javert kadar defedilmesi zor bulabilir. Polis memuru yasaların çiğnenmesine ilişkin cezalar uydurabilir ve bu yasaların uç noktada çiğnendiğinin sezildiği durumlarda polis memurunun eşinin güvenliği tehlikede olabilir. İlişkilerde, gerçek polislikte olduğu gibi yasayı uygulatan ile yasayı çiğneyen arasındaki çizgi bulanıklaşabilir ve aşırı ölçüde güç tanınmış olan polis memuru kendisinin giderek yasayı çiğneyen durumuna geldiğini sezebilir.

İstenmeyen ilgiye dönüşebilecek olanın alıcısı konumundaki insan açısından polis öyküsü bu bölüm içinde ileride tartışılacak olan dehşet öyküsünün bazı özelliklerini paylaşabilir. En büyük fark polis memurunun mutlak aktöresel haklılık duygusudur. Dehşet öyküsünün faili pekala kendisini “sıradışı zevkleri” olan biri gibi düşünebilir. Polis memuru kendini bir yasa memuruna benzer görür; doğrudan yanadır, hatta bazen onun adına ciddi yanlışlar yapma noktasına değin.

Polis Öyküsüne Tanı Koyma

MEMUR

1. İlişkiler belli ölçüde düzeni korumak için eşinizin her hareketini izlemenin gerekli olduğuna inanıyorum.
2. İlişkilerde her zaman gözünüzü eşinizin üzerinde tutmanız gerektiğine inanıyorum.
3. Tedbirlerinizi azaltıp eşinize tamamen güvenmenin aptalca olduğuna inanıyorum.
4. Kendisinin karşı cinsten biriyle yakın olarak çalıştığı bir durumda asla eşime güvenmem.

ŞÜPHELİ

1. Eşim çoğu zaman tam olarak ne yaptığımı sormak için gün boyunca birkaç kere beni arar.
2. Eşim beni yakından izler.
3. Eşimin yaptığım herşeyi bilmesi gerekir.
4. Tam olarak nerede vakit geçirmiş olduğumu bilmesine izin vermezsem eşim çok bozulur.

Walter ve Tracy

Walter için, yaşamında herhangi birşeyi, eşi Tracy'nin bunu bilmesi ve onaylaması gerekmeksizin gerçekleştirilmesi neredeyse olanaksızdır. Akşam, yemeği masasında doğru biçimde yediğinden emin olur; o işe gitmeden düzgün giyinmiş olup olmadığına bakar; arkadaşlarıyla dışarı çıkmadan önce nereye gittiğini ve ne zaman döneceğini bilmek ister.

Arkadaşları Walter'ın bu tür bir yaklaşıma katlandığı için çıldırmış olduğunu düşünüyorlar, halbuki onun bu türlü yakın bir gözetim altında tutulmayı arzulayan bir tarafı var. Belki yetişmesi esnasında annesinin ona karşı

çok sert olmasından; ya da belki her zaman bir parça güvensiz hissetmiş olduğu ve yaşamına böyle şiddetle ilgi duyan birisi onda benliğine dair daha güzel hisler uyandırdığı için. Her iki durumda da Walter, Tracy'nin ısrarlı sakınmalarını ilişkinin olumsuz bir tarafı olarak kabul etmiyor, her ne kadar bazen istediğinden daha fazla zorlandığı kanısına varsa da.

Zaman zaman Walter daha büyük bir özgürlük arzusunu açığa vuruyor ve Tracy'den kendisi üzerindeki sakınmalarını azaltmasını istiyor. Tracy genellikle bu ender özgürlük ricalarına boyun eğmekle birlikte bunlar bazen onu bir hayli kuşkulandırıyor. Boyun eğmesi durumunda bu muhtemelen kısa bir dönem için söz konusu oluyor; ya da, daha kötüsü, arada bir pes etmiş gibi görünüyor, gelgelelim sadece Walter'ın gözetimden bağımsız olduğunu düşündüğü zaman ne yapacağını görme fırsatını yaratmak amacıyla.

Böyle bir ricanın ertesiydi ki, Tracy Walter'ın özgürlük isteğinin işyerinden birisiyle bir aşk macerası yaşadığı anlamına geldiğini düşünmeye başladı. Kuşkusu bir kocanın karısını aldattığı bir televizyon programı ile ateşlendi. Programı izleyen saatlerde Tracy kuşkusundan gitgide daha fazla emin olmakta idi; Walter işten eve döndüğünde onun başka bir kadınla yatmış olduğundan o kadar emindi ki kapıdan girdiği anda ona bir şey fırlatmaya hazırды.

Walter eşini böyle bir halde gördüğünde ne yapması gerektiğini kestiremedi. Tracy Walter'ı bir aşk macerası yaşamakla suçlamış ve kendisi herşeyi şiddetle reddetmişti; asla Tracy'nin onu suçladığı şeye uzaktan da olsa benzeyen hiçbir harekette bulunmamıştı sonuç itibarıyla. Bununla birlikte, Tracy duruma ilişkin değerlendirmesini neredeyse tüyler ürpertici ayrıntılarla dile getirerek ona bağırmayı sürdürdü. Walter masumiyetini doğ-

rumak için bürosundan istediği kişiyi arayabileceğini defalarca ona söylediyse de sonunda Tracy'nin kuşkularının mantıksal düşünceye kapalı olduğunu anladı. Önceden kendisinden kuşkulandığı olmuştu, ancak hiçbir zaman bu denli şiddetli değildi.

Buna benzer durumlarda Walter'ın Tracy'nin tedbirliliğine karşı sabrı tükeniyor. Yine de, Walter'ın özgürlük istemleri öyle seyrek ki, bunun gibi olaylar nadiren ortaya çıkıyor. Ayrıca Tracy'nin tedbirliliği ona, kendisi ve ne yaptığı konusunda birinin fazlasıyla kaygı duyuyor olabilmesi gerçeğinden gelen tuhaf bir hoşnutluk duygusu vermektedir. Walter genel olarak Tracy'nin tedbirliliğinden haz duyuyor. Bu nedenle, arkadaşlarının kuşkularına karşın, doğru yediğini, uygun tarzda giyindiğini ve eve makul bir saatte geldiğini garanti edecek birine sahip olmanın hiçbir sorun yaratmadığına yemin ediyor.

Becky ve Dan

Becky üç yıl önce Dan ile çıkmaya yeni başladığı sıralarda kusursuz insanla karşılaştığını düşünmüştü. Yakışıklı ve zekiydi; daha da önemlisi, ona bir hayli özen gösteriyor gibi görünmekteydi. Başlarda onun ilgilerini ve hobilerini öğrenmeye çalışmasının yanında görüntüsü üzerine her zaman yorumlarda bulunuyordu. Öncele ri Dan'ın yaşamına gösterdiği yoğun ilgiyle Becky'nin gururu okşanmıştı; arada bir giydiği ile dalga geçer ya da hobilerinden biri hakkında ona sataşır idiyse de, genellikle gerek kendisine gerekse tavırlarına epeyce iltifat ederdi. Ne var ki sonraları işler değişmeye başladı.

Bir süre sonra Dan'ın nadir şakaları daha da sıklaştı ve zaman zaman incitici yargılamalara dönüştü. Nere-

deyse birdenbire, Becky Dan'ın yakınında söylediği ya da yaptığı her şeyde son derece çekingenleşmeye başladı. Önemsiz noktalarda dahi yanlışlığa düşmek istemiyordu.

Zaman ilerledikçe Dan Becky 'i yaşamının her yönüyle açıkça ilgili görünen kusurlara işaret ederek daha fazla eleştirir oldu. Bundan başka, en ufak ayrıntılara varana değin onun bütün zaman çizelgesinin izini sürmek ister gibiydi. Bu noktada Becky ve Dan birlikte eve taşınmışlardı ve zaman zaman Becky hapisanedeymiş gibi hissediyordu, Dan hapisanenin müdürü olmak üzere. Gelgelelim ne zaman kaygılarını ifade etse Dan'ın kendisine tek söylediği, yaptıklarından her an haberli olmasının -kendi yararı açısından- çok önemli olduğunu sandığı idi. Ayrıca, onu aşırı derecede eleştiriyorsa, bu onu sevdiği ve onun gücünün yettiği en üstün insan olmasını istediği içindi.

Becky David'in içten davrandığını anlıyor idiyse de, onun kendisini sertçe eleştirmesinin nasıl olup da sevgisinden kaynaklandığını kavramakta zorlanıyordu. Onun düzenli eleştiri yağmuru biraz kilo verme önerilerinden daha düzgün giyinmeye ve hatta fazla televizyon izlemenin ahlakını bozacağı ve ileride kendisini saygıdeğer bir anne olmaya uygunsuz kılacağı uyarılarına kadar uzanıyordu. Yine de Becky Dan'ın davranışını hoş görmeye devam etti, çünkü herşeye karşın onu seviyordu. Eleştirilerinin sadece kendisine duyduğu sevginin bir parçası olduğu yönündeki güvencesine karşı beslediği sallantılı inancı sürdürmeyi hâlâ istiyordu.

Ne var ki yakınlarda, Dan'ın Becky'nin görünüşü ve davranışlarıyla ilgili denetiminde ipin ucu tamamen kaçtı. Dan, Becky'nin yaşamına gösterdiği ilgide son derece sertleşti, özellikle onun toplum içinde sergilediğini ısrarla belirttiği “fingirdek” ve “hafifmeşrep” dav-

ranışlar konusunda. Ne zaman bir başka erkeğin söylediği ile ilgilense, Dan onun kendisini bu erkek için terk etmeyi tasarladığı düşüncesine kapılıyor. Becky Dan'ın hafifmeşrep bir tavır olarak yorumlayabileceği herhangi bir şey yapmadığından emin olmak için her an uyanık davranmalıydı.

Dan ve Becky bu gece Johnsonlar'la akşam yemeğine gitmeye hazırlanırken Becky en az dekoltesi elbisesini giyiyor ve sürekli olarak kendi kendine Doug Johnson ile fazla yakınlaşmamayı hatırlatıyor. Yine de şu anda Dan'ı neyin fitilleyeceğini asla tahmin edemeyeceğini düşünüyor.

Becky'nin akşam yemeği boyunca en olumlu tavırlarını takınma yönündeki hazırlığına ve kararlı çabalarına karşın Dan hâlâ onu fıkırdakça davrandığı için haşlıyor. Kendisi uygun şekilde davranmakta olduğunda ısrarlı, fakat Dan, Becky'nin onu terk etmeyi düşündüğü inancına saplanarak dinlemiyor. Ona ilerideki herhangi bir diğer kur yapma tavrının kendisi için kötü sonuçlar doğuracağı uyarısında bulunduğu sırada Dan'ın yüzü öfkeden kıpkırmızıdır.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Polis öyküsünün ana niteliği, bir eşin diğerine yönelttiği bitmek bilmez gözetimdir. Bu gözetim, bir eşin uğraşlarına karşı duyulan olağan merakın ve eşin esenliğini amaçlayan her türlü mantıklı ilginin ötesine geçer. İlgi, eşin ne yaptığına hemen hemen bakılmaksızın onu alçaltıcı bir role indirgeyen, dindirilemez görünen bir denetim gereksinimiyle harekete getirilir.

Stanford Üniversitesi'nde yürütülen çalışmalar, insanların rasgele gardiyan ve mahkum rolleri verilerek

daha sonra bu rolleri oynadıkları bir durumun içine konulmaları durumunda, gardiyan olarak atanmış kişilerin “mahkumlarına” karşı gitgide daha yetkeci ve onlara yaklaşımlarında giderek daha az insancıl olduklarını göstermiştir. Buna karşılık mahkumlar mahkum rollerini yerine getirmeye girişiyor ve hapsedilmiş olmayla gelen türden küçülme ve alçalma hisleri duymaya başlıyorlardı.(1)

Polis öyküsünün bir kişinin öyküsü biçiminde ortaya çıkması ve neredeyse ikinci eş olup bitenlerin farkına dahi varmadan sonunda her iki kişinin de öyküsü durumuna gelmesi mümkündür. İkinci eş şüpheli hatta mahkum rolünü giderek daha fazla oynadıkça, rol kendini doğrular bir nitelik kazanarak tuhaf bir tür gerçekliği üstlenebilir; sanki kişi çeşitli suçlarla ilgili olarak kuşku duyulmayı hak ediyormuş gibi. Öykü, geliştikçe, çift dışındaki herhangi bir kimsenin paylaşabileceği her türlü gerçeklikten giderek daha fazla ayrışabilir. Polis memurlarının eşlerinden pek çoğu zor yolu keşfetmiş olduklarından gerçeklikten kaçmak son derece güç olabilir. Walter gibi bazı insanların, belki de yaşamın diğer hiçbir yanında göremedikleri ilginin tadını çıkararak, gerçekte şüpheli rolünde olmaktan zevk almaları mümkündür. Becky gibi diğerleri kendilerini rolden rahatsız, ancak ondan kaçmak için neler yapabileceğini kesin olarak bilemez durumda bulabilirler.

Tamamlayıcı Roller: Polis Memuru ve Şüpheli

Polis öyküsündeki tamamlayıcı roller polis memuru ve (bazen mahkuma dönüşebilen) şüphelidir. Roller değişebilirse de, genellikle bir kişi polis memuru rolünü yerine getirir, öte yandan diğeri şüphelidir. Roller za-

manla derinleşebilir ve genişleyebilir, yani şüphelinin giderek artan sayıda davranışı şüphe uyandırıcı ya da açıkça “yasadışı” olarak görülmeye başlanır. Şüphelinin rolden kaçma girişimleri çoğu zaman bir başka suç -cezasından kaçmaya çalışan mahkumun suçu- olarak değerlendirilir. Polislik görevine göre en büyük suç kendini ilişkiden kurtarma denemesidir.

Kendi kendini görevlendirmiş polis memurunun davranışı gerçekte eş açısından tam da polis memurunun bastırmak istediği tavrı kışkırtıcı olabilir. İşlemediği bir suç nedeniyle kuşkulanan hatta mahkum edilen şüpheli onu işlememenin gerçek anlamını artık kavrayamaz olabilir. Ne de olsa, suçu işlemiş olup olmadığına bakılmaksızın suçlu sayılacaktır, öyleyse neden onu işlemesin ki? Ya da kişi polis memurunun kendisiyle ilgili olarak zihninde kurduğu görüntüyü içselleştirebilir ve böylece kendisinden beklenen tavırlar içinde hareket etmeye başlayabilir.

İlişkilerdeki polis memurlarının, günlük yaşamda olduğu gibi, kendilerini kendi yasalarının üzerinde görmeye başlamaları mümkündür. Kötüye kullanmayı meşru bir cezalandırma tarzı, hatta cinayeti meşru bir infaz yolu olarak görebilirler. Çarpık bir biçimde, kendilerini kurbanlarının suçları nedeniyle eziyet gören kişiler olarak değerlendirmeleri olasıdır.

(Gerçek) mahkemelerde sona eren epeyce dallı budaklı bazı örnekler bir polis öyküsünün unsurlarını taşımaktadır. Sözgelimi, O.J. Simpson ve karısı Nicole Brown Simpson arasındaki ilişki bir polis öyküsünün bitmek bilmez gözetim ve ceza gibi doğal unsurlarına sahip görünüyor, basındaki haberlere dayanarak bağlayıcı bir yargıya varılması elbette ki mümkün değilse de.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Polis öyküleri, sürekli büyümeye ve uyarlanabilir her türlü gerçeklikten uzaklaşmaya yatkınlıkları nedeniyle süre tahmininde bulunmaya pek elverişli değildir. Polis öyküsü bazı insanlara göre Walter açısından taşıdığı olumlu tarafı, ilgi gösterilme duygusunu içinde barındırabilir. Fazlasıyla güvensiz insanlar diğer herhangi bir yoldan elde etmeyi beceremedikleri ilgiden haz duyabilirler. Ne var ki sonunda aşırı bir bedel ödemek durumunda kalmaları mümkündür. Öykü oyalayıcıdır, ancak tehlikeli hale gelebilir.

En büyük dezavantaj şudur ki, plan bulanıklaştıkça şüpheli önce özgürlüğünü, ardından onurunu ve sonra da her türlü özsaygıyı yitirmeye başlar. Sonunda, kişinin zihinsel ve hatta fiziksel esenliği tehdit altında kalabilir. Bu esnada polis memurunun yaşananların bir an bile farkına varmaksızın savunulabilir her türlü gerçeklikten gitgide uzaklaşıyor olması mümkündür. Az çok bilindik ve zararsız bir polis öyküsü olarak başlayan şey, zamanla öyküdeki her iki ortağa da zarar veren paranoid bir fanteziye doğru yozlaşabilir.

PORNOGRAFI ÖYKÜSÜ

Pornografi öyküsü bir alçaltma ve değerden düşürme öyküsüdür. Pornografi öyküsüne sahip kişi, ya aşkı değerden düşürme olarak görür ve bir kimseyi alçaltmaksızın sevmenin olanaksız değilse de güç olduğunu düşünür ya da kişi alçaltılmayı ister. İlişkideki tutku alçaltmayla yaratılır ve kişinin yaşadığının, sözcüğün her türlü anlamlı yönüyle aşk olup olmadığı üzerine tartışılabilir. Bu, öyküyü yaşayan insanın genellikle tanıdığı tek aşk türüdür.

Değerden düşürme ilk ilişki çerçevesinde ya da bir veya daha fazla sayıdaki ikincilerde gerçekleşebilir. Hangi nedenle olursa olsun kişi ilk eşini alçaltmak istemez ya da bunu beceremezse, ya da tamamlayıcı rol örneğinde, eş tarafından alçaltılmazsa, belki bir yandan ilk ilişkiyi de sürdürerek muhtemelen başka bir yerde bunu arama yoluna gider.

Her ne kadar araştırmamız her iki cinsten de pek az kişinin bir pornografi öyküsünü itiraf ettiğini gösterse de, bu öykü neredeyse kesin bir biçimde insanların itiraf etmek istediklerinden çok daha yaygındır.(1) Büyümekte olan fahişelik mesleği, bu öyküye dayanan kitapların ve filmlerin sayısı ve eşleri alçaltan seks usüllerine (onları tehdit etme, kırbaqlama, zincirleme ya da bir taraflarını kesme gibi) yönelik piyasa bu öykünün insanın tasarlayabileceğinden daha yaygın olduğunu ortaya koyuyor. Azalmaya dönmüş olduğuna dair herhangi bir belirti de göstermemektedir.

Pornografi Öyküsüne Tanı Koyma

NESNE

1. Gerçek şu ki eşim tarafından bir seks oyuncacı gibi davranılmaya aldırılmıyorum.
2. Eşimin cinsel arzularını ve kaprislerini tatmin edebilmenin bana göre çok önemli olduğunu itiraf ediyorum, diğer insanlar onların beni alçaltmakta olduğunu düşünebilirlerse de.
3. Kendisiyle cinsel ilişkilerimde pornografik bir tarzda gözüpek olmamı arzu etmeyen bir eşle birlikte olduğumda sıkılırım.
4. Eşim benden yeni ve alışılmadık, hatta acı veren sevişme tekniklerini denememi istediğinde bu hoşuma gider.

ÖZNE

1. Eşime karşı çeşitli cinsel teknikleri, özellikle diğer pek çok insanın çılgınca hatta alçaltıcı bulduklarını kullanmayı severim.
2. İlişkimde bana göre en önemli şey eşimin arzuladığım herşeyi yapan kusursuz bir seks oyuncuğu olmasıdır.
3. Seks yaşamında pornografik bakımdan fazla gözüpek olmayan bir eşle asla mutlu olamam.
4. Gerçek şu ki, kendini bir seks nesnesi gibi hisseden bir eşten hoşlanırım.

Ray ve Tiffany

Ray, delici bakışları onunla buluşana değin baştan çıkarıcı bir biçimde kendisini süzerek barın karşısından Tiffany'ye bakar. Bakışı onda rahatsızlık hissi uyandırır ve bu nedenle başka tarafa döner Tiffany. Kararsız olmakla birlikte onun cazibesine kapılmıştır ve kısa bir zaman sonra geriye dönüp bakmak zorunda kalır. Baktığı anda Ray hâlâ gözünü ondan ayırmamakta, bir kamışla içkisini karıştırmaktadır. Ray'ın bakışı Tiffany'nin bayağılık hissine kapılmasına neden olur; kendisine karşı ilgisinin katıksız biçimde cinsel olduğunu sezebilmektedir. Onu avcı ve kendisini de yakalanmayı bekleyen av gibi hissetmektedir. Bu his onun midelerini bulandırsa da, onun tarafından yakalanmayı ve kendisinin her kapisini yerine getirmeyi arzulayan bir yanını inkar edememektedir.

Tiffany'nin rahatsızlığı kadar teslimiyetçiliği de Ray'ın gözünden kaçamamaktadır; gözleri onunkilere sabitlenmiş halde ona doğru ağır ağır ilerler. Tiffany onun geldiğini görünce başka tarafa döner ve gözlerini duvara diker, ancak bir yere kıpırdamaz. O yaklaştıkça

nefes alması güçleşmektedir. Az sonra onunladır ve tek söz etmeksizin iki parmağını onun yanağı boyunca ve saçlarının arasında gezdirir. Gergin bir halde yutkunur ancak hiçbir şey söylemez; ne kadar insansız olursa o kadar iyidir. Ray parmaklarını nazikçe Tiffany'nin boynu ve omzu boyunca aşağı kaydırır. Titreyen vücuduna dokunurken bir heyecanın hücum ettiğini duyar. Öpüşmeye başlarlar, bunu yaparken derin derin solumaktadırlar; Ray kurnaz bir sırıtışla gözlerini ona dikmek için ikide bir duraklayarak onu tahrik etmektedir. Sonunda döner ve kapıya doğru yürümeye başlar.

Birkaç adımdan sonra geriye, Tiffany'e bakar ve başının hafifçe oynamasıyla ona kendisini izlemesini işaret eder. Tiffany sinirli bir halde, kendilerini izleyen herhangi biri olup olmadığını merak ederek -bir yanı olmasını ümit etmekte, bir yanı böyle hissettiği için utanmaktadır- gözlerini odanın etrafında gezdirir. Kapının dışına ve arabasına kadar Ray'i izler. Hâlâ karşılıklı olarak tek söz etmeksizin Ray'in dairesine doğru sürerler. Vardıklarında doğrudan yatak odasına yürürler. Ray Tiffany'nin elbiselerini çıkarmaya başlar ve onu yatağa yerleştirir, ancak onunla birleşmez. Bunun yerine onun ümitle kendisinin bir sonraki hareketini bekleyerek titreyişini izler. Bir çekmeceye uzanarak bir çift kelepçe çıkardığı sırada kalbi daha da hızlı atmaya başlar.

Tiffany ertesi sabah uyandığında kendisini Ray'in yatağında tek başına bulur. Kendinden utanmakta ancak bu şekilde davranılma gereksiniminin üzerinde hemen hiçbir denetim kuramadığının farkına varmaktadır. Ray benzeri erkekler -onunla bir kişi olarak ilgilenmeyen ve onu yalnızca yakalanacak ve alçaltılacak bir cinsel nesne gibi düşünen erkekler- kendisini cezbetmektedir. Yatağın yanındaki komodinin üzerinde bir parça kağıt dikkatini çeker; üzerinde hiçbir isim ya da rakam yoktur.

yalnızca bir adres ve bir zaman vardır. Tahminen bu Ray'ın tekrar kendisiyle buluşmak istediği yerdir. Tiffany ayağa kalkar, duş alır, elbiselerini giyer ve ayrılır. Duştan sonra bile kirli hissetmektedir kendini.

Kendini tanıyan biri olarak, sonunda, üstelik tam da istenilen saatte, Ray'ın not ettiği yerde olacağının farkındadır; ancak uzak durmasının kendisi için daha iyi olacağını da sezer. Önceden buna benzer durumları yaşamıştır ve genellikle izledikleri seyri bilmektedir. İlişki hemen hiçbir zaman gayri kişisel, büsbütün fiziksel noktaların ötesine ilerlemez. Ayrıca ilk cinsel deneylerin sağladığı heyecan çabuk söner ve daha yüksek heyecan düzeyini sürdürmek için sevişme giderek hoyratlaşmak durumundadır; bir yandan alçaltma, diğer yandan alçaltılma gereksinimleri, heyecan elde etmenin olası tehlikeler içeren araçlarının gündeme gelmesi gerekene değin artmaya devam eder. Az bir zaman sonra tüm ilişkiyi ele geçirir. Tiffany bütün içtenliğiyle onların ilişkisinin tamamı olduğunu kavramaktadır.

Tiffany asla ilişkilerin bu biçimde denetimden çıkmasını istemiyor, ancak bir kere onların içine girdikten sonra mantığa ve mantıklı olana ilişkin sezgisi gerilemeye başlıyor. Kendisine birincil gereksinimler olarak görünenler onu sürüklüyor. Elindeki kağıt parçasına gözünü dikerek baktığı sırada ümitsizce onu yırtabilmeyi diliyor, ne var ki onu saklamaya ve Ray ne zaman ve nerede isterse onunla buluşmaya mecbur hissediyor kendini.

Carol ve Tim

Carol kupa kızı rolünü - bir nesne gibi davranıldığı halde daima şehrin zenginlerinden birinin yanında dola-

şan güzel kadını oynamaktan yorulmuştur. Sadece diğer tarafın nasıl olduğunu görmek için durumu tersine çevirmeye karardır. Bu nedenle bu gece şehre inecek ve bulabildiği en seksi, bunun yanında en masum ve kırılgan erkeği seçecektir.

Kendi kendine düşündükten sonra şehvani atmosferiyle tanınmış bir dans kulübü olan Dean'ın Yeri'ne gitmeye karar verir. Oraya varır varmaz, bütün ortama iyice hakim bir görüş alanı sağlamaya çalışarak hemen bir köşeye doğru ilerler. Kendisine yaklaşan erkeklerin hepsine omuz silker; ne de olsa herşeyi kendisi başlatmak arzusundadır. Sonunda barın ucunda oturmakta olan biri dikkatini çeker; genç ve yakışıklıdır, ancak daha da önemlisi, Carol'ın diğer herşeyden daha fazla arzuladığı o kırılgan görüntüye sahiptir. Ona doğru yürür ve kendisine bir içki ısmarlamayı teklif eder.

Genç adam onun cüretkar davranışından biraz hayrete düşmüş olmakla beraber teklifini kabul eder ve kendisini Tim olarak tanıtır. Carol kılığından ve tarzından onun fazla zengin olmadığını anlayabilmektedir, ki bundan memnunluk duyar, çünkü ekonomik durumunun zayıflığı onun kendisi için bir nesne olma rolünü yükseltecektir. Onu akşam yemeğine çağırır ve Tim, bir bakıma hâlâ durumun bütününden şaşkınlık duymakta ise de, davetini sevinerek kabul eder.

İki gün geçer, Carol ve Tim'in randevusuna sadece dakikalar vardır. Carol Tim'i evinden alır, onun kot pantolon ve spor bir gömlek giymiş olması hoşuna gider. Kendisinin üzerinde hayli cıvılcı bir bluz vardır ve zıtlığın Tim'in daha da kırılgan hissetmesine neden olacağı inancındadır. Carol'ın seçimi olan bir restorana giderler; burası Carolin sahibini tanıdığı lüks bir İtalyan restoranıdır. Girişe doğru yürüdükleri sırada Carol restoran sahibinin kapının yanında dikildiğini görür ve

Tim'in yanında tuhaf bir biçimde duruşuna yakından dikkat ederek onu öper ve kucaklar. Kesinlikle deneyiminde yol almaktadır.

Masalarına yerleştirildikten sonra Carol Tim'e her ikisi için de kendisinin sipariş vereceğini söyler. Herhangi birşeyde onun söz sahibi olmasını istemez; sadece orada oturmasını ister; herkesin göreceği güzel, aciz bir yüzdür O.

Gece ilerledikçe Carol Tim'in güvensizlik duymasını sağlama yolundaki çabalarının epeyce işe yaradığını görebilmektedir. Onu nasıl başarıyla alçaltmış olduğunu ve akşamın geri kalanı için ona karşı halen elinde bulunanları düşündüğünde fazlasıyla tahrik olur. Yemeğin sonunda Carol hesabı ödemeyi teklif eder, ardından da Tim'e evine gelmek isteyip istemediğini sorar; Tim bu noktada sadece başıyla onaylar. Restorandan ayrılarak Carol'ın dairesine dönerler.

Arabayla eve giderken Carol elini Tim'in uyluklarında yukarı ve aşağı gezdirir; ancak belirsizce gülümsemeyi başarabilir Tim. Ne de olsa, bir rüyada mı yoksa kılık değiştirmiş bir kabusta mı bulunduğu karar vermekte zorlanmaktadır. Carol'ın dairesine vardıklarında hemen yatak odasına giderler, ki burada Carol onu kışkırtıcı bir biçimde yatağa yerleştirir. Çekmeceden bir mendil kapar ve ondan bunu bir gözbağı olarak kullanmasını ister, daha doğrusu bunu emreder.

Carol ve Tim'in üç haftadır görüşmekte oldukları sırada Tim'de çoktan kuşkular belirmeye başlamıştır. Öteden beri ilişkideki rolünün farkındadır ve bundan özellikle gurur duymasa da, bu şekilde bayağılaştırılmaktan her zaman zevk almış olan bir tarafı vardır. Carol kendisine bir ilgi göstermişse bile bu ilginin onu alçaltmaktan duyduğu kışkırtılmanın ötesinde bir şey olmadığını bilmektedir. Ayrıca, ilişki süreceksa Carol'ın

onu alçaltmak için sürekli daha fazla çabalaması gerekeceğinin farkındadır. Bir zaman sonra bu çabalar muhtemelen ilişkiyi tam anlamıyla hiçbir yere götürmeyecektir. Tim kurtulması gerektiğini anlar; yalnızca ilişkiyi bırakmaya henüz pek hazır değildir ve ne zaman hazırlanacağı su götürmektedir.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Sevmek, bu öyküde, alçaltmak ya da alçaltılmaktır. Aşk kirlidir ve kir olmadan çekici değildir. Bu görüş toplum tarafından aynı anda hem desteklenir hem de reddedilir. Bu nedenle, bir pornografi öyküsü bulunan insanlar çeşitli basın organlarında sürekli kabul edilemezmiş gibi, ancak bunun yansıra iç gıcıklayıcı hatta belki de eğlenceli olarak tarif edilen bir öyküye sahip olmanın tuhaf durumu içinde kalabilirler. Sahip olmanız gereken bir öykü arzuluyorsanız sahip olmanız gereken bir öyküdür. Onu nitelik bakımından bu denli heyecanlı, ancak yine de fazlasıyla belirsiz kılan, kısmen, toplumun bu öykü karşısındaki eşzamanlı cezbedilmesi ve tiksinişidir.

Pornografi öykülerine sahip insanlar bu öyküye uyan birisiyle evlenebilirler, ancak daha olasıdır ki, öyküye hiç de uymayan, kendilerine toplumsal saygınlık getiren bir kimseyle evlenecekler ve daha sonra öyküyü başka bir yerde oynayacaklardır. Bu toplumsal saygınlık bir aldatmaca ya da sadece başkalarının bakışlarıyla ilgili değildir. Kendi bakışlarıyla da ilgili olabilir. İki kola ayrılmış bir düşünceleri bulunabilir, öyle ki evlilik şiddetle arzuladıkları saygınlığa, oysa diğer ilişkiler daha da şiddetle arzuladıkları alçaklığa denk düşer. Diğer örneklerde, aynı ilişkide hem toplumsal saygınlığı ve

hem de yatak odasının gizliliği içinde, alçaltılmayı bulabilirler.

Bu öykü, polis öyküsü ya da korku öyküsü gibi, kendinden beslenmeye eğilimlidir. Bir gün bir tür kışkırtılmayı sağlamada yeterli olan bir sonrakinde yetmeyebilir ve Tim gibi bütün bunların nereye varacağını merak eden insanlar herhalde kaygılanacak kadar akıllıdır. Alışkınlık ve can sıkıntısı bir kere başladı mı, seçenekler yalnızca -ilginçliğini yitirmeye başlamış olan- ilişkiyi terk etmek ya da onun pornografik içeriğini arttırmaktır. Sonunda, ortaklardan birinin işler ters gittiğinde kaza sonucu öldürüldüğü durumların arada bir gazetede çıkan haberlerle bize anımsatıldığı üzere, pornografik içerik denetimden çıkabilir. Tiffany Ray ile olan ilişkisinin ancak yokuş aşağı gidebileceğinin farkındadır, ne var ki, bu ilişkilerde genellikle sözkonusu olduğu gibi, birşeyi bilmek başka ona müdahale etmek başkadır.

Tamamlayıcı Roller: Özne ve Nesne

Bir pornografi öyküsünde iki rol; özne ve nesne vardır. Bununla birlikte kişiler rolleri tersine çevirebilirler, Carol ve Tim'in öyküsünde olduğu gibi. Nesne olmaktan bıkan Carol özneye dönüşür. Bu ilişkilerin tuhaf olan yanı açıkça rollerin ne kadar belirsiz olduğudur: Biri diğerini alçalttığı anda kendini alçaltır. Bir başka kimsenin kendisini alçaltmasına izin vermek aynı zamanda ötekini alçaltmayla sonuçlanır. Böylece, belirli bir seviyede, bu öykünün içinde oynanan rollerde kesin bir ikiliğe rastlanır.

Pornografi öyküsünü son noktaya kadar oynayan insanlar, genellikle kendilerinde bir değer duygusu uyanıdırma yönündeki yararsız bir girişimle, bir başka insa-

nın değersiz hissetmesini sağlamak isterler. Ancak bu asla yeterli olmaz, mutlak sebep, alçaltmanın sonunda hiç kimseyi bir değer hissini duymaya götürmeyecek olmasıdır. Oysa alçaltıcılar, öz değeri kazanmanın öteki araçlarını aramak yerine, her zaman aynı sonuçlarla ve her zaman ümit ettiklerini bütünüyle başaramamış olmanın tatminsizliği ile, başkalarını alçaltma girişimlerini sağlamlaştırmaya eğilimlidirler.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Pornografi öyküsündeki her türlü avantaj, var ise, belirgin değildir. Buna karşın dezavantajlar epeyce açıktır: Öncelikle, insanların kazandıkları heyecan kendilerinin ve başkalarının alçaltılması yoluyla ortaya çıkmıştır. İkinci olarak, alçaltma ve alçaltılma gereksinimi artmaya devam etme eğilimindedir. Üçüncüsü, öykü bir kere benimsendimi bir başka öyküyü benimsemek güç olabilir. Dördüncüsü, öykü hem fiziksel hem de psikolojik yönden tehlikeli duruma gelebilir. Son olarak da, ne kadar uğraşılsa uğraşılsın, bunu her türlü psikolojik ya da fiziksel esenlik bakımından uyumlu bir öyküye dönüştürmek zordur. Yine de öyküler öykülerdir, herhangi bir ussal yargılama gücüne tabi değildirler ve pornografi öyküsünün içinde yer alan insanların pek çoğu, kendileri ve eşleri ile ilgili bütün dezavantajlarını bildikleri halde bunun peşini bırakmaz.

DEHŞET ÖYKÜSÜ

Dehşet öyküsünde ilişkinin bir kimseye çekici gelmesinin nedeni kişinin ya bir eşi yıldırıyor ya da onun

tarafından yıldırılıyor olmasıdır. Kişiler eşlerini korkutmayı ya da onlar tarafından korkutulmayı severler. Looking For Mr. Goodbar adlı (daha sonra filmi de çekilmiş olan) roman, dehşet öyküsü sonunda kendisini ölüme götüren bir kadının öyküsünü anlatıyordu. Elbette ki, Öldüren Cazibe filminde olduğu gibi, insanlar bazen istemeyerek sonunda dehşet öykülerinin içinde yer alırlar.

Dehşet öykülerine sahip insanlar genellikle kendilerini dehşet öyküsü dışında herşeyleri varmış gibi değerlendirirler. Yıldırıcı rolünü tercih edenler, muhtemelen, biraz eğlenmeyi ya da yaşamı kendileri ve eşleri adına ilginç kılmayı veya hoyratça sevişmeyi arzuladıkları yahut “bunu isteyen” kişilere gönül verdikleri kanısındadırlar. Kurban rolünü seçenler kendilerini, sonunda daima bir biçimde yanlış insanı buldukları için, talihsiz, ya da iyimser karakterleri nedeniyle sömürücüler için kolay av olan veya fazla ince düşünerek yaşayan kişiler gibi görmeye eğilimlidir. Ne yıldırıcının ne de kurbanın kendisine ilişkin düşüncesi davranış bakımından gerçeklikle pek fazla benzerlik taşır. İnsanların sürekli olarak sonunda bu ilişkilerin içinde yer almaları olgusu birden fazla şans etkeninin rol oynadığını ortaya koymaktadır.

İnsanların özgeçmişlerinde onları dehşet öyküsü ilişkilerine götürmelerine olası etkenler nelerdir? Yaygın bir etken, çoğu zaman ebeveynin evindeki saldırganlık ve incitme modelleri olarak beliriyor. Rol modellerindeki ileri düzeyde dizginlenmemiş saldırganlık ya da sefilce itaat de sıkça görülmektedir. Film ve televizyon senaryoları kişilerin gözlemledikleri davranışı taklit etmeye başladıkları ya da bunu yapmayı istedikleri bir toplumsal öğrenme tarzını doğurarak bu modelleri güçlendirmeye yardımcı olabilir.(1) Öteki bir yaygın etken

yıldırıcının güç gereksinimi ya da kurbanın itaat ya da alçaltılma gereksinimidir.(2) Çevresel etkenler bu öyküyü oluşturmada kişilik etkenleriyle etkileşir, tıpkı herhangi bir başka öyküde olduğu gibi.

Bir ilişkide dehşet öyküsünün ortaya çıkıp çıkmaması yalnızca ilk çevrenin kişilikle etkileşimine değil, aynı zamanda belirli bir ilişkinin bu etkenlerle nasıl etkileştiğine de bağlıdır. Dehşet öyküsüne az çok yabancı birisi, bu öykünün hükmettiği bir kimseyle eş olduğunda öykünün belirdiğini sezebilir. Böyle bir kişi, açıkça ya da dolaylı olarak eşin bir başka insanla içine düşmeyeceği bir incitme örneğini doğuran incitici davranışa zemin hazırlayabilir. Örnek ortaya çıktıkça öykü, baskın duruma geldiği noktaya kadar, bir hiyerarşi içindeki diğer öyküleri gölgede bırakabilir.

Stanley Milgram'ın araştırması, sıradan insanların davranış biçimlerinin İkinci Dünya Savaşı süresince Naziler'de görülenlere şaşırtıcı derecede benzer kılınabileceğini gösteriyordu. Çeşitli kişilik yapılarına sahip insanlar bir laboratuara getirilmiş ve bir deneycinin komutları karşısında körü körüne itaat sergilemeye teşvik edilmişti, ki bu da onların acı verici, hatta muhtemelen öldürücü olduğunu düşündükleri şokları (katılımcıların haberi olmaksızın deneyci ile birlikte hareket eden) bir başka insana uygulamaları sonucunu veriyordu.(3) Milgram'ın çalışmasının burada bizimle olan ilgisi, asla dehşetli, incitici bir ilişkide yer alamayacaklarını düşünen kişilerin dahi, kendilerini, sonraları yaşamlarındaki bir modele dönüşebilecek bir ilişkinin içine bilmeden çekilmiş durumda bulabilmeleridir.

Dehşet Öyküsüne Tanı Koyma

YILDIRICI

1. Eşimin yönetimin bende olduğunu anladığından sıklıkla emin olmak isterim; bu, eşimde bana karşı korku uyandırmayı içerse bile.
2. Aslında eşimin benden bir parça korktuğunu hissetmeyi heyecan verici buluyorum.
3. Eşinizde kendinize karşı biraz korku uyandırmanın hiçbir yanlış tarafı olduğunu sanmıyorum.
4. Bazen eşimi korkutan şeyler yaparım, çünkü gerçekte bir eşin diğerinden biraz korkmasını sağlamanın bir ilişki adına yararlı olduğunu düşünüyorum.

KURBAN

1. Eşinizden biraz korkmanın bir bakıma heyecan verici olduğuna inanıyorum.
2. Eşim bende bir korku duygusu uyandırdığında bunu tahrik edici buluyorum.
3. Dosdoğru bir dehşet öyküsünden fırlamış olabilecek kişilerle ilişkilere girmeye devam ediyorum.
4. Sonunda zaman zaman beni korkutan insanları bulmaya eğilimliyim.

Sally ve Mark

Sally civardaki vagon restoranların birinde garsondur. Bir gece geç saatte birisinin bir telefon kulübesinden kendisine bakmakta olduğunu fark eder. Gözlerinin adama kaydığı andan beri onda farklı bir şey bulunduğunu anlar, her ne kadar bunun ne olduğunu tam olarak kestiremese de. Sally bu şekilde dik dik bakılmaktan bi-

raz rahatsız olur, ancak adam zararsız görünmekte ve bunun dışında kendisi onu son derece çekici bulmaktadır. Bahşışını toplamaya gittiğinde hesap pusulalarının birinde bir isim ve bir telefon numarası olduğunu görür. Adamın adı Mark'tır ve Sally işten çıktığında onu arar.

Mark ona kendisiyle Texas Elektrikli Testere Katliamı'na gitmek isteyip istemediğini sorar. O da başka türden bir filmi görmeyi tercih edeceğini belirtir, ancak adam bu filmi görmeyi ne kadar çok istediğini söyler ve Sally'de gitmeyi kabul eder. Film boyunca kendisinin bir şiddet sahnesinden gözünü kaçırdığı her defasında Mark'ın ona bir gülücük göndermesi Sally'nin dikkatini çeker. Mark'ın bu filmi önceden belki birçok kere görmüş olduğu hissine kapılır. Aynı zamanda onun kendisiyle sadece korktuğu için dalga geçtiğini düşünür; bunun hiç de heyecanla ilgili bir gülümseme olduğu kanısında değildir.

Bunu anlamadan önce Sally Mark ile üç haftadır görüşmekte idi. Bir gece ikisi şehirdeki bir akşamın ardından Mark'ın evine dönerlerken Sally Mark'a hafta sonunu plajda bazı arkadaşlarıyla geçirmek istediğini söyler. Mark bunu duyunca hayli suskunlaşır ve elleri titremeye başlar. Sally bu tavırdan epeyce ürkmüştür ve ne yapacağını bilemez. Mark sonunda Sally'e neden kendisinden ayrılmak istediğini sorarak sessizliği bozar. Sally yalnızca hafta sonu için ayrılmış olacağını ve döndüğü anda birlikte birşey yapabileceklerini söyleyerek karşılık verir. Mark bu yanıt karşısında, sadece daha fazla öfkelenmiş görünür ve ona gitmesini yasakladığını bildirir. Sally bir yanıt vermek üzeredir ancak tek söz edemeden Mark onu omuzlarından yakalar ve sıkıştırır, Sally'nin kendisinin bırakması için yalvarmalarına karşın. Mark, faltaşı gibi açılmış, kızgınlıkla yanan gözleriyle asla Sally'nin kendisini öfkeliendirecek hiçbir şey

söylememesini buyurur ona. Ellerinin sıkıştırması altında denetlenemez biçimde titremekte olan Sally, neredeyse kendi kendine, bunu asla bir daha yapmayacağını mırıldanır. Mark Sally'nin korkusunu tahrik edici bulur ve derin derin soluyarak onun boynunu öpmeye başlar.

Bu olaya karşın Sally Mark'tan ayrılmaz. Belki terk etmesi durumunda onun kendisine yapabileceklerinden korkmasından ya da belki tuhaf bir biçimde Mark'a - kendisi için bir ilişkinin ancak eşi ondan gerçekten korkuyorsa ilginç olabildiği bir adama- doğru çekildiği için. Açıklama ne olursa olsun, Sally'nin Mark ile ilişkisi sürmektedir.

Keith ve Elise

Keith Elise ile bir barda karşılaştı. Elise onun yanına gelerek başlamak üzere olan bilar-do maçında kendisinin eşi olmak isteyip istemediğini sorduğu sırada Keith tek başına oturmakta idi. Keith Elise'e pek iyi bir bilar-do oyuncusu olmadığını belirtmiş, ancak o bunun önemli olmadığını söylemişti. Elise'in kendisiyle konuşmasındaki sakin, serinkanlı tarz Keith'de ilgi uyandırmıştı, böylece onun teklifini kabul etmeye karar verdi. Keith'in zayıf oyuncululuğuna karşın Elise'in engin yeteneği sayesinde ikisi bir ekibin ardından diğerini hezimete uğratmaya devam ediyordu. Keith çok etkilenmişti ve Elise'e gönlünü kaptırmaya başladığının farkına vardı. Ertesi gece buluşmak üzere sözleştiler ve çok geçmeden de düzenli olarak görüşmekte idiler.

Keith Elise ile vakit geçirmekten zevk alıyordu, ne var ki bir zaman sonra onun yanında bir parça rahatsız hissetmeye başladı kendini. Karşılaştıkları gecede sergilediği sakin, serinkanlı tarz kendisini ona çeken tarz

maske değildi; neredeyse tamamen telaşsızdı o. Gerçekte Elise asla öfkelenmemiş, üzülmemiş ve de sevinmemiş gibi görünüyordu.

Birkaç gece önce, Elise ve Keith Elise'in yatağında öpüşürlerken Elise ansızın Keith'den uzaklaşarak geriye sıçradı ve bir mumu almak için tuvalet masasına döndü. Sarsılmaz bir dinginlik içindeki sesiyle Keith'den elini onun üzerine koymasını istedi. Keith kendisinin ciddi olduğuna inanamadı ve hafif bir gülme koyverdi. O ise, hiçbir biçimde öfkeye kapılmadan onun kolunu kavradı ve elini aleve doğru getirdi. Keith fazla kuvvetli bir adam değildir ve kolunu Elise'in sımsıkı tutuşundan kurtarmayı beceremedi. Ona bağırmaya başladı, gelgelelim o kendisinin çığlıklarına aldırış etmeyerek elini aleve daha da yaklaştırıyordu. Hepsinden daha dehşetengiz olan tarafı, bu hareketi boyunca Elise'in yüz ifadesindeki esrarlı huzur idi; gerçekte onun korkusundan neredeyse tahrik olmuş gibiydi. Alevden gelen ısı elini yakmaya başladığında Keith boştaki kolunu savurdu ve mumu Elise'in elinden fırlattı. Odanın köşesine kaydı ve Elise ağır ağır ona doğru yürümeye başladı. Keith Elise'in üzerine gelen görüntüsünden korkmuş bir halde hızla onun yanından seğirterek oturma odasına koştu ve evden dışarı çıktı, arabasına atladı ve aceleyle evine doğru sürdü. Dairesine vardığında dosdoğru yatağına girdi ve örtülere sarındı.

Ertesi sabah Keith çalmakta olan bir telefonun sesiyle uyandı. Ahizeyi kaldırdığında diğer uçtaki Elise'in sesini duydu. Ondan yapmış olduğu şey nedeniyle özür diliyor ve kendisiyle civardaki vagon restoranda buluşmayı teklif ediyordu. Keith Elise'in özrünün tamamen samimi olmadığına ve önceki gece sergilediği davranışın pek olası bir biçimde gelecekteki bir zamanda tekrar yüzeye çıkacağına fazlasıyla emindi. Ne de olsa, eşinin

kendisini korkutmaktan zevk aldığı bir ilişkinin içinde ilk defa yer alıyor değildi, bu yüzden neyin bekleneceğinin farkındaydı. Yine de Elise ile vagon restoranda buluşmayı kabul etti, çünkü görünen o ki, nedeni her neyse, bu tür ilişkiler daima kendisini çekiyordu. Keith Elise’i görmek için sabırsızlandığını ve gelecek seferde kendisine ne yapacağını merak ettiğini seziyordu.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Bir dehşet öyküsüyle cezbedilen insanlar ilişkilerinin temsil ettiği öykü türüne dair çeşitli ayırt edici kavrayışlar taşıyabilirler. Zarar verilen kişiler, her zaman olmasa da sıklıkla kadınlar, bir dehşet öyküsünü olduğu şekliyle anlayabilirler ve Sally’nin örneğindeki gibi, terk etmenin sonuçları kalmaninkilerden muhtemelen daha tehlikeli görüldüğünden ayrılamaya korkabilirler. Kötü davrananlarla başa çıkmak için varolan çok yetersiz ve eksik yasalar ve onların uygulanmalarındaki düzensiz yapı göz önüne alındığında, kurbanlar ne yazık ki haklı çıkmaktadır.

Genellikle farklı aşk öyküleri böyledir, farklıdır işte; “iyi” ya da “kötü” değillerdir. Ancak bir dehşet öyküsü kötü ya da en azından çeşitli nedenlerle kötü uyarlanmış olan bir öyküyle ilişkilendirilmeye neredeyse yaklaşır.

Birincisi, öykü karşılıklı olmadığında, bunu paylaşmayan kişi hayli sıklıkla onun içinde tuzağa düşmüş duruma gelebilir; muhtemelen Sally’nin örneğinde olduğu gibi. Tuzak bir fiziksel zarar görme korkusundan ya da var olan toplumsal alışkanlıkların korkuların ortaya çıkmasına olanak tanımasından veya eşin parasal yönden tek başına ayakta duramarnasından yahut aile baskısının kişiyi zarar verici ilişkide kalmaya zorlama-

sından kaynaklanabilir. Sözelimi Sally tuzağa düşmüş hissetmekte ve Mark'ın yapabileceklerinden korktuğu için kendisi açısından berbat bir hal almış olan ilişkiye son verememektedir.

İkincisi, dehşet öyküleri, alışılmadık biçimde, ortaklardan birinin ya da her ikisinin fiziksel olarak zarar görmesiyle sonuçlanacak şekilde kızışmaya elverişlidir. Keith, sözelimi, sorun istemektedir ve muhtemelen onu alacaktır. Bununla birlikte incinen her zaman kurban değildir. Bazen önceden edilgin kalmış olan kurban, yıldırıcıyı fiziksel zarara uğramış kişi durumunda bırakarak ona düşman kesilir. John ve Lorena Bobbitt'in olayı epeyce uç noktadaki bir örnek olarak akla geliyor: Lorena Bobbitt ağır eziyet yılları olarak tanımladığı şeyin ardından sonunda isyan etti ve kocasının penisini kopardı.

Üçüncüsü, ilkin başka bir öyküyle ilgili olarak başlayan ilişkiler bazen bir dehşet öyküsüne döner. Bunun gerçekleşmesi, hemen her zaman ilişkideki yozlaştırıcı bir sürecin sonucudur. Çift giderek zıtlastıklarını sezebilir ya da, çoğu zaman olduğu üzere, eşlerden biri ötekinin ilişkiyi bitirme isteğini kabul etmeyebilir (Öldüren Cazibe'de anlatılan olaylardaki gibi). Bu eş daha sonra diğerinin muhtemelen içinde yer almamayı dilediği bir dehşet öyküsüne dahil olur. Gerçekte böyle durumlarda eş, önceki sevgilisinin bulunduğu herhangi bir öykünün parçası olmayı hiç de arzulamayabilir.

Dördüncüsü, dehşet öyküleri giderek artan ölçüde alçaltmayı içerebilir. Yıldırıcılar bir zaman sonra, eskiden kendilerine heyecan veren tahribatların artık bunu başaramadığını fark etmeye başlayabilir. Neden oldukları yıldırmanın düzeyine alışkın hale geldiklerini sezebilir ve kendilerini tatmin etmek için kurbanda giderek daha büyük yıldırı düzeylerini tahrik edebilirler.

Tamamlayıcı Roller: Yıldırıcı ve Kurban

Dehşet öyküsündeki tamamlayıcı roller yıldırıcı ve kurbandır. Yıldırıcılar eş ararken kendilerinden korkacak ve yıldırmalarına karşı koymayacak kişilerin peşindedirler. Kurbanlar kendilerini yıldırarak eşler ararlar. İki rol genellikle birbirisiyle değiştirilemez: Yıldırıcılar kurban, kurbanlar da yıldırıcı olmayı istemezler.

Bir dehşet öyküsüne dahil olan insanların neden söz konusu ilişkilere girmeye eğilimli oldukları konusunda çoğu zaman bahane kabilinden bir öyküleri vardır. Yıldırıcı muhtemelen kurbanın (daha sıklıkla kadının) “istediğini” ya da “hak ettiğini” aldığını belirtecektir, oysa kurbanın kendini talihsiz olarak görmesi ya da karşı cinsin bütün üyelerini fırsat verildiğinde herkese yıldırma uygulayacak olan gizlenmiş kalleşler ya da kaltaklar diye değerlendirmesi olasıdır.

Dehşet öyküsü eğilimden çok durumla ilgili olabilir, çözülen bir ilişkide yer almış pek çok insanın dile getirdiği gibi. Psikologlar belirli durumların, davranış üzerinde, tamamen sıradan hatta pek çoklarından daha sakin olduklarını zanneden insanların kendilerini yozlaştırıcı bir sarmal içinde bulabilmeleri sonucunu içeren çok güçlü etkiler taşıyabileceğini ortaya çıkarmışlardır.(4) Böyle bir sarmalda eşlerden birinin tavırları misillemeyi davet eder, ki bu da sadece, durum denetimden çıkana değin daha başka misillemeler ve benzerleri ile sonuçlanmaya varır.

Öyküler bu denli etkili güçler olduklarından, dehşet öyküsünün özellikle cezbetmediği kimseler, eşin gitgide daha fazla ötekini yıldırıcı ya da kurban rolünü oynamaya davet eder tarzda hareket etmesiyle öykünün önem kazandığı kanısına varabilir. İlerlemeyi durdurmak için eşin öncelikle olup bitenleri kavraması; ikinci-

si, bu konuda bir şey yapmak istemesi; üçüncü olarak, bunun için ne yapılacağını bilmesi ve dördüncüsü, öngörülemeyen sonuçların tehlikesini üstlenerek bunu sahiden yapması gerekir. Sözelimi, dehşet öyküsünün kendisi için gerçekten ürkütücü olduğu birisi sonunda istemeyerek bir ilişkide yıldırıcı konumunda bulunabilir ve daha sonra kendini giderek daha fazla kurban gibi düşünmekte olduğunu fark edebilir. Rol kişiyi adım adım teslim alabilir, onu hiçbir olumlu kaçış yokmuş gibi görünen bir dehşet içinde bırakarak. Bazen yoktur da.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Dehşet öyküsü bu kitapta ele alınan öykülerin muhtemelen en az uyarlanabilir ve avantajlı olanıdır. Kimilerine göre heyecanlı olabilir. Ancak heyecanı sürdürmek için gerekli olan yıldırma usülleri sonunda tehlikeli düzeylere ulaşarak gelişmeye devam edebilir. Dehşet öyküleri denetimden çıkmaya ve ortaklarını hatta bazen onların etrafındakileri hem psikolojik, hem de fiziksel tehlike içine sokmaya yatkındır. Bu öyküye sahip olduğunu ya da bunu harekete geçiren bir ilişkinin içinde bulunduğunu keşfedenlere danışmanlık hatta belki polis koruması sağlamaya çalışmaları pekala önerilebilir.

NESNE ÖYKÜLERİ

Nesne öykülerinde gerek kişilere gerekse ilişkilere kendileri adına değil nesneler olarak iş görmeleri bakımından değer verilir. Çoğu zaman, belirli işlevler yürütülmekte olduğu sürece söz konusu kişi ya da ilişki pek az önem taşırmış gibi görünür.

NESNE OLARAK KİŞİ

Nesneler olarak kişilerin öykülerinde, kişi bir nesne rolünü yerine getirir. Bir bilim kurgu öyküsünde kişiye tuhaf karakteri ya da tavırları için değer verilir. Bir koleksiyon öyküsünde kişi daha büyük bir koleksiyondaki bir boşluğu doldurduğu için değer kazanır. Bir sanat öyküsünde insana verilen değer, fiziksel görüntüsünden ileri gelir.

BİLİMKURGU ÖYKÜSÜ

Bir bilimkurgu öyküsüne sahip insanlar, ya bir eşin olabileceği kadar tuhaf kimseleri her zaman er ya da geç bulmayı isterler ya da aşırı derecede acayip ve diğerlerinden farklı olduklarını hissederek uç noktadaki acayıplıklarına değer veren birisiyle olmak isterler.

İlk durumda iki senaryo yaygındır, her ikisi de bilim kurgu öyküsü olmakla beraber, çok farklı tarzlarda oynanır: Bir senaryoda kişi bilinçli ve amaçlı olarak tuhaf görünen insanları seçer. İlişkinin heyecanının bir kısmı, bulunabilecek en tekinsiz insanı seçmededir. Bunu yapan bir kimse bu eğilimin var olduğunu kabul et-

mek isteyebilir ya da istemeyebilir, ancak bunun varlığının farkındadır.

İkinci senaryoda kişinin zihni, neden sürekli olarak sonunda garip kimseleri bulduğu konusunda karışıktır. Kişi mantıklı tercihler yapıyormuş gibi hissedebilir, yalnızca onların mantıklılığın dışındaki herhangi bir şey olduğunun anlaşıldığını görene değin. Bu sınıflandırmadaki insanlar zihin karışıklığı içinde yola düşebilirler, ne var ki daha sonra bozguna uğramış, onuru kırılmış hatta kin duyar hale gelmeleri mümkündür. Eşlerinin kasıtlı olarak kendilerini kandırdığını ya da en azından gerçek tabiatlarını gizlediklerini düşünebilirler. İlişkilerde iletişim son derece önemlidir, gelgelelim fazlasıyla yabanıl görünen birisiyle iletişim kurmak zordur.(1) Her zaman tasarlanabilecek en tuhaf kişilerle sonlanan pek fena bir talihleri olduğu kansına da varabilirler.

İkinci senaryoda, tüm öykülerin tüm senaryolarında olduğu gibi, insanlar tercih ettikleri öykülerine uyacak kimseleri seçmekle kalmaz, aynı zamanda eşlerinin tavırlarını etkin olarak biçimlendirirler. Bu nedenle, bir bilim kurgu öyküleri bulunan ancak onun hiç de farkında olmayan kişiler gerçekte eşlerinin davranışlarını acayıplığa doğru geliştirebilir ve sonra da eşlerinin ne kadar acayip davrandığı üzerine umutsuzluğa kapılabilirler.

Son durumda bir kimse yanlış gezegeni boylamış gibi hissederek kendini. Kişi topluma ve onun kapsadığı insanlara karşı yoğun bir yabancılaşma yaşar. Böylece kişi bu tür alışılmadık duyarlıklarla cezbedilecek olan birini bulmaya çalışır.

Bilimkurgu Öyküsüne Tanı Koyma

1. Çoğu zaman sıradışı ve tuhaf niteliklere, neredeyse başka bir gezegene ait birinden bekleyebileceğiniz şeylere sahip insanlara çekildiğimi fark ediyorum.
2. Bazen eşimin davranışları öyle acayip ve önceden kestirilemez oluyor ki acaba o bu gezegenden mi diye handiyse tereddüt geçirebiliyorum.
3. Eşlerini ezbere tanıdıklarını iddia eden bazı insanlara hayret ederim, çünkü zaman zaman eşimin bir yaratık olduğu hissine kapılıyorum.
4. Eşim öylesine önceden bilinmez ve tuhaf ki, bazen bir dahaki sefere ne yapabileceği hatta kelimenin tam anlamıyla insan olup olmadığı konusunda hiçbir ipucuna rastlamıyorum.
5. Eşimin sözkonusu tavırları sergilemesinin nedeni bazen benim kavrayışımın ötesinde kalıyor: Sanki kendisi bir bilimkurgu kitabında ortaya çıkmış gibi.
6. Eşim beni öyle şaşırtıyor ki bazen onun bir başka gezegenden olabileceğini düşünüyorum.
7. Bazen eşimi bütünüyle kavrayışımın ötesinde görüyorum; sanki bu evrenden değilmiş gibi.
8. Eşim bana göre bir yaratığa benziyor; anlaşılmaz ve son derece tuhaf.

Alexis ve Ned

Alexis zihni karışmış bir halde Ned'e bakar, onun Sunset Bulvarı boyunca arabayla kendisini evine götürdüğü sırada tam olarak ne üzerine gevezelik ettiğini kavramaya çalışarak. On beş dakika önce ona ilişkilerinin seyri hakkında ne düşündüğünü sormuştu ve o hâlâ yanıtını tamamlayacaktı. Bu kendi içinde fazla bir sorun oluşturmuyordu; ancak yanıtının sorusuyla (en azından onun bakış açısından) pek az ilintili olduğu gerçeği Ned'in uç noktadaki acayıplığının bir diğer göstergesi idi.

Soruyu sorduğunda ondan hiç değilse kendisine karşı duyguları ile ilgili bir şey söylemesini ya da ilişkinin ilerlemekte olabileceğini sandığı yöne ilişkin bir tür tahminde bulunmasını beklemişti; O, bunun yerine, insan ruhunun ve duygularının karmaşıklığından ve kendisinin bu dünyada tam olarak neyi istediğini kestirmeyi başaramamasından bahsetmektedir. Alexis'in kendisini daha iyi anlamasına yardımcı olma çabasıyla en sevdiği birkaç romandan bölümler aktarır, ancak boşunadır; pasajlar onun kafasını ancak daha fazla karıştırır.

Ned basitçe onun sorusundan uzak duruyor olsaydı bu da bir anlam taşırdı, oysa Alexis bunların gerçekten onun düşünceleri olduğunu biliyor. Ned Alexis'in sorusuna uygun düştüğüne içtenlikle inandığı yanıtı vermektedir. Çoğu zaman hiçbir yanıtı bulunmayan bilmecelemlerle konuşur gibidir kendisi.

Alexis ve Ned birbirlerini hemen hemen üç aydır görüyorlar ve bu zaman içinde Ned daha kolay anlaşılır duruma gelmiş değil. Bir zaman, Alexis sadece Ned'in karmaşık düşünce sürecini anlayacak kadar akıllı olmadığını düşünmüştü. Gelgelelim kendisinin başarısızca onun söylediklerini kavrama çabası içine girdiği sayısız konuşmanın ardından, tamamen farklı iki dalgaboyunda yer aldıklarına emin oldu. Şimdi zekasındaki hiçbir ilerlemenin onu anlamasına yardımcı olmayacağına inanıyor. Sonuç olarak, onunla iletişim kurmak kendisi için kolaylaşmış değil ve hayatına gösterdiği uyum konusunda onun ne düşündüğünü merak ettiği zamanlar oluyor. Kendisini hala bu biçimde ona yabancılaşmış hissetmesi gerçeği onunla daha fazla yakınlaşmaktan alı koyuyor kendisini.

Alexis Ned'i daha iyi anlayabilmeyi diliyor, çünkü anlaşılabilirliğine rağmen, onun gerçekten hoşlandığı bazı tarafları var. Bir kere, bazen son derece romantik

olabiliyor. Bir gece beklenmedik biçimde kendisini bir iş toplantısından almak için arabayla iki yüz mil gelmiş ve onu okyanusun kıyısında mum ışığındaki bir akşam yemeğine götürmüştü. Ayrıca Ned sıklıkla Alexis’e çiçeklerle ya da küçük bir hediye ile sürpriz yapar, üstelik onun neşesinin yerine gelmesi için böyle bir sürprize ihtiyaç duyduğu zamanı esrarengiz bir biçimde anlama alışkanlığı var. Alexis’in tek dileği, onun arada bir değişime yönelik belli işaretler vererek kendisini şaşırtması.

Albert ve Frieda

Albert ve Frieda, binlerce Neil Young hayranının arasında kendilerine yol açarak otoparka doğru ilerlemektedir. Konser yeni bitmiştir ve Frieda Albert’a Neil Young’ın müziğinin anlamını açıklamaya çalışmaktadır. Onu “tinsel bakımdan insanüstü, olağan insanlık katmanının ötesine, ancak ruhun özveriyle kendi içine gömülmesi yoluyla ulaşılabilecek olan bir ihtişama doğru ilerliyor” diye tanımlar. Albert başıyla, ancak fark edilir bir zihin karışıklığı içinde onaylar; Frieda’nın ne hakkında konuştuğuna dair kesinlikle hiçbir fikri yoktur.

Frieda, Albert’ın yanıtına herhangi bir ilgi, yahut ona bakılırsa, başka herhangi bir şey göstermeksizin, Young’ın klasik olmuş şarkısı “Heart of Gold”u “sanatçının dünyevi hazlardan vazgeçme ve daha çok, ölümle doğa üstü bir birlik yakalamak amacıyla çileci bir yaşamı seçme arayışı” diye tarif ederek devam eder. Bu akıl ermez yorumları hafiften eğlenceli bulan Albert mümkün olduğunca uzun süre ölümden uzak durmaya çalışacağını dalgacı bir ifadeyle söyler. Frieda ansızın ona döner, bu tür aptalca yorumlarda bulunmayı sürdürürse kendisiyle asla bir daha konuşmayacağını ısrarla belirtir.

Albert Frieda ile iki buçuk aydır çıkmaktadır, ne var ki bugün, karşılaştıkları güne göre onu anlamaya daha yakın hissetmiyor kendini. Tersine, sadece onun çok daha fazla sayıda davranışına tanık olduğu için, muhtemelen daha da hayrete düşmüştür şimdi. Şu andaki Neil Young olayı Albert'ın kendisini bir başka gezegenden birisiyle konuşuyormuş gibi hissettiği bu tür pek çok olaydan yalnızca bir tanesidir.

Başlangıçta Albert Frieda'nın arkadaşlığından hoşlanıyordu; onun tuhaflıkları merakını uyandırıyor ve onun tanımak isteyebileceği biri, son derece ilginç bir kadın olduğunu düşünüyordu. Ne de olsa, diğer herkesden böylesine farklı olan bir insanla sıkça karşılaşmaktadır. Bundan başka, Frieda'dan ne bekleneceğini asla bilmez, hem bir ara pek çok eğlenceli sürpriz de yaşamıştı. Bir gece bir filmi görmek için arabayla şehre giderlerken başlama zamanının düşündüklerinden bir saat geç olduğunu fark etmişlerdi. Frieda tek söz etmeksizin, insanların bütün şehri görebildikleri yüksekçe bir oturma yeri olan Bear Rock'a giden yola saptı. Vardıklarında Frieda Albert'a yaslandı, koltuğunu yatırdı ve onu öpmeye başladı. Albert önce durumun bütününde biraz uygunsuzluk hissetti, ancak etrafta hiç kimse'nin bulunmadığını gördükten sonra rahatladı ve harika zaman geçirdi.

Ne var ki yakınlarda Albert, Frieda'yı anlamadaki yetersizliğinden hayal kırıklığı duymaya başladı. Bu onunla iletişim kurmayı neredeyse olanaksızlaştırıyor. Sanki iki ayrı dilden konuşuyorlarmış gibi; ancak daha kötü, çünkü bu durumda hiç değilse Albert tercüme etmek için bir hazır cümle kitabı kullanabilirdi. Başlangıçta Frieda'nın tuhaflıklarına ilgi duymuştu, oysa şimdi onlardan hayrete düşüyor; ne yapacağını ya da söyleyeceğini asla tahmin edemiyor ve onun kendisine nasıl

yanıt vereceğini de asla bilmiyor. Örnek olarak, şu anda Neil Young konserinden ayrılalı yarım saat olmuştur ve Frieda hâlâ Albert'in "Heart of Gold"a dair çözümlemesiyle ilgili şakasına köpürmektedir. O ise, özür dilemesinin, başka bir konuyu açmasının ya da sadece sessiz kalmasının gerekip gerekmediğinden emin değildir; bildiği kadarıyla, konuşmada zararsız görünen bir değişiklik Frieda'nın hepten patlamasına yol açabilir. Onu asla anlayamayacağını şimdi görüyor. Aynı zamanda, Frieda'nın kendisinde son derece ilgi uyandırmasına ve ondan ayrılmayı gerçekten istememesine karşın boşuna çabaladığını hissediyor.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Bir bilim kurgu öyküsüne sahip insanlar kendileri için tuhaf ve anlaşılmaz olan eşlere doğru çekilirler; ne kadar öyle iseler o kadar iyidir. "Tuhaf ve anlaşılmaz" olmak elbette öznel bir yargıdır. Başkaları eşleri hayli sıradan, ya da pek sıradan olmamakla beraber kolay anlaşılır bulabilir.

Bu öyküye sahip insanlar, büyük ölçüde, eşlerine başka bir gezegenden gelen ziyaretçiler gözüyle bakarlar. Aynı anda hem cezbedilme hem de tiksinti duyabilir ya da neden bu denli tuhaf birine doğru çekildiklerini merak edebilirler. Yahut tuhafıktan zevk alarak ve bir eşte aradıklarının yalnızca bu olduğunu kabul ederek böyle kimseleri seçebilir ve seçimlerinden rahatlık duyabilirler.

Bir bilim kurgu öyküsü bulunan insanlar bu tür bir öyküyü kısmen topluma karşı bir isyan olarak geliştirmiş olabilirler. Çoğu zaman seçtikleri eşler ebeveynlerinin ya da başkalarının kendilerini en son birlikte görmek

isteyecekleri kişilerdir. Seçtikleri kimseler aynı zamanda kurallara karşı olma eğilimindedir ve gerçekte bilimkurgu öyküsü bulunan kişinin hareket etmeyi istediği ancak kendisini yöneltemediği tarzda davranabilirler.

Yaratık olarak algılanan kişi genellikle bilimkurgu öyküsünden habersizdir, çünkü çoğu zaman, kendisinin bir yaratık olarak değerlendirilmesine ortak olmaz. Eş, aslında ötekilerin ve bir bütün olarak toplumun anlam taşımadığını ve onların ancak normal kişiler olduklarını düşünebilir.

Tamamlayıcı Roller: Yaratık ve İnsan

Bilimkurgu öyküsündeki iki tamamlayıcı rol, “yaratık” ve “insan”dır. İnsan eş yaratık olarak algılar, ancak yaratık onu aynı biçimde algılamaz.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Bilimkurgu öyküleri olumlu bir özellik olarak, sürprizlere ve sürekli keşif duygusuna sahiptir. İnsan rolündeki kimse yaratık rolündeki kişiyi asla pek fazla anlamaz ve yaratık anlaşılmamaktan zevk alabilir. Yine de dezavantaj öykünün usandırıcı hale gelebilmesidir. “İnsan” er ya da geç “yaratık”ın anlaşılmaya direndiği ya da herhangi bir gerçek anlamdan kesinlikle yoksun olduğu veya en başta anlaşılmaya değmediği sonucuna varabilir. Bir kere muhtemelen kendini toplumdan ayrı hissedebilecek olan “yaratık” farkına varmaksızın anlaşılmamaktan zevk alabilir ve sonunda eşin tıpkı diğer herkes gibi onu anlamadığına karar verebilir. Bu nedenle her iki eş için de hayal kırıklığı olasılığı yüksektir.

Daha başka bir dezavantaj bir kimsenin yalnızca acayıplığe dayanarak, üstelik değerlerin ve diğeer niteliklerin uyumluluğuna bakılmaksızın bir seçim yapıyor olabilmeksidir. Böylece sonunda kişinin karşısına gerçekte hiçbir ortak noktasının bulunmadığı bir eş çıkabilir.

KOLEKSİYON ÖYKÜSÜ

Koleksiyon öyküsünde eş herhangi bir genel koleksiyona uyma biçimi nedeniyle seçilmiştir, tıpkı bir sikkenin, pulun ya da beyzbol kartının bir kimsenin bu eşyaya ait koleksiyonuna uygun düşmesi gibi. Bir eşin değerlendirilme tarzında belirli bir ayırım vardır, bir koleksiyonun içindeki bir nesnenin ayrılarak ele alındığı gibi. Eş, kişinin yaşamına kusursuzca uyum gösteriyor gibi görülebilir, ancak çoğu kez koleksiyonun içindeki bir unsurdur yalnızca. Diğer unsurlara yaklaşım tarzı eşinkiyle aynı olmayabilir. Bundan başka, eş bu diğer unsurların varlıklarından haberli olmayabilir.

Koleksiyon Öyküsüne Tanı Koyma

1. Aynı anda farklı eşlerle çıkmayı severim; her bir eş belirli bir gereksinime denk düşmelidir.
2. Farklı gereksinimlerimi karşılayan birden fazla eşe sahip olmayı doğru bulurum.
3. Hepsi aynı anda olmak üzere olanaklar dahilinde kaç kişiyle çıkabileceğimi hesaplamak hoşuma gider.
4. Aşkın bir sikke koleksiyonuna benzediğini düşünürüm; çeşitlilik arttıkça koleksiyonun heyecanı da artar.
5. Bütün gereksiniminin tek bir eşten ibaret olabileceğine inanmam. Bu nedenle her biri farklı ihtiyaçları karşılayan çok sayıda eşe sahip olmayı tercih ederim.

6. Yakın ilişki içinde olduğum, her birinin yaşamımda benzersiz bir yeri bulunan çok sayıda eşe sahip olmaktan zevk alırım.
7. Yakın ilişki kurduğum yalnız bir eşe sahipken mutlu olmakta zorlanırım.
8. Aynı anda yakın ilişkide bulunduğum, her biri az çok farklı bir rolü yerine getiren birçok eşe sahip olmaya eğilimliyim ve bundan hoşlanırım.

Ian ve Jennifer

Ian açısından herşey pek güzel gitmektedir. Art arda üç sömestirden beri şaşmaz biçimde A almaktadır, basketbol takımının kaptanıdır ve sosyal yaşamı geçerin üzerindedir. Yine de bir şey eksik görünmektedir. Üniversitedeki son yılıdır ve sürekli bir kız arkadaşı yoktur. Pek çok arkadaşı birisiyle çıkmaktadır ve her ne kadar geçmişte bu arkadaşlarının tek bir kişiye bağlanıp kalmayı nasıl olup da becerdiklerini sorgulamışsa da, şimdi tam da bunu yapmasının zamanı olduğunu düşünmektedir. Doğrusu bir kız arkadaşına sahip olmak yaşamını kusursuzca bütünleyecektir.

Sadece bir sorun var: Ian eşi olarak kimi seçeceğini bilmiyor. Pek çok kadın kendisinden hoşlanıyor ve bu kadınlardan bazıları onu ciddi bir ilişki vaadinde bulunmaya ikna etme çabası içine çoktan girmişlerdir, ancak gerçekten de içlerinden herhangi bir tanesini geri kalanların hiçbirinden daha fazla sevmemektedir. Bununla birlikte, bazı kadınların ötekilerden daha kötü eşler olacaklarını hisseder. Sözgelimi Kathy aşırı derecede sahiplenici olabilir ve Janet bağımlı tip olarak görünmektedir; her ikisi de zamanının fazlaca bir bölümünü talep edeceklerdir. Diğer yandan Sarah genellikle müziği ile meşguldür ve dolayısıyla ona ihtiyaç duyduğu zamanlarda daima kendisi için yanında bulunmayacaktır.

Pam'in büyük bir kişiliği vardır, ancak Ian'ın arzuladığı kadar zarif değildir. Gerek Amy ve gerekse Jennifer bağımsız gibidirler ve ne biri ne de öteki Sarah kadar meşguldür. Ayrıca ikisi de çok çekici ve açık yüreklidir, bu nedenle kendisi toplum içinde onlarla birlikte görünmekten rahatlık duyacaktır. Bir zaman bunu enine boyuna düşündükten sonra Ian ikisi arasında Jennifer'in daha iyi eş olacağına karar verir, çünkü kendisi son sınıfta olduğu için yıl boyunca ona tüm son sınıf etkinliklerinde eşlik edebilecektir. Bundan başka, Jennifer geçmişte onu daha ciddi bir ilişki vaadinde bulunmaya ikna etmeye çalışan kadınlardan biridir, bu nedenle, hesabına göre, kur yapma süreci pek de zaman almasa gerektir.

Ian kararını vermiş olarak Jennifer'ı çağırır ve ona bir vaatte bulunmakla hâlâ ilgilenip ilgilenmediğini sorar. Jennifer onun teklifiyle bir parça şaşırmıştır. Ne de olsa Ian'ın kendisine samimi bir ilgi gösterdiği asla vaki değildir. Dosdoğru bir ilişkinin içine atlamak istemesi tuhaf görünür. Bununla birlikte teklifinden gururu okşanmıştır ve onunla düzenli olarak görüşmeyi kabul eder. Telefonu kapattığında Ian epeyce memnundur, pek coşkun değilse de; Jennifer diğer türlü tastamam olacak yaşamındaki tek eksik parçadır.

Ian'ın Jennifer ile ilişkisinin ilk birkaç haftası hayli pürüzlüdür. Aralarında herhangi bir gerçek yakınlık yoktur ve çoğu zaman konuşacak şeyler bulma sorunu yaşamaktadırlar. Yine de Ian bir kız arkadaş olarak Jennifer'ı elinde tutma düşüncesinden hoşlanır. Yalnızca kendisi çekici olmakla ve daima onun yanında bulunmakla kalmamakta, bunun yanında arkadaşları da onu elde etmekle ne kadar şanslı olduğuna dair iltifatlarını sürekli dile getirmektedirler. Bu nedenle, Jennifer ne zaman yeterince yakın olamadıklarını belirtse Ian onu

işlerin değişeceğine ve bir ilişkinin başında bu türlü sorun yaşamamanın olağan sayıldığına inandırmaya çalışır.

Oysa zaman ilerledikçe Ian yaşamının gerçekten tamam olup olmadığını merak etmektedir; belki de hâlâ eksik bir şey vardır. Jennifer'ı kız arkadaşı olarak daha fazla arzulamamasından değildir bu; sadece bağlanmamış olmanın bazı taraflarını özlemektedir. Yakınlardaki bir partide biyoloji sınıfından birisiyle flört ediyordu ve kendisinin evine kadar yürüme ricasını reddetmede fazlasıyla zorlandı. Böyle bir ricanın neler gerektirdiğini biliyordu ve Jennifer partide olmasaydı büyük olasılıkla kadını evine bırakacaktı.

Martina ve Chad

Martina işinden eve geldiğinde hızla oturma odasına yürür. Pek ümitli bir halde oda arkadaşı Sharon'a kendisini arayan olup olmadığını sorar. Sharon bu soruya karşı başını kuşkuyla sallar. Ne de olsa, Martina'ya günde ortalama on beş telefon gelmektedir ve bugün de farklı olmamıştır. Bu telefonlar genellikle ve bazen de sadece kendisinden bir randevu isteyen erkeklerden geliyor. Çoğu zaman bu o kadar hayret verici değildir, özellikle Martina'nın güzel, açık tavırlı, genç bir kadın olduğunu göz önüne aldığınızda. Yine de, tesadüfen bir erkek arkadaşı var. Durumu daha olağandışı kılan, Martina'nın, telefon numarasını isteyen hemen her çekici erkeğe numarasını vermesidir; herhangi biriyi çıkmayı tasarladığı binde bir görülse de. Kendisine ilgi duyan uzun bir erkekler dizisine sahip olmak istiyor sadece. Her zaman çıkabileceği birisi zaten vardır nasılsa. Doğrusu erkek arkadaşı Chad, iyi görünümü ve hareketli kişiliği ile bu role mükemmel uymaktadır.

Martina'nın yaşamındaki erkeklere, özellikle Chad'e yaklaşım tarzı Sharon'un adamakıllı kafasını karıştırmıştır. Martina'nın kendisini duygusal bakımdan Chad'e bağlanmış hissetmediği ve onu neredeyse, gerçek bir insandan ziyade etraftaki bütün arkadaşlarına gösterebileceği cansız bir nesne olarak gördüğü fazlasıyla ortadadır. Bu gerçek dolayısıyla Sharon çoğu zaman, oda arkadaşına, kendisini sorup duran bütün bu hoş ve hazır öteki erkekler elindeyken neden yalnızca Chad ile görüştüğünü soruyor. Martina kendisi için daima hazır bulunacağına güvenebildiği bir eşi elinde tutmanın güzel olduğu yanıtını veriyor; dahası, birden fazla insanla görüşmenin açıkça gereğinden fazla vakit alacağını düşünüyor. O zaman Sharon Martina'ya neden bütün bu diğer erkeklere numarasını verdiğini soruyor; tek gayesi çok sayıda çekici adamın ilgisini kazanmak ise sabırsızlıkla onun numarasını istemeleri yeterli değil midir? Martina oda arkadaşının işaret ettiği noktayı görmektedir ancak onlara kendisini arattırmaktan hoşlandığını öne sürer; bu sayede, Chad ile ilişkisinde birşeyin ters gitmesi durumunda aralarından tercih yapabileceği, herhangi birinin erkek arkadaş rolüne Chad kadar uygun düşeceği birkaç erkek bulunacaktır elinde. Sharon Martina'nın Chad ile ilişkisini ele alma tarzı karşısında eski şaşkınlığını korumaktadır.

Martina bütün aranmalarına yanıt verdikten sonra elbiselerini değiştirir ve Chad ile akşam yemeği randevusu için hazırlanır. Vardığında Chad restoranda çoktan onu beklemektedir, ki bunu genellikle böyle planlar, çünkü başka türlü olacağına ona kendisini beklettirmek daha güzel görünmesini sağlamaktadır. Yanağına resmi olmakla beraber neşeli bir öpücük kondurur. Ona yakından baktığında alt dudağının bir parça şişmiş olduğunu fark eder. Bundan söz açtığında her nasılsa orasının

hastalık kapmış olduğunu ve üzerinde küçük bir ameliyat yaptırmasının gerektiğini söyler kendisine. Martina ona iyi olup olmadığını ya da ameliyatın acı verip vermeyeceğini dahi sormaz; bunun yerine sadece dudağının ne kadar zaman iri görüneceğini bilmek ister. Herşeyin birkaç gün içinde normale dönmesinin beklendiğini belirttiğinde rahatlar. Ne de olsa, her zaman Chad'in mümkün olan en iyi görüntüye sahip olmasını istemektedir.

Düşünce ve Davranış Biçimleri

Bir koleksiyon öyküsünde eşler (çoğunlukla birden fazladır) sanat eserlerinin, sikkelerin, pulların ya da beyzbol kartlarının bir koleksiyona uyabilmesine epeyce benzer şekilde, genel bir düzene uymaları bakımından değerlendirilir. Eş ya da eşler çoğu zaman, az çok ayrı bir yaklaşımla dikkate alınırlar, tam da bir koleksiyondaki nesnelerin niteliklerinin pek çoğunu taşımaları nedeniyle.

Koleksiyon öyküsü bu kitapta ele alınan çeşitli öyküler içinde en açık biçimde çok eşli olandır. Bir toplayıcının koleksiyonunda yalnız bir tane sanat eserine ya da tek bir sikkeye nadiren rastlanmasına çok benzer olarak, böyle bir öyküsü bulunan kişinin tek bir ilişkiyle tatmin olduğu seyrek. İlişkilerin hepsi birbirlerinden bir biçimde ayrılabilirler ve doğrusu buna eğilimlidirler, bir koleksiyonun unsurlarının birbirlerinden belirli yönleriyle ayrıldıklarında daha ilginç olmaları gibi. Böylece bir kimse öncelikle bir yakınlık gereksinimini karşılayabilir, bir diğeri tutku gereksinimini, vb... Toplayıcılar sevgililerinin, en fazla hayranlık duydukları insanın ve birlikte vakit geçirmeyi en çok sevdikleri kişinin en iyi arkadaşları olmadığını fark edebilirler.

Ian ya da Martina gibi toplayıcıların bir ilişkiye bağlanmaya karar verir vermez aksi yönde hareket etme duygusuna kapıldıklarını, yani özgürlüklerine tecavüz edilmekteymiş gibi hissettiklerini görmeleri olasıdır.(1) Tuzığa düşmüş hissetmeleri dahi mümkündür. Sonuçta bağlanmayı kısa kesmeye karar verebilir ya da başka insanlarla görüşmek gibi, onların koleksiyon görüşünü paylaşmaya devam etmelerine olanak tanıyan stratejiler geliştirebilirler.

Tamamlayıcı Roller: Toplayıcı ve Toplanabilen

Koleksiyon öyküsündeki tamamlayıcı iki rol toplayıcı ve toplanabilendir, deyim yerindeyse. Bir kişi diğeri tarafından toplanır. Yine de, genellikle, koleksiyonda birden fazla insan, dolayısıyla çok sayıda toplanabilir kişi bulunacaktır. Her iki insanın da toplayıcı olması mümkündür, ki bu durumda her biri aynı anda her iki rolde etkinlik gösterir, çoğu kez bu gerçeğin farkına varmadan. Sözgelimi Ian ve Martina çıkıyor olsalardı, her biri durmaksızın diğeri sınırlı bir role uydurmakla meşgul olabilirdi, verdikleriyle pek çok bakımdan aynı olan şeyi aldıklarından habersizce.

Toplayıcı, nihayetinde bir koleksiyonun içindeki bir nesne olan eşinden belirli bir ayrılmışlık taşıma eğilimindedir. Bu nedenle bu kişinin kimi yerde sakınlı bağlanma tarzı olarak geçen tavrı sergilemesi olasıdır: Kişi eşlere karşı duygusal uzaklığı korumayı tercih eder.(2)

Avantajlar ve Dezavantajlar

Bir koleksiyon öyküsünün olası birkaç avantajı vardır. Bir kere toplayıcı, bir koleksiyonu parıltılı yapan büyük ölçüde görüntü olduğundan, genellikle toplanabilir kimsenin fiziksel esenliğine özen gösterir. Toplayıcı aynı zamanda birden fazla gereksinimi karşılayanın bir yolunu bulur. Çoğunlukla bu gereksinimler birbirlerine koştur olarak, aynı anda birkaç yakın ilişkide bulunarak karşılanacaktır, bununla birlikte toplayıcı, birbirini izleyen her ilişkinin sonuncunun karşılamamış olduğu bir gereksinimi ya da gereksinimler grubunu tatmin ettiği tek eşli ilişkiler dizisine de başlayabilir.

Tek eşliliğe değer veren bir toplumda koleksiyon öyküleri ciddileşmezler ya da koleksiyonda asıl eşin dışındaki kişiler karşıladıkları gereksinimler bakımından -dostluk veya entelektüel teşvik gibi- açıkça ve nitelik olarak farklı görülürler ise en kusursuz işleyişe kavuşurlar.

Koleksiyon öyküsünün dezavantajları en çok insanların ciddi ilişkiler kurmaya ve birçok eşle çıkmanın ötesine geçmeye çalıştıkları zaman belirginleşir. Yakınlığı ya da tek bir kişiyle yakınlaşmayı, ona tutkun olmayı ve bağlanmayı içeren bütünlüklü bir ilişkiye doğru giden herhangi bir şeyi kurmak toplayıcıya zor gelebilir. Toplanabilir olanlar toplayıcının bütün varlığını kazanmazlar ve bir toplayıcı ya da daha az meşgul eden bir ilişkiyi tercih eden bir kişi olmadıkları sürece, bu gerçeği keşfetmekten hayli rahatsızlık duymaları olasıdır. Koleksiyonlar pahalı, zaman tüketici ve bazı örneklerde (kişinin aynı anda birden fazla evlilik yapması gibi) yasadışı duruma da gelebilir.

SANAT ÖYKÜSÜ

Sanat öyküsünde kişi eşini, onun genel fiziksel görünüşü ya da bunun yönleri (gözler, vücut, gövde vb. gibi) üzerinde durarak bir sanat eseri olarak görür. Kişinin eşine duyduğu hayranlık kimi açılardan bir insanın gerçekten paha biçilmez olarak gördüğü bir sanat eseri karşısında hissettiklerini andırır.

Sanat Öyküsüne Tanı Koyma

1. Benim için yaşamdaki zevklerden biri eşimin fiziksel güzelliğinden haz duyabilmektir.
2. Fiziksel çekicilik, çok dürüst bir ifadeyle, bir eşte aradığım en önemli özelliktir.
3. Fiziksel yönden pek çekici olmayan eşleri dikkate bile almam.
4. Çevremın güzel şeylerle, özellikle güzel görünen bir eşle sarılmasından zevk alırım.
5. Eşimi bir sanat eseri gibi izleyebilmeyi ve ona hayranlık duyabilmeyi isterim.
6. Fiziksel çekiciliği olmayan birisiyle kalıcı bir bağlantı kurduğumu düşünemiyorum.
7. Eşimin her zaman güzel görünmesi benim için çok önemlidir.
8. Bir eşin sıra dışı fiziksel çekiciliği bana göre çok önemlidir.

Stan ve Ellen

Stan aşağı yukarı üç dakikadır Bill's Spor Merkezi'nde ve Ellen hâlâ gözlerini ondan ayırmış değil. Bir müzede hareketsiz geçen binlerce yıldan sonra ansızın hayata dönmüş bir heykele benziyor. Keskin çene hatları var ve gözleri iki firuze parçasını andırıyor. Geniş

omuzları ve uzun, güçlü vücut yapısıyla bir spor malzemeleri dükkanında bulunması tamamen nantıklı görünmektedir. Dükkanında çalışan Ellen ona doğru yürür ve müstehcen bir gülümsemeyle kendisi için yapabileceği bir şey olup olmadığını sorar. Ona bir basketbol topu aradığını söylemesinin ardından kendisini uygun noktaya götürür, yol boyunca nasıl bir basketbol tutkunu olduğundan bahseder (hayatında bir kere bile eline bir top almamış olsa da). Bir topu seçtikten sonra Stan ona her cumartesi YMCA'da oynadığını ve kendisinin gelip izlemesini, çünkü her zaman epeyce güzelmaçlar yapıldığını söyler. Kesinlikle orada olacağı yantıyı verir ve bir diğer müstehcen gülümsemeyle ona östlerine sunduğu yüzde yirmi indirim armağan ettiğini belirtir.

Stan dükkandan ayrıldığında Ellen Stan'la geçen konuşmanın tamamına tesadüfen kulak misafiri olan meslektaşı Beth'e döner. Beth ancak başını allayabiliyor-ken Ellen heyecanını güçlkle gizleyebilmektedir. Beth'in tepkisini görmek Ellen'ı hayrete düşürmüştür ve ona gözlerini yakınlarda kontrol ettirip ettirmediğini sorar. Beth Stan'ın şirin olduğunu kabul eder, ancak Ellen'in onun ne kadar aptal olduğunu gözlen kaçırmayı nasıl becerdiğine akıl erdiremez; kendisine göre, onun altıncı sınıftan yukarısını kıvrabilmiş olması hiçbir biçimde mümkün değildir. Ellen Stan'ın asıl hoşluğunun zekası olmadığını onaylar, ancak onun için çok daha önemli olan fiziksel çekiciliktir ve Stan şimdiye kadar gördüğü en yakışıklı adam olsa gerektir.

Cumartesi gelmiştir ve Ellen Stan'ı basketbol oynarken izlemekle meşguldür. Onun topu sahanın bir başından diğerine zıplatarak sürmesini izlemeye bayılır, ancak onun boşta kalmış bir topun ardından fırladığını ya da bir ribaunda yükseldiğini görmekten hoşlanmaz; ne de olsa kusursuz modelinin hiçbir biçimde zarar görme-

sini istememektedir. Neyse ki Stan oyunu yaralanmadan bitirir ve yıkandıktan sonra o ve Ellen öğle yemeği için dışarı çıkarlar.

Beth Stan'ın zekası konusunda haklıdır; görünüşe göre en basit cümleler hariç herhangi birşeyi bir araya getirmede zorlanıyor ve basketbol ile ilgili olmayan bir konuşmayı kavramada güçlük çekiyordur. Yine de Ellen Stan'ı bütün entelektüel eksikliklerinin ötesinde değerlendirebilmektedir, bakışlarını kusursuzca yontulmuş yüzüne dikebildiği sürece.

Stan ve Ellen şu anda dört haftadır görüşmekte, ancak Beth hâlâ kuşku içinde. O ve Ellen kayıtlı malları depoya taşırlarken Beth apaçık ortada olan, Ellen'in Stan ile asla ciddi bir konuşmaya giremeyeceği ve bundan başka, asla onu görünüşünden öte herhangi birşey için sevmeyeceği gerçeğine işaret ederek devam eder. Ellen bunu reddetmez, ancak yaşamının bu noktasında tüm istediğinin bulabildiği en göz kamaştırıcı erkek olduğunu öne sürer.

Steve ve Alana

Steve tekrar üniversitede olduğuna inanamıyor. Bu son yazın lisede yaşadıklarından daha uzun olduğunu bilse de kesinlikle öyle gibi gelmemiştir. Şimdi ikinci yılının ilk dersinde sınıfta oturmaktadır, bütün düşünebildiği ailesinin yazlığının yakınındaki plajları dolduran güzel kadınların harikulade ihtişamıdır. Gelgelelim, açık mavi gözleri ve kusursuz bir vücudu olan göz alıcı genç bir sarışının kısa bir süre sonra sınıfa girmesiyle Steve'in hayalleri yarıda kesilir. Steve hâlâ gündüz düşlerinde kaybolup gitmiş olabileceğini düşünür ilkin. İnanılmaz görünüşü ve güneş yanığı koyu teniyle peka-

la yaz boyunca ağzının suyunun akmış olduğu kadınlar-
dan biri olabilir. Neyse ki o kendisinin yanına oturdu-
ğunda soğukkanlılığını tekrar kazanabilmiştir ve fırsat-
tından yararlanmaya çalışarak onunla rasgele önemsiz
bir konuşmaya girişir.

Adı Alana'dır ve bu onun üniversitedeki ilk yılıdır.
Sonraki birkaç dakika içinde aralarında geçen, tam an-
lamıyla en uyarıcı konuşma değildir, üstelik Steve Ala-
na'nın biraz kibirli olduğunu fark etmiştir. Bununla bir-
likte onun görünüşünden hâlâ büyülenmektedir; aslında
onun bütün okulun en güzel kadını olduğuna emindir.
Böylece dersten sonra ona kendisiyle bir filme gitmek
isteyip istemediğini sorar. O da kabul eder ve hafta so-
nu için planlar yaparlar.

İki ay sonra, Steve'in en iyi arkadaşı Tim Steve'in
hâlâ Alana ile görüştüğüne inanamaz. Alana'nın görün-
tüsü dışında beğenilir hiçbir tarafı olmadığını düşün-
mektedir. Onu kişiliği beş para etmez, bencil ve tiksini-
dirici bulur. Steve Tim'in onunla ilgili olarak neden
böyle düşündüğünü anlayabiliyor ise de arkadaşının gö-
rüşüne katılmaz; bununla birlikte Alana'ya dair ilk izle-
nimlerin yanıltıcı olduğunu ve bir kere onu tanımaya
başladınız mı karşınıza gerçekten büyük bir insanın çık-
tığını öne sürer. Tim Steve'in söylediğine gerçekten
inandığı kanısında değildir; daha çok, Steve'in onun iğ-
renç kişiliğine karşı kendini körleştirecek kadar Ala-
na'ya fiziksel yönden çekilmiş olduğunu düşünür. Steve
Alana'nın görünüşünün onunla çıkmasının temel nede-
ni olduğunu itiraf etmektedir. Yine de fiziksel çekicili-
ğinin ona ilişkin tüm düşüncesini çarpıtmış olduğunu
yadsır. Tim kış geldiğinde Alana'nın güneş yanığını yi-
tireceğine ve spor salonundan ziyade kütüphanede geçi-
receği bütün ilave zamanlar nedeniyle biraz kilo almaya
da başlayacağına ilişkin Steve'e uyarılarda bulunarak

başını sallamakla yetiniyor. Bu dönüşüm gerçekleştiğinde Steve'in Tim'in düşüncesinde haklı olduğunu göreceğini ekliyor. Steve hâlâ ayak diremekte ise de, koyu güneş yanığı teni ve büyüleyici endamı olmayan Alana'yı düşünmek neredeyse acı verici geliyor kendisine.

Düşünce ve Davranış Biçimleri

Sanat öyküsünde kişiler eşlerini fiziksel çekicilikleri için sevmeye eğilimlidir. Kişiler kendilerindeki bu eğilimi kabul etmeyebilirler, çoğu zaman da etmezler. Doğrusu eşlerinin fiziksel çekiciliğinin güzel bir ikramiye olmakla birlikte eşlerine karşı hissettiklerinin ardından geldiğini düşünebilirler. Ya da Ellen ve Steve'in örneğinde olduğu gibi çekici insanlara tutulma eğilimlerinin farkında olabilir ancak bunu kendi tatminleri açısından haklı gösterebilirler. Ne var ki eşlerinin fiziksel çekiciliğine zarar veren bir şey gerçekleştiğinde eşleriyle ilgili düşüncelerinin hızla ve çoğu zaman derhal zayıfladığını fark edebilirler. Stan bir basketbol kazasına uğrarsa, sözgelimi, Ellen'in pek çabuk terk edeceği yüksek bir olasılıktır.

Bize güzelliğin sadece tende gizli olduğu öğretilmiş olduğundan, insanlar duygularının çözülmesini fiziksel görünüşteki değişime bağlamada son derece isteksiz olabilir ve bu nedenle değişimi eşin kişiliğinin görüldüğü gibi olmadığının anlaşılması gibi başka birşeye dayandırabilirler.

Tamamlayıcı Roller: Hayran ve Sanat Eseri

Sanat öyküsündeki tamamlayıcı iki rol sanat eserinin

hayranı ve sanat eseridir, deyim yerindeyse. Yukarıdaki öykülerde hayranlar elbette ki Ellen ve Steve'dir. Hayran bulabileceği en güzel sanat eserinin peşindedir.

Evrimsel psikolojinin ilkeleri erkeklerle kadınların çekici buldukları şeylerin aynı olmayabileceğini ortaya atmaktadır. Kişilerin neyi çekici buldukları konusunda farklılık gösterebilmelerine karşın erkekler kendilerinden genç, güzelliğin sağlığın bir yansıması ve yaşayabilir döllere verebilme yeterliklerinin bir ölçüsü olduğu kadınlara çekilmeye yatkındır. Diğer yandan kadınlar daha çok, kendilerinden yaşlı, onlara daha fazla olanak bağışlayabilecek ve böylece yalnız onlara değil çocuklarına da daha iyi bakabilecek adamlara çekilme eğilimindedir.(1)

Ancak Judith Langlois'in ve meslektaşlarının araştırması insanların fiziksel yönden çekici buldukları şeyde bir sabitin bulunduğunu öne sürüyor. Bu sabit tam olarak insanların bekleyebilecekleri şey değil. Çoğu zaman bir grup insan arasında en çekici kişinin hayli olağandışı ve belki epeyce dikkat çekici birisi olmasını bekleriz. Langlois'in araştırması, tersine, bize en çekici gelenin tam anlamıyla ortalamada yer aldığı, gerçekten de fiziksel özelliklerin bir ilk örneği olduğunu iddia ediyor.(2) Langlois ve meslektaşları bir araştırmada katılımcılara bilgisayarda çıkarılan taslakları yaratmak için "ortalamaları alınmış" olan asıl yüzlerin sayısı bakımından farklılık gösteren çeşitli bilgisayar ürünü yüzleri göstermek amacıyla bilgisayar çözümlemesini kullandılar. Langlois bir görüntünün temsil ettiği ortalanan yüzlerin sayısı arttıkça o yüzü çekici bulan insanların sayısının da büyüdüğünü keşfetmiş. Diğer bir deyişle çekicilik, gördüğümüz yüzlerin bir tür orta yolu oluyor. Sanat kovalayan kişi diğer herkese ancak daha fazlasına benzeyen birini arıyor olacaktır.(3)

Sanat nesnesi sanat erbabı açısından böyle bir nesne olduğunun ayırdına varabilir de varmayabilir de. Fiziksel görüntüleri adına takdir görmek bazı insanların gururunu okşayabilir; başkaları görüntüleri için değer verildiği düşüncesini iğrenç bulabilirler. Stan gibi birisi görüntüsünden ziyade basketbol becerileriyle değerlendirildiğine inanabilir. Yine de gerçek şu ki, toplum, ölçütlerine göre iyi görünenleri kayırır, böylece fiziksel olarak çekici insanlar pratikte üstlendikleri herşeyde başarılı olmaya daha yatkındır.(4) Hoşumuza gitsin ya da gitmesin, fiziksel çekiciliğin yaşamdaki sonuçlar üzerinde büyük etkisi vardır.

Sanat nesnesi olduklarının farkında olan ve bunu kabul edenler çekici fiziksel görüntülerini korumak için güçlerinin yettiği herşeyi yapmaya eğilimlidir. Görece pek az insan fiziksel görünüşe son derece değer verdiğini itiraf edecek olsa da, kozmetik endüstrisinin plastik cerrahlık mesleğini söylemiyoruz bile- mali refahı, insanların fiziksel görünüşü kabul etmeye yatkın olduklarından çok daha fazla önemsediklerini ortaya koyuyor.

Aynısı ilk karşılaşmalarda dahi geçerlidir. Mark Snyder ve meslektaşları tarafından gerçekleştirilen bir araştırma kişilerin eşlerle varsayıldığı gibi bir bilgisayar programı yoluyla (aslında rasgele) eşleşmeleri durumunda çiftin ilk randevularından memnun kalıp kalmadığını ve tekrar çıkmak isteyip istemediklerini güvenilir biçimde tahmin eden tek etkenin fiziksel görünüş olduğunu ortaya çıkarıyordu!(5)

Avantajlar ve Dezavantajlar

Sanat öyküsünün olumlu bir özelliği içindeki insanların ya da en azından hayranın girdikleri ilişkilerde bü-

yük fiziksel cazibe hissetme eğiliminde olmalarıdır. Bu duygunun şaşırtıcı gelmesi güçtür, çünkü bu kişilere göre ilişkiyi öncelikle harekete geçiren büyük ölçüde yoğun fiziksel çekiciliktir.

Elbette ki, bu çekicilikle birlikte eşin yüksek fiziksel çekicilik düzeyini korumaya ilişkin büyük kaygısı gelir. Bu kaygı iki ucu keskin bir kılıç olabilir. Bir tarafta kişi eşinin çekici görünmeye devam etmesi arzusunu desteklemeye eğilimlidir, çoğu zaman bedeli ne olursa olsun. Diğer tarafta, fiziksel çekiciliğe duyulan ilgi diğer tür ilgilerin zararına olabilir ve insanlar yaşlandıkça bütün zamanı alan bir meşguliye dönüşebilir.

Bu türden ilişkideki açık bir tehlike, olağan yaşlanma süreci “sanat eseri”nden fiziksel güzelliğini çaldığında eşlerden birinin ilgisini yitirmesidir. Özellikle erkekler sanat eserlerini daha yenileriyle değiştirmeye yatkın görünüyorlar. Bu değiştirmeler, daha genç bir eş çezbetme becerisini kendine (ya da muhtemelen başkalarına) kanıtlayarak özsaygıyı güçlendirmek gibi bir dişi etkiyle teşvik edilebilir. Aynı zamanda sürecin sonu gelmeyebilir. Yaşlanmakta olan, ileri derecede başarılı adamı ele alalım. Bir eşler silsilesindeki son kişinin önceki karılarından epeyce genç olduğunu ve belki de çok daha yaşlı bir eşle birlikte olma arzusundan ziyade kendisinin olanaklarıyla güdülendiğini fark edebilir.

NESNE OLARAK İLİŞKİLER

İlişkinin nesne olduğu öykülerde, ilişki kendisiyle doğrudan pek az ilgisi olan ya da daha sıklıkla, hiçbir ilgisi bulunmayan bir amaca ulaşmanın bir aracı yerine geçer. Bir ev ve yuva öyküsünde ilişki, huzurlu ve çekici bir yaşama çevresi elde etmenin ve geliştirmenin bir

aracı olarak hizmet etmektedir. Bir iyileşme öyküsünde ilişki, birinin bir travmadan ya da başka bir zorlu deneyden tekrar kendine gelmesine yardım etmek amacıyla kullanılır. Bir din öyküsünde ilişkiden tanrıya yaklaşmanın bir aracı olarak yararlanılır ya da kendisi kişilerin dinsel düşüncelerinin cisimlenmesine dönüşür. Bir oyun öyküsünde ilişki, bir kurallar dizisinin ve genellikle, kimin kazandığı ve kimin kaybettiği bir turdan diğerine değişebilmekle beraber, bir kazananın ve bir kaybedenin bulunduğu çoğu zaman karmaşık bir oyunu oynamanın aracı olarak işlev görür.

EV VE YUVA ÖYKÜSÜ

Bir ev ve yuva öyküsünde ilişkinin merkezi evdir. İnsanlar eve ve onun mümkün olan en iyi şartları taşımasına büyük bir özen gösterirler. Çoğu zaman evden fazlasıyla gurur duyarlar ve onu yaşamlarında bir odak noktası olarak görürler. Bazen, başlangıçta ilişkiyi simgelemekte olan ev, ilişkinin kendisinden daha önemli duruma gelmiş gibi görünür.

Ev ve Yuva Öyküsüne Tanı Koyma

1. İdeal bir ilişki iyi bakılan bir ev gibidir; güzel, kusursuz, iyi düzenlenmiş, gurur duyulacak bir şey.
2. Evimiz ilişkimizin "merkez üssü"dür. O başladığımız ve bitirdiğimiz yerdir.
3. Bir çiftin yaşadığı ev onların ve ilişkilerinin bir uzantısı gibidir.
4. Evimiz için işler başardığımda bunları yakın ilişkim adına yapıyordum gibi geliyor.
5. Gerçek şu ki evlerini boşlayan insanlar çoğu kez pek yakın bir zaman sonra ilişkilerinin bunu izlediğini görürler.

6. Yaşadıkları eve bakarak bir çiftin ilişkisinin kalitesi hakkında pek çok şey söyleyebilirsiniz.
7. Birlikte idare ettiğimiz evin ilişkimizin önemli bir bölümü olduğunu düşünüyorum.
8. İlişkimizi, sığınağımız olan yuvamız içinde yer almaksızın tasarlamakta zaman zaman güçlük çekiyorum.

Arnold ve Betty

Amtach Yolu boyunca sürdürdüğünüzde Arnold ve Betty'nin konutu diğerlerinin arasından göze çarpacaktır. Ön avludaki çayırın muntazaman biçilmiş, gözü okşayan bir yeşilliği vardır. Görkemli renk gösterisine tek bir yabancı ot bile sızmaksızın güzel bir çiçek sırası çayırı her taraftan sarar. Avlunun yanısıra, yeni yıkanmış pencereleri ve içinde derli toplu yerleştirilmiş aletleri bulunan yeni boyanmış bir garajla sonlanan çakıllı bir araba yolu uzanır. Solda evin kendisi vardır. Hakiki İspanyol usulü kiremit çatısına, kum, kireç ve çimento karışımıyla sıvanmış olan beyaz duvarlarına ve antika kapısına bakıldığında, bir keresinde güzel evleri tanıtan bir dergiden gelen birtakım insanların evin içinin de dışı kadar güzel olup olmadığını görmek amacıyla içeri girmek istemelerinde olağanüstü bir taraf yoktur. Etrafı gezdikleri esnada gözleri el yapımı mobilyaların, mükemmel resimlerin ve küçük, oldukça hoş bir şömine-nin doldurduğu tertemiz bir evin üzerinde dolaşmıştı. Hemen konutun tamamının resimlerini çekmelerinin ve onları dergilerinde yayınlamalarının mümkün olup olmadığını sormuşlardı.

Arnold ve Betsy otuz iki yıldır evli. Arnold konutlarının büyük bölümünün, özellikle bahçenin ve garajın çekip çevrilmesinden sorumlu. Betsy evin içeride temiz ve düzenli tutulmasına bakıyor, ancak neyin satın alına-

cağına, bunun nerede kullanılacağına, herşeyin ne kadar sıklıkla temizlenmesi gerektiğine karar veren genellikle Arnold. Şu anda Arnold ön avluyla meşgul; çimleri biçiyor, çiçekleri suluyor ve çevrede hiçbir yabancı bitkinin bulunmamasına özel bir itina gösteriyor. Ön avlu, kendi ifadesiyle Arnold'ın gururu ve eğlencesidir. Günde iki saatini, hafta sonlarında daha fazlasını herşeyin düzenli işlediğini güvence altına almakla geçirmektedir. Kaçırılmış bir günün felakete götürebileceğini bilir ve bu onun kesinlikle uzak durmak istediği birşeydir.

Arnold ve Betsy'nin ilişkisi daima ev etrafında temellenmiştir. Sağlıklı, verimli bir yaşam sürmenin konforlu bir yaşama ortamıyla başladığına inanırlar. Bütün olarak ailenin mükemmel fiziksel koşulları ve genel başarısı bu inanın kendileri açısından işlerliğinin kanıtıdır. Bir dereceye kadar, evi ve bahçeyi böyle mükemmel bir durumda tutmaya harcanan çaba Betsy ve Arnold arasındaki ilişkiden götürmüştür. Bazen ellerindeki her boş dakika, onlara birbirleriyle geçirecekleri pek az zaman bırakacak şekilde evi çekip çevirmeye harcanmaktadır. Betsy çocuklar evden ayrıldıklarında durumların farklı olacağını düşünmüştü hep. İki kızları etraftayken Betsy ve Arnold'ın zamanlarının büyük bir kısmı onların bakımıyla uğraşmakla geçiyordu; temiz, güvenli bir yuva sağlamak bu bakımın bir kısmıydı. Betsy'e göre kızlar büyüdükten sonra bu derece ileri bir mükemmellik ölçütüne sahip olmak artık gerekli olmayacaktı; kendilerine yardım etmek üzere çocuklar orada bulunmadıklarında aynı bakım düzeyini tutturmanın neredeyse olanaksız olacağını belirtmek yersizdi. Eve harcadıkları çabanın dozunun azalmasını beklemek tamamen olağan görünüyordu; en azından, işlerinin bütün gereksiz, süslemeye yönelik taraflarını azaltabilirlerdi. Oysa Arnold aynı mükemmellik düzeyini tuturmaya

devam etmeye kararlıdır. Betsy bugüne değin ona bu konuda kendini çok fazla kamılamaması gerektiğini anlatma çabasındadır, ancak o kendisini dinlemeyi reddetmektedir. Onu sulamıyor elbette; otuz yıllık bir alışkanlığın kırılmasının zor olduğunu biliyor. Ayrıca kocası sanki başka birinin evi üzerinde çalışıyor değildir; bu onların evidir, yaşamlarının yarısından fazla bir zaman boyunca paylaştıkları evdir.

Sandi ve Jack

Yaşamlarında ilk defa çocuklar kendi özel araba yollarında basketbol oynamaktadırlar. Babaları Jack kısa bir süre önce garajın yukarısına bir file ve bir pota kurdu. Bunu yapmak epeyce vaktini aldı, çünkü yalnızca çerçevenin düzgün olduğundan değil, onun nizami ykselikte bulunduğundan da emin olmak istiyordu. Ne de olsa gerek kendisi gerekse eşi Sandi yeni basketbol düzeneğinin evlerinin geri kalanı kadar mükemmel olması gerektiği kanısında idi. Evlerinin geri kalanından söz etmişken; Sandi ve Jack herşeyin tam anlamıyla yüksek standartlarına uygun olması için gerekenleri yapmakla meşguldürler. Sandi arka avludadır, iek bahçesi ve meyve ağaçları üzerinde özenle çalışmaktadır, bu esnada Jack evde bütün ailenin kullanabileceği bir kitaplığı kurmakla meşguldür. İki de birkaç saattir işlerinin başındadır, yine de ne biri ne de diğeri herhangi bir yorgunluk ya da hoşnutsuzluk belirtisi göstermektedir; doğrusu her ikisi de yaptıklarından zevk alıyor gibidir.

Jack ve Sandi'nin çocukları şu anda bir saattir basketbol oynamaktadır ve anneleri fazla geç olmadan kendilerine ait ufak çaplı ev işlerini yapmaya başlamaları gerektiğini söylemek için arka avludan yanlarına

gelmiştir. Önce hem ön hem de arka avlulardaki yapıları tırmıkla toplamalı ve ardından çimlerin tamamını biçmelidirler. Önce çocuklar biraz nazlanırlar, ancak iyi bakılmış bir çimenliğin anneleri için ne kadar önemli olduğunu bilmektedirler, bu nedenle topu bir kenara bırakarak işlerine başlamaya hazırlanırlar. Çocuklar aynı zamanda baştan savma bir çaba sergilemelerinin ve bununla kurtulmayı beklemlerinin mümkün olmadığına farkındadırlar; böylece, her zaman olduğu gibi, geride tek bir yaprak dahi bırakmamaya özen gösterecek ve çimlerin düzgün biçildiğinden emin olacaklardır.

Arka avludaki işini bitirdikten sonra Sandi içeri girer ve tüm ahşap mobilyaları cilalamaya başlar. Jack kitaplığı kurma işini henüz bitirmiştir ve Sandi'nin onayını aldıktan sonra bir dakika dinlenmek için kanepeye oturur. Eşinin yorulmaksızın ev içindeki görevleriyle meşgul oluşunu izlerken hayretle başını sallar. Bir ara Jack Sandi'nin günün gereğinden fazla bir kısmını evleri üzerinde çalışarak geçirdiğini ve onun bütün bu işe harcadığı çabanın ilişkilerinden bir şeyi alıp götürdüğünü düşündü. Gerçekten de, bütün günün işi bittiğinde onlara başka bir şey yapacak pek az değerli zaman kalmaktadır. Doğrusu Jack bir zaman güzel evlerinin bakımının ilişkilerinden daha önemli hale geldiği düşüncesindeydi. Pek çok vesile ile karısını evlerini mükemmelleştirmeye daha az ve ilişkilerini mükemmelleştirmeye daha fazla zaman ayırmaları gerektiği konusunda ikna etmeye çalışmıştı.

Jack o zamandan beri Sandi'nin kendini evlerine ısrarla adanması ile ilgili görüşünü değiştirdi. Onun birlikte geçirecekleri zaman pahasına evlerine aşırı bir zaman ayırdığı yönündeki kaygısına eşinin verdiği yanıtlardan birinin ardından geldi değişiklik. Önce ilişkilerinde gerçekten ters giden herhangi bir şey olup olmadığını sor-

du; Jack her ne kadar bir şey öne sürmeye çalıştıysa da, kayda değer hiçbir şey gelmiyordu aklına. Daha sonra konforlu bir yaşama ortamına sahip olmayı istemenin yanlış bir tarafı olup olmadığını sordu; Jack olmadığı yanıtını verdi, üstelik yakınmalarının gücünü kısmen yitirmekte olduğunu görmeye başlıyordu. Sandi bitirirken evlerinde diğer herhangi bir yerden daha fazla zaman geçirdiklerini ve bu nedenle evin hem yaşamlarının hem de ilişkilerinin merkezi olarak görülebileceğini söyledi. Bu nedenle, onu olabildiğince mükemmelleştirmek için ellerinden gelenin en iyisini yapmalıydılar. Jack eşinin savlarıyla az çok ikna olmuştu ve o zamandan bu yana evleriyle ilgilenmeye onun kadar fazla zaman harcamakta. Aynı zamanda, dikkatli olmazlarsa eve özen göstermenin birbirleriyle ilgilenmenin yerini alabileceği konusunda kaygıları var.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Bir ev ve yuva öyküsü bulunan insanlar evi ilişkinin fiziksel ve bunun yanında bazen duygusal merkezi olarak görürler. Eve hem parasal yönde, hem de zaman ve hatta duygusal bağlılık bakımından muazzam bir kaynak yatırımı sarf etmeye eğilimlidirler. Sürekli olarak evlerini yeniden düzenliyor ya da ona eşya ekliyor veya daha iyi evlerle değiştiriyor yahut gerçekten mümkün olan en iyi eve sahip olmak için kendilerini tanıdıkları diğer kimselerle yarışır halde buluyor olabilirler.

Ev ve yuva öyküsünde ev sadece yaşanacak bir yer olmaktan daha fazla bir şeye dönüşür. Dikkatin ve hatta muhtemelen ilişkideki yerinden bir biçimde çıkarılmış olan sevginin yöneltildiği bir odak noktası olma işlevi görür. Nedeni her ne olursa olsun birbirine yoğun bir il-

gi sunmayı beceremeyen çift, bunu kendilerinin bir parçası olan eve kaydırırlar.

Bu türden kaydırmaların gerçekte bir ev ve yuva ile sınırlandırılmaları gerekmez. Bir evcil hayvana, çocuklara, bir tekneye, bir arabaya ya da insanların yaşamalarının diğer herhangi bir somut yanına yönelebilirler. Açıktır ki, sadece evinizi sevmekle aşkı eşinizden eve kaydırmak arasında ince bir çizgi vardır. Sorun daha fazla ilgiyi evin (teknenin, arabanın ya da her ne ise onun) mi yoksa eşin mi görmekte olduğudur.

Bir ev ve yuva öyküsüne sahip olan insanlar öyküden hayli memnun olabilirler elbette. Belki ilişki umduklarının tamamı değildir; böyle ise, ilişkinin ev olmaksızın sağlayamadığı tatmini ya da merkezi evin sunması mümkündür. Ya da belki bu öyküye sahip kişi gerçekten de sadece konforlu bir yaşama ortamı kaygısı duymaktadır ve bu nedenle ilgisini, başkalarının başka şeylere vakfettikleri ilgiyi bunlardan birine sahip olma ya vakfeder.

Tamamlayıcı Roller: Bakıcı ve Bakımın Sunulduğu Kişi

Ev ve yuva öyküsündeki tamamlayıcı roller ya (evin) iki bakıcısı ya da bakıcı ile, o kişinin özen ve bakımının öncelikli alıcısı olmayan, ancak bakıcıyla birlikte yaşayan kişidir. Son durumda, çoğu zaman bakıcıyla yaşayan kişiden evi çekip çevirmeye fazla zaman ayırması istenmez; bakıcı herhangi bir diğer kişinin evle “uğraşmasını” istemiyor bile olabilir.

Ev ve yuva öyküleri, her iki kimsenin de bakıcı rolünü üstlendiği, böylece aynı ilgi odağına sahip olduğu durumda muhtemelen en pürüzsüz şekilde işleyecektir. Yalnızca biri bu rolde ise, diğerinin kendini dışlanmış

hissetmesi tehlikesi vardır. Öte yandan, yoğunlaşma hissini veren belirli nesnenin mutlaka ev olması gerekmez; bir evcil hayvan ya da klasik bir araba veya bir sikke koleksiyonu olabilir. Ne olursa olsun, her zaman somuttur ve eşten daha fazla ilgi görür gibidir.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Ev ve yuva öyküsünün avantajı, konforlu bir yaşama ortamının bir ilişki üzerinde gerçekten etkili olabileceğinin açıkça kabul edilmesidir. Araştırma göstermiştir ki, insanlar başkalarının varlığında olumlu deneyimler yaşadıklarında o başkalarına karşı olumlu duygular taşımaya eğilimlidirler.(1) Bu nedenle, insanlar evleri hakkında güzel duygulara sahip olurlarsa bu olumlu duygular pekala ilişkiye ve birbirlerine yayılabilir.

Bundan başka, konforlu bir yaşama ortamının konforsuz olandan daha az gerginlik üretmesi de olasıdır. Yaşamlarında gerilim hisseden kimseler farkında olmaksızın sonunda bu stresi ilişkilerine taşıyabilirler. Bir ev ve yuva öyküsüne sahip insanlara göre ev çoğu zaman gerilimden ziyade bir huzur kaynağıdır, evin durumundan huzur duyamamaya doğru gidecek ve onun asla mükemmel olmaması nedeniyle gerginlik yaşayacak kadar eve takıntılı hale gelmedikleri sürece.

Bu öykünün muhtemel dezavantajları sanıyoruz ki şu anda belirgindir. İlgi eşten ve ilişkiden eve ya da öteki nesneye kaydırılabilir. Sözgelimi Arnold, karısı Betty için belli ölçüde kaygı nedeni olan eve takıntı noktasına yakın görünüyor. Jack, Sandy'nin evle meşguliyetini kabul etmişse de bunun kendilerini götürebileceği yer onu korkutmaktadır. Ev geliştikçe ilişki zarar görür. Er ya da geç, ev sahiden de ilişkiden daha önemli

duruma gelebilir. Maddesel şeylerin büyük öneminin reklam edildiği bir toplumda insanların, odak noktaları giderek maddesel rahatlıkların elde edilmesine doğru döndükçe, gerçekten de ilişkilerini yitirmeye karşı tedbirde olmaları gerekebilir.

İYİLEŞME ÖYKÜSÜ

İyileşme öyküsü hayatta kalmayla ilgili bir öyküdür. Kişi bir tür travma; zararlı madde kullanma, işgal, hapisane, savaş ya da öteki şiddet biçimleri geçirmiştir ve bir ilişki aracılığıyla iyileşmeye çalışır. Abraham Maslow yetersizlik aşkından söz etmişti.(1) Yetersizlik aşkının gayesi bir başka insanda asla kendinde bulamadığı birşeye rastlamaktır. Yetersizlik eğretilmesi özellikle buraya uygun düşmektedir, çünkü iyileşmeye çalışan kişi asla kendi kendine gerçekleştiremediği bir iyileşmeyi öteki kimsenin bir biçimde var edebileceğini umar. Elbette bir başkasının kendinizde bulamadığınızı birşeyi size vermesi pek zordur ve çoğu zaman da olanaksızdır.

Bu öyküde, hem iyileşmeye çabalayan kişi hem de eş zaman zaman adlandırıldığı üzere ortak bağımlı ilişkileri konusunda geçmişe bağımlı duruma gelirler. İlişkileri geçmişin geride bırakılmasından beslenmektedir, aynı zamanda bu geçmiş ilişkinin yaşamsal bir bölümü iken. İronik bir biçimde, iyileşme gereksinimi içindeki kimsenin gerçekten iyileşmesi durumunda ilişkinin işlevliliği sahiden de sona erebilir. İlişki, iyileşmenin sonucunda, ortaya çıkma nedenini ve kendisindeki sürekliliği meydana getiren sevk ediciyi pekala yitirmiş olabilir.

İyileşme Öyküsüne Tanı Koyma

ORTAK BAĞIMLI

1. Çoğu zaman, geçmişlerinde ya da şu andaki yaşamlarında belirli bir sorunla karşı karşıya bulunan insanlar sonunda beni buluyor ve ben de kendimi yaşamlarını tekrar düzene kavuşturmalarında onlara yardım eder durumda buluyorum.
2. Eşimin bir sorunun üstesinden gelmek için yardımına ihtiyaç duyduğu ilişkilerin içinde yer almak bana zevk veriyor.
3. Gerçekten iyi bir ilişkinin, yaşamlarında talihsiz koşulları göğüslemek zorunda kalmış insanlar için yeni bir yaşamın başlangıcı anlamına gelebileceğini düşünüyorum.
4. Çoğunlukla geçmişlerinin yaralarını sarmak için yardımına ihtiyaç duyan eşlerle birliktelik içinde bulurum kendimi.

İYİLEŞMEKTE OLAN KİMSE

1. Acılı geçmişimden kurtulmama yardım edecek birine ihtiyacım var.
2. Bir ilişkinin beni etrafımda çökmekte olan bir yaşamdan kurtarabileceğine inanıyorum.
3. Geçmişimi aşmada yardıma ihtiyacım var.
4. Hem eşimin, hem de benim geçmişimi aşmamı kolaylaştırmaya büyük bir zaman ve emek vakfedebildiğimiz bir ilişki en iyisi olacaktır.

Jacob ve Alice

Jacob hayatta kaldığı için şanslı. Altı hafta önce, ci-vardaki bir barda on iki bira içtikten sonra arabasıyla bir ağaca tosladı. Otuz altı saat boyunca komadaydı ve doktorlar başlangıçta asla komadan çıkamayacağına inanıyorlardı. Jacob sonunda bilincini yeniden kazandığında yaşamı adına bir şey yapması gerektiğinin farkına vardı.

Arkadaşlarının teşvik etmelerine karşın, Jacob asla alkol sorunu için yardım aramış değildi; alkol onun işine ve kız arkadaşına malolduğu halde, daima onu denetim altında tuttuğunu düşünmüştü. Ne var ki kazadan sonra tedaviyi daha fazla erteleyemeyeceğini anladı. Hastaneden taburcu edilmesinden yalnızca saatler sonra ilk AA (AA: alkol bağımlılığının zararlarının ve bunu terk etme yollarının ele alındığı, kendileri ya da yakınları bundan etkilenmiş kişilerin de katılımıyla yapılan toplantılar. Ç.N.) toplantısına katıldı.

Jacob kazadan beri içkiden uzak durmaktaydı ve bu gece kız arkadaşının kendisini terk etmesinden bu yana ilk randevusuna gidiyor. Alice'e çıkma teklifinde bulunmak Jacob için kolay bir karar değildi; son ilişkisinde ne zaman bir sorun çıksa çözüm olarak alkole yöneldiğini çok iyi hatırlıyor. Elbette bu onun Alice ile sadece ilk randevusu, yine de aralarında güçlü bir bağ seziyor ve bu randevunun daha esaslı birşeye doğru gelişeceğine inanıyor.

Bununla birlikte Jacob, kendisi ve Alice adına işler ne kadar yolunda giderse gitsin, onu geçmişte alkole sürüklemiş olan sorunların pek çoğunu hâlâ göğüslemek zorunda kalacağını da farkındadır. Bununla birlikte Jacob olayların bu defa farklı yaşanacağından emin. Başarısız ilişkilerinin ve neredeyse ölümcül olabilecek araba kazasının, alkol konusunda, bundan sonra sorunlarına bir çözüm olarak ona başvurmasını engelleyecek yeni bir bakış açısını kazandığına inanıyor. AA toplantılarında aldığı tavsiyelerin de alkol kullanma arzusu belirlediği zaman bunu yapmaktan kendisini uzak tutmada yararlı olacağını düşünüyor. Son olarak, Alice'in de geçmişteki sorunlarından kurtulmasına yardımcı olacağı kanısında. Görüldüğü kadarıyla Alice hem şefkatli hem de düşüncelidir; yalnızca sıkıntısına anla-

yış göstermekle kalmayıp aynı zamanda kendisinin pek büyük bir olasılıkla göğüslemesinin gerekeceği zorlu dönemler boyunca ona destek olabilecek türden bir insandır.

Jacob kendisine bir arkadaşı tarafından hararetle tavsiye edilmiş olan küçük bir İtalyan lokantasına götürür Alice'i. Bir İtalyan restoranında akşam yemeği için bir şişe şarap almanın pek çok kimseye göre bir adet olduğu gerçeğini ne Jacob ne de arkadaşı dikkate almıştı. Sonuç olarak, Alice kendisine şarap seçimini sorduğunda Jacob nasıl yanıt vereceğini bilemez. Alkolle birlikteliğinin tarihini gündeme getirmeden önce bir süre beklemeyi tasarlamıştı, ancak şimdi Alice'e bundan derhal bahsetmek zorunda olduğunun farkındadır.

Alice, öyküsünü dinledikten sonra Jacob'a dürüstlüğüne takdir ettiğini ve geçmişine rağmen onu görmeye hâlâ istekli olduğunu söyler. Jacob bir hayli rahatlamıştır ve yeni bir ilişkiye başlamanın kendi adına zor olacağını bildiğine ve bunun ortaya çıkardığı bütün mücadelelere alkole başvurmaksızın göğüs germek için elinden gelenin en iyisini yapacağına dair ona güvence verir. Jacob kendinde gerçekten bulunup bulunmadığından emin olmadığı bir inançla konuşmaktadır. İronik bir biçimde, geçmişteki berbat alkol deneyimlerinden konuşmanın gerilimi kendisinin onu bir kez daha arzularmasına neden olur. Jacob'a göre bunca zamanda tek bir gündür bu.

Leslie ve Barry

Leslie sıkıntılı geçmişini ardında bırakmaya hazır olduğuna inanıyor. Sadece yirmi bir yaşında, yine de bütün bir ömre yetecek kadar acı çekmiştir. Çocukluğunda

babası ona fiziksel ve cinsel tacizde bulunarak onun henüz on beş yaşındayken evden kaçmasına neden olur. Yiyecek parası bitene değin ülkenin bir ucundan diğerine otostop yapar kendisi.

Leslie iş arar, ne var ki vasıfsız, liseden terk birine fazla talep yoktur. Bu tür bir durumda çoğu zaman sözkonusu olduğu üzere Leslie, ahaliden güzel sözler eden Billy adındaki birinin suretinde beliren yanlış kalabalıklarla ilişki kurar. Bazı cezbedici vaatlerin ve baştan çıkarıcı bilgilerin ardından, Leslie kendini viran bir batakhane striptiz yapar durumda bulur. Yaptığından utanmakta ve iğrenmektedir, gelgelelim yiyecek ve barınak için para kazanacağı bir şey yapması gerektiğinin farkındadır. Durumu daha da kötüleştiren, belirgin tedirginliğinin ve huzursuzluğunun kulüpte gösteri yapmasını zorlaştırmasıdır. Billy bunu kendisi için daha kolay hale getirmek amacıyla ona tutukluğunu giderecek bazı amfetaminler verir. Birkaç ay sonra gösteriye çıkmak için amfetaminlere ihtiyaç duymamakla birlikte, onlara bağımlı duruma gelmiştir. Billy ile isteksizce kurmuş olduğu zarar verici ilişkinin yanında bu uyuşturucu bağımlılığı, Leslie'nin yaşamını ancak çekilmez kılmaktadır.

Leslie, neredeyse inanılmaz biçimde, bu yaşam tarzıyla altı yıl ayakta kalır ve Billy'den saklı yeterince para biriktirdikten sonra yaşamın katıksız bir işkence olduğu şehri terk etmeyi başarır. Ülkenin diğer ucuna giden bir otobüse atlar ve aşağı yukarı hiç zaman geçirmeden garson olarak çalışmaya başlar. Anne adındaki bir meslektaşı Leslie'ye kendine ait bir yer bulana kadar onun yanında kalabileceğini belirtir.

Anne'nin evinde kaldığı sırada Leslie Anne'in erkek kardeşi Barry ile tanıştırılır ve bir anda birbirlerine tutulurlar. Leslie Barry'e geçmişinden bahsetmesinin gere-

keceğini bilmektedir ve fırsatı yakaladığı ilk seferinde bunu yapar. Barry, şaşırtıcı biçimde bunu çok olumlu karşılamış ve ne olursa olsun onunla çıkmayı istemiştir. Doğrusu, bütün başından geçenleri göz önüne aldığı anda, azminden ve yeni bir ilişkiye başlama isteğinden fazlasıyla etkilenmiştir. Yine de, bu sıkıntılı geçmişin, herhangi biriyle yakınlaşmayı onun açısından epeyce zorlaştıracaklarını anlamaktadır. Bundan başka, Leslie'nin önceki bağımlılığı nedeniyle darda kalınca pekala uyuşturuculara yönelebileceğini de bilmektedir. Barry aynı zamanda kendisinin Leslie için sadece bir geçiş insanı olabileceğinin de farkındadır. O yaşamında ilk kez huzur içinde yaşamaktadır ve kendisine yalnızca daha ileri gitmeden önce ayaklarını yere sağlam basmasına yardım etmesi için ihtiyaç duymuş olması mümkündür. Bütün bu olası sorunlara karşın yine de Barry işlerin yolunda gideceği konusunda iyimserdir.

Leslie ve Barry şimdi birkaç aydır görüşmekteler ve Barry iyimser tahmininde haklı gibi görünüyor. Anne, Barry'nin bir akrobatinkine eşdeğer olan acayip uyuma konumu gibi birtakım kişilik özellikleri üzerine Leslie'ye sıklıkla takılır. Leslie ona geçmişte uğraşmak zorunda kaldığı şeylerden sonra hemen herşeyin, özellikle zararsız bir alışkanlığın katlanılabilir olduğunu açıklayarak sadece başını sallar. Barry'nin iyileşmesinde etkili olduğunu da ekler.

Son aylarda Leslie geçmişine ait pek çok dehşetli kabus ve çağrışım yaşamış ve Barry daima onun yanına gelerek kendisini bu durumlarda rahatlatmıştır. Leslie o olmasaydı bu zorlu dönemleri aşmak için uyuşturuculara dönmüş olabileceğini düşünüyor. Bu desteğe ek olarak Barry, bunun Leslie'nin ilk gerçek yakın ilişkisi olduğu gerçeğine saygı göstermiş ve bu sayede kötü durumları yavaşça ortadan kaldırmayı kabul etmiştir.

Leslie Barry ile ilişkisinin sürüp sürmeyeceğinden emin değildir. Olayın tamamı handiyse gerçek olamayacak kadar güzel görünür. Ancak tam da bu anda Leslie Barry'e herşeyden fazla ihtiyaç duyduğunu hisseder ve onun kendisinin yanında olmasından mutludur.

Düşünce ve Davranış Tarzları

İyileşme öyküsü her iki eş için de tehlikeli bir öyküdür. İyileşme içindeki kimse için belirgin düşünce tarzı birşeyden; uyuşturucular, alkol, feci ilişkiler, bir tür travma kurtulmuş ve devam etmeye hazır olmasıdır. Ne var ki bu iyileşme arzusu bazı sorunları gizleyebilir.

Olası bir sorun bazen kişinin iyileşmek istemekle beraber gerçekte bunu başaramamasıdır. Alkol kullanmayı bırakmak ister, ancak bunu yapacak cesareti yoktur; ya da kişi uyuşturucu kullanmayı terk etmek ister, oysa aslında terk etmenin acısını sonuna kadar yaşamaya pek hazır değildir. Bir ortak bağımlı rolünü seçen kimse çoğu zaman diğer insanı çukurdan çekip çıkarabileceğine inanan biridir. Ancak her bağımlılık örneğinde olduğu gibi ancak bağımlı kimse bağımlılığa son verme kararını alabilir. Böylece ortak bağımlı da, aslında bir kez olsun herhangi bir gerçek iyileşmeye değil, sadece hayal edilmiş bir iyileşme sürecine götüren sonu gelmez bir iyileşme öyküsünün içine çekilmeye maruz kalır.

Bu tür ilişkilerdeki ikinci bir tehlike iyileşmenin her iki taraf için de son derece acı verici olması ve ilişkiyi parçalamasıdır. Berbat ilişkilerden, uyuşturucu ya da alkol bağımlılıklarından gelen insanlar çoğu zaman en uygun durumlarında olmazlar. Başka bir zamanda birisiyle yürüyebilecek bir ilişki kişinin iyileşmeyi yaşadığı dönemde başarılı olmayabilir.

Üçüncü -daha önce belirtilmiş olan- bir tehlike şu ki, kişi gerçekten iyileşirse ortak bağımlının rolü daha fazla anlam taşımayacaktır. Kişi rolleri değiştiremeyebilir ya da sadece ortak bağımlı rolünden hoşlanabilir. Diğer bir deyişle, iyileşmeyi aşmış bir kimse artık ortak bağımlıyla birlikte olmayı, onun kendisiyle ilgisinin bulunmadığı ya da acı dolu bir geçmişi hatırlattığı gerekçesiyle istemeyebilir.

Dördüncü ve belki de en büyük tehlike ilişkinin sağlıktan ziyade hastalık temelinde kurulmasıdır. İyileşme ilişkinin asıl odağına dönüşürse, önceki bağımlılık yaşamın geride bırakmaya ihtiyaç duyulan sevimsiz bir aşaması olmak yerine ilişkinin temelini temsil edebilir.

Tamamlayıcı Roller: İyileşen ve Ortak Bağımlı

İyileşme öyküsündeki en bilindik roller iyileşen kişi ile rolü kişinin iyileşmesine yardım etmek olan ortak bağımlıdır. Yalnızca iyileşen kimseni ortak bağımlıya değil, her iki eşin birbirine bağımlı olabileceğini anlamak önemlidir. Tıpkı iyileşme sürecindeki kişinin destek gördüğünü hissetmeye ihtiyaç duyduğu gibi, ortak bağımlı da aynı ölçüde, iyileşmekte olan kişiye yardımcı olduğunu hissetmeye gereksinim duyabilir.

Bir iyileşme öyküsündeki diğer bir rol eşleşmesi, aynı anda her birinin iyileşme sürecini yaşayan kişiler ve birbirlerine göre ortak bağımlılar olarak hareket ettiği, birlikte iyileşen iki insanın eşleşmesidir. Her ikisi de kötü ilişkilerin, uyuşturucuların yahut ne ise de herhangi bir şeyin yaralarını sarıyor olabilir. Böyle ilişkilerin zemini anlaşmazlıklara özellikle uygundur, çünkü her iki insan da yaşamlarının ortak bağımlılar olarak birbirlerinin ihtiyacını tam anlamıyla karşılayamayacak ka-

dar kırılğan dönemlerindedirler ve genellikle o denli muhtaçtırlar. Kişiler karşılaştıkları anda iyileşme sürecinde bir hayli yol almış değillerse bu ilişkilerin tehlikede olmaları muhtemeldir. Bu durumda, diğer pek az insanın paylaştığı ortak birşeyleri bulunduğunu hissederler ve bu paylaşım hissi onlara başka pek çok kimsenin hoşlanmadığı özel bir bağ sunabilir.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Bir iyileşme öyküsünün temel avantajı, öteki eş içtenlikle iyileşmeye karar verdiği sürece ortak bağımlının onun iyileşmesine gerçekten yardımcı olabilmesidir. Ancak eşlerinin değişmek için hemen hiçbir çaba göstermemesiyle bütün bir hüsrana yaşayana değin onları değiştirmeye uğraşan kimseleri çoğumuz biliriz. Ortak bağımlı, aynı zamanda, birine yardım ettiğini hissetme ihtiyacı içinde olan bir kişidir ve birisini farklı kılma duygusunu ilişki aracılığıyla kazanır.

İyileşme ilişkilerindeki ana dezavantajlar önceden anlatılmış olan tehlike etkenleridir. Nihayetinde iyileşmeye başkaları yardımcı olabilir, ancak iyileşme kararı ve iyileşmenin gerektirdiği acıya, buna gereksinim duyan kişi tarafından katlanılmalıdır. Sonuç olarak, iyileşme öyküleri bir insandaki iyileşmeye katkıda bulunabilir, ancak bunu gerçekleştiremez.

DİN ÖYKÜSÜ

Burada iki türlü din öyküsüne değineceğim. Bununla birlikte iki tür, iki ayrı öykü olarak da değerlendirilebilir.

Din öyküsünün bir türünde din, bir sevgi ilişkisine ait öykünün tamamlayıcı bir kısmıdır. İlişkideki eşler genellikle kendilerini yalnızca birbirleriyle değil, lütfu sayesinde ilişkilerinin başlamış ve sürmekte olduğu tanrı ile de ortaklık içinde görürler. Kuramsal olarak ve ara sıra da pratikte dinin herhangi bir tür ilahi varlık içermesi gerekmez, her ne kadar buradaki amaçlarımız doğrultusunda din öykülerinden tanrıyı belirli bir rolde içerdikleri şeklinde söz edecek olsak da.

Tanrının ya da bir başka ilahi varlığın oynadığı rol dine bağlı olarak değişebilir. En sık rastlanan şekliyle, tanrının bütün ilişkiye ilham verdiği düşünülür. Bu nedenle, tanrı bir tür üçüncü eş değil, daha çok ilişkinin her yönünün tamamlayıcı bir bölümüdür. Tanrı olmadan ilişki olmayacaktır. Tanrı üçüncü (belki daha da sonra gelen) bir eş olarak da görülebilir. Yahut tanrı, ilişkinin ve onun yaşamla kesişme alanının ne yönde ilerleyeceği konusunda rehberlik sağlayan, daha soyut bir yaklaşımla ele alınabilir.

İkinci tür din öyküsünde din ilişkidir gerçekte. Kişi, ilişki yoluyla kurtuluş arar, böylece dinin genellikle verememiş olduğu şeyi ilişkinin sağlayacağını ümit eder. Bir eş sevgilisini, bir başkasının dinsel bir kişiliğe bakışma epeyce benzer tarzda, kendisinin kurtuluş kaynağı olarak değerlendirebilir.

Din Öyküsüne Tanı Koyma

İLİŞKİDEKİ DİN

1. Eşimin bana ait tinsel inanışları paylaşmadığı bir ilişkinin içinde yer aldığımı düşünemiyorum.
2. Sıkı bir ilişkideki yakınlığın ve birliğin hemen hemen eşlerin aynı dinsel inançları taşımalarını gerektirdiğine inanıyorum.

3. Eşime candan bağlılığımı ancak tanrıya bağlılığımın daha geniş çerçevesi içinde değerlendirebilir.
4. Eşime duyduğum aşkın kalbimde kutsal bir yeri vardır, tıpkı tinsel inançlarımın olduğu gibi.
5. Gerçek aşkın insanın dinsel yaşamından ayrı olmaktan ziyade onun bir parçası olması gerektiğine inanıyorum.
6. Aşkın, gerçek anlamda, zihniniz yerine ancak yüreğinizle kavranabileceğine inanıyorum.
7. En güzel ilişkilerde insanların birbirlerinin tanrıya yaklaşmasına yardım ettiklerine inanıyorum.
8. Eşimin dinsel inançlarımı paylaşması bana göre çok önemlidir.

DİN OLARAK İLİŞKİ

1. İlişkilerde, diğer insanların dinde yaptıkları gibi, kurtuluş aradığımı sanıyorum.
2. İlişkimin beni ümitsizlikten kurtardığını hissediyorum.
3. Bana göre ilişkiler büyük ölçüde dinin diğer insanlar açısından yerine getirdiğine benzer şekilde işlev görüyorlar.
4. Eşim olmasaydı ne yapardım bilmiyorum.
5. İlişkim beni kendimden kurtardı.
6. Artık mevcut ilişkimin içinde bulunmam nedeniyle dine daha az ihtiyaç duyduğumu sezinliyorum.
7. Bir ilişkinin içinde gerçekten yer almadığımı hissettiğimde denizde kaybolduğum duygusuna kapılıyorum.
8. Bana göre bir ilişkiye girmek bir dine girmek gibidir.

Jerry ve Ruby

Jerry odasında sessizce oturarak anne ve babasının koridorun sonundaki yüksek sesli tartışmasını üzüntüyle dinlemektedir. Söylediklerini duyamaz, ancak bu önemli değildir; önemli olan tek şey, yılların sonunda, birbirlerine duydukları aşkın küçülerek bir zamanki ola-

sı halinin kalıntısına dönüşmesidir. Jerry kız arkadaşıyla paylaştığı aşkın asla anne ve babasındaki gibi parçalanmayacağını ve her zaman şimdiki kadar yakın olacaklarını ümit etmektedir.

Şu anda Jerry ve Ruby'nin ilişkisi altı aydır sürmektedir ve bu zaman boyunca gerçekten birbirlerinden bir an bile ayrılmamışlardır. Onlara göre aşk yeryüzündeki diğer herşeyden daha güçlüdür.

Ne zaman Jerry'nin bir sorunu olsa bunu aşmasına yardım etmesi için Ruby'i aramaktadır. Onun kendisine karşı sarsılmaz aşkının yanında anlayışının ve bilgeliğinin de yaşamın önüne koyduğu bütün engellerle başa çıkmasına yardımcı olacağına inanır. Bu inanca uygun olarak, Jerry tam bu anda gözyaşlarını kurulamakta ve Ruby'nin evine gitmeye hazırlanmaktadır; onun yoldaşlığının evde yaşadığı sıkıntılı zamanın üstesinden gelmesine yardımcı olacağına emindir.

Jerry, gidişini fark etmeyecek kadar birbirlerine bağlamakla meşgul olan ebeveynini kolayca atlatarak evden usulca ayrılır. Arabayla Ruby'nin evine gider ve geceleri buna benzer bir geç vakit durumuna karşı her zaman açık tutulan arka kapıdan girer. Ruby Annesini uyandırmamaya özen göstererek yukarıya, Ruby'nin odasına çıkar. Yatağının kenarında ayaklarının ucuna basar ve yavaşça onun omzunu sarsar. Ruby ayağa kalktığı zaman Jerry'in gözlerindeki yaşları fark eder ve ona sıcak bir öpücük verir. Uzanırlar ve durumu tartışır, birbirlerine her an sıkıca sarılarak. Jerry ebeveyni arasındaki ilişkiyi tanımlayan kargaşayı asla yaşamayacaklarına dair Rubyden söz alır. Ruby ona kendisini ne kadar sevdiğini söylemekle acısını hafifleterek bu konuda güvence verir. Asla hiçbir şeyin paylaştıkları aşkın önünde engel oluşturamayacağını ekler. Birbirlerine dair duygularının dünya üzerindeki başka herhangi

birşeyden daha güçlü, gerçekte taşbaskısı çıkarılacak kadar güçlü olduğunu belirtir.

Jerry Ruby'nin sözlerini dinlerken onaylar biçimde başını sallar, bu esnada huzur içinde gülümsemektedir. Artık yüzünde hiç gözyaşı kalmamıştır. Bir kez daha Ruby, birbirlerine olan aşklarının daima ne kadar güçlü ve sarsılmaz olacağına dair Jerry'i rahatlatarak onun yaşamındaki zor bir anı aşmasını sağlayabilmiştir. Jerry bunu hatırlayarak gözlerini kapar ve Ruby'nin kollarında uyuyakalır.

Brenda ve Timothy

Brenda öğrenci arkadaşlarından Timothy'nin tanrının önemi üzerine yapacağı konuşmayı dinlemek üzere diğer üç yüz kişiyle birlikte Mayberry Üniversitesi'nin ana çimenliğine doğru ilerledi. Timothy tanrıya ve onun insanlara karşı beslediği koşulsuz sevgiye bakarak içimizde yaşayan şeytani dürtülerle olduğu kadar dünyanın dehşetiyle de mücadele etmemiz gerektiği yönündeki görüşünü ifade ederken Brenda pür dikkat dinliyordu. Timothy başkalarını onun bizi sevdiği gibi severek tanrının örneğini izlememiz gerektiğini öne sürüyordu.

Brenda, çevresindeki pek çokları gibi, Timothy'nin sözlerinden şiddetle etkilenmişti. Yine de onun duygusal ilgisi, az kalsın hayatını kaybedeceği son olay nedeniyle belki başka birininkinden daha güçlü idi. Bir gece geç saatlerde kampüs içinde bisikletiyle giderken spor salonunun yakınındaki bir kavşağa yaklaşmıştı. Çoğunlukla geceleri bu kavşaktan hemen hiçbir araba geçmemektedir ve Brenda da burasını dosdoğru geçmeye almıştı. Ne var ki bu gece kavşakta bir araba vardı ve epeyce yüksek bir hızda seyrediyordu. Brenda, mucize

eseri, bir kazayı kıl payı önleyen bir zamanlamayla bisikletinin frenlerine asılabılmıştı. Yara almamış da olsa, olay Brenda açısından sarsıcı idi. Onun dünyadaki yerini önceye göre daha adamakıllı tartmasına neden olmuştu; bunu gerçekleştirdiğinde, yaptığı herşey sanki yanlışmış ve dahası, yaşamında bir şey eksikmiş gibi hissetmeye başladı. Timothy'nin tanrıya ve aşka dair sözlerini dinlediğinde onun neredeyse doğrudan kendisine seslendiğini hissetti.

Konuşmasının sonunda, Brenda Timothy ile söyledikleri üzerine sohbet etmek istedi. Onun durduğu yere doğru yürüdü ve ona sözlerinin kendisi için ne kadar anlam taşıdığını ifade etti. İkisinin bir yerde oturarak düşünceleri üzerine daha ayrıntılı konuşabilmelerinin bir yolu olup olmadığını sordu. Brenda'nın övgüsü Timothy'nin gururunu okşamıştı ve onu evine gelmeye davet etti.

O gece Brenda ve Timothy, tanrıya ve aşka dair görüşlerinden konuşarak birkaç saat geçirdiler. Brenda'nın neredeyse ölümcül kazasını ve onun başlattığı ruhsal arayışı tartıştılar. Timothy Brenda'nın yaşama ilişkin kaygılarını yakından dinledi ve ona becerebildiğince en iyi şekilde yardımcı olmaya çalıştı. Kendi yaşamındaki benzer durumlardan ve onları tanrıya yönelerek göğüslemeyi nasıl başardığından söz etti. Gecenin epeyce geç saatlerine kadar konuştular ve daha da uzun konuşabilirlerdi, ancak sonunda Brenda Timothy'ye üzülerək gitmesi gerektiğini söyledi. Yine de ayrılmadan önce tekrar buluşmak üzere sözleştiler.

Brenda'nın Timothy ile ilk konuşmasından bu yana altı hafta geçti ve bu zaman içinde gerçekten bir an bile ayrılmadılar. Brenda Timothy ile ilişkisini dünyada kendisi için en önemli şey olarak kabul ediyor. Onun kendisinin yaşamını dönüştürdüğüne inanıyor ve pay-

laştıkları aşkın tanrının lütfu sayesinde asla ölmeyeceğini ümit ediyor.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Din öyküsü ya aşkın (Jerry ve Ruby örneğinde olduğu gibi) bir din işlevi gördüğü kanısındadır, ya da dinin (Brenda ve Timothy örneğindeki gibi) aşkın tamamlayıcı bir parçası olduğunu düşünür. Her iki durumda da din ilişkinin önemli bir bölümüdür. Bununla birlikte rolü, din öyküsünün iki türünde epeyce farklıdır.

Bir örnekte aşk kurtuluştur, ki Theodore Reik bunun aşka bakış tarzımız olduğunu öne sürmektedir.(1) Bir diğer insan aracılığıyla başka herhangi bir yoldan ulaşmadığımız kurtuluşu ararız. Öteki örnekte, ancak din kurtuluş getirebilir, yine de başka bir insanın aşkı kişinin yaşamını çok daha zengin kılmasına, aynı zamanda da tanrıya karşı sorumluluklarını yerine getirmesine yardımcı olabilir.

Tamamlayıcı Roller: Dindaş, Kurtarıcı ve Kurtuluş Arayan

Bir din öyküsünde bir dizi olası tamamlayıcı rol vardır. Bu tür rollerin bir grubunda birbirlerine ve dinlerine karşı sadakat sahibi iki insan yer alır. Bunlar bireysel ve toplu olarak dinlerine katılım gösteren dindaşlardır. Timothy ve Brenda bu rol grubuna girerler. İkinci bir olası rol grubu kurtarıcı ve kurtuluş arayan kişidir, Jerry'nin Ruby aracılığıyla kurtuluş araması örneğindeki gibi. İkinci örnekte bir ikilinin her bir üyesinin diğeri aracılığıyla kurtuluş araması da mümkündür, böylece

kişilerden her biri aynı anda kurtuluş peşindeki kimse ve kurtarıcı olur.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Yeryüzünün pek çok dini durağanlığın (ve fazladan da dinin gelecekteki üyelerinin) bir kaynağı olan evliliği teşvik etmiştir. İki insanın kendilerini tanrının varlığıyla esinlenmiş bir ilişkinin içinde gördükleri din öyküsü genellikle uyarlanabilir görünür ve bu bakış açısını destekleyen kiliselerin, üyeleri arasında görece düşük boşanma oranlarına sahip oldukları sanılmaktadır. Elbette bu düşük boşanma oranları sadece ilişkilerin mutluluğunu değil, aynı zamanda bu tür dinlerin en azından uygulandıkları biçimiyle boşanmadan caydırma eğilimlerini yansıtır.

Aşk bir kurtuluş kaynağı olarak görmek - din öyküsünün diğer türü- tehlikelidir, aşkın bir iyileşme kaynağı olarak tehlikeli bulunmasıyla büyük ölçüde aynı nedenden ötürü. Bir kere kurtuluş muhtemelen diğer kişiden başarılı bir biçimde gelemeyecektir. Sonuç olarak ilişkilere kurtuluş açısında bakanların düş kırıklığına uğramaları olasıdır. Ayrıca, ilişkiler aracılığıyla kurtuluş arayanların kendileri genellikle öyle ümitsiz bir haldedirler ki, aşkı almaya tamamen hazır olabilirlerse de onu vermeye her bakımdan hazır olmayabilirler.

OYUN ÖYKÜSÜ

Oyun öyküsü, en azından, aşkı oynak ya da oyunsu olarak tanımlayan Ovid'e kadar uzanmaktadır.(1) Bu aşk görüşü aynı zamanda John Lee'nin oyunsu ya da oynak aşık düşüncesinde de yakalanır.(2)

Oyun öyküsünü diğer oyunsu ya da aşkın eğlence ol-

masıyla ilgili öykülerden ayıran, bu öyküde “sıfır toplamı” denilen oyuna rastlanmasıdır: Bir kazanan ve bir kaybeden vardır ve bir kişi kazanmaya yaklaştıkça diğeri kaybetmeye yaklaşır.(3) Bu nedenle oyun öyküsü bir tür yarış içerir, her ne kadar eşlerden biri yarışın yaşandığından habersiz olabilirse de. Çoğu zaman birden fazla insan yarışta yer alır ancak sadece eşlerden biri bu gerçeğin farkında olabilir, veya her iki eşin de bunun farkında olması mümkündür, ancak ayrı oyuncular açısından. Eşlerden hiçbirisi farkına varmaksızın her ikisi de aynı oyunu oynuyor olabilir.

Oyun öyküsünün sinemadaki en iyi bilinen ifadelerinden birine Richard Burton ile Elizabeth Taylor’un, her birinin sürekli diğerinin altını oymaya çalıştığı özellikle işlenmiş bir oyunu oluşturdıkları Kim Korkar Virginia Woolf’tan? filminde rastlanabilir. Ancak her biri aynı zamanda oyunu oynamada ve kuralları yerine getirmede diğerine bağımlıdır. Kurallar değiştiğinde bu ilişki adına felaket demektir. Burton ve Taylor bir başka genç çifti oyunlarına çekerek kendileriyle birlikte onları da mahvederler.

Oyunların Taylor-Burton oyunu kadar yıkıcı olmaları gerekmez, yine de yarışçı nitelikleri yakın ilişkilerin genellikle tanımladığımız biçiminden uzaktır. Judson Mills ve Margaret Clark -bir verme ve almanın olduğu ve hiçbir kaydın tutulmadığı- toplu ilişkiler ile, ilişkideki her iki eşin kimin ne alıp verdiğini dikkatle izlediği, hayli itinalı bir kısasa kisasın varolduğu değiş tokuş ilişkileri arasında ayırım yapmıştır.(4) Oyun öyküleri toplu ilişkilerle değil, değiş tokuş ilişkileriyle ilgilidir.

Oyun Öyküsüne Tanı Koyma

1. Aşkın bir oyuna benzediğini düşünüyorum; bazen kazanırsınız, bazen de kaybedersiniz.
2. Flörtün bir oyuna epeyce benzediğini düşünüyorum; rolünüzü oynar ve kazanmayı ümit edersiniz.
3. İlişkilere bir oyun olarak bakmayı seviyorum; benim kaybım bir başkasının kazancı ya da bunun tersi olabilir.
4. İlişkilerimi oyunlar olarak görürüm. Kazanma ya da kaybetmenin belirsizliği oyunun heyecanının bir parçasıdır.
5. Bir ilişkideki eşlerin bir oyundaki rakiplere benzediklerini düşünürüm; her bir taraf kayıpları en aza indirmeyi ve kazançları en yükseğe çıkarmayı amaçlar.
6. Romantik bir eş benden ayrıldığında kendimi bir oyunda kaybetmiş gibi hissedirim.
7. Bir ilişkide bir eşle beraberken kendimi kimin kazanmakta ve kimin kaybetmekte olduğunu düşünür halde bulurum.
8. İlişkilerin biri diğerine epeyce benzeyen bir oyun olduğuna inanırım.

Jill ve Stephen

Jill ve Stephen aynı sağlık kulübüne üyedir. Zaman zaman işveli bakışlarını birbirlerinin üzerinde gezdirmekle beraber henüz tek kelime etmiş değillerdir. Ancak bugün Stephen Jill'in spor çantasını ağırlık salonunda bırakmış olduğunu fark etmiştir, onu alır ve kendisinin ardından koşar. Ona çantasını uzattığı zaman Jill şaşırmış ve minnettar görünür, her ne kadar Stephen'in kendisini süzmekte olduğunu ve çantayı bıraktığını hemen hemen kesinlikle göreceğini bilerek onu ardında bırakmayı tasarlamış ise de.

Aralarında önemsiz bir konuşma geçer ve ikisinden birinin diğerine fazla ilgi duyuyor gibi görünmek iste-

mediği başından bellidir. Jill kendi kendine sağlık kulübünün verdiği yoga derslerinden ne kadar zevk aldığını söyler. Stephen ona bu derslerden birine gitmeyi her zaman düşünmüş olduğunu (elbette ki düşünmemiştir aslında) ne var ki buna bir kez olsun elinin değmediğini ifade ederek yanıt verir. Jill ona derslerden birinin beş dakika içinde başlayacağını ve kendisiyle beraber gelmesi gerektiğini belirtir. Hemen kabul eder, fazla heyecanlanmış görünmemeye dikkat etmekle birlikte.

Ders bittikten sonra Stephen ilgisiz bir tavırla Jillden telefon numarasını ister. Jill ona numarayı verir ve ayrı yönlelere giderler. O gece Stephen telefonun yanında oturur, Jill'i arayıp aramama ikilemi içindedir. Yalnızca onu tahminler içinde bırakmak amacıyla bir gün daha beklemenin en iyisi olacağına karar verir. Sonunda onu aradığında O da kendisine meşgul olduğunu ve fırsat bulduğunda onu tekrar arayacağını söyler. Gerçekte Jill hiç de meşgul değildir, gelgelelim kendisini aramasını bekleyerek öylece telefonun başında oturduğunu Stephen'in bilmesini istemez.

Sonunda Stephen ve Jill birbirleriyle vakit geçirmeye başlarlar; yine de, tıpkı sağlık kulübünde ve telefon-da olduğu gibi, herbiri diğerine yeşermekte olan bir ilişkinin içindeki bir eşten ziyade bir oyundaki dostane bir yarışmacı gibi davranmaktadır. Sanki her ikisi de bir biçimde diğerinin zararına oyunu kazanmakta olduklarını hissetmek ister gibidirler. Sözgelimi Jill her zaman onun Stephen'dan istediklerinin daha fazlasını Stephen kendisinden istemiş gibi göstermeye çalışmaktadır. Onun kendisine bir cinsel hamle yapmasını bekler; sonra da, onun hareketlerine aynen karşılık vermek istediği halde onu muzip bir gülüşle kızdırarak vazgeçer.

Stephen, ikisinden daha rekabetçi olanı, herşeyi tam anlamıyla bir yarışmaya çevirmektedir. Önceki gece bir

barda oyalanırken, yanına en fazla insanın geldiği kişinin kazanacağı bir oyun önerisinde bulundu. O ve Jill başkalarının birlikte olduklarını düşünmemelerini sağlayacak kadar uzun, yine de birinin diğerini denetleyebileceği kadar kısa bir aralık bırakarak birbirlerinden ayrıldılar. İlk bu küçük yarışma pek heyecanlı idi; hiç değilse birörnek bar gezintilerinin seyrindeki bir değişiklikti. Gelgelelim puanları toplamaya karar verdiklerinde Stephen'in kendisine yaklaştığı olduklarını düşündüğü ile Jill'in ona yaklaştığı olduklarını gözlediği insanların sayısı arasında küçük bir uymazlık vardı. Jill sonunda konuyu kapatmak istedi, ancak Stephen haklı olduğunda ısrar etmeyi sürdürdü.

Çoğunlukla Stephen ve Jill ilişkilerindeki küçük oyunlardan zevk almaktadırlar. Bu oyunlar olmadan birlikte geçirdikleri zaman aynı derecede eğlenceli olmazdı. İkisi de oyunları eğlenceli ve heyecanlı buluyor. Jill kendisini kızdırdığında Stephen bundan hoşlanmaktadır. Bunun kendisini ona daha da fazla çektiğini seziyor. Üstelik Stephen'in kendileri için düzenlediği bütün yarışmalar Jill'in hoşuna gidiyor. Sadece onu yendiği zamanlarda zevk almamaktadır, aynı zamanda onun kazandıktan sonra şeytani bir zevk duymasını izlemek de haz vermektedir kendisine.

Ne var ki zaman zaman Jill'in ve Stephen'in rekabetçiliği daha fazla yakınlaşmalarına engel olmaktadır. Stephen en derin duyguları hakkında Jill'e karşı tamamen açık davranmayacaktır, çünkü böyle bir hareketi onun kendisinden istediğinin daha fazlasını ondan isteme belirtisi olarak kabul edeceğinden ve ardından da elde edilmesini daha güç bulduğu bir başka kişiye yöneleceğinden korkar. Jill de Stephen'a karşı tamamen açık olmayacaktır, çünkü onun bu ikilemini sezer ve kazanmakta olduğunu hissettiği ilişkinin bir yönü olarak gördüğü şeyden vazgeçmek istemez.

Wes ve Gina

Wes Gina'nın kendisine hiç değilse bir puan vereceğini düşünüyordu. Yaklaşık kırk beş dakikadır raket oyunu oynamaktadırlar ve Wes elindeki kısa kürek dışında neredeyse korttaki herşeyin üzerinden sekmekte olan küçük mavi topu yakalamak için boş yere çabalamaktan sersemlemeye başlamıştır. Gina onun bir puan dahi almasını engelleme girişiminde acımasızdır. Sonunda iyi bir vuruş yapar, fakat o kendisini tebrik etmek yerine önceki vuruşunu ikinci zıplayışta yaptığını ve bu nedenle puanı kaybetmesi gerektiğini iddia eder. Wes vuruşu ilk zıplayışta yaptığından emindir, ancak o anda yapıp yapmadığının tamamen konu dışı olduğunu düşünür. Ne de olsa günün ilk esaslı vuruşunu henüz yapmıştır; onun kendisi adına mutlu olması gerekmektedir. Wes sinirlenir ve korttan çıkar. Eşyasını toplar ve Gina'nın arabasına gider, orada kaputun üstüne oturarak onun gelip özür dilemesini bekler.

Wes ve Gina altı aydır çıkıyorlar ve kimi zaman Wes, Gina'nın gözünde ikisinin bir ilişkiden ziyade bir yarışın içinde yer aldıklarını düşünüyor. Her şeyde -yalnızca raket oyununda ve doğasında rekabetçilik bulunan öteki tehlikeli işlerde değil, telefon mesajlarını kaydetmek kadar rekabetten uzak görünen işlerde de- en iyi olmaya kararlıdır. Wes görünüşte düşünmeden yapılan bu işi kimin daha iyi, daha anlaşılır mesajlar yazabileceği mücadelesine döndürebilen birisi olarak görüyor Gina'yı.

Gina aynı zamanda ilişkilerinin romantik taraflarını da bir yarışa döndürüyor. Yapmayı en sevdiği şeylerden biri Wes ile bir öpüşme oyunu oynamaktır; ikisi dudaklarının arasında sadece birkaç inç kalacak şekilde otururlar ve ötekini öpme dürtüsüne en uzun süre direnen

kişi kazanandır. Wes onu öpme arzusuna her zaman yenik düştüğünden Gina asla oyunu kaybetmemiştir; nihayetinde onu öpmezse orada bütün gün oturacaklarını bilmektedir, çünkü Gina Wes'e asla kazanma zevkini tatırmayacaktır.

Çoğunlukla Wes Gina'nın rekabetçiliğine aldırış etmez. Görünüşte heyecanlandırmayan pek çok işi -bu örnekle devam edersek, telefon mesajlarını kaydetmeyi-eğlence etkinliklerine dönüştürmektedir. Ayrıca Wes Gina'nın ilişkiye karşı oyunsu yaklaşımının kendisinin genellikle içinde bulunduğuş son derece ciddi ilişkilere göre hayat verici bir seyir farklılığı sergilediğini seziyor. Yine de ara sıra Wes Gina'nın ilişkiyi bir oyundan öte bir şey olarak kabul etmediğini düşünüyor; daha da kötüsü, bazen onun kendisine dair hislerinin, pek çok raket oyunu rakibinden birine karşı duyduklarından çok da farklı olmadığı kanısına varıyor. Bu zamanlarda onun ilişkiden aldığı tek zevkin kendisini birşeyde yenmek olup olmadığını merak ediyor.

Gina sonunda arabaya gelir, ki burada Wes hâlâ onun kendini beğenmişlik izin şiltinin -IWIN2'nin- ne kadar uygun düştüğünü zihninden geçirmektedir. Elini onun dizine koyarken bir an mahcup bir tavırla gülümser. Ondandıravranışı için özür diler ve müthiş vuruşu dolayısıyla kendisine iltifat eder. O da başını sallar ve neden tek bir zafer anını mahvetmek yerine bunu daha kısa bir süre sonra söyleyemediğini sorar ona. Ne kadar yarışçı birine dönüşebildiğini görmüş ve bunun kendisinde baskın çıktığına nasıl önceden tanıklık etmiş olduğunu belirterek yanıt verir. O da onunla hâlâ çıkmasının nedeninin bu olduğunu kavrayarak başıyla onaylar ve gülümser. Nihayetinde gerçekten Gina'nın onu bir yarışmadaki herhangi bir rakipten öte bir şey olarak görmemesi sözkonusu olsaydı, onunla görüşmeyi muhtemelen uzun bir zaman önce bırakmış olurdu.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Bir oyun öyküsünde kişi bir ilişkiyi kazanma ve kaybetme bakımından değerlendirir. Kumarbazlar rekabetçi olmaya eğilimlidir ve bu rekabetçilik Gina ve Wes'in raket oyunu örneğinde olduğu gibi bir spor dalında ya da hem Jill ve Stephen hem de Gina ve Wes örneklerindeki gibi, ilişkinin kendisinde ortaya çıkabilir.

Oyunlar çok sayıda farklı biçimler alabilir. İlk olarak, içeriye doğru yöneltmiş olabilirler, Jill ve Stephen ile Gina ve Wes'de olduğu gibi. İçe yöneltmiş oyunlarda eşler birbirlerinin üzerinde oyunların oyuncuları olarak yoğunlaşırlar ve genellikle her iki eş de oyunların oynanmakta olduğunun farkındadır. Dışarıya yöneltilmiş oyunlarda üçüncü kişiler (ve de muhtemelen dördüncü ve beşinci kişiler) de dahil edilebilirler. Bu tür - Kim korkar Virginia Woolf'tan? ile örneklenmiş olan oyunlarda, oyun daha karmaşık, daha dalavereli ve muhtemelen daha yıkıcıdır, çünkü çoğunlukla oyuncuların ancak bazıları bir oyunun oynanmakta olduğunun bütünüyle farkındadır.

Oyunlar kolaylıkla yıkıcı olmaya doğru gidebilir ve bir oyunun oynanmakta olduğunu herkesin bilmediği ya da bunu bilse de kurallarından haberli olmadığı zamanlarda doğasında bir adaletsizlik barındırabilir. Kuralları hatta bir oyunun parçası olduğunu bilmeyen eş büyük bir rekabet dezavantajına sahiptir ve kolaylıkla kendisinden yararlanılabilir. Oyun ortaya çıkarılırsa ve de çıkarıldığı zaman, ilişki hızla parçalanabilir.

Oyunlar aynı zamanda yoğunlukları bakımından da ayrılırlar. Neşeli mizah içeren hayli ufak çaplı oyalanmalardan gerçek ve düşünlem arasındaki sınırların bulanıklaşmaya başladığı ciddi ve incelikli oyunlara kadar uzanabilirler. Bu oyunlar çoğu zaman bir ilişkinin için-

deki üç kişinin bir nirengisini kapsarlar.

Oyunların bir başka farklılık boyutu, yarışmacıların gerçek mi yoksa düş ürünü mü olduklarıdır. Çiftler bazen, sözgelimi eşlerden birini ya da her ikisini etkilemek için yarışmakta olan sahte oyuncular ve yarışmacılar uydururlar. Öteki eş böylece kendini varolmayan birisine karşı yarışır durumda bulabilir. Eşlerden birinin, öteki eşin ilgisini ya da kıskançlığını tahrik etmek için gerçek olarak sunulan bir kişiyi ya da bir kişinin önerisini uydurması mümkündür.

Çift kendini diğerleriyle oynadıkları bir oyunun aynı tarafında gördüğü zaman oyun zihniyeti bir başka ve genellikle daha yapıcı bir şekle sokulabilir. Sözgelimi eşli teniste bir çift, yabancılara karşı kazanmaya uğraşarak bir diğer çifte karşı yarışabilir. Gelgelelim öteki oyun şekillerinde yabancılar bir oyunun içine çekildiklerinin farkına varmayabilir ya da bunu fark etmiş olmaları durumunda oynamak istemeyebilirler.

Tamamlayıcı Roller: Kazanan ve Kaybeden

Oyunlar genellikle birbirine karşı oynayan iki kişiyi içerdiğinden bir kazananın ve bir kaybedenin bulunması olasıdır. Kaygısız oyunlarda kimin kazandığını ya da kaybettiğini eşlerden ne biri ne de diğeri ciddiye alır. Oysa daha ciddi oyunlarda ödüller artırılabilir, böylece insanlar tenis turnuvalarında olabilecekleri kadar ateşli bir biçimde yarışır. Bu tür rekabetçi ilişkiler fazlasıyla gerilimli olabilmeleri ve kişilerden birinin kendisini gerçekten bir kaybeden gibi hissedebilmesi (ve diğeri kişi tarafından bu şekilde algılanabilmesi) nedeniyle tehlike içinde bulunmaya yatkındırlar.

Eşler aynı ekipte oynadıklarında (eşli tenis benzet-

mesinde olduğu gibi) kendilerini muhtemel galipler olarak dñşünebilirler. Böyleyken bile amaçları bir diğerkişi ya da kişileri kaybedenlere dönüştürmektir, öyle ki, oyun öyküsüyle ilgili sorunlar hâlâ ortaya çıkar; sadece ilişkinin dışına kaydırılırlar.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Oyunsu ilişkiler bir heyecan, hızlı değişim ve bazen de eğlence duygusu taşırlar. Yaşamın pek fazla ciddiye alınmaması gerektiğı kabulünü de temsil edebilirler. Aynı zamanda çok da ciddi olmadan başlayan bir oyun ciddileşebilir ve ilişkiyi aksatıcı olmaya doğru gidebilir, özellikle eşlerden biri ya da öbürü kazanmaya takıntılı duruma gelirse. Böyle ilişkilerdeki bir tehlike, oyunun ilişkiyi ele geçirmeye başlaması ve ciddiye alınmaya başlayanın kurulabilecek olan yakınlık değil, rekabet duygusu olmasıdır. Her iki eş de bu tür bir rekabet duygusundan zevk almadıkça ya da en azından bunu hoş göremedikçe ilişkinin tehlikede olması olasıdır.

EŞGÜDÜM ÖYKÜLERİ

Eşgüdüm öykülerinde, eşler birlikte bir şey yaratmak ya da sürdürmek için çalıştıkça aşkın geliştiğı düşünülür. Bir gezi öyküsünde eşler ilişkiyi, açıkça belirlenmiş bir hedefi olsun ya da olmasın, bir yolculuk olarak görür. Bir dikiş ve örgü öyküsünde eşler, ilişkilerini, genellikle parçalarını beraberce birleştirdikleri esnada onu tasarlamak suretiyle, birlikte diktikleri ya da ördükleri kanısındadırlar; ya da kişilerden biri diğeri adına dikme işini yerine getirebilir. Bir bahçe öyküsünde çift, ilişkiyi, ona

bakıp büyötmek ve onun büyüdüğünden emin olmak için özenle sulanması ve meşgul olunması gereken bir bahçe gibi görür. Bir iş öyküsünde eşler ilişkiyi büyük ölçüde bir iş gibi değerlendirirler ve başarılı, serpmekte olan bir iş yatırımını geliştirmeye çalışan iş ortakları gibi hareket ederler. Bir bağımlılık öyküsünde, bir bağımlı ve bir ortak bağımlı, ilişkiyi bağımlının ortak bağımlıya aşırı gereksinimi ve ortak bağımlının kendisine bağımlı birinin varlığına duyduğu gereksinim etrafında temellendirerek birbirlerini beslerler.

GEZİ ÖYKÜSÜ

Gezi öyküsünde bir kimse ilişkiyi iki kişinin birlikte çıktıkları bir yolculuk olarak görür. Pek çok, belki sınırsız sayıda muhtemel farklı hedef vardır. Gitmek istedikleri hedefi seçmek çiftin elindedir.

Gezi öyküsünün önemli bir özelliğı, yalnızca hedefe değil, oraya nasıl ulaşılacağına, yol boyunca nerede durulacağına ve hangi hızla yolculuk edileceğine vurgu yapılmasıdır. Pek çok örnekte, bir çift hedefin fazla önemli olmadığına karar verebilir, çünkü sonunda varmayı umdukları belirli yere saplanıp kalmaktan ziyade birlikte yolculuk etmekten zevk almak amacıyla ilişkinin içindedirler.

Yolculuk öyküleri bir dönüşüm sürecini temsil ettikleri sürece başarıya ulaşmaya yatkındırlar. Ola ki çift herhangi bir zamanda yola çıkış hedeflerine gerçekten varır ise, muhtemelen sıkılacak ve taze bir başlangıca yahut taze bir ilişkiye ihtiyaç duyacaklardır. Gezi öykünün ana konusu olduğundan varış, ilişki adına herhangi bir tür erek ya da son durum sağlamaktan ziyade bir sorun ortaya çıkarır.

Bazen yolculuk eğretilmesi az çok gerçek bir biçim alır ve çift birlikte yeni ve heyecan verici yerlere yolculuk etmekten zevk aldıkları sonucuna varır. Bu örneklerde gezi, kendi çapında basit bir gezi değil, çiftin yaşadığı ilişkinin ve kendilerine ait ortak hayatın tamamlayıcı bir bölümüdür.

Gezi Öyküsüne Tanı Koyma

1. İyi bir ilişkide eşlerin birlikte değiştiklerine ve büyüdüklerine inanıyorum.
2. Aşkın aralıksız bir keşif ve dönüşüm süreci olduğuna inanıyorum.
3. Bir ilişkiye başlamanın hem heyecan hem de dönüştürücülük vaat eden yeni bir yolculuğa başlamaya benzediğini düşünüyorum.
4. Eşimi ve kendimi yaşam yolculuğunun içinden birlikte geçen yol arkadaşları olarak görüyorum.
5. Yakın ilişkimde eşim ve ben yaşamın sunacak nesi bulunduğunu araştırma ve keşfetme ümidini taşıyoruz.
6. Eşimle ilişkimin başarısında değişimin ve keşfin temel olduğuna inanıyorum.
7. İlişkimin aralıksız bir değişim ve keşif süreci olduğu kanısına vardım.
8. Eşimle yaşamın tüm yolculuklarını birlikte gerçekleştirmek bana zevk verir.

Colleen ve Rashid

Colleen ve Rashid bir kitabevinde birlikte çalışıyorlar. Geçen birkaç hafta sonunda, iş başında bir hayli dost olmuşlardır ve Colleen Rasheed'e çıkmayı teklif edip etmeme üzerinde düşünülmektedir. Bir meslektaş ile bir ilişki yaşamının, özellikle iyi yürümediğinde, sorunlara neden olabileceğini bilmekle beraber umut ve-

ren bir fırsatı es geçmenin daha kötü olacağı kanısındadır. Böylece bir gece, onun meşgul olmadığını gördüğü bir anda kendisine açılmaya karar verir; gelgelelim Colleen konuşmadan Rasheed ona bir ara çıkmak isteyip istemeyeceğini sorar. Söylemeye gerek olmadığı üzere, ikisi birbirlerine duydukları karşılıklı ilgiden heyecanlanmış ve her ikisi de tatmin edici bir ilişkinin önlerinde uzanabileceğine inanmaktadır.

Haftalar ilerlerken Colleen ve Rasheed düşündüklerinden daha da fazla yakınlaşırlar. Doğrusu kitabevinde birlikte çalışırlarken sürdürmeye zorlandıkları sahte profesyonellikten boğulduklarını hissederek; iş başındayken daha fazla duygulanım sergileyebilmektir istedikleri, ne var ki patronlarının bu türlü davranışı hoş görmeyeceğini bilirler.

Durum öylesine boğucu gelmeye başlar ki işlerinden ayrılmak ve yollarına devam etmek geçer zihinlerinden. Colleen Rasheed'e arabayla ülkenin bir ucundan diğerine gitme ve hiçbir yerin ortasında bulunmayan küçük bir vagon lokantasında çalışma arzusundan bahseder. Rasheed Colleen'in macera tutkusunu paylaşır ve küçük bir güneybatı kasabasında kendi küçük lokantalarını açma hayalleri kurarlar birlikte. Bu hayali gerçeğe dönüştürmeye çalışmakla epeyce fazlasını yitirmeye katlanacaklarının farkındadırlar, ancak bu ikisinin de üstlenmeye razı oldukları bir tehlikedir. Nihayetinde artık işlerinden hiçbir tatmin elde edememektedirler ve doğup büyüdükleri şehirden bıkmışlardır. Daha önemlisi, birbirlerine aşık olmaya başlıyorlardır ve böyle kısır bir çevrede kalarak ilişkilerini tehlikeye atmayı istemezler. İlişkilerinin gelişmesi arzusundadırlar ve bu gelişimi kolaylaştırmak için bir değişimin gerekli olduğunu düşünürler.

Colleen ve Rasheed kolayca herşeyden vazgeçerek

derhal ayrılamayacaklarının farkındadır. Öncelikle, en azından güneybatı yolculuğunu karşılayabilmelerini ve oraya vardıklarında işi başlatmak için ellerinde bir şey kalabilmesini sağlayacak şekilde biraz daha para biriktirmeleri gerekmektedir. Kitabevindeki haftalar her zamankinden daha yavaş geçer, yine de Colleen ve Rasheed geleceğe odaklanarak ve maceraları için planlar yaparak, ihtiyaç duydukları parayı biriktirmek amacıyla pek tutumlu yaşamlar sürerek mutluluklarını korurlar.

Artık geceleri dışarı çıkmıyorlar ve gereksiz harcamaları kısıyorlar. Şimdi boş zamanlarını birlikte daha alışılmadık şeyler yaparak geçiriyorlar. Birlikte yaptıkları sürece ne yaptıklarının önem taşımadığının farkındalar. Ayrıca, parasal kaygılar olmasa bile, alışılmış davranışlarını değiştirmeyi hâlâ gerekli bulacaklardır, çünkü ilişkilerinin durgunlaşmasını istemezler.

Bütçeye dikkat edilerek yaşanan birkaç ayın sonunda, Colleen ve Rasheed yolculuklarına başlamak için yeterince para biriktirmişlerdir. İşlerinden ayrılırlar, öteberilerini Rasheed'in tırına yüklerler ve güneybatıya gitmek üzere yola çıkarlar. Önlerindeki yolda pek çok engelin saklı olacağının ve birlikte bir lokanta kurma hayallerinin asla cisimleşmeyebileceğinin ayırdındadırlar. Ne olursa olsun, her ikisi de, lokanta konusunda işler yolunda gitmezse, belki bir başka yerde kendilerini bekleyen bir başka maceranın belireceğine ve -memleketlerindeki günlük etkinliklerinde olduğu gibi- önemli olanın ne yaptıkları değil, bunu birlikte yapmaları olduğuna inanıyorlar.

Andy ve Stacey

Andy ve Stacey üniversitenin son sınıfındadır. Her ikisi de üniversiteden sonra yaşamın geldiğinin farkında

ve birbirlerine karşı güçlü duygular taşıdıkları için, ilişkilerini mezuniyetin ötesinde sürdürmeyi ümit ediyorlar. Bu hedefin kayda değer bir planlamayı içereceğinin farkındalar, bununla birlikte her ikisi de ilişkilerinin süregelen başarısının çabaya değeceğini düşünüyor.

Geleceğe dair tasarılar oluştururken, ilişkileri açısından en önemli şeyi onun gelişmeye devam etmesi olarak görüyorlar. İlişki hareketsizleşirse sonunda birbirlerinden sıkılacaklarının ve başka birşeye yönelmeyi tercih edeceklerinin de farkındalar.

Şu anda Andy ve Stacey mezunların kabul edildiği okula gidip gitmemeye karar vermeye çalışıyorlar. Andy başvurduğu okulların hepsine kabul edildi, birinci tercihi de olmak üzere. O ve Stacey oraya birlikte gitmeyi ümit etmişlerdi, ancak ne yazık ki Stacey reddedildi. Bununla birlikte, Andy'nin ikinci tercihi olan mezuniyet programına girmeyi başardı ve Stacey'nin oraya gideceği hemen hemen kesindir. Stacey Andy'e ikinci tercihine girmesi yönünde baskı yapmak istemiyor, her ne kadar sonunda aynı okula düşmeleri, beraber kalmalarını çok daha kolaylaştıracak olması nedeniyle kendisini mutlu edecek ise de.

Andy Stacey'nin mümkün olabildiğince yakınında bulunmayı istiyor, bunun yanında birinci tercihine gitmeyi küçük bir çocuk olduğu zamanlardan beri hayal etmekteydi ve girmek için çok sıkı çalışmıştı. Bir hayli ölçüp tarttıktan sonra hayallerinin programına gitmeye karar verir, ancak bu tasarının ilişkilerine engel olmayaacağı üzerine Stacey'e güvence verir. Nihayetinde iki üniversite ülkenin zıt uçlarında değildir ya.

Andy ve Stacey uzaklığın ayırdığı insanların aralarındaki ilişkilerin nadiren bir yıldan fazla sürdüğünü sıklıkla duymuşlarsa da, Andy Stacey'e kendileri için bunun sözkonusu olmayacağına dair güvence verir. As-

linda ayrılmanın ilişkilerini eksiltmekten ziyade büyüteceğine inanmaktadır. Aynı okulda olmaları durumunda aynı deneyimleri yaşıyor olacaklarından ilişkilerinde değişime ve büyümeye yönelik bu denli fazla alanın bulunmayacağını öne sürer. Ayrı olmada, herbirinin farklı bir dünya ile çevrelenme şansı vardır ve kendi dünyalarından kazandıkları bilgi ve beceriyle zihni canlandırıcı pek çok konuşmaya girebileceklerdir. Böylece bireyler olarak geliştikleri ve büyüdükları zaman bir çift olarak da gelişecek ve büyüyeceklerdir. Bundan başka, ilişkilerini sağlam tutma çabası onlara birbirleri için ne kadar önemli olduklarını hatırlatacak, onlar da böylece ilişkiyi kesinliği olan bir gerçeklik olarak görmeyeceklerdir.

Andy ve Stacey yaşamlarının kendileri için daima keşfedecek yeni bir yol varmış gibi görünen bir dönemde bulunduklarının farkındadır. İlişkileri süreceksa, gelişim ve büyüme gereksinimlerinin er ya da geç bir tür sabitliğe teslim olacağını anlarlar. Yine de, ilişkilerinin alınacak -neredeki mezunlar okuluna gidecekleri ya da yaşamlarını nasıl geçirecekleri gibi- heyecanlı kararları içinde barındırmadığı bir noktaya gelmesi durumunda bile, yeni bir tür büyüme -birlikte yaşayabilmeyi ümit ettikleri daha içsel, daha tinsel bir büyüme- için hâlâ alan bulunacaktır.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Gezi öyküsünün ana niteliği, aşka iki kişinin birlikte çıktıkları bir yolculuk olarak bakılmasıdır. İki kişinin fiziksel anlamda birbirlerinin yakınında olmaları gerekmez. Bu nedenledir ki, Colleen ve Rasheed gerçekten de birlikte bir yolculuğa çıkarlarken, Andy ve Stacey aslında fiziksel olarak ayrı kalmayı tasarlıyor. Yine de

her iki durumda gerçek yolculuk zihinlerinde kurdukları ve daha sonra bir yaşam planının parçası olarak uyguladıkları birşeydir.

Gezi öyküsü en eski ve en yaygın olanlardan biridir, çünkü buna ilişkin göndermelere, ne kadar eskilere gildiğinden bağımsız olarak edebiyatın her yerinde rastlanabilir. Büyük bir başarı olasılığı vardır; bir yol, yol boyunca nasıl bir seyir izleyecekleri ve belki bir hedef üzerinde çiftin görüş birliğine varabildiği sürece. Nereye gidileceği ve oraya nasıl varılacağına dair kararlar çoğu zaman yol boyunca değişir, ancak bir kez daha, kararın kendisinden daha önemli olan, ikilinin herbir üyesinin kararı desteklemesi ve onu uygulamaya çalışmasıdır.

Tamamlayıcı Roller: İki Yolcu

Genellikle bir gezi öyküsündeki iki rol, yaşamın içinden birlikte geçen iki yolcu eşgüdümlüdür. Bu genel çerçeve içinde pek çok farklılıklar bulunabilir. Sözgelimi, bir kimse rehber ya da yol gösterici görevini yerine getirirken diğeri pilot ya da belki yolcudur. İki insan ne olacakları üzerine belli bir düzeyde anlaşabilirse roller birbirini tamamlar.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Çok kısa bir zaman diliminin ötesine uzanan gezi öykülerinin sürelerine dair tahminler genellikle olumludur, çünkü yolcular bir hedef, yol ve gezi seyri üzerinde uyumu yakalayabilirlerse başarıya giden yolu zaten epeyce katetmiş olurlar. Beceremezlerse, çoğu zaman

ilişkide farklı şeyleri arzuladıklarını pek çabuk anlarlar ve ayrılırlar.

Gezi ilişkileri devingen olma eğilimindedirler ve geleceğe odaklanırlar. Planlama içermeleri ya da içermemeleri mümkündür, fakat içeriyorlarsa, çiftin planlamayı gerçekleştirmek için bir eşgüdüm stratejisine ihtiyacı vardır. Bu bakımdan, odağın daha çok geçmiş üzerine yöneldiği bir tarih öyküsünün oyuncularını olan bir çiftten hayli farklıdır.

Bir gezi öyküsündeki en büyük tehlike, zamanla eşlerden birinin ya da her ikisinin arzuladıkları hedefi ya da yolu değiştirmesidir. Bu noktada, yollarının ayrılmakta olduğu hissine kapılabilirler. İnsanlar ayrılmaya doğru gittiklerini söylediklerinde çoğu zaman gezmek istedikleri yolların artık aynı olmadığını kastederler. Böyle örneklerde ilişki ya sona erer ya da giderek daha fazla mutsuzlaşmaya eğilimlidir.

DİKİŞ VE ÖRGÜ ÖYKÜSÜ

Bir dikiş ve örgü öyküsünde aşk, çift onu her ne şekilde yapıyorsa öyle görülür; tamamen bir yapıdır.(1) İnsanlar giysileri yaptıkları gibi yaparlar ilişkileri. Dikmeyi ya da örmeyi tercih ettiğiniz tasarım ya da bunu ne şekilde dikmeyi veya örmeyi tercih edeceğiniz size kalmıştır. Yerleşmiş bir örneği izleyebilir ya da kendi örneğinizi tasarlayabilirsiniz, yine de her iki durumda bu eşinizle sizin kararmızdır. Ayrıca her ilişki, tıpkı her giysi gibi tasarımında ve yapım sürecinde benzersizdir. Diğer ilişkilere bazı yönlerden benzese de, aynı zamanda kaçınılmaz şekilde onlardan farklı olacaktır, çünkü giysileri birbirine özdeş kılacak hiçbir otomatik “dikiş makinesi” yoktur.

Dikiş ve Örgü Öyküsüne Tanı Koyma

1. Aşk yaşamınızın onu her nasıl yaparsanız öyle olduğuna inanıyorum.
2. Bence içinde yer almak istediğimiz ilişki türünü kendimiz için biz yaratırız.
3. İçinde bulunduğumuz ilişkinin aradığımız aşk türünün göstergesi olduğuna inanıyorum.
4. Yakın bir ilişkinin içinde yer almanın bir giysi ya da bir gömlek dikmeye benzediğini düşünüyorum; onu lıpatıp uydurmak sizin elinizdedir.
5. Eşleri seçmenin kendiniz için bir süeter dikmeye benzediğini düşünüyorum; en iyi uyacak örneği bulmak size kalmıştır.
6. Bana göre, kendi benzersiz ilişkisini yaratmak bütünüyle kişiye kalmıştır.
7. İlişkimi olmasını istediğim herhangi bir şeye dönüştürebilirim.
8. Eşimle dilediğim her türlü ilişkiyi kurabilirim.

Jesse ve Nicole

Jesse ve Nicole Bay Peterman'ın İngilizce sınıfından el ele çıkarlar. Gün içindeki son dersleridir ve günlerden cuma olduğu için öğleden sonra ve akşam tamamen boştur. Nicole'un arabasına doğru yürürken ne yapacaklarını belirlemeye çalışırlar. Pek çok çiftten farklı olarak, Jesse ve Nicole muhtemelen bir filmi görmekten ya da bir partiye gitmekten ayrı bir şey yapacaktır. İlişkilerinin bir ikilinin ne olması gerektiğine dair geleneksel, önceden programlanmış tasarıma uymaması kararını başlarda almışlardı. Jesse ve Nicole kendi benzersiz ilişkilerini yaratmayı tercih etmektedir.

Birkaç seçenek üzerinde durduktan sonra Jesse ve Nicole kumsalda bir akşam pikniği yapmaya karar verir. Birkaç mum, birkaç sandviç ve üzerine oturmak için bir

battaniye getirirler. Rüzgarın yığdığı kum tepeliklerinin arasındaki bir noktada yerleşirler ve koyu renkli dalgaların kıyıya vuruşunu izlerler. Sandviçleri bitirdikten sonra plastik soda bardaklarını kaldırır ve ilişkilerinin şerefine tokuştururlar. Battaniyelere uzanarak yıldızlara bakarlar ve dünya üzerindeki yerlerine - nesnelerin muazzam düzeni içinde nasıl da önemsiz kalabileceklerine, bunun yanında birbirleri için o denli büyük değer taşıdıklarına- dair felsefi sözler ederler. Çiçekleri ve cafcacı akşam yemekleriyle aşkın geleneksel standardından sapmayı başarabilmelerinin ne kadar harika olduğu üzerine yorum yapmaktadırlar. Bu modeli izlemiş olsalardı şimdi yaptıklarını, kumsalda piknik yapmayı, yıldızları seyretmeyi gerçekleştirmeyi başaramayacaklardı.

Birkaç dakika sonra Jesse ve Nicole ender görülen tartışmalarından birine girmişlerdir. Lisenin balosu iki hafta sonradır ve Jesse gitmek istemez; bunu, her bakımdan, on sekiz yaş takımının şatafatlı elbiseler giyinip zaman öldürdüğü ve kocaman, gösterişli bir balo salonunun dört bir yanında saatlerce dans ettikten sonra oteldeki yataklarına çıktığı bir yapmacıklık olarak görür. Kendisinin ve Nicole'un geceyi özel bir şey, hiçbir çiftin önceden yapmamış olduğu birşey yaparak geçirmeleri gerektiğini düşünür. Nicole de balolara bayılmamaktadır, ancak büyük ölçüde ebeveynlerini mutlu etmek için gitmeleri gerektiği kanısındadır. Gitmelerinin ve gene de diğer herkese benzememelerinin mümkün olduğunu öne sürer.

Jesse ve Nicole, aşklarının nasıl bir yeni şekil alması gerektiğine karar veremedikleri buna benzer tartışmaları geleneksel bir ilişkileri olsa idi yaşamayacaklarını kavramaktadır. Gerçekten de, olayların olağan düzenini izleselerdi, baloya gidip gitmemeleri üzerine bir tartışmaya girmiş olmayacaklardı. Ne de olsa her çift baloya

gider, öyle değil mi? Oysa öteki çiftlerin ne yaptığı Jesse ve Nicole için fazla önem taşıyor.

Jesse ve Nicole birbirlerine duydukları aşkın zamanlarını birlikte nasıl geçirecekleri konusunda arada bir yaşayabilecekleri uyuşmazlıklardan daha önemli olduğunu kabul ediyorlar. Genelde tartışmaları uzun sürmüyor ve hemen hiçbir zaman karşılıklı bağışmalara dönüşmüyor. Herşeyden önce, Jesse ve Nicole genellikle her ikisinin de mernnun olduğu bir uzlaşmaya varabiliyorlar. Bu örnekte Jesse Nicole'un baloya gitme isteğini kabullenir, bununla birlikte Nicole'e bir smokin giymeyi reddettiğini ve dans pistine tek ayağını cahi atmayacağını ifade eder, ikisini atmak şöyle dursun. Nicole Jesse'nin şartlarını duyduğunda zihninde sakık bir şort ve yırtık tişörtle baloya giden erkek arkadaşını canlandırarak gülmeye başlar. Yine de ona ne istese giyebileceğini söyler; ayrıca kendisinin de tamamer alışılmadık bir şey giyeceğini belirtir. Bunun yanı sıra, ona bir dans teklifi sunabileceği ve kendisinin isteği kabul mü yoksa red mi edeceğine o zaman karar verebileceği uyarısında bulunur.

Susie ve Arnold

Susie ve Arnold hafta sonu kaçışlarında nereye gideceklerine karar vermeye çalışıyorlar. Genellikle açık, aşırı kalabalık bir tatil yerine gitmeyi kesinlikle istemiyorlar. Onlara göre, bir kaçışın bütün düşüncesi, tekdüze, sıradan varoluşlarını arkalarında bırakmaktır; araya giden diğer herkesin o varoluşu hemen başka bir konumla değiştirdiği bir yere gitmek. Susie ve Arnold ilişkilerinin bir sabitleşmiş alışkıllar dizisine dönüşmesini istemiyorlar; işleri kendi bildikleri tarzda çekip çevirmeyi tercih ediyorlar.

Gelgelelim Şu anda gidebilecekleri, benzersiz bir ka-
çış olma niteliği taşıyan bir yer belirlemede zorlanıyor-
lar. Arnold kendisinin ve Susie'nin oturduğu yatak oda-
sındaki pencereden dışarı bakar ve ansızın bir düşünce
aklına gelir. Belirsizce sırtarak parmağıyla pencerenin
diğer tarafını işaret eder ve Susie'ye kendilerine gide-
cek bir yer bulduğunu söyler. Susie pencereye doğru
yürür ve onun gösterdiği tarafa bakar. Bu bir batakhane
moteldir ve onun görüntüsü karşısında Susie gülmeye
başlar. Bununla birlikte öneri hoşuna gider ve bunun iyi
bir seçim olacağını kabul eder. Ne de olsa, onların fark-
lı bir Şey yapma gereksinimlerini kesinlikle karşılamak-
tadır.

Arnold ve Susie, civardaki pek çok hamamböcekli
motelden biri olan Sunshine Moteli'ne yerleşirler. Oda-
larından içeri yürüdükleri esnada Arnold dayanamayıp
yatağa karın üstü bir atlayış yapar. Susie, yirmi yedisin-
deki erkek arkadaşınnın bir yüzme havuzuna dalan yedi
yaşındaki bir çocuğu elinden gelen en iyi biçimde taklit
etmesini izlerken histerik bir kahkaha atar. Her ikisi de
hafta sonu kaçışı konusundaki seçimlerinden memnun-
durlar, pek çok çiftin bunu zamanın ve mal olduğu
önemsiz miktardaki paranın saçma bir Şekilde ziyan
edilmesi olarak göreceğini anlamakla beraber. Bununla
birlikte Susie ve Arnold'a göre bir ilişkiyi zevkli kılan
sadece bir çiftin ne yaptığı değil, aynı zamanda bunu
yapma işini nasıl ele aldığıdır.

Başka bir yere gitmeye karar vermiş olsalardı aynı
kolaylıkla eğlenmeyi becerebileceklerdi; önemli olan
aralarından seçim yapabilecekleri sınırsız çeşitlilikteki
etkinlikleri tanımaları ve kendilerini izlenecek standart
bir yöntemle sınırlandırmamalarıdır. Moteldeki haftaso-
nu kaçışını eğlenceli yapan Şey hem Susie'nin hem de
Arnold'un böyle bir gezinin ne kadar sıradışı kalacağını

fark etmeleridir. Kendileri için her zaman yeni bir sahne oluşturmaları nedeniyle ilişkileri bu denli özeldir; böylece hiçbir zaman eski bilindik modele bağlandıkları ya da sıkışıp kaldıkları hissine kapılmazlar.

Sunshine Moteli'nde öğle akşama dönerken Susie ve Arnold bir akşam etkinliği için fikirler bulmaya çalışmaktadır. Sadece odalarında kalabilir, bir pizza sipariş edebilir ve bir film seyredebilirlerdi; fakat öylesine güzel bir gece vardır ki, bu sebeple okyanus boyunca bir yürüyüş yapmak için arabalarını kumsala doğru sürmeye karar verirler. Arnold'ın kendi dairesi ile motel arasına uygun şekilde park edilmiş olan arabasına binerek kumsala doğru sürerler.

Kumsala vardıklarında ayakkabılarını çıkarırlar ve okyanus kıyısında aşağılara doğru yürürler. Dalgaların akşam kabarmalarının sökün ettiği ve usulca ayaklarıyla bileklerine sıçradığı her defasında anlık titremeler geçirerek istiflenmiş kumun yanısıra gezinirler. Arnold giysilerini çıkarmayı ve hızlı bir yüzme için dalmayı önerir. Soğuk suyun içinde her ikisinin de zatürreye yakalanacağını ısrarla belirten Susan onun çıldırmış olduğunu düşünür. Arnold içine girdikten sonra sıcaklığa alışacaklarını söyler ona, ancak Susie düşüncesinde ıdır.

İlgincir, Susie ile Arnold'ın ilişkilerinde karşı karşıya geldikleri az sayıdaki sorun tipinden biri kendileri adına hangi yeni sahneyi yaratacakları konusundaki uyuşmazlıktır. Neyse ki, genellikle anlaşmazlıklarını bir tür uzlaşmaya vararak çözebilmektedirler. Ne var ki bu defa Susie Arnold ile orta noktada buluşmayı reddeder. Arnold onun reddini kabul eder, gelgelelim onu bütün giysileri üzerindeyken kaldırarak dosdoğru suya koşmanın da sadece kendi hakkı olduğuna karar verir.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Dikiş ve örgü öyküsündeki temel düşünce tarzına göre aşk, eşler kendisinden ne yaratırlarsa odur. Herbir çift kendi benzersiz ilişkisini kendi benzersiz usulüyle yaratır.

Bir dikiş ve örgü öyküleri bulunan çiftler gelenekle sınırlanmış hissetmezler kendilerini, yine de davranışları geleneksel ya da gelenek dışı olabilir. Geleneksel ise, bunu nedeni geleneği yalnızca körü körüne kabul etmiş olmaktan ziyade onu izlemeyi tercih etmiş olmalarıdır. Dikiş ve örgü ikilisi ellerinin altında pek çok seçeneğin hazır bulunduğunu düşünürler ve ilişkilerinin başlıca hedeflerinden birini varolan bütün seçenekler arasından seçim yapmak ya da yeni bir tane yaratmak olarak görürler. Jesse ve Nicole'ın bir çift olarak Susie ve Arnold'dan farklı tercihleri vardır, ancak her iki çift de benzersiz ilişkiler örmüşlerdir.

Tamamlayıcı Roller: Terziler (Örgücüler) ya da Terzi ve Müşteri

Dikiş ve Örgü İlişkileri ya iki terziyle (örgücüyle) ya da bir terzi (örgücü) ve terzinin (örgücünün) tasarımın büyük bölümünü yapmasına izin vermekten hoşnut olan bir müşteriyle tanımlanabilir. Çift, her iki durumda da başkalarının gelenekleriyle sınırlandırılmış hissetmez.

Bu türden ilişki ancak her iki eş de kendi benzersiz ilişkisini yaratmaya istekli oldukları zaman muhtemelen başarıya ulaşabilir. Eşlerden biri geleneğe bağlılık duyar ve diğeri duymaz ise, her iki kişi adına da pek büyük bir hayal kırıklığının yaşanması olasıdır.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Dikiş ve örgü öyküsü, hiç değilse taşıdığı gizli güç bakımından, en yaratıcı öykü türlerinden biridir. Bir çiftin ilişkilerinin nereye gittiğini belirlemede kullanabileceği bütün tercihlerin tanınmasını mümkün kılar. İki olası tehlike vardır: Birincisi, sadece tek bir eşin öyküye sahip olduğu ve diğerinin, terzinin (örgücünün) kabul edemediği geleneklerle sınırlandığını hissettiği durumdur. İkinci olası tehlike her iki eşin de terzi olması, ancak farklı giysiler meydana getirmek istemesidir. Özgürlük ve yaratıcılığın önemli olduğu üzerinde anlaşmakla beraber yine de ilişkilerinin nasıl bir biçim alması gerektiği üzerinde anlaşmayı başaramadıklarını fark edebilirler.

BAHÇE ÖYKÜSÜ

Bir bahçe öyküsünde ilişki, sürekli bakılıp büyütülmesi ve diğer durumlarda da özen gösterilmesi gereken bir bahçe olarak görülür. Bu türden bir ilişki, belli yönleriyle, ilişki bir kere başladıktan sonra onun mutluluk içinde sürmesini güvence altına almak adına hemen hiçbir şeyin yapılmasının gerekmediği görüşüne rastlanan sonsuza dek mutlu peri masalının bazı uyarlamalarının tersidir. Bahçe öykülerinde eşlerden biri ya da diğeri ilişkinin ancak özenle sulandığı, ona bolca güneş sağlandığı ve onun yabani otlarla kaplanmasına ya da bahçe böceklerinin saldırısına uğramasına asla izin verilmediği zaman ayakta kalacağına kuvvetle inanır.

Bahçe öyküleri ileri derecede uyarlanabilir olmaya yatkındır, çünkü hemen herşeyin, ister bir nesne, ister bir kişi olsun özen gösterilmiş ise daha sağlıklı işlemesi olasıdır ve özen, bahçe bakımı öykülerinin konusudur.

Bahçe Öyküsüne Tanı Koyma

1. Bana göre iyi bir ilişkiye ancak ona özen göstermek için zaman ve enerji harcamaya istekli iseniz ulaşılabilir, tıpkı bir bahçeye özen göstermeniz gerektiği gibi.
2. Özenilmemiş bir halde bırakılan hiçbir ilişkinin ayakta kalamayacağına inanıyorum.
3. İlişkilerin yaşamın iniş ve çıkışlarına karşı ayakta kalmaları için sürekli beslenmeleri gerektiğine inanıyorum.
4. Başarılı bir ilişkinin sırrının eşlerin birbirlerine ve aşklarına gösterdikleri özen olduğuna inanıyorum.
5. Hiçbir aşkın sürekli özen ve bakım olmaksızın ayakta kalamayacağına inanıyorum.
6. İki insan arasındaki bir aşk ilişkisinin nazik bir çiçeğe benzediğini düşünüyorum; ihmal edilirse ölecektir.
7. İlişkimi gerektiği gibi beslemem ve onunla meşgul olmam önemlidir.
8. İlişkime muazzam bir çaba ve özen vakfederim.

Jim ve Eliane

Jim geç saatlere kadar kaldığı işyerinden henüz eve dönmüştür ve tamamen tükenmiş haldedir. Eve girerken karısı Elaine onu selamlar ve kendisine hatırlarını sorar. Yanıt veremeden kapı çalınır. Jim'in yeni sekreteri Barbara'dır gelen. Jim bazı dosyaları büroda unutmuştur ve Barbara onun arkasından koşmaya çalışmışsa da park yerine varmadan yakalayamamıştır. Dosyaların önemli olabileceğini düşünmüş, bu nedenle uğramaya karar vermiştir. Jim Barbara'nın çabası için fazlasıyla minnettardır ve ona defalarca teşekkür eder.

Bütün olayı pür dikkat izlemekte olan Elaine, Barbara'nın kocasına pek düşkün olduğunu ve doğrusu muh-

temelen onun hakkında sadece patronu olmasının ötesinde düşünceler taşıdığını söyleyebilmektedir. Barbara Jim ile aralarında herşeyin sorunsuzca yürüdüğünü anlamak için son birkaç hafta üzerinde iyice düşünmeye çalışır hemen. Yeterince konuşuyorlar mı? Yeterince dışarı çıkıyorlar mı? İlişkilerini sürekli beslemezlerse sorunların belirmesinin hemen hemen kesin olduğunu her zaman hissetmişlerdir.

Jim ve Eliane on beş yıldır evlidir. Pek çok çift gibi, sorunları olmuşsa da daima işleri yoluna koyabilmeyi başarmışlardır. Başarılarının nedeninin ilişkilerine gösterdikleri değişmez özen olduğuna inanıyorlar. Aralarında başlangıçta varolan yoğun çekimin muhtemelen sonsuza dek sürmeyeceğini ve birbirlerine karşı aşklarını korumalarının gerektirdiği hatırı sayılır çokluktaki görevlerin gündeme geleceğini uzun zaman önce kavramışlardı. Sözgelimi, ne zaman bir sorunları olsa, bunu bastırarak sonradan daha büyük bir sorunun tehlikesi altına girmek yerine hemen onun üzerine konuşurlar. Ayrıca, aynı alışılmış düzene sıkışıp kalmamak için ay boyunca özel günler düzenlemeye bakarlar. Benzer bir anlayış içinde -birbirlerini ne kadar önemsediklerini ve düşündüklerini anımsatan- özel armağanlarla birbirlerine ne sıkça sürpriz yaparlar.

Barbara gidince Elaine, Jim'e Barbara'ya ilişkin kaygısını ifade eder. Jim karısına yaşamındaki tek kadın olduğu konusunda tekrar güvence verir. Barbara'nın çekici olduğunu kabul etmekle beraber bir başka kadının paylaştıkları mükemmel ilişkiye engel olmasına asla izin vermeyeceğini belirtir. Eliane ilişkiyle belki de her zamanki kadar meşgul olmadıkları yönündeki kaygısını da dile getirir. Jim Elaine'in haklı olabileceğini kabul eder ve ilişkiye verdikleri dikkatin geçen birkaç hafta içinde kendiliğindenliğini yitirmiş olabileceğini ekler.

Ne olursa olsun, önceden tasarlanmamış bir eylemde bulunmak onları en başında bir araya getiren ilk kıvılcı-
mı tekrar tutuşturmaya çoğu zaman yardım eder. Jim
bunu hatırlayarak küçük bir tatile gitmeleri önerisinde
bulunur. Elaine düşünceye tamamen katılır ve birlikte
nereye gideceklerini tartışır.

Kelly ve Martin

Kelly ve Martin oturma odalarına nasıl bir yeni dü-
zen vereceklerini belirlemede zorlanıyorlar. Genelde
böyle önemsiz bir konuya ne Kelly ne de Martin bu
denli kafa yorar, ayrıca kararsızlıklarının daha derinde
aralarında yaşanan bir gerilimle muhtemelen ilgili oldu-
ğunun farkındalar. Her ikisi de işyerinde zorlu haftalar
geçirmişlerdir ve her biri kendini fazlasıyla parlamaya
hazır hissetmektedir. Kelly oturma odalarını nasıl dü-
zenleyecekleri sorununu beklemeye almalarını önerir;
oturup kendilerine sıkıntı verenin ne olabileceğini kes-
tirmeye çalışmalarının daha fazla önem taşıdığını düşü-
nür. Kelly ve Martin ilişkilerinde ne zaman bir sorun
belirse bunu konuşmaları ve birlikte çözmek için elle-
rinden gelenin en iyisini yapmaları gerektiğine inanı-
yor. Bakılmayı ve ayakta kalması için meşgul olunmayı
gerektiren güzel bir gül ağacına benzetiyorlar ilişkileri-
ni.

Kelly ve Martin ilişkileri konusunda her zaman böy-
le düşünmemişlerdir. Evliliklerinin ilk birkaç yılında ne
zaman bir sorun ortaya çıksa sadece arkalarına yaslanıp
bunun geçip gitmesini beklemişlerdi. Ne var ki ikinci
çocukları doğduktan sonra evliliklerinde bazı sorunlar
yaşamaya başladılar. Birlikte pek az zaman geçiriyor-
lardı ve aralarında büyük gerilim vardı. Daha da kötüsü,

birlikte geçirmekte oldukları zaman asla heyecanlı ya da zevkli değildi aslında. İkisi de bir zamanlar yaşadıkları mutlu günlere dönmek istiyorlarsa ilişkilerine daha fazla zaman ayırmaları gerekeceğini kavradılar. Çünkü ne biri ne de diğeri ilişkilerinin yıkıcı olmasını istemiyordu, özellikle çocukların hatırına, onları kaygılandıran her türlü sorunu ya da konuyu her zaman tartışmaları gerektiğine karar vermişlerdi. Dahası Kelly ve Martin, ilişkilerini beslemek yalnızca bir zamanlar yarattıkları sorunları düzeltmekten daha fazlasını gerektireceğinden, evliliklerini daha zevkli hale getirmek için, zorlayıcı çalışma ve çocuk bakımı programlarının arasında eğlendirici akşamlar planlamaya çalıştılar. Bir gül ağacının bakımında olduğu gibi, bir sorunun baş göstermesini önlemenin varolan bir soruna çare bulmakla aynı ölçüde önem taşıdığını anladılar.

Kelly ve Martin'in ilişkilerini düzenli olarak besleme kararı mükemmel sonuç vermiştir. İkisi de bunun yalnızca evliliklerini kurtarmakla kalmayıp aynı zamanda harika bir ilişkiye ulaştırdığını düşünüyorlar. İkinci çocuklarının doğumunun ertesinde başlarına dert olan ilk zorlukları aştıktan sonra bile hâlâ evliliklerine aynı tarzda yaklaştırmaya devam etmeleri gerektiği kanısındalar. Nihayetinde Kelly ve Martin diğer sorunların her zaman ortaya çıkacağını ve işler yolunda gittiğinde bile, üzerinde ara vermeksizin çalışmadıkça sağlam bir ilişkiyi devam ettirmenin daima zor olacağını biliyorlardı.

Şimdi oturup kendilerine sıkıntı veren konuları tartıştıkları sırada Martin ve Kelly birbirlerine gülümsemek için bir an duraklarlar. Bu bir farkına varma, birbirlerine duydukları aşkın öneminin farkına varma gülümsemesidir. Elbette ki yol boyunca sorunlar yaşanmıştır ve hâlâ da pek çoklarının karşılarına çıkacak ol-

duğunu ikisi de bilir; ancak yine bilirler ki, ilişkilerini ayrıcalıklı kılmaya devam ettikleri sürece pek çok şeyi atlatabileceklerdir.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Bir bahçe öyküsünde eşler bir ilişkinin tıpkı bir bahçedeki çiçeklere bakıldığı gibi sürekli beslenmesi ve özenilmesi gerektiğini kabul ederler. Bu nedenle eşler görece pek az şeyi olduğu gibi benimser ve ilişkinin bir çiçek bahçesi gibi gelişmesini ve yaşamın kaçınılmaz denebilecek türden sıkıntılarına karşı ayakta kalmasını sağlamak için ellerinden geleni yapar.

Bahçe öyküleri uyarlanabilir olmaya yatkındır, çünkü ilişkiler genellikle bahçıvanların içlerine yerleştirmeye istekli oldukları özen ve ilgiye ihtiyaç duymazlar. Bu ilişkilerin, eşlerin birbirlerini en iyi arkadaşları olarak gördükleri, bazen dostça diye adlandırılan duruma doğru gelişmeleri özellikle olasıdır.(1) John Lee arkadaşlık türünde aşktan söz ederken Yunanca storge ifadesini kullanmıştır.(2) Bununla birlikte böyle ilişkiler, tutku bakımından olası eksikliklerini kalıcılıklarıyla epeyce telafi edebilirler.

Tamamlayıcı Roller: Bahçıvanlar ya da Bahçıvan ve Çiçek

Genellikle insanlar kendilerini bir çiçek bahçesinin bakımını yürüten çifte bahçıvanlar olarak görürler. Yine de zaman zaman kişilerden biri, kendisine bahçıvan, diğer kimseye de bahçe ya da bahçesindeki bir çiçek gözüyle bakabilir. Son örnekte bakım, büyük ölçüde bir

insandan diğetine doğru yöneltir. Yine de bahçıvan-bahçe ilişkisi toplayıcı-toplanabilen ilişkisine benzer, çünkü bahçıvan toplayıcıdaki mülkiyet duygusuna sahip değildir ve bir koleksiyondaki unsurların daha nesneyi andırır bir niteliği olmasına karşılık çiçek canlıdır.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Bir bahçe öyküsünün en büyük avantajı bakımın ve beslemenin önemini kabul etmesidir. Diğer hiçbir öykü türü bir bahçe öyküsünde rastlanan aralıksız bakımı ve özeni her yönüyle içermeyiz.

En büyük olası dezavantaj zamanla bir kendiliğindenlik yokluğunun hatta can sıkıntısının gelişmesidir. Sözgelimi, bahçe öykülerinin içindeki insanlar evlilik dışı ilişkilerin cazibesine karşı bağışık değillerdir ve ilk ilişkilerine hâlâ yüksek bir değer veriyor olabilirlerse de zaman zaman heyecan yaratmak için bunların içinde yer alırlar. Yine de, öteki ilişkiyle meşgul olarak çoğu zaman ilk ilişkiyi tehlikeye atarlar.

İkinci bir olası dezavantaj bunalmakla bağlantılı olandır; ilginin kesinlikle aşırıya ya da herşeyi tüketmeye varmasıdır. Tıpkı bir çiçek gibi bir ilişki de gereğinden fazla sulanabilir. Bu nedenle, ne zaman işlerin sadece olurlarına bırakılacağına ve yağmur ile doğanın bildiğini okumasına izin verileceğinin bilinmesi gerekir.

İŞ ÖYKÜSÜ

İş öyküsünde bir ilişki bir işe epeyce benzer şekilde yürütülür. Bir kişi, bir eşi, büyük ölçüde bu role uygun-

luğu bakımından değerdendirilen muhtemel bir “iş ortağı” olarak çekici bulur. Böylece, ekonomik nedenlerin, toplumsal konumun ve işin dikkatle tartılmasının bu tür bir ilişkinin oluşumunda diğer ilişki türlerinininkinden daha fazla rolü olabilir.

İş Öyküsüne Tanı Koyma

1. Yakın ilişkilerin, pek çok iş ilişkisine benzer şekilde, ortaklıklar olduğuna inanıyorum.
2. Yakın ilişkilerin sadece aşkla değil, aynı zamanda bir evi parasal yönden idare etmekle de ilgili olduğuna inanıyorum.
3. Yakın bir ilişkide en önemli konulardan birinin paranın kazanılması ve harcanması olduğunu düşünüyorum.
4. Romantik bir ilişkide, tıpkı bir işte olduğu gibi, her iki eşin görevlerini ve sorumluluklarını kendilerinin “iş tanımlarına” göre yerine getirmeleri gerektiğini düşünüyorum.
5. Ne zaman birisiyle bir ilişkiye girmeyi düşünsem ilişkinin parasal taraflarını da daima dikkate alırım.
6. Herşey söylendikten ve yapıldıktan sonra, ekonomik nedenlerin bir ilişkide temel önem taşıdıklarını düşünüyorum.
7. İlişkilerin pek çok bakımdan iyi idare edilen ticari bir kuruluşa benzediğini düşünüyorum.
8. İyi bir ilişkinin temelinde iyi bir ticari girişim olduğunu düşünüyorum.

David ve Meredith

David ve Meredith altı yıldır evlidir. Onları tanıyan hemen herkes evliliği kusursuz bir başarı olarak görüyor. Gerçekten de her zaman kumrular gibidirler, hemen hiçbir zaman tartışmazlar ve kızları Mary küçük

bir melektir. Bugün pazardır, ki bu da bütçelerini dengelemekle ve önlerindeki haftayı planlamakla uğraşacakları anlamına gelir. David'in işi bütün parasal konuları ele almaktır. Önce faturaları öder ve geçen haftadan kalan harcamaların hesabını çıkarır; daha sonra, bu giderleri dikkate alarak belirli bir miktar parayı Mary'nin üniversite öğrenimine ayrılan fon için kenara konmak üzere hesaplar; son olarak, gelecek hafta içinde ne kadar para harcanacağını eğreti bir planını yapar. Meredith ailenin öteki işlerinden sorumludur. Öncelikle Mary'nin çeşitli ihtiyaçlarına dikkat edilmesinden kimin sorumlu olacağına karar verir; ardından her bir göreve belirli bir kişiyi atamak ve görevlerin yerine getirilmeleri gereken tarihi ve zamanı göstermek suretiyle ufak çaplı ev işlerinin bir listesini yapar. Ara sıra, hafta boyunca planlarını engelleyen bir sorun ortaya çıkıyor elbette. Böyle bir durum meydana geldiğinde, David ve Meredith oturup sorunla karşı karşıya gelme ve başa çıkma yollarını tartışıyorlar.

Evliliklerinin kusursuz bir başarı olduğunu düşünmeyen belki de tek kişi David'in kendisinden daha genç kardeşi Jimmy'dir. Jimmy bir parça romantik taraftadır ve kardeşine böylesine yavan, insansız bir ilişkiye nasıl olup da katlanabildiğini sıklıkla sormaktadır. David kendisi ve karısı arasında pek az romantizmin var olduğunu kabul etmekle beraber ona ilişkiyi yavan değil, tersine verimli bulduğunu söyler. Jimmy bu tanımlamayı bariz biçimde gerçeğin eksik sunulması olarak görür; ona göre, abisinin evliliği kadın ve erkek arasındaki bir bağ olmaktan çok iki iş ortağı arasındaki bir dizi anlaşma gibidir. Hayli ilginç, David'in bu saptamayı yadsımamasıdır. Yine de, işi andıran ilişkilerinin birkaç önemli yarar sağladığını iddia eder; bu, ailenin parasal sağlamlığını sürekli kılmakta ve Mary'nin genel esenli-

ğinin daima titizlikle korunmasını güvence altına almaktadır.

David Jimmy'e, evliliklerinin ilk aşamalarında gerek kendisinin, gerekse Meredith'in parasal güvenlik ve aile planlaması gibi daha yaşamsal ihtiyaçlar dikkate alınana değin heyecan ve maceraya olan uçarı gereksinimlerinin ertelenmesi gerektiğini düşündüklerini açıklamıştır. Bu türlü bir yaklaşım, cinsel yaşamlarını da içermek üzere ilişkilerinin bütününe sızmıştır ve işlerin sorunsuzca ilerlediği dönemde kendilerini karı ve koca olmanın yanında iş ortakları olarak da düşünmüşlerdir. Evliliklerinin modelini birden değiştirmek onlara yapay gelecekti; verimli, yöntemli yaşam tarzlarına fazlasıyla alışkın duruma gelmişlerdi. David, evliliğindeki aşkın, birbirlerine karşı tutkulu bir ilgiden ziyade onun ve Meredith'in ailenin esenliğine duydukları ortak ilgide saklı olduğuna inanıyor.

Warren ve Kathy

Warren yatağın kenarında oturmuş, tırnaklarını bir tırnak törpüsüyle düzleştirmektedir. Üzerinde, geçen on beş yılın pek çok gecesinde giymiş olduğu tarzda mavi pijamaları vardır. Karısı Kathy yatağın öteki tarafında oturur; bir eliyle küçük bir aynayı tutarken ötekiyle bir nemlendirici kremi yavaşça yanaklarına ve alnına sürmektedir. Kocasının mavi pijamaları gibi yıllardır aynı tarzdaki pembe bir gecelik vardır üzerinde. Her biri kendi akşam merasimlerini bitirdikten sonra Warren ve Kathy birbirlerine sakın olmanın yanında güzel bir gece dilerler. Warren yatağın ona ait tarafındaki lambayı söndürür ve Kathy de aynısını kendininkine yapar. Hiçbir görünür duygulanım belirtisi olmaksızın yüzlerini zıt yönlere dönerek ayrı taraflarda uykuya dalarlar.

Warren ve Kathy yirmi bir yıldır evlidir. Warren bir pazarlama şirketinde önemli bir yöneticidir, Kathy ise saygın bir savunma avukatıdır. Tabii ki refahları epeyce yerindedir; bununla birlikte her ikisi de parasal bakımdan fazlasıyla güvenli durumda bulunmak diye bir şey olmadığı konusunda hemfikirdir. Doğrusu yaşamının ve üniversite harcının giderek artan maliyetleri (yakında özel üniversitelere girecek olan iki çocukları vardır), üstelik de Warren ve Kathy'nin görece erken bir yaşta emekli olma arzuları sözkonusu iken, para fazlasıyla rağbet görmektedir. Bu nedenle, ailenin yüksek bir geliri olduğu halde, yaşamlarını çeşitli ekonomik gereksinimler ve istekler etrafında düzenlemek suretiyle para konusunda son derece bilinçlidirler. Gelirlerine yön vermeye ve onlarla yatırım yapmaya, harcamalarını planlamaya ve ay boyunca bütün mali işlemlerini titizlikle izlemeye bir hayli zaman ayırırlar. Warren ve Kathy toplam verimliliğin en yüksek düzeye ulaşmasını sağlamak için bu türlü sorumlulukları kendi aralarında eşit olarak paylaşmaktadır.

İlişkileri pek çok bakımdan bir ticari girişim gibidir. Her ikisi de kendilerini diğer herşeyden daha değerli buldukları ailenin ekonomik güvenliğini sağlamaya vermişlerdir. Parasal konulara gelince fazlasıyla başarılı olan bu işe benzer ilişki kendileri de dahil hiç kimsenin romantik diye niteleyeceği türden değildir. Yatma zamanındaki merasimlerinin de gösterdiği gibi, Warren ve Kathy romantizmden farklı şeylere değer verirler. Romantizm konusu yirmi bir yıllık evliliklerinde bir kere ya da en fazla iki kere gündeme getirilmiş olabilir. Ailenin ekonomik esenliğine verdikleri değer tutkulu, romantik bir evliliğe verdiklerinden daha fazladır yalnızca. Onlara göre, düşünceleri işe yaramaktadır.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Bir iş öyküsüne sahip insanlar yakın bir ilişkiyi bir iş ortaklığı tarzında değerlendirirler. Warren ile Kathy ve David ile Meredith ilişkilerini büyük ölçüde böyle görürler. Gerçekte onlara göre bir ilişki ticari bir kuruluştur ve aşk öyküsü bir işi başarıyla yürütmekle ilgili bir öyküdür. İlişkinin John Lee'nin karşılıklı ilişkiyi storge tarzında kurmak diye adlandırdığı şeyi içermesi olasıdır: Eşlerin arkadaşlık yollu bir aşkları vardır.(1) Böyle ilişkilerin eğilimi, sıcak olmak yerine ılımlı ve tutkulu olmaktan ziyade dostçadır.(2)

Elbette ki hepimiz olası mahrem bir eşi uygunluk bakımından değerlendiririz. Ancak bir iş öyküsünün peşinde olan insanlar en başından bir iş ortağında aranacak ölçütleri -parasal olanlar da dahil- vurgulamaya daha fazla eğilimlidir. Bazılarının yavan ya da sıkıcı bulabildikleri şeyi onlar güvenilir bulabilir, Warren ve Kathy örneğinde olduğu gibi.

Başka bir biçimde başlayan bir ilişki çoğu zaman eşler neler olup bittiğinin tamamen farkında olmaksızın bir iş öyküsünü gölgeleyebilir. Günlük yaşamın gerekleri; parasal gerekler, bir evi düzenlemenin gerekleri ve belki ev ile işi dengelemenin gerekleri ilişkiye sezdirmeden sokuldukça ilişkinin ticari kuruluşu andıran tarafları gitgide daha fazla göze çarpar duruma gelebilir, er ya da geç baskın çıkabilirler. Bazı çiftler belki romantizmi korumanın ya da gerekiyorsa yeniden alevlendirmenin yollarını arayarak bu eğilimle savaşırlar. Diğerleri bunu yakın ilişkilerin izleyeceği doğal seyir olarak değerlendirmek suretiyle yaşananlar karşısında kendilerini rahat hissedebilirler.

Tamamlayıcı Roller: İş Ortakları ya da İşveren ve Çalışan

Bir iş öyküsündeki en yaygın roller, eşlerin değer verdikleri her ne ise -pek çokları için para, ancak başkaları için ün ya da parıltılı bir yaşam tarzı- onu en yüksek düzeyine çıkarmaya çalıştıkları, iş ortaklarına ait olanlardır. Bir ortaklıkta her bir kimse iş anlaşmasına aşağı yukarı eşit ölçüde katkıda bulunur.

Bir başka olası anlaşma, gerçekte kişilerden birinin patrona ve diğerinin çalışana dönüştüğü anlaşmadır. Böyle örneklerde patron ilişkiye hakimdir ve eşler kişilerden birinin iş üzerinde daha fazla gücü elinde tuttuğu ve belki işin sonucunda elde edilen ödüllerden daha fazla pay aldığı bir ilişki oluştururlar. Böyle bir düzenlemenin tehlikesi ortadadır; pekala haklı gösterilebilecek olan sömürülme duygusu.

Daha farklı öteki olası roller de gelişebilir. Sözgelimi, kişilerden biri daha çok genel müdür ya da genel mali işler müdürü veya genel işletme müdürü rolünü yahut herhangi bir rolü üstlenebilir. Örneğin David genel mali işler müdürünün rolünü üstlenir; Meredith ise genel işletme müdürününkini. Bu ilişkilerin başarısında önemli bir konu, rollerde gücü ve sorumluluğu paylaşma bakımından karşılıklı hoşnutluğun varolmasıdır.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Bir iş öyküsünün olası birkaç avantajı vardır, ki bunların hiçbirisi faturaların diğer ilişki türlerindekiinden daha büyük bir olasılıkla ödenmesi değildir. Nedeni, da-ima dükkanla meşgul olarak her ikisine de paralarının ödenmesini ve paranın öncelikle onlara ödenmek üzere hazır bulunmasını sağlayan birinin bulunmasıdır. Bir

başka olası avantaj, rollerin diğer çok ilişki türündekinden daha açık tanımlanmış olma yönelimi taşımasıdır. Eşlerin, aynı zamanda, istedikleri her ne ise onunla ilgili olarak “ileri atılmak” için iyi bir konumları vardır ve öyle olsun ya da olmasın rekabet eder görme eğilimini taşıdıkları öteki “işlerden” gelen tehditlere karşı birleşmek için iyi bir yerdedirler. Öteki “işler” daha büyük dünyevi başarı kazanmaya uğraşan diğer çiftleri ya da eşlerden birini iş alanından aşırıya çalıştırarak bireysel rakipleri içerebilir.

İki eşten sadece biri aşk ilişkilerini bir iş öyküsü gibi gördüğünde olası bir dezavantaj özellikle açığa çıkmış olur. Öteki eş ilişkiden çabucak sıkılabilir ve evliliğin dışında ilgi ve heyecan arayabilir. Yetkenin ya da genel olarak rollerin dağılımı eşlerden birini ya da her ikisini tatmin etmezse yine öykü tatsızlaşabilir. Eşler karşılıklı olarak uyumlu rolleri bulamazlarsa, iş alanında arzuldıkları türden konum için savaşıyorlar çok zaman harcadıklarını fark edebilirler. Böyle ilişkilerde esneklik seçeneğini korumak önemlidir, öyle ki eşlerden biri rollerin dağılıma biçiminden bıkersa herbir eş için diğer tür roller en azından göz önünde tutulabilir. Sorunlar, elbette ki, bir kişi rollerden memnun ve diğeri onları değiştirmeye istekli olduğunda ortaya çıkar.

BAĞIMLILIK ÖYKÜSÜ

Bir bağımlılık öyküsünde bir kimse kendini eşine bağımlı hisseder, kişinin bir uyuşturucuya bağımlı olduğunu hissetmesine epeyce benzer biçimde. Eşin kaybı uzaklaşma belirtileriyle sonuçlanır, tıpkı bir kimsenin bir uyuşturucudan uzaklaşmayı yaşadığı gibi. Bağımlılığı dürtükleyen, yaygın yalnız kalma korkusu değildir, daha çok, belirli bir eşe duyulan ihtiyaçtır. Buna karşı-

lık sözkonusu eş bu denli aşırı ve iflah olmaz bir şekilde ihtiyaç duyulma rolünden hoşlanabilir.

Bağımlılık Öyküsüne Tanı Koyma

1. Aşk yaşamımı eşim olmadan düşünemiyorum.
2. Eşimin yokluğunda umutsuz bir insan olurum.
3. Bana göre eşimin çevremde bulunmasının gerekliliği soluyacak havanın bulunmasının gerekliliği gibidir.
4. Eşim olmadan yaşayabileceğimi sanmıyorum.
5. Eşimin aşkının yokluğunda yaşamım anlamsız olurdu.
6. Eşim benden ayrılırsa yaşamım tamamen anlamsız olacaktır.
7. Eşim olmadan ayakta kalamam.
8. Mutluluğum konusunda neredeyse tamamen eşime bağımlıyım.

Amanda ve Kevin

Amanda sonunda biraz uyuyabilecek gibi görünüyor. Son birkaç saattir, birlikte iki üç hafta geçirmek üzere Louisiana'daki büyükannesinin yanında olan erkek arkadaşı Kevin ile telefonda görüşmektedir. Hem Amanda hem de Kevin üniversitenin sondan bir önceki sınıfındadır ve on altı yaşından beri çıkmaktadırlar. İkisi okuldayken ya da, bu anlamda, herhangi bir başka yerde iken gerçekten de bir an bile ayrılmıyorlar; doğrusu yaklaşık üç yıl içinde ilk kez bir haftadan fazla ayrı kalmışlardır. Doğaldır ki bu ayrılık her ikisine de zor gelmiştir yine de Kevin için daha zor olmuştur bu. Kevin Amanda ile birlikte olmak için daima bir ihtiyaç hissetmiştir ve ne zaman birlikte olmasalar onu kaybetme duygusu zihnini işgal etmektedir. Geçen on gün süresince onu düzenli olarak aramıştır; pek çok şeyden ko-

nuşurlar, ancak Kevin her seferinde Amanda'dan kendisini asla terk etmeyeceği konusunda içini rahatlatmasını isteyerek konuşmayı bitirmektedir.

Kevin'in yokluğu Amanda'ya da zor gelmekle beraber, bu son hafta boyunca birkaç kere, onun kendisine telefonda söylediği şeylerin bazılarından epeyce rahatsız olmuştur. Sözgelimi, onsuz ayakta kalamayacağını söylemesi kendisini son derece huzursuz hissetmesine neden olur. İkisi birlikteyken Amanda Kevin'in ona kuvvetli bağlılığını kesinlikle fark eder ancak kendisinin onun için yanında hazır bulunması nedeniyle bağımlılığı o kadar göze çarpmaz. Sonuç olarak bağımlılığını, onun her zaman etrafında bulunması yönündeki nevroitik bir gereksinim olmaktan ziyade kendisine duyduğu güçlü aşkın bir işareti olarak görür.

Ne var ki telefonda onun bağımlılığına ilgisiz kalmaz, üstelik buna nasıl yaklaşacağından tam anlamıyla emin değildir. Şu anda kesinlikle Kevin ile birlikte olmayı istemektedir ve ilişkilerinin sonsuza dek sürmesini ümit etmektedir; ne var ki insan duygularının hemen hiçbir zaman durağan olmadıklarının ve artık onunla birlikte olmayı istemeyeceği bir zamanın gelebileceğinin farkındadır. Sadece bu olasılığı düşünmek onun kendini son derece suçlu hissetmesine neden oluyor ve er ya da geç ilişkiyi bitirmeye karar verirse onun neler yaşayacağını merak ediyor.

Amanda ertesi gün öğle vakti uyanır ve Kevin'in onu henüz aramamış olduğunu fark ederek şaşırır. Herşeyin yolunda olup olmadığını merak eder ve ona ulaşmaya çalışır. Evde hiç kimse yoktur ve bu yüzden muhtemelen bir süre için dışarı çıkmış olduğunu düşünür. Masasına yürür ve Kevin'in görünür bir yere koyduğu resmine bakar; bunu yaparken onu fena halde özlemeye başlar ve onun bağımlılığında yalnız olmayabileceğinin farkına

varır. Onunla bu denli fazla zaman geçirmesinin nedeninin sadece onu sevmesi olduğunu sanmıştı her zaman; ki bu, onun kendisine bağlanmasını doğuran nedenin aynıdır düşüncesine göre. Oysa şimdi onun kendisine olduğu kadar kendisinin de ona bağımlı olabileceğini farkeder ve onun telefondaki sözlerinin bazılarını gösterdiği uygunsuz tepkilerin, sadece bu sözlerin onun adına olduğu kadar kendisi adına da geçerlilik taşımasından duyduğu korkuyu yansıtabileceği kanısına varır.

Amanda öz çözümlemesine devam edemeden telefon çalar. Hevesle onu kaldırır ve diğer uçta Kevin'in sesini duyduğunda epeyce rahatlar. Onun ve büyükannesinin botla bir sabah gezisine çıkmaya karar vermiş oldukları anlaşılır. Amanda ve Kevin birkaç saat boyunca konuşurlar, ancak bu defa Kevin ona ne kadar ihtiyaç duyduğunu açıkladığında Amanda rahatsızlık duymaz. Doğrusu kendisi de ona aynıını söyler.

Melanie ve Jason

Tren peronunda durdukları esnada Melanie kocası Jason'ı New York'taki eski bir arkadaşını ziyaret etme kararını yeniden düşünmesi için sıkıştırmaktadır. Jason gitmesi gerektiğini, çünkü bunun arkadaşını görmek için epeyce uzun bir süre zarfında yakalayacağı son fırsat olduğunu söyler. Bununla birlikte, sadece altı günlüküne gitmiş olacağını ve onu her gece arayacağını vurgular. Melanie onun fikrini değiştirecek gibi olmadığını sezerek müthiş bir eziyete başlar; Jason'a New York'tayken onun başına gelebilecek bütün korkunç şeylerden bahseder ve bir şey ters giderse kendisine neler olacağını düşünmesini ister. O ise herşeyin çok güzel olacağı konusunda kendisini temin eder ve ona veda

öpücüğü verir. Yanaklarından inen yaşlarla onun trene binmesini izler, koridor boyunca yürürken onu gözleriyle takip eder. Tren sadece uzaklardaki minik bir nokta olana değin orada bekler.

Melanie gelecek birkaç günü nasıl aşacağıнын merakı içinde arabayla eve gelir. Ancak Jason etrafta olduğunda huzurlu hissetmektedir; onsuz kendinden emin olamaz, en basit işleri bile çekip çevirmede zorlanır. Daha da kötüsü, Jason'un asla dönmemesiyle sonuçlanacak birkaç durumu; metroda vurulmasından ve öldürülmesinden bir başkasına aşık olarak kendisini sonsuza dek terk etmesine kadar herşeyi çoktan tasarlamıştır zihninde. Bu örneklerin hepsinde, kendini becermeye yeterli göremediği bir duruma, onsuz yaşamaya zorlanacaktır. Ona tamamen bağımlıdır; yalnızca güvenlik ve arkadaşlık adına değil, ailenin ihtiyaçlarının büyük bölümüyle ilgilenilmesi için de.

Jason New York'a vardığında eski arkadaşını görmekten heyecan duyar ve ikisi akşam yemeğine çıkarlar. Genel olarak Melanie'den birkaç günlüğüne uzaklaşmaktan mutludur. Onu sever, ancak onun kendisine bağımlılığı ara sıra boğulduğu hissine kapılmasına neden olmaktadır: Neredeyse tüm zamanını onunla geçirmesi gerekmektedir ve onda kendisiyle artık beraber olmak istemediği kuşkusunu uyandırabilecek herhangi bir şey söylemekten kaçınmak için her an tetikte olmak durumundadır. Bir arkadaşla bir beyzbol maçını izlemeyi istemek kadar görünüşte zararsız bir şey dahi artık kendisini sevmediğinin bir işareti olarak yorumlanır çoğu zaman. Kısacası, New York'ta olmak Jason'a evdeyken nadiren hissettiği bir özgürlük duygusunu verir.

Gelgelelim Jason'un Melanie'den uzak olmak istemeyen bir tarafı da vardır. Her ne kadar yapışkan davranışları çoğunlukla fena halde hapsedici ise de bunun

yıllar içinde kendisinin bağımlı olmaya başladığı bazı yanları vardır. Örnek olarak, onun kuruntulu bağılılığı sevildiğini ve istendiğini hissetmesini sağlar; çevresinde o yokken bu hislerin kendisine verdiği önem duygusunu yitirir. Arkadaşıyla akşam yemeğini yerken dahi eşinin kendisini ne kadar sevdiğini söylemek ya da neyi sipariş edeceğini sormak üzere yanında olmasını ister. Artık yemeğin başında olduğu kadar zevk almamaktadır halinden ve onu aramayı düşünmeye çoktan başlamıştır. Jason kendinin ve karısının birbirlerine bu derece bağımlı olmamalarını tercih ederdi, ancak aynı zamanda ne olursa olsun hiçbir bağımlılık hissetmemelerinin de daha kötü olacağını sezmektedir.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Bağımlılık öyküsünün temel özelliği bir eşe sağlam, kuruntulu bir biçimde bağlanma ya da böyle bir bağılılığa sahip olmaya duyulan ihtiyaçtır. Bir kere kişi bağılı duruma geldiğinde canını kurtaracakmış gibi eşine yapışır. Eşi kaybetme düşüncesi kişiyi gerçekten yersiz bir korkuya salabilir. Bağımlının eş olmaksızın kesinlikle yaşamını sürdüremeyeceğini hissetmesi olasıdır; kişiyi yitirirlerse vazgeçme belirtileri yaşarlar ve bu nedenle ki psikologlar kendilerine gelenleri bağımlı ilişkilere karşı uyarırlar.(1) Melanie kocası henüz ayrılmış ve yakında dönecek olduğu halde uzaklaşmayı yaşamaktadır.

Bana ait -farklı aşk türlerinin mahremiyetin, tutkunun ve bağılılığın farklı bileşimlerini içerdikleri- “üçgensel aşk kuramı” tutkunun bağımlılıklarına hayli benzeyen tutarlı bir seyir izleme eğilimindeki psikofizyolojik canlanmayla harekete getirildiği kanısındadır.(2) Kurama göre, tutku bir kişiyle buluştuğunuz hat-

ta onu gördüğünüz anda son derece süratle uyandırılabilir. Bir kimseyi birine tutkun hissetmeye yönelten sağlam bir olumlu güç vardır; çoğu zaman adlandırıldığı üzere, ilk görüşte aşk. Ne var ki zaman geçtikçe karşıt bir güç tutku deneyimini hafifletecek şekilde belir-meye başlar. Süreç herhangi bir bağımlılıktakine (kahve, alkol ya da herhangi bir şey) hayli benzerdir, öyle ki, zaman ilerledikçe başlangıçta coşkunun oluşması için gereken uyarım miktarı artık aynı duyguyu yaratmaz olur. Sonuç, bağımlılığın sürdüğü, buna karşın tutku deneyiminin değişime uğratılmış olduğu bir tür dengeye ulaşılmasıdır. Richard Solomon, burada dile getirilen ifadelerin epeyce aynılarıyla tüm bağımlılıkların kavranabileceği genelleştirilmiş bir güdülenme kuramı tasarlamıştır. Doğrusu şu ki, kişisel bir bağımlılığa dair burada anlatılan düzenek Solomon'un kuramından türetilmiştir.(3)

Bağımlılığı harekete getiren başlıca gücün uzaklaşma belirtilerini yaşamama isteği olduğu görülmeye başlanır. Sözelimi çok kahve içen insanlar kahve içmeye kendilerini canlandırmak için başlamış olabilirler ve daha sonra kahveyi sadece uyanık kalmak için alışkanlıkla içtiklerini fark edebilirler. Benzer biçimde, bir eşe bağımlı kişi bağımlılığı günlük yaşamında hissediyor olmayabilir, oysa kişi uzaklara gittiğinde hatta onu kaybetme düşüncesi belirdiği zaman yersiz bir telaşa kapılması olasıdır. Olumlu bir duygu olarak başlayan şimdi olumsuz -uzaklaşma belirtilerini- defetme çabasıdır, ki bu da, bağımlı ilişkilerin süre tahminlerinin neden her zaman özellikle iyimser olmadığının bir nedenidir.

Tamamlayıcı Roller: Bağımlı ve Ortak Bağımlı

Bütün öyküler gibi, bağımlılık öyküsünün de iki tamamlayıcı rolü vardır. İlk ve baskın rol -ilişkiyi arayıp bulan ve sonra da ilişki gerçekten kötü gitse dahi ona son vermede zorlanan- bağımlınıninkidir. Bağımlı bir başkasının bir uyuşturucuya olabileceği kadar bağımlıdır ilişkiye. Gerçekte bağımlının diğer bağımlılıkları da olabilir, çünkü bağımlılığa yatkın kişilikleri olan insanlar çoğu zaman birden fazla bağımlılığın içine düşmekte olduklarını fark ederler.

İkinci rol ortak bağımlınıninkidir. Bağımlının rolüne destek olan kişi budur. Ortak bağımlı kendini bağımlıya yardım ediyormuş gibi düşünür, her ne kadar sunulan yardım türü her zaman yararlı değilse de. Sorun şu ki, bağımlının ortak bağımlıya ihtiyaç duyduğu kadar, çoğu zaman, ortak bağımlının da ona ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç hem Amanda'nın hem de Jason'ın örneğinde açıkça görülür. Her ikisi de kendilerini ortak bağımlı rolünde görürler, yine de bağımlıya gereksinimlerinin onun kendilerine olan gereksinimi kadar büyük olduğunun farkındadırlar. Doğrusu kendilerinin de bir bakıma bağımlı olduklarını kavramaya başlarlar.

Bağımlı ortak bağımlıya yaşamda belirli bir tür anlam birisi üzerinde önemli bir etkiye sahip olma duygusu verir. Nihayetinde ortak bağımlı bağımlının kendisi olmadan yaşayamayacakmış gibi hissettiğinin farkına varır. Bu kavrayış Jason'ın New York'a yaptığı gezi deneyimiyle öğrendiği şeydir. Çevresinde Melanie olmasızın yaşamından belli ölçüde anlam kaybolmuş gibidir.

Sorun ortak bağımlının gereksinimlerinin, Amanda ve Jason örneklerinde olduğu gibi bağımlılığı besleyerek onu güçlendirmesi olasılığıdır. Ortak bağımlı bilinçle değerlendirdiğinde her ikisi adına da uygunsuz bula-

bileceği davranışın sürmesine farkında olmadan katkıda bulunur. Destek çeşitli biçimler alabilir: Ortak bağımlının bağımlılığı beslemesi ya da bundan gururu okşanmış gibi davranması yahut gizliden hoşnutluk sergilerken hoşnutsuzmuş gibi görünmesi mümkündür.

Her iki eş de ilişkiden memnun oldukları sürece hiçbir zarar verilmemiş olabilir. Gelgelelim ilişki, bağımlılığa yatkın ilişkilerin eğilimli oldukları üzere, yozlaşmaya başlarsa tamamlayıcı roller daha olumlu bitirilecek bir ilişkiyi devam ettirebilirler. Genelde bu, yalnızca tüm bağımlılık çeşitlerinin yıkıcı davranış modellerine uzanan bir sarmalda yol almaya yatkın olabilmeleri nedeniyle, uzun dönemli başarı olasılığı en yüksek olan ilişki türü değildir.

Sözelimi, bağımlının ortak bağımlıya her an gidecek artan bir ihtiyaç duyması olasıdır, onun kendini boğulacak gibi hissetmesine yol açarak. Ortak bağımlı bir parça özgürlük arayışıyla biraz alan ve uzaklık yaratmaya çalışabilir. Ne var ki çaba, bağımlının ortak bağımlıyı yitirmekte olduğu kaygısını duymaya başladığı için zaten yüksek olan kaygı düzeyini artırır. Bunun ardından bağımlı ortak bağımlıyı daha da soluksuz bırakacak tavırlar içine girer ve yozlaşmanın sarmalı az bir zaman sonra tam devinim içindedir. Kevin gitgide daha fazla Amanda'nın vaktini sahiplenici olmaya dönerse, Amanda'nın artık buna kesinlikle katlanamaması ve muhtemelen ilgisini yitirmeye başlaması durumuyla karşılaşabilir.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Bağımlılık öyküsünün her iki eş için de bazı olası avantajları vardır. Bağımlı, görece pek az kişinin yaşa-

mayı başarabildiği yakın bir ilişkiden bir tür coşku duyabilir. Bağımlı için ilişki gerçekten bir bağımlılık maddesi gibidir ve hatta kimi uyuşturucuların fizyolojik etkilerinin bazılarına sahip olabilir. Ortak bağımlı açısından ilişki bir anlam ve yararlılık duygusu sağlar. Kendini epeyce yararsız hissedeni biri, neden sonra, burada, birisi için bir şey ifade etme fırsatı belirdiğinden ortak bağımlının rolünü özellikle baştan çıkarıcı bulabilir.

ANLATIMSAL ÖYKÜLER

Anlatımsal öykülerde eşler, ilişkinin dışında varolan ancak pek çok bakımdan ilişkinin nasıl ilerlemesi gerektiği üzerine sıkı kurallar koyan bir tür gerçek ya da hayali metnin bulunduğu inanırlar. Bir fantezi öyküsünde metin, bir prensin ya da parıltılı zırhı içinde bir şövalyenin bir prensesi kurtardığı ya da diğer şekillerde onun yaşamına girdiği, sonrasında da çiftin sonsuz dek mutlu yaşadığı bir peri masalıdır. Bir tarih öyküsünde metin, geçmişin geleceğe dair yol gösterici ilkeleri ve yönelimleri sunduğu bir tarih metnidir. Bir bilim öyküsünde ilişkiyi ve insanların ilişkide hissettiklerini, düşündüklerini ve yaptıklarını güdüleyen bilimsel yasalar ve ilkelerdir. Bir yemek kitabı öyküsünde mutlu ve başarılı bir ilişki için gereken tüm bileşenleri içeren bir reçete vardır; yaşam boyu mutluluğa ulaşmak için sadece reçeteye uyulması gerekmektedir.

FANTEZİ ÖYKÜSÜ

Fantezi öyküsü belki de en klasik aşk öyküsüdür; birbirlerini arayan prensin (ya da parıltılı zırhı içindeki

şövalyenin) ve prensesin öyküsüdür. Bir kere birbirlerini bulduklarında, elbette ki sonsuza dek mutlu yaşayacakları beklenmektedir. Bu öyküye bağlı kalan insanların eşlerini rüyalarının gerçekleşmesi olarak görmeleri olasıdır.

Doğaldır ki fantezi öyküleri, diğer öykülerden herhangi biri gibi, kötüye gidebilir. Tıpkı prenseslerin kılık değiştirmiş cadılar olabildikleri gibi, prenslerin ya da şövalyelerin de el altından büyücüler ya da düzenbazlar oldukları anlaşılabılır. Bir fantezi öyküsü bulunanlar, arayışlarının gerçekten peşinde oldukları şeyle sonuçlandığını kesinlemek için, fazla gecikmeden böyle kılık değişimlerinin içyüzünü anlamak durumundadır.

Fantezi Öyküsüne Tanı Koyma

1. İlişkilere dair peri masallarının gerçek olabileceklerini düşünüyorum.
2. İnsanların daima düşlemiş oldukları eşi bekledikleri için kendilerine şükran duyduklarını düşünüyorum.
3. Sizin için tastamam uygun olan o tek insanı bulmak şartıyla mükemmele yakın ilişkilerin olanaklı oldukları kansındayım.
4. Sonsuza dek mutlu yaşama görüşüne hâlâ inanıyorum, yeter ki kendi Bay/ Bayan Doğru'nuz ile karşılaşmayı başarin.
5. Dışarıda bir yerde benim kusursuz dengim olan birisinin bulunduğuna inanıyorum.
6. Her gün insanlardan bazıları için peri masallarının gerçeğe dönüştüğüne inanıyorum; kendi adıma benimkinin de gerçek olmaması için hiçbir sebep yoktur.
7. İlişkilerimin eşimi bir bakıma eski masallardaki bir prence ya da prensese benzer gördüğüm ilişkiler olmalarını isterim.
8. En iyi ilişkilerin gerçekten peri masallarına benzediklerini düşünüyorum.

Greg en iyi arkadaşı Mickey'e başına henüz gelmiş olanları anlatmak için bekleyemez. Mickey'i arar ve meşgul olup olmadığını sormadan beş dakika içinde oraya geleceğini söyler. İlk Mickey Greg'in kaygılı heyecanına biraz şaşırır, fakat önceden de onun böyle konuştuğunu duymuştur, bu nedenle arkadaşının ona ne söyleyeceği konusunda pek isabetli bir tahmini vardır. Greg vardığında Mickey'nin sezgisi hemen doğrulanır, arkadaş rüyalarının yeni kızından haber vermeye başlar çünkü.

Greg parkta köpeğini gezdiriyordu ki bu görkemli kadın bir anda yanına gelerek köpeğini okşamaya başladı. Adı Heather'dı ve Greg onun kendisine uygun kadın olduğunu derhal anlamıştı. Aralarında çok ilginç bir konuşma geçti ve Heather ayrılmadan önce Greg'e numarasını verdi. O da ertesi gün kendisini aradı ve ikisi akşam yemeğinde buluşmak üzere sözleştiler. Greg onu almak üzere yolda olduğu an kendini çok zor zapt edebilmektedir. Heather'ın evleneceği kadın olduğu düşüncesindedir ve evliliklerini çoktan zihninde canlandırmıştır.

Mickey, Greg'in öyküsünü anlatmasını dinledikten sonra başını sallayarak sırtırken aynı öyküyü kendisine kaç defa anlattığını bilip bilmediğini ona sorar. Greg bu sefer farklı olduğunda ısrar eder. Önceden bir kadına karşı buna benzer duygular taşımış olduğunu ve geçmişte ilişkilerin hiçbir zaman tasarladığı kadar kusursuz çıkmadıklarını bilmektedir. Yine de deneyimlerinden ders almıştır ve şimdi durumu nasıl daha iyi idare edeceğinin farkındadır. Kısa kaçamaklarından ve sayısız başarısızlıklarından yorgundur; bu defa herşeyin arzu edildiği gibi sonuçlanması için daha zorlu bir uğraş ve-

receptir ve Heather'ın bütün sıkıntıya değeceğinden emindir.

Mickey hâlâ başını sallamaktadır ve Greg'e onun açısından başarılı, uzun dönemli bir ilişkinin herhangi bir zamanda somutlaşmasının tek yolunun hayallerde yaşamayı bırakması olduğunu söyler; birisiyle karşılaştığı zaman yarattığı, öykü kitaplarına özgü prenses görüntüsü ile asla hiç kimsenin çakışmayacağını kavraması için ona yalvarır. Greg dinlememektedir. Bu sefer, kendisine göre, aradığı prensesi bulmuştur.

Greg Heather'ın ne kadar müthiş olduğunu anlatmayı sürdürür. Mickey'e Heather'ın toplum merkezindeki işinden ve çocuklara karşı yoğun sevecenliğinden bahseder. Greg Heather'ın kusursuz anneyi sergileyeceğinden emindir. Mickey karşılık verecek olur, ancak sözcükleri ağzından çıkaramadan Greg ansızın saatin kaç olduğunu farkeder ve Mickey'e gitmesi gerektiğini yoksa randevusuna geç kalacağını söyler. Bununla birlikte önce bir koşu civardaki çiçekçi dükkanına gitmesi ve bulabildiği en güzel çiçekleri dermesi gerekmektedir; ne de olsa rüyalarının kızı ancak en iyisine layıktır.

Alexis ve Cory

Cumartesi gecesidir, fakat Alexis akşamı evde geçirmektedir. Dışarı çıkmayı planlamıştı, ne var ki berbat bir gün geçirmiştir. Patronu onun pazarlama raporlarından memnun olmamıştı ve bir değil iki tane aşırı hız cezası yemişti. Alexis neşeli bir ruh hali içinde olmadığından film izlemeye karar vermiştir. Video filmi koleksiyonuna doğru yürür ve Sindrella'yı seçer.

Bu Alexis'in gözde filmidir ve defalarca izlemiş de olsa henüz sıkılinamıştır. Ne zaman kötü hissetse onu

izlemek ister ve kendini, aşığı konumu ve yeryüzündeki görünür önemsizliğine karşın sonunda Sevimli Prens'le sonsuza dek mutlu yaşayan Sindrella'yımış gibi düşünür.

Küçük bir kız olduğı zamandan beri Alexis Sindrella'ninkine benzer bir peri masalı aşkını yaşamayı düşünmüştür. Alexis, bir ilişkiye başladığı her defasında ilişki içinde olduğı erkeğın mitik, pastoral bir prens olduğunu hayal eder. Alexis'in bazı arkadaşları ona böyle ideal bir insanın varolduğunu düşünmenin gerçekçi olmadığını söylemişlerdir; kanıt olarak, geçmişteki erkek arkadaşlarından ya da ilişkilerinden hiçbirinin onun peri masalı ölçütlerine uymamış olması gerçeğine işaret ediyorlar. Alexis bunu akılcı düşündüğünde onlara katılıyor. Bununla birlikte, Alexis'in içindeki bir şey hâlâ kendi sevimli prensinin orada bir yerde olduğundan ve bir gün kendisine gelerek ayaklarına kapanacağından emindir.

Sindrella'yı izlerken Alexis kendisinin çalıştığı büro-da yeni işe başlayan Cory'i hayal etmeye başlar. Alexis Cory ile yalnız bir kere konuşmuş olmakla beraber onun kendisi üzerinde bıraktığı ilk izlenim kusursuzdur. Alexis pür dikkat filmi izlerken Cory'ye ilişkin yoğun duyguları daha da yoğunlaşır. Onun belki de parıltılı zırh içindeki şövalyesi olup olmayacağını merak etmeye başlar. İlişkilerinin neye benzeyeceğini kestirmeye çalışır. Cory elbette ki kusursuz erkek arkadaş olacaktır. Romantik, özenli ve koruyucu olacaktır. Kötü hissettiğinde daima kendisi için yanında bulunacak ve bütün sorunlarının ortadan kalkmasını sağlayabilecektir. Her zaman ona arka çıkacak ve kendisinin bunu yapmasına ihtiyaç duyduğu her defasında onu savunacaktır. Asla kavga etmeyecek ya da tartışmayacaklardı ve birbirlerine karşı aşkları asla sönmeyecekti.

Alexis hayal kurmaya devam ederken Cory'e dair yarattığı ideal tasarım kendisine giderek daha gerçekçi görünür. Küçük bir kız olduğu zamanlardan beri arayıp durduğu Sevimli Prens'in o olması gerektiğine kendisini neredeyse inandırmıştır. Onu pazartesi sabahı bürosuna gelerek kendisine olan aşkını itiraf ederken canlandırır zihninde. Öyle bir yerde çalışamayacak kadar özel biri olduğunu söyler Alexis'e. Birlikte işlerinden ayrılırlar ve yeni bir yaşama başlarlar. Kırsal bölgede, köy yaşamı ile iç içe, mükemmel bir aile kurdukları bir kır evine taşınırlar. Ayrıca tabii ki, sonsuza dek mutlu yaşarlar. Bu bir hayaldir, oysa Alexis bunun bir şekilde gerçek olabileceğine inanır.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Fantezi öykülerimizin pek çoğunun kökleri mitolojidedir. Sözgelimi, Eros ve Psykhe'nin öyküsünde tanrı Eros sevgilisi olarak bir ölümlüyü, Psykhe'yi seçer, ancak kendisinin kim olduğunu Psykhe'nin bilmesini istemez. Böylece onu mutluluk içinde yaşayacağı mükemmel bir saraya getirir, yine de bir araya geldiklerinde ortalığın daima karanlık olması ve Psykhe'nin onun neye benzediğini görmeye uğraşmaması hatta kim olduğunu çıkarmaya çabalamaması konusunda ısrar eder.

Psykhe Eros'la mutluluktan uçmaktadır, ne var ki kardeşleri onu birşeyde muhtemelen kusur bulunduğuna ve gizlice bir göz atmasının gerçekten gerekli olduğuna inandırırılar. Psykhe'nin kendisini görmemesini başka ne için istemesin ki? Çirkin ya da çarpık veya apaçık uğursuzsa ne olacak? Eros uyurken Psyche mum ışığıyla onu gizlice gözetler ve onun kusursuz görüntüsünü keşfeder; ne var ki sıcak balmumunu da kazayla

üzerine damlatarak sevgilisini uyandırır. Eros ihanete uğradığını hissederek gözden kaybolur. Psykhe'nin o zaman yaşamının en büyük mücadelesiyle tarışı karşıya gelmesi gerekir; yoluna konulmuş olan pek çok engele karşın onu bulmak. Sonunda Eros Psykhe'yi affeder, yeniden birleşirler ve Psykhe Olimpos Dağı'nda sonsuza kadar Eros ile birlikte yaşamak üzere bir tanrıçaya dönüşür.

Psykhe ile Eros'un öyküsünün ana konusu bir arayıştır ve bir arayış çoğu zaman fantezi öykülerinin ana konusudur. Fantezi öyküleri bir İtalyan sosyologu olan Francesco Alberoni'nin ilişkilerin doğuş aşaması -bir ilişkinin henüz başladığı ve bir çiftin yoğun bir aşk yaşadığı (ya da kişilerden birinin ötekine aşık olduğu, öteki her ne hissediyor olursa olsun) dönem- diye adlandırdığı şeyle bağlantılı olma eğilimindedir. Bir kere eş kişiyi daha iyi tanımaya başladı mı prens ya da prenses rolünü sürdürmek daha güç olabilir, ancak olanaksız değildir. Bazen bu tür bir tasarım eşin benzediği şey dolayısıyla değil, buna rağmen sürdürülür.

Tamamlayıcı Roller: Prens ve Prenses

Bir fantezi öyküsüne sahip olan insanlar bir prens (şövalye) ya da bir prenses peşindedir. Arada bir hayallerindeki eşi bulurlar; daha ziyade bulamazlar ya da ilkin hayallerindeki insan olduğunu sandıkları, öyle olmadığını keşfedecekleri bir kimseyi bulurlar. Hayal ettikleri kişiyle karşılaşmaları ve görece mutlu olmaları durumunda bile, tekrar hayaller kurmaya başlayabilirler, çünkü peri masalları gerçekte sonsuza dek mutlu yaşamayla değil, çoğu zaman ezici üstünlüğü olan güçlere rağmen eşi aramakla ilgilidir (herhangi bir klasik

peri masalının “sonsuz dek mutlu” kısmına yalnızca tek bir satırın ayrıldığını hatırlayın).

Ya prens ya da prenses veya her ikisi, fantezi düşüncesine onun belirli herhangi bir tezahüründen daha fazla aşık olabilirler. Buna benzer örneklerde hemen hiçbir ilişki bağlı tutulduğu standartları karşılayamayacağından sonuç, bir yinelenen yanılsamalar dizisi olabilir.

Fantezi rolleri, bir araya geldikleri dönemdeki prens ve prensesi birlikte biraz zaman geçirdikten sonra kral ve kraliçeye dönüştürebilir. Sorun kral ve kraliçe rollerinin hemen hiçbir zaman prens ve prenses rollerinin sahip oldukları müthiş heyecanı taşınamalarıdır. Sonuç olarak, roller değişmeye başladığında eşlerden biri ya da her ikisi hoşnutsuz hissetmeye başlayabilir. İronik bir biçimde, hoşnutsuzluk eşin kendisiyle değil, daha çok, uzun dönemli bir ilişkinin her iki insana verdiği yeni rollerle ilintilidir.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Fantezi öyküsü özellikle güçlü bir öykü olabilir. Kişi kusursuz eşi arama duygusu içinde hızla sürüklendiğini ya da kusursuz ilişkiyi karşılaştığı bir eşle geliştirmekte olduğunu hissedebilir. Fantezi sonsuz dek sürebilir, ancak muhtemeldir ki yalnızca, ilişkinin tamamlanmış bir ürün olmaktan ziyade bir oluş sürecinde bulunuyormuş gibi bir izlenim verdiği sürece. Edebiyatta pek çok fantezi öyküsünün evliliğin varlığında ya da dışında gerçekleşmesi rastlantı değildir: Birisinin faturaları ödemesi, çocukları okuldan alması ve arada bir hepimizi etkileyen kötü ruh halleriyle baş etmesi gerektiği zaman fantezilerin sürdürülmeleri zordur. Bu nedenle, yaşamın dünyevi taraflarının, fantezinin verdiği yoğun

mutluluk duygusunu korumak için en azından bir dereceye kadar görmezden gelinmesi gerekir.

Fantezinin ortakları çoğu zaman birbirlerine büyük bir hayranlık ve saygı duyarlar ve eşlerini sürekli mutlu kılmak için hayli fazlasını yapmaya isteklidirler. Aşklarına dair duydukları, diğer pek az öykünün katılımcılarının duyabileceği derinliktedir. Yine de, sonunda derinlik duygusunun da ilişkinin kendisi gibi bir fantezi olduğu anlaşılabileceğinden, aşkın görüldüğü kadar derin olmaması olasıdır.

Fantezi ilişkisinin olası dezavantajları çok açıktır. En büyüğü, eşlerden birinin yaratılmış olan düşsel beklentileri hiç kimsenin karşılayamayacağını keşfetmesiyle yaşanan hayal kırıklığı olasılığıdır. Bu gerçekçilik yoksunluğu, eşleri, diğer pek çoklarının hayli başarılı bulunduğu ilişkilerden hoşnutsuzluk duymaya götürebilir.

Kendi araştırmamızda iki tür ideal arasında ayrım yaptık: Fantezi öyküleri okurken ya da Hollywood filmleri izlerken rastlanan türden idealist idealler ve bir ilişkide neyin mümkün olduğuna dair, ayağı daha fazla yere basan beklentiler.(3) Bir çiftin idealist olmaktan ziyade gerçekçi ideallere dayanan bir fantezi öyküsü yaratabildikleri ölçüde başarıya ulaşma şansı vardır; bir mitin içindeki kişilikler olmak istedikleri ölçüde, muhtemelen ellerine geçecek olan bir mitin ta kendisidir..

TARİH ÖYKÜSÜ

Tarih öyküsünde bugün, büyük ölçüde geçmiş ile tanımlanır. Bir tarih öyküsüne sahip çiftler bugünü geçmişteki olayların bir toplamı olarak görür ve geçmişin bugünde yaşamaya devam ettiğini düşünürler.

Bir tarih öyküsüne sahip insanlar kayıt tutan kimselelerdir. Bu kayıtlar fiziksel ya da zihinsel biçimlerden bi-

rini alabilir. Sözgelimi, bu kişiler özellikle çok sayıda fotoğraf albümünü, önemli olayların video kayıtlarını ve belki de soy kütüğü çizelgelerini saklamaya eğilimlidir. Ya da, tarihe duyulan ilginin sadece kendi ilişkilerini kapsaması mümkündür. Böyle örneklerde insanlar olası eşlerin kendileriyle olduğu kadar onların “soyları” veya soy kütüğü kayıtları ile de ilgilenebilirler. Örnek olarak, kendilerinin ya da eşlerinin belirli bir kimsenin torunu olmasından özel bir gurur duyabilirler veya kendilerinin ya da eşlerinin belirli herhangi bir atasının varlığı onlara özel bir utanç verebilir.

Kastın ileri derecede tanımlayıcı olduğu toplumlar, tarih öyküsünü teşvik etmeye ve desteklemeye, ayrıca belli bir ilişkiyi ancak karmaşık bir iç ilişkiler ağındaki bir düğüm olarak görmeye yatkındır. Bazı eşler, tarihsel soyağaçları ailenin arzuladığına hatta istediğine uymadığından yasak edilebilir hatta şiddetle engellenebilir. Sözgelimi kraliyet üyeleri ancak onaylanmış aile soyları içinde evlenmeye eğilimli olmuşlardır. Bu yakın akraba evliliğinin tarihsel bedeli çoğu zaman zihinsel engel ve öteki genetik özürler olmuştur. Bu tür genetik özürler, tehlikeli bir çekinik genin bir eşteki aynı tehlikeli çekinik genle eşleştiği durumlarda ortaya çıkma eğilimindedir.(1)

Elbette ki pek çok çiftin böyle kaygıları yoktur. Bir tarih öyküleri bulunan çiftler birliklerini ve dünyaya getirecekleri nesilleri, tarihleri kim olduklarının önemli bir kısmını oluşturan bir torunlar “soyu”nun ya da dizisinin devamı (veya daha az sıklıkla, başlangıcı) gibi görürler. Amerikan Devriminin Kızları (DAR) gibi örgütler derin ve ayırt edici tarihsel kökleri bulunan sürekli ve seçkin bir aile soyu görüşünü temsil eder. Bir tarih öyküsüne sahip olan bazı ebeveynler çocuklarının evlilik tercihlerinden hoşnutluklarının temel bir belirleyici-

sinin kişinin kendisi değil, onun temsil ettiği tarihsel soy kütüğü olduğu kanısına varabilirler; elbette ki, tarih öyküsüne sahip çiftlerin hepsi böyle bir soyu önemsemez. Önem verdikleri tarih, onları önceleyen atalarından ziyade kendi bireysel tarihleri olabilir.

Tarih Öyküsüne Tanı Koyma

1. Eşimle paylaştığım bütün dakikaları ve bu ortak tarihin benim için ne kadar fazla anlam taşıdığını sıklıkla zihnimden geçiririm.
2. Bir ilişkinin geleceğini bilmek için onun geçmişine bakılması gerektiğine inanırım.
3. Eşimle paylaştığım özel anları hatırlatan nesneleri ya da resimleri saklamak bana göre çok önemlidir.
4. Geçmişimizin bizim ve ilişkilerimizin çok önemli bir parçası olduğuna ve asla unutulmaması gerektiğine inanıyorum.
5. Yıldönümlerinin bize ortak tarihimizi anımsattıkları için özellikle önemli olduklarını düşünüyorum.
6. İlişkimizin geçmişindeki bazı önemli olayları anımsamayı severim, çünkü geçmişimizin önemli bir parçamız olduğuna inanırım.
7. Geçmişimiz bizim bir parçamıza dönüştüğünden, tarihimizi bugünümüzden ya da geleceğimizden ayırmayı düşünemiyorum.
8. Bir çiftin ortak geçmişinin, bugünkü ilişkileri için zorunlu olarak yüksek bir önem taşıdığına inanırım.

Allison ve Eric

Allison, erkek arkadaşı Eric'in kısa bir süre önce Milano'daki dört aylık bir film projesinde çalışmayı kabul etmesi nedeniyle son derece sinirlidir. İkisi bütün hafta boyunca tartışmışlardır ve tartışmalara bir son verme çabasıyla Will Rogers Eyalet Parkı'ndaki, Er-

ic'in iki yıl önce Allison'a ilk çıkma teklif ettiği yer olan Esinleme Noktası'na gitmeye karar verirler. Sözkonusu yer sadece yaşamlarındaki daha mutlu bir anı hatırlatma işlevi görmeyecek, bunun yanında, huzur veren ortamı ve şehri gören güzel manzarası ilişkilerini biçimlendiren olayların pek çoğunu hatırlayacakları ideal bir hava sunacaktı.

Eric ve Allison her zaman geçmişleri üzerine düşünmenin kendilerine mevcut durumlara ilişkin bakış tarzlarını geliştirme olanağı tanıdığını düşünmüşlerdir; bundan başka, mevcut durum sorunlu ise, onu ilişkilerinin bütünüünün daha geniş çerçevesi içinde değerlendirmek zor zamanları atlatmalarına yardımcı olmaktadır.

Allison ve Eric Esinleme Noktası'nın üzerinde otururken birlikte yaşadıkları herşeyi tekrar anımsarlar. Eric ayağa kalkar ve uçurumun kıyısına yakınlaşır. Allison'a eliyle yanına gelmesini işaret ederek ilk randevularında akşam yemeği yemeye gittikleri yer olduğunu sandığı, uzaklardaki minik bir noktayı gösterir. Allison lokantanın gösterdiği yerden daha solda bulunduğunu söyleyerek ona itiraz eder. Bu kadar uzaktan gerçek yeri belirlemenin olanaksızlığının ayırdına vararak saçma tartışmalarına gülerler. Allison ona döner ve gecenin nasıl bittiğini hatırlayıp hatırlamadığını sorar. Lokantadan ayrılırken kolunun üzerine kapattığı kapıyı kastettiğini pekala anlayan Eric sırtarak başını sallar.

Konu birden mevcut ilişkilerine doğru değişir. Allison Eric'den Milano'ya gitmemesini rica eder. Bunun kendisi için devasa bir fırsat olduğunun farkındadır, yine de onun adına burada herşeyin güzel gittiğini belirtir. Eric ona bunun yalnızca devasa bir fırsattan daha öte bir şey olduğunu söyler; Milano'da kusursuz bir iş başarırsa eve döndüğünde terfi edeceğinden emindir. Allison bir an uzaklaşır ve Eric onun zihninden geç-

nin, kendisinin demiryolundaki bir projeyi gerçekleştirmek üzere ilk kez ayrılışı olduğunu anlar.

Eric üç haftalığına gitmişti, yine de uzaklardayken birisiyle kısa süreli bir çapkınlık yaşadı ve Allison aynı şeyin tekrar yaşanmasından kaygılanmaktadır. Eric ona doğru yürür ve oturmalarını önerir. Uzağa gittiği ilk seferde olanların asla tekrar yaşanmayacağını ona belirtir. Ne de olsa o sırada görüşmeleri görece kısa bir zamana dayanıyordu ve kendisi ona ne kadar bağlı olduğundan emin bile değildi. Şimdi onu sevdiğinden emindir ve bir gün evleneceklerine olan inancı çok güçlüdür; geçmişte yaptığını asla yapmayacağını söyler, çünkü sahip oldukları mükemmel ilişkiyi tehlikeye atmak istememektedir. Allison söylediklerini kabul eder, fakat onun uzaklarda olacağı uzun süreyi ve karşılaşacağı bütün mükemmel insanları vurgular. İlişkinin onun son ayrılışından farklı bir düzeyde bulunduğunu kabul eder, ancak aynı zamanda ilkinin sadece üç haftalık bir iş olduğunun da farkındadır; bu defa dört aylığına ortadan kaybolacaktır ve kaldığı bütün süre boyunca onun kendisi için aynı yönde duygular taşıyacağından emin değildir. Eric taşıyacağı konusunda onu temin eder ve kimi zamanlarda geçmişini bırakmayı becerebilmesi gerektiğini ona kesin bir dille ifade ederek sözlerini sürdürür; uzun bir ilişkide yanlışların her zaman yapılacağını kabul etmelidir ve her ne kadar bunlar üzerine enine boyuna düşünmek ve onları mevcut durumları kavramada ve ele almada kullanmak kendileri için önemli olsa da, yanlışların birbirlerine ilişkin düşüncelerini denetlemesine izin vermek doğru değildir.

Allison bir an duraklar, daha sonra onaylayarak başını sallar. Ona güvenmemiş olduğu için özür diler ve Milano'ya gitmesini engellemiş olsaydı kendini asla affetmeyeceğini ona söyler. Uzun bir sarılmadan sonra

yerleriyle vedalaşırlar, bunun buraya son gelişleri olmayacağını bir biçimde sezerek.

Len ve Cecilia

Len'in kız arkadaşı Cecilia yaklaşık altı aydır Güney Amerika'dadır. Cecilia meslekten yetişme bir arkeolog olarak şu anda erken İnkâ Uygarlığı ile ilgili önemli bir proje üzerinde çalışıyor. Yakında eve dönmeyi ümit etmektedir, ancak hiçbir şey kesin değildir. Cecilia Güney Amerika'ya gitmeden önce O ve Len yıl sonunda evlenmeyi planlıyorlardı. Onun ayrılması dikkate değer sıklıktaki didişmeleri gündeme getirdi; Len İnkâ projesinin Cecilia için büyük bir fırsat olduğunu anlıyordu, ne var ki gelecekte buna benzer diğerlerinin olacağını ve evlenmeye öncelik tanımları gerektiğini düşünüyordu. Oysa Cecilia ancak buna benzer projelerde fırsatı değerlendirirse kendisi için diğer projelerin olacağını ısrarla söylüyordu. Bu kadar uzun bir süre yalnız kalmanın Len için zor olacağını farkındaydı, bunun yanında ona eve döndüğü gibi evleneceklerini ifade etmişti. Len sonunda Cecilia'nın fikrini değiştirmeyeceğini anladı ve en azından neşeli ayrılabilmeleri için onunla tartışmayı bıraktı.

Geçen altı ay Len açısından gerçekten zor oldu. Kendisi için yalnızlığın acılarından uzak durmayı başaramabilmenin tek yolu -arada bir Cecilia'dan aldığı mektup (kaldığı yerde telefon yoktur) dışında- onun ve Cecilia'nın paylaştıkları zamanların bir kaydını oluşturan fotoğrafları elden geçirmektir. Fotoğraflar geçmişin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda zihinsel ve duygusal anımsatıcıları olma işlevini görürler. Len için her fotoğraf resmettiği karakterlerin onların düşünceleri ve duy-

gularıyla dolu bir öyküsünü anlatır. Len daima kendisinin ve Cecilia'nın birlikte geçirdikleri zamanın bir kaydını tutmaları gerektiğini düşünmüştür. Böyle bir kaydın şimdiki durumlarını geçmiş bakımından kavramalarına olanak tanıyarak ilişkileri üzerine daha sağlıklı bir bakış açısı kazanmalarını sağlayacağına inanmaktadır.

Len tam bu anda Cecilia'nın en iyi arkadaşı Melissa ile birlikte bulunduğu bir fotoğrafı seçmiştir. Neredeyse Cecilia ile ilişkisine son verecek olan bir olayı hatırlayarak başını hafifçe sallar. Birkaç yıl önce o ve Cecilia abartılı bir Dört Temmuz partisinde Melissa'ya eşlik etmişlerdi. Hem Len hem de Melissa sünger gibi içiyorlardı, fakat Cecilia neşeli bir ruh hali içinde değildi; çok geçmeden onlara eve gideceğini söyledi. O gittikten sonra Len ve Melissa öpüşmeye başladılar. Dakikalar sonra Cecilia onların üzerine geldi; Len ve Melissa'nın arabayla bırakılmalarının gerekeceği aklına gelmiş ve onlara bunu teklif etmek için geri dönmeye karar vermişti. Söylemek bile yersiz, gördüğü karşısında yıkıldı. Len ve Melissa ciddi bir şey olmadığını belirttiler; sarhoş idiler ve sadece aptallık etmişlerdi. Cecilia söylediklerinin muhtemelen doğru olduğunu anlamıştı, yine de bununla birlikte olay bütünüyle derinden yaraladı kendisini. Len ile ilişkisini bitirmeyi düşündü, ancak sonunda onun tek bir aptalca hareketinin paylaştıkları güçlü bağı sona erdirmesine izin vermenin yanlış olacağı kanısına vardı. Len şimdi bu olayın tamamını hatırlarken kendisinin de Cecilia'nın Güney Amerika'ya gitme kararına karşı uzak görüşlü olabilmesi gerektiğini anlamaktaydı. Nihayetinde o kendisini yaptığı şey için affedebiliyorsa, kendisi de onu çok daha zararsız bir şey için kesinlikle affedebilmeliydi.

Len bir başka fotoğraf çıkarır. Onun ve Cecilia'nın Büyük Kanyon'un kıyısında durdukları bir enstantane-

dir. Bütün günü sadece tabandan yukarı yürüyerek geçirmiş ve adamakıllı bitkin düşmüşlerdi. Len resimlerin çekildiği esnadaki olağanüstü duyguyu sevgiyle hatırlıyor. Tamam, yorgundu ama zirveye tırmanmış olmakla canlandığını hissediyordu ve Cecilia orada, yanında olduğu için daha da mutluydu. Hayatının geri kalanını onunla birlikte geçirmeyi nasıl istediğini düşündüğü geliyor aklına. Şimdi bu fotoğrafa bakarken, geçen altı ayı katlanılır kılanın bunlara benzer anılar olduğunu kavırıyor.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Tarihçi hem geçmişin olayları hem de geçmiş ile bugün arasındaki devamlılıklar ve devamsızlıklar üzerine epeyce düşünür. Bir ilişkide bu tarih anlayışı önemli olabilir.

Allison ile Eric'in ve Len ile Cecilia'nın öyküleri tarihin bir ilişkinin görünümelerini hem fazlaştırmasının hem de uzlaştırmasının nasıl mümkün olabildiğini gösteriyor. Her iki örnekte de geçmişteki anıların bazıları çok mutlu zamanlara aittir ve çiftlerin bugünkü zorlu dönemleri atlatmalarına yardım eder. Her ciddi ilişki zor dönemlerden geçebileceğinden, sonuçlar çıkarmak için iyi anılara sahip olmak önem taşıyabilir. Bazen çifti gerçekte bir arada tutanın bu anılar olması olasıdır. Bu örneklerde çift geleceğin geçmişte sahip oldukları mutlu anıların daha fazlasını getireceğini sezinleyebilir ya da en azından ümit edebilir.

Anıların olumsuz yanı şudur ki, kötü olduklarında kendilerini meydana getiren olayın güya çözümlenmesinden ve görüşlere sunulmasından yıllar sonra bir ilişki üzerinde zehir etkisine sahip olmayı sürdürebilirler. Pek

çoğumuz eşlerinin bir yanlış ya da günahı olarak algıladıkları şeyden vazgeçmeyen insanlarla birlikte olmuştur. Konu kaç defa çözümlenmiş görünürse görünürse tekrar tekrar ortaya çıkmayı başarır. Kişi ne yapmaya çalışırsa çalışsın eş eski sorunu gömmeye isteksizdir. Hatıra çoğu zaman davranışlarda itaat sağlamak için bir hile olarak kullanılır: “Bana geçmişte bunu yaptın, dolayısıyla hâlâ borçlusun ve şu anda ne istersem yapabilirim”. Böyle değişmez kayıtlar ille de doğru olmadıkları için değil, suçlanan eşte yanlışlardan ders alma gayreti yaratacak birşey bırakmadıkları için zehirlidirler. Ne de olsa, yanlış bir kere yapıldığında sonsuza dek ve her zaman için yapılmıştır sanki.

Tarihçiler bir tarihi oluşturanın yalnızca geçmiş olayların bir kaydı olmadığını bilirler. Bunun yerine, tarihe bu olayların seçiminde, yorumlanmasında ve bütünleştirici çözümlemesinde rastlanır. Benzer şekilde, ilişkilerde bir ilişkiyi yapmaya ya da yıkmaya yardım edebilecek olan, pek de neyin yaşandığı değil yaşananlardan ne öğrenildiğidir. Tarihsel gelişmelerden ders alan çiftler ilişkilerinde büyürler; almayanlar oldukları yerde kalır ya da gerilerler.

Tamamlayıcı Roller: Tarihçiler ya da Tarihçi ve Tarihsel Kişilik

Genellikle bir tarih öyküsü bulunan kimseler tarihin kendileri için önemli olduğu kimseleri arayıp bulurlar. Böylece ortak bir öykü yaratabilirler.

Bazen bir kişi tarihçi ve diğeri tarihsel kişilik yerine geçer. Böyle ilişkilerde doğal bir asimetri vardır; doğrusu asimetrik öykülerin (sf. 75 bakınız) bazı unsurları sahneye çıkabilir. Tarihsel kişiliğin ilişkide her nasılsa

daha önemli görülen kimse olması olasıdır. Bu önem eşlerin bu kimsenin aile geçmişine, başarılarına ya da yaşam çizgisine atfettikleri önemden doğabilir.

Tarihin rolü bir ilişkide zaman içinde değişebilir. Sözgelimi, bir çift ilk defa bir araya geldiğinde tarihe eğilim göstererek bitmek bilmeyen ayrıntılarla yaşamalarının tarihine değinebilirler. Çoğu zaman mahrem bir şekilde, önceki ilişkilerde yaşanan yanlışlardan öğrendiklerini paylaşmaları olasıdır. Ancak ilişki bir kere başladı mı, ilişkinin üyelerinden biri ya da her ikisi mevcut ilişkinin daha yakın zamandaki (ve bu nedenle daha az tarihsel) yanlışları üzerine düşünmeye ve konuşmaya çok daha az heves duyduğunu fark edebilir. Sonuç olarak kişinin başarısızlıklardan ve yanlışlardan almış olduğu derslerle ilgili mahrem konuşmalar ortadan kaybolabilir. Bedeli, elbette ki, çiftin yaptıkları yanlışları yeterince ele alamayarak çözülmemiş gerilimlere ve düşmanlıklara yol açmasıdır.

Başka çiftler zaman içinde daha tarihsel olmaya doğru gidebilirler, özellikle çocuklar doğmuşsa. Çiftin bir gün aile ferdinde gerçekleşmiş olan bütün büyüme ve gelişmenin bir kaydını isteyeceklerini fark etmesini sağlayan çocukların doğumudur bazen. Çift bu nedenle daha fazla tarihsel yönelimli olmaya başlayabilir.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Tarih öyküsünün en büyük avantajı mutlu anları hatırlama ve bu anları zorlu zamanları aşmada kullanma yeterliğidir. Tarih öyküsü, görünüşte feci bir olayın daha sonra çoğunlukla fazla önemli görünmez, hatta ne olursa olsun hiçbir önem taşımaz olduğunu eşlerin kavramalarına olanak tanıyarak, zamanında önemli felaket-

ler gibi görünenleri daha büyük bir çerçeve içine yerleştirmede de yararlı olabilir.

Tarih öyküsünün en büyük dezavantajı geçmiş başarısızlıkları defalarca ısıtıp ısıtıp getirmesi olasılığıdır. Bu eğilimi taşıyan kimsenin herhangi birşeyi unuttuğu nadirdir ve kendisi çoğu zaman geçmişe ait bir konuyu ortaya atarak çatışmanın tekrar tekrar yaşanmasını sağlamaya hazırdır.

İnsanların, unutsunlar ya da unutmasınlar, affetmeyi beceremedikleri ilişkiler kaygılar ve suçluluk duyguları ile dolu olmaya yatkındır. Herhangi bir geçmiş günah bir bakışta ansızın tekrar göz önünde canlandırılabilir, yorsa mutlu olmak zordur.

BİLİM ÖYKÜSÜ

Bir bilim öyküsüne bağlı kalan insanlar genel olarak aşkın diğer herhangi bir doğal görüngüye epeyce benzer biçimde anlaşılmasının, çözümlenmesinin ve parçalarına ayrılmasının mümkün ve gerekli olduğuna inanırlar. Bu inanç ilişkilerinin günlük unsurlarına taşınır, böylece ilişkide yaşanan pek çok şeye (belki hemen herşeye) karşı son derece çözümlemeci olma eğilimi taşırlar. Sonuçta kendilerine ya da eşlerine algıladıklarının daha derinde gerçekleşmekte olduğunu açıklamaya bir hayli zaman harcamaları olasıdır. Bu davranış çözümlemecinin konuştuğu ancak dinlemediği ya da ilişkiyi gereğinden fazla çözümleyerek aslında ona müdahale ettiği noktaya ulaşana değin işlevsel olabilir.

Son etki, yakın ilişkilere uygulanan, ilişkiyi gözleme hareketinin kendisinin ilişkiyi değiştirdiği bir tür Heisenberg belirsizlik ilkesini gösterir. Sözelimi gelişme aşamasındayken flörtü çözümlemenin flörtü etkile-

mesi son derece olasıdır, çözümlemecinin gayesi bu olmasa da.

Bilim Öyküsüne Tanı Koyma

1. Bir aşk öyküsünü anlamanın herhangi bir başka doğal görüngüyü anlamaya benzediğine inanırım; yönetici kurallarını açığa çıkarmanız gerekir.
2. Bir aşk ilişkisini anlamak için onu bilimsel bir bakış açısıyla incelemeye çalışmanız gerektiğine inanırım.
3. İlişkimin farklı taraflarını çözümlemeyi severim ve bunu yapmayı fazlasıyla yararlı bulurum.
4. Bir ilişkide başarılı olmanın en iyi yolunun ilişkinin sorunlarına mantıklı ve bilimsel bir bakış açısıyla yaklaşmak olduğunu düşünüyorum.
5. İlişkilerinin sorunlarına duygusal olandan ziyade mantıksal bir bakış açısıyla yaklaşırlarsa daha fazla insanın başarılı ilişkiler yaşayabileceğini düşünüyorum.
6. Geriye yaslanıp ilişkimin farklı taraflarını eşimle nesnellik içinde çözümlemeyi ve tartışmayı isterim.
7. İlişkilerin akılcı çözümleme ve parçalara ayırma ile en uygun şartlara kavuşturulabileceğini düşünüyorum.
8. Eşimi epeyce eksiksiz bir biçimde çözümlemek ve anlamak bana göre olanaklıdır.

Alisa ve Gary

Alisa yakın ilişkiler üzerine hayli kapsamlı bir kavrayışa sahip olduğunu düşünüyor. Aşkın tıpkı diğer herhangi bir doğal görüngü gibi parçalara ayrılabilmesine ve çözümlenebileceğine inanıyor.

Alisa ne zaman karşısına bir ilişki çıksa, kendisinin ki ya da bir başkasının ki olsun, onu hemen çözümler.

Alisa'nın on sekiz yıllık kocası ve bir kimya mühendisi olan Gary karısının ilişkilerle ilgili bilimsel yaklaşımı üzerine karışık düşünceler taşıyor. Onun bilgisinden ve mahrem ilişkileri kavrayışından büyülenmiştir. Onun anlaşılması güç çözümlemelerine ara sıra kuşkuyla baksa da çoğu zaman kendisiyle hemfikir olduğunu sezer. Ne de olsa, insan davranışının büyük bölümünün ve aşk da dahil pek çok insan duygusunun bilimsel olarak çözümlenebileceği konusunda karısına katılmaktadır.

Analiz nesnesi kendisi olduğunda Gary'nin farklı bir görüşü vardır oysa. Alisa'nın diğer insanlara dair yorumları kadar, onun zihnine ve davranışına ilişkin çarpışık ve kavrayışlı açıklamaları da Gary'i heyecanlandırmaktadır, fakat bazen davranışlarının ve duygularının pek çoğunu çözümlemede Alisa'nın bu denli hızlı olmamasını dilediği oluyor. Gerçekte Alisa kendisinin belirli davranışlarına Gary'nin nasıl tepki vereceğini hemen her zaman önceden kestirebileceği düşüncesindedir ve bu varsayılan bilgiyi çeşitli durumları ele almak için kullanır. Kimi zaman Gary Alisa'nın çözümlemelerine karşı kendini savunmaya bir hayli eğilimli oluyor, özellikle kendisi hakkında doğru olmadığına inandığı bir şey öne sürerek sözlerini bitirdiği zaman.

Bundan başka, Gary Alisa'nın çözümlemesini onayladığında dahi hâlâ onun kendisine ve ilişkilerine yaklaşımında her zaman bu kadar akılcı olmamasını dilemektedir. Gary, Alisa'nın tavrının, kendi doğası itibarıyla büyük ölçüde sürprizi ve kestirilemezliği, bilimsel bir yaklaşımın dikkate almadığı şeyleri içeren romantizmden çoğu zaman yoksun olduğunu düşünüyor.

Bununla birlikte Gary, Alisa'nın ilişkilerine karşı çözümlemeci tavrının bazı yönleri nedeniyle yaşadığı sorunlara rağmen, hâlâ bunun pek çok olumlu tarafı bulunduğu kanısındadır. Bunlardan biri, onun söylediği ya

da yaptığı farklı şeylere nasıl tepki vereceğini belirlemeye çalışırken hem Alisa'ya hem de ilişkiye ilgi göstermesidir. Dahası, Alisa'nın bilimsel yaklaşımı, ilişki-
de karşı karşıya geldikleri sorunları kavramak ve yorumlamak sözkonusu olduğunda onun ve Alisa'nın ikisi için de en iyisi olan uygun bir çözüme varmalarına katkıda bulunması bakımından Gary'e epeyce etkili görünür.

Colin ve Anita

Colin kendini bildi bileli bilime ilgi duymaktadır. Lisedeyken arka avluda deneyler gerçekleştirirdi. Üniversitede fizik ve kimya üzerine çift ana dal öğrenimi sürdürdü. Şimdi önde gelen bir üniversitede bir fizik profesörüdür. Ancak Colin'in bilime olan ilgisi sınıfta sona ermez. Doğanın yasalarının nesneler için geçerli oldukları pek çok biçimde insanlara da uyduğunu düşünmektedir. Sonuç olarak başkalarıyla etkileşim içine girdiğinde sürekli olarak onların davranışına ait bilimsel, nedensel bir çözümlemeye varmaya uğraşır. Colin mahrem ilişkilerinde eşinin davranışlarını anlamaya özellikle kararlıdır. Aşkın kısımlara ayrılarak eşinin çeşitli hareketlere, duygulara ve şartlara nasıl yanıt vereceğini kesinlikle belirleyebileceği noktaya kadar parça parça kavranabileceğine inanmaktadır. Eşinin belirli durumlara nasıl tepki göstereceğini öğrenmeye çabalar ve ardından da bu bilgiyi gelecekte uygun şekilde hareket etmek için kullanmaya çalışır.

Başlangıçta Colin'in yakın ilişkilere bilimsel yaklaşımı pek insansızmış gibi görünebilir. Oysa ele alma tarzı hayli bilimsel olsa da aynı zamanda bunun kişisel bir niteliği vardır: Bilimsel yaklaşım belirgin biçimde

Colin'e aittir. En önemlisi, Colin'in eşini anlamaya çalışmasının birincil nedeni onu bir insan olarak daha iyi tanımaya başlamaktır. Onun istekleri ve gereksinimleri üzerine bir kavrayışa varmak arzusundadır. Ayrıca çözümlemesi, ilişkisinin mümkün olan en güzel biçimde yürütmesini sağlama gayesindedir.

Colin'in şimdiki kız arkadaşı Anita genelde Colin'in ilişkilerine karşı çözümlemeci tavrını önemsemiyor. Doğrusu böyle bir tavrın pek çok avantajı olduğuna inanıyor. Bir kere bu onun hem kendisini daha iyi tanıma-ya hem de ilişkileri üzerine bütüne daha yakın bir kavrayışa varmaya ilgi duyduğunu göstermektedir. Ayrıca, Colin'in bilimsel yaklaşımı bir sorunun her yanını dikkate almanın önemi üzerinde durduğundan, kendisinin ve Colin'in karşılaştıkları pek çok sorunu çözme konusunda bunun yararlı olacağını düşünüyor, onun kendi bakış açısına kulak vereceğini bildiği için. Yine de bazen Colin'in ilişkilerini her an zihinselleştirmemesini dilediği oluyor. Colin'in yaklaşımının onun kişiliğini yansıttığının farkındadır, gelgelelim ara sıra bir labirentteki sıçan gibi hissediyor kendini. Bununla birlikte, Colin'in gerçekten kendisini önemsediyiğini anlıyor ve onun ilişkilerine yaklaşımı insansız görünebilirse de, ona göre bunun böyle olmadığını biliyor.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Bir bilim öyküsü bulunan bir kişi aşkın çözümleme ve ayırıştırma yoluyla kavranabileceğine inanır. Eşinin davranışlarını yalnızca anlama değil, tahmin etme ve hatta denetleme becerisine de sahip olduğunu düşünmeye eğilimlidir. Bilim kişisi kendisinin ve diğerlerinin davranışındaki düzenlilikleri son derece dikkatle kollar ve bunlara dayanan genellemeler yapmaya çalışır.

Bilim kişiler i nesnelliklerinde hem başkalarına ve hem de kendilerine göre farklılık gösterirler. Bu nokta birinin bilim kişisi olmasının hiçbir biçimde onun iyi bilim yapmasını sağlamadığı gerçeğinin altını çizer. Bir bilim kişinin bütün gün öteki insanların davranışlarını çözümlemesi, yine de yaptığı her çözümlemede yanılması mümkündür. Bilim kişinin rolü yalnızca bilimsel çözümlemeye karşı bir ilginin varlığını kesin olarak ortaya koyar, bu çözümlemenin niteliğini değil.

Colin gibi bazı kimseler bilim alanında çalışırlar ve bilimsel bir yaklaşımı yaşamlarının hemen her tarafına uygulamayı denerler. Alisa gibi diğerleri ise yakın ilişkiler bakımından bilimseldir, ancak yaşamlarının diğer yanlarında gerçek bilime aslında pek fazla aldrış etmezler.

Bu bilim öyküsüyle ilgili olarak farkına varılması gereken birkaç önemli nokta vardır. Öncelikle bir alanda (mesela biyoloji ya da fizik) bilimsel çözümlemeyi başarıyla uygulayabilen bir kişi ille de onu bir başka alanda da aynı ölçüde başarıyla uygulayacak değildir.(1) Bu nedenle birisinin işinde başarılı bir bilim insanı olması gerçeği bu kimsenin mahrem ilişkilerinde de böyle olacağı anlamına gelmez.

İkincisi, insanlar başkalarının ilişkilerini çözümlemelerinde bilim kişiler i olarak başarılı olabilirler, ancak kendi ilişkilerinin çözümlemesinde değil. Zaman zaman insanlar arası zeka ile insan içi zeka arasında bir ayrım yapılır; ilki kişinin başkalarıyla ilişkilerindeki zekasını, ikincisi kendisiyle ilişkisindeki zekasını anlatır.(2)Zekânın iki türü birbiriyle pek az bağlantı arz eder, bu nedenle başkalarının davranışının başarıyla çözümlenmesi kendi davranışında ve benzerlerinde de bunun sözkonusu olacağı anlamına gelmez. Doğrusu psikoterapistlerin ilişkilerinde yaşadıkları sorunlar diğer insanların kendilerinininkilerde yaşadıkları ile büyük ölçüde aynıdır.

Üçüncüsü hepimiz ilişkilerimizi bir dereceye kadar çözümleriz, ancak görece pek az kişinin bir bilim öyküsü vardır. Bilim öyküsü bir kimsenin çözümleme üzerinde düşündüğü ve işleri öylece olurlarına bırakmaya nâdiren razı olduğu zaman sahneye çıkar. Bilim kişileri onları kavradıklarını hissetmedikleri sürece ilişkilerde gerçekten mutlu değildirler. Bu nedenle bilim kişileri için anlayış mutluluktan doğmaz ya da onu izlemez, daha çok, onun temel bir parçasıdır.

Tamamlayıcı Roller: Bilim Kişisi ve İnceleme Nesnesi

Bilim öyküsündeki tamamlayıcı iki rol genellikle bilim kişisi ve ilişkiyle birlikte inceleme nesnesini oluşturan bir başka kişidir. Sık olmamakla beraber zaman zaman her iki eş de bilim kişisidir. Eşler, çözümlemelerinde aynı dünya görüşünü taşımadıkça böyle ilişkiler zorlu olabilir.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Bilim öyküsünün en büyük avantajı, bir ilişkiye ve onun içindeki eşlere, ayrıca, ideal durumda, davranışla ilgili olumlu değişime dair kavrayışa gerçekten ulaştırabilmesidir. Pek çok çift neyin geliştirilmesi gerektiğinden habersiz oldukları için ilişkilerini geliştirmede yetersiz kalır. Bir bilim kişisi ilişkinin güçlü ve zayıf noktaları üzerine varsayımlar üretecek, böylece yapıcı değişime giden yolu açacaktır.

Bununla birlikte, bilim öyküsünün muhtemel olumsuz taraflarından birisi çözümlemenin yanlış olabilme-

sidir, ki bu da gerçekte bir ilişkiyi geliştirmek yerine kötüleştiren sürtüşmelere ve davranış değişimlerine yol açabilir. Bir bilim kişisinin bulunduğu bir ilişkinin içindeki insanlar çözümlemeye içerleyebilir ya da bir inceleme nesnesi gibi davranılmaktan daha iyisini hak ettiklerine inanabilirler.

Bir başka muhtemel olumsuz taraf çözümlemenin ilişkiyi değiştirmesi ve hemen her iyi ilişkinin parçası olan kendiliğindenliğin kaybıyla sonuçlanmasıdır. İnsanlar sürekli çözümlenmekte olduklarını hissettiklerinde kesinlikle başka zaman davrandıkları gibi davranmazlar. Kırgınlık duymaları da olasıdır. Bu nedenle böyle bir ilişkide eşler çözümlmeyi denetimden çıkmaktan korumanın yollarını bulmak zorundadır.

YEMEK KİTABI ÖYKÜSÜ

Yemek kitabı öyküsü, yakın bir ilişkide bulunan iki insan işleri belirli bir yoldan yürütürlerse, yani bir reçeteyi izlerlerse ilişkinin hemen hemen kesin olarak arzu edilen sonucu vereceği görüşüyle tanımlanır. Bu öyküde ilişkiler belirli, sabit adımları izledikleri için başarılı olurlar ve aslanan bu adımların neler olduklarını, onların hangi sırayla uygulanacaklarını ve etkili bir biçimde nasıl harekete geçirileceklerini belirlemektir.

Bu öykü, ilişkilerin yürümesini sağlamaya dair popüler kitapların piyasasının yakıtını büyük ölçüde ateşleyen bir öyküdür. Sorun, elbette ki, bu kitapların ancak bir yemek kitabı öyküsü bulunanlar için başarılı sonuçlar vermeye yatkın olmasıdır. Böyle bazı kimseler için reçetenin kesin adımları, kendilerinin izleyecek birtakım adımları bulunmasından daha az önem taşıyabilir. Ancak, belki de ilişkilere dair kendi kendine yardım ki-

taplarının ortalama raf ömürlerinin acınacak kadar kısa olma eğilimi taşıması gerçeği ile kanıtlandığı üzere, diğer kimseler için reçeteler kesinlikle işe yaramazlar. Kitaplar ortadan kaybolmakla birlikte kısa sürede aynı iddiaları belki daha sağlam bir biçimde öne süren yeni kitaplarla değiştirilirler.

Yemek Kitabı Öyküsüne Tanı Koyma

1. Bana göre yakını ilişkileri ele almanın bir doğru yolu ve bir yanlış yolu vardır. Doğru yolu bilerseniz başarısız.
2. İyi bir ilişkiye sahip olmak için gereken bütün adımları birer birer izlemenizin zorunlu olduğuna inanıyorum.
3. Harika bir ilişkinin tarifinin harika bir yemeğin tarifine benzediğini düşünüyorum; doğru bileşenleri ve ayrıntılara karşı özeni gerektirir.
4. İlişkilerinde başarıya ulaşmış olanların, onları tamamen doğru bir biçimde gerçekleştirmek için neyin gerektiğini keşfetmiş kişiler olduklarını düşünüyorum.
5. Yakın bir ilişkiyle başarılı olmanın iyi yemek pişirebilmeye benzediğini düşünüyorum; gereken bileşenlerin pek azını ya da pek fazlasını kullanmak felaketle sonuçlanabilir.
6. İyi bir ilişkinin başarılı olmak için belirli adımları izlemesi gerektiğine inanıyorum.
7. Bir ilişkiyi işler kılmanın, yemek pişirmede başanlı olmak için bir tarife bağlı kalmaya çok benzediğini düşünüyorum.
8. İlişkilerde başarı için bazı insanların keşfettikleri ve diğerlerinin bulamadığı bir reçetenin varlığına inanıyorum.

Fred ve Pauline

Ne Fred ne de Pauline yakınlarda herhangi bir zamanda evlenmeyi tasarlamaktadır; her ikisi de zorlu boşanmalardan çıkmışlardır ve hiçbir şeyin içine aceleyle

dalmak istememektedirler. Bununla birlikte, birbirleriyle uzun, tatmin edici bir ilişki yaşamayı ümit etmektedirler. Elbette ki, işler yolunda giderse evlilik kesinlikle gündem dışında kalmayacaktır.

Fred ve Pauline, ilişkilerinin sürmesini sağlamak için her ikisinin de birlikte geçirdikleri zamanda mutlu olmaları gerektiğini bilmektedir. Mutluluğu bulmanın kendileri için kolay olmayacağını farkındadırlar. Fred spor dallarıyla uğraşmayı ve onları izlemeyi sevmektedir, oysa Pauline dansa gitmeye ve film izlemeye daha fazla ilgi duyar. Bu sorunu aşma çabasıyla her ikisinin de istediklerini yapmaya başlayacakları bir sistemi uygulamaya karar vermişlerdir. Fred'i tatmin etmek için haftada iki kez birlikte koşmaya gidecek ve her ay en az bir spor karşılaşmasına katılacaklardır; Pauline'i mutlu etmek için haftada bir kez bir filme ve iki haftada bir dansa gideceklerdir. Birlikte nasıl zaman geçireceklerine dair öteki anlaşmazlıkları da benzer bir tarzda yani bir uzlaşmaya vararak- ele almayı kabul etmişlerdir. Hem Pauline hem de Fred bu formüle bağlı kalırlarsa başarılı bir ilişkilerinin olacağına inanıyorlar.

Birkaç ay geçer ve Pauline ile Fred tahminlerinde haklı gibi görünür. Başarı formüllerinin izinden gayretle gitmişlerdir ve her ikisi de harika bir zaman yaşamaktadır. Pauline koşmaktan hoşlanmaya bile başlamış ve yaşamında ilk kez birkaç hafta önce bir beyzbol maçı sırasında bağırmıştır. Fred'e gelince, o da birtakım hayli etkileyici dans hareketleri kapmış ve kendi çapında bir film eleştirmeni durumuna gelmiştir. Pauline Fred'le eve taşınmaya karar vermiştir ve evlilik üzerine düşünmenin bile öncesinde kayda değer uzunluktaki bir süreyi beklemeyi kararlaştırmış olmalarına karşın ikisi de evlilik çanlarının fazla uzak olmayabileceğini sezmektedir.

Fred ve Pauline başarı reçeteleri konusunda fazla kavgalamayacaklarının farkındalar. Tek başına hiçbir formülün başarılı bir ilişki garantisi veremeyeceğini ve çeşitli şartlar yapmalarını dayattığında etkinliklerini değiştirmeye istekli olmaları gerektiğini kabul ediyorlar. Sözgelimi Fred, kışın yaklaşmasıyla birlikte kendisi ve Pauline için koşmaya gitmenin olanaksız olacağı günlerin geleceğini fark etmektedir. Benzer şekilde Pauline, Fred'in açıkça dansa gitmek istemeyeceği geceler olacağını biliyor. Fred ve Pauline, böyle durumlar ortaya çıktığında kendi gereksinimlerini karşılamak için yeni etkinlikler bulmaya çalışacakları konusunda anlaşmaktadır. Ödün vermeye devam ettikleri sürece ilişkilerinin başarısını koruyacağına inanıyorlar.

Elizabeth ve Isaac

Her perşembe gecesı saat altıda Elizabeth ve Isaac akşam yemeği ve bir film için Isaac'ın daİresinde buluşuyor. Kendileri için hazırladıkları yemek bir yeşil salatanın, birtakım mezelerin ve lezzetli bir ana öğünün yer aldığı, genellikle üzerinde uğraşılmuş bir olaydır. Yeme-yi bitirmelerinin ardından video dükkanına kadar yürürler ve ikisinin de görmemiş olduğu bir filmi seçerler. Geriye dönerken süpermarkette dururlar ve film boyunca paylaşmak için küçük bir karton kutuda dondurma satın alırlar. Isaac'ın evine döndüklerinde videoya bantı takarlar, ışıkları söndürürler ve birlikte en sevdikleri battaniyenin altına sokulup yatarak birbirlerini kollarıyla sararlar.

Isaac ve Elizabeth'in ilişkisindeki herşey perşembe gecesı adetleri kadar romantik ve sevimli değildir. Aslında o belirli gecenin etkinlikleri Isaac ve Elizabeth'in

üzerinde anlaşılabildikleri hemen hemen tek konulardır. Çoğunlukla zevkleri tamamen farklıdır: Isaac çarşıdaki kulüplerin bazılarında sahneye çıkan bağımsız rock topluluklarını dinlemekten zevk alır; Elizabeth antika kitap dükkanlarına giderek kitapları karıştırmayı sever. Elizabeth Isaac'ın dinlediği müziği katlanılmaz bulur; Isaac bütün günü küflü kitaplara göz gezdirerek geçirmekten daha sıkıcı bir şey olamayacağına inanır. Yoğun iş takvimleri ve çatışan ilgileri nedeniyle Isaac ve Elizabeth'in birlikte geçirmek için arzuladıklarından daha az zamanları vardır. Sonuç olarak, Elizabeth'in zorlamasıyla, sahip oldukları herhangi bir boş zamanı kesinlikle ikisine de çekici gelen bir etkinlikle uğraşarak geçirmeye karar verirler. Böylece Perşembe gecesi adetlerini mümkün olduğunca romantik ve zevkli kılmaya çalışırlar. Elbette ki sadece Perşembe gecesini birlikte geçiriyor değiller, ancak birbirlerinin yanında bulunduklarından emin oldukları tek zaman budur. Her hafta bu tek, özel geceyi yaşadıkları sürece, farklılıklarına karşın başarılı bir ilişkiyi devam ettirebileceklerine inanıyorlar.

İyimserliklerine rağmen hem Elizabeth hem de Isaac Perşembe gecesi adetleri konusunda fazla katı olamayacaklarını kabul ediyor. Herhangi bir formülün başarıyı güvence altına alacağını düşünmenin aptalca olduğunu anlıyorlar. Elizabeth akşam yemeği, dondurma ve bir filmin bileşiminin artık kendileri için şimdiki kadar çözüm oluşturmayaacağı bir zamanın gelebileceğine ilişkin kaygısını birkaç defa ifade etmiştir. Böyle bir zaman gelirse, Elizabeth ve Isaac biliyor ki, Perşembe gecesi törenlerini değiştirmeleri, hatta belki yine kendilerine çekici gelen başka etkinlikler bulmaları gerekecektir. Önemli olan, her ikisinin de üzerinde anlaşılabileceği bir tarif bulmaları ve yapılması zorunlu hale geldiğinde tarifi değiştirmeye gönüllü olmalarıdır. Elizabeth ve Isaac

bu ilkelere bağılı kalmayı sürdürürlerse ilişkilerinin başarısını koruyacağına inanıyorlar.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Yemek kitabı öyküsü, pop nitelikli psikoloji kitapları piyasasıyla da kanıtlandığı üzere aşırı derecede popüler bir öyküdür. Aslında çoğunlukla bir ilişkiyi yürütmenin “doğru” bir yolu olması gerektiği inancıyla büyütülmüşüzdür ve bu nedenle sorunumuz bu “doğru” yolun ne olduğunu belirlemektir.

Psikologlar çoğu zaman “iyi kurulmuş sorunlar” ile “kötü kurulmuş sorunlar” arasında ayrım yaparlar.(1) İkisinin arasındaki fark iyi kurulmuş sorunların bir çözüme giden açık ve doğru bir yollarının bulunmasıdır. Halbuki kötü kurulmuş sorunlarda buna rastlanmaz. Sözgelimi bir cebir ifadesi problemi iyi kurulmuş bir sorun olacaktır, oysa politik bir makamın lehinde ikna edici bir tartışmanın nasıl yapılacağı sorunu kötü kurulmuş bir sorundur. İlişkileri geliştirmeye yönelik popüler psikoloji kitaplarında karşılaşılan türden reçeteler bir sevgi ilişkisinin nasıl kurulacağı sorununun iyi kurulmuş bir sorun olduğunu kabul eder. Fred ile Pauline ve Elizabeth ile Isaac gibi bazılarına göre öyledir de, yemek kitabı öyküleri nedeniyle. Yine de pek çok insan için böyle değildir.

Eğer bir sorun iyi kurulmuş değilse neden insanlar bunun böyle olduğuna inanırlar? Pek çok neden vardır: Bunlardan biri şu ki, neredeyse birinci sınıftaki günlerimizden beri bize sorunların sadece iyi kurulmuş oldukları değil, aynı zamanda böyle olmaları gerektiği öğretilmiştir. Ders kitapları problemleri dayatma eğilimindedir, yanlış ve doğru yanıtlarla beraber. Karşı karşıya kaldığımız testlerden pek çoğunun yanlış ve doğru ya-

nıtları olan soruları vardır. Din bize yanlış ve doğru yanıtların bulunduğunu öğretebilir. Siyasetçiler böyle yanıtların varolduğunu ima ederler (ve elbette, bunların ellerinde bulunduğunu ve rakiplerinin bunu ancak iddia ettiklerini). Çevremizde bizi yaşamın sorunlarının tek bir doğru yanıtı bulunması gerektiğine -bulunsun ya da bulunmasın- inandırarak toplum kurallarına uyduracak çok sayıda güç vardır.(2) Bu nedenle, yemek kitabı öyküsünün popüler olmasına şaşırmamak gerekir.

İnsanların böyle doğru yanıtların bulunduğuna inanıp inanmamaları aynı zamanda onların düşünce tarzına da bağlıdır.(3) Sözgelimi bazı insanların sorunları konusunda bağımsız bir çözüme varmayı seçtikleri, oysa kimilerinin de ne yapacaklarının söylenmesini tercih ettiği düşünme tarzları üzerine başka bir yerde bir kuram oluşturmuştum. Yemek kitabı öyküleri bulunan pek çok çift ne yapacaklarının söylenmesini tercih eder ve bir kere bir hareket tarzına karar verdikten sonra aynı şeyi defalarca tekrarlamayı sürdürmek isterler.

Elizabeth ve Isaac gibi temelde kendi reçetelerini oluşturan çiftler de vardır. Yine de reçete bir kere yerleştiği zaman ona bağlı kalmada reçetelerini başkalarından alan öte¹i çiftler kadar katı olabilirler. Muhtemelen en başarılı “yemek kitabı çiftleri” yeni bir ilişkiye girdiklerinde reçeteyi zaman içinde değiştirerek esneklik sergileyenlerdir.

Tamamlayıcı Roller: Aşçılar, Şefler, Şef ve Aşçı

İki temel tamamlayıcı rol daima bir tarife dayanarak bir yemek (ilişkilerini) hazırlamak için birlikte çalışan iki insanı içerir. İlişkiden ilişkiye değişen, ilişkinin ne olduğu ve nereden köken aldığıdır. Aşçılar tariflerini dı-

şarıdan alırlar; şefler kendi tariflerini oluştururlar. Bir şef ve bir aşçı örneğinde kişilerden biri bir tarife varma, öteki onu fiilen pişirme sorumluluğunun büyük bölümünü üstlenir.

Aşçı-aşçı ilişkilerinde her iki eş de talimatlarını dışarıdan alırlar. Bunların kendi kendine yardım kitapları okuyan, mahrem ilişkileri konu alan televizyon programlarını izleyen ya da iyi bir ilişkiyi nelerin oluşturduğunu tartışan radyo programlarını dinleyen kimseler olmaları olasıdır. Yahut talimatlarını ebeveynlerini ve öteki çiftleri izlemiş olmaktan alabilirler.

Şef-aşçı ilişkileri pek güzel yürüyebilir, çünkü sorumluluklar açıklıkla dağıtılmıştır: Bir kişi öncelikle reçeteyi meydana getirmekten, diğeri reçeteyi işler kılmaktan sorumludur. Elizabeth ve Isaac'ın ilişkisi bu türdendir, Elizabeth şef rolünü üstlenmek üzere. Düşünme tarzlarına bakarsak kişilerden birinin ne yapılacağına karar vermekten hoşlandığını, oysa diğerrinin genellikle ne yapacağını söyleyemesini istediğini görürüz. Bu tür ilişkide en büyük tehlike etkeni şefin aşçıdan sıkılmasıdır, çünkü düşünceler ortaya atmaya yatkın olan şeftir; ya da aşçı, eşlerin izinden gitmeleri gereken tarife karar verinin daima şef olmasına içerlemeye başlayacaktır.

Üçüncü bir olasılık bir şef-şef ilişkisidir, Fred ve Pauline'in yaşadıkları gibi. Her ikisi de kendi kişisel tariflerine karar vermede aşağı yukarı eşit sorumluluk alırlar. Böyle ilişkiler sorumluluklarının dağılımı bakımından şef-aşçı ilişkilerinden daha eşitlikçidir. Aşçı-aşçı ilişkisinde olduğu gibi, her iki kimse de aynı rolü üstlenir. Gelgelelim iki eş bir tarif üzerinde anlaşamazlarsa bu tür ilişkide daha fazla çatışma olasılığı vardır. Böyle örneklerde kişiler ya başarılı çatışkı çözme stratejilerine ya da tariflerin bağdaşmaya daha yakın oldukları bir başka ilişki bulmaya ihtiyaç duyacaklardır.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Yemek kitabı öykülerinde kişiler, en büyük avantajları olarak ilişkinin yürümesini sağlamaya yönelik az çok iyi tanımlanmış bir stratejinin bulunduğu ve bunun Fred ile Pauline ve Elizabeth ile Isaac örneklerindeki gibi çoğunlukla apaçık ortada olduğu düşüncesine sahiptirler. İnsanlar ne yapmalarının beklendiğini ve de genellikle bunu yapıp yapmadıklarını bilirler.

Bu tür ilişkide insanlara ümit verebilecek bir tür idealizme de rastlanır: Doğru tarifi bulamamış bile olsalar, her zaman bulma olanakları vardır. Bu nedenle, ilişkide işlerin olmaları gerektiği kadar iyi yürümediğini hissedenden, bu öyküye sahip kimi eşler danışmanlığa, hafta sonu uzaklaşmalarına, kurslara ya da doğru tarifi bulmak için başka ne gerekiyorsa ona zaman ve para harcamaya razıdırlar. Bir bakıma, bu tür bir idealizme sahip bazı çiftler kendilerine istedikleri sonucu verecek perhizi sürekli arayan, ne var ki görünüşe göre onu asla tam anlamıyla bulamayan iyimser perhizcilere benzerler. Kitabevlerine ulaşan bir sonraki perhiz kitabını almaya heveslidir. Bu perhizin diğerlerinden farklı olarak onlara kalıcı kilo kaybının reçetesini sunacağı ümidini taşırlar. Bazı insanlar böyle bir tarife rastlarlar; bir çoğu için bu sözkonusu olmaz.

Yemek kitabı öyküsünün en büyük olası dezavantajı katılıktır: Çift kendileri için işe yaramaz olan, ya da bir zamanlar işlerine yaramış ancak artık yaramayan bir tarifi içine kilitlenir. Eşler tariflerinin yaratımında ve uygulanmasında esnek olduklarında yemek kitabı öyküleri muhtemelen en yüksek başarılarına ulaşırlar.

Yukarıda değinildiği üzere bir başka olası dezavantaj ne zaman son vereceğini bilmemektir. İki eşin iyi yürümeyen bir ilişkinin içinde bulunduklarını ve bu nedenle

tavsiye almaya gittiklerini varsayalım: Tavsiye sunma yararlı olmaz. Danışmanın belki de pek mükemmel olmadığını düşünerek bir başka danışmana giderler. Onun da yardımı olmaz. Eh, çift danışmanlığın işe yarayamayacağına, bunun kaçınılmaz biçimde tam bir çöküş - mutlak bir başarısızlık- olduğuna emin olabilir mi hiç? Hayır, çünkü başarılı bir sonuç olmaksızın kaç tane danışmana giderlerse gitsinler, bir sonrakinin başarılı bir sonuç vermesi her zaman mümkündür. Bu üçüncü, beşinci ya da yüz on yedinci olabilir, fakat ortada kaç tane başarısızlık bulunduğu bir yana, her zaman ümit vardır. Yine de, bu ümit bir kumsaldaki belirli bir kum tanesi kadar zor ele geçtiğinde -açıkça onlar için ulaşılacak hiçbir geçerli tarif bulunmadığı zaman- bir yemek kitabı öyküsüne sahip olanların karar verme sorumluluğunu almaları gerekir.

TARZ ÖYKÜLERİ

Tarz öykülerinde ilişkinin içinde yer alma tarzı ya da şekli ilişkinin varlığının ya da sürdürülmesinin temelidir. İlişkinin süregelen özel bir niteliği onun diğer taraflarına ağır basar. Bir savaş öyküsünde süregelen bir savaş ve onun doğurduğu pek çok çatışma ilişkiye hakimdir; savaş asla kazanılmaz ya da kaybedilmez, çünkü ilişkinin bir savaş öyküsü olarak ayakta kalması için savaş bitmek bilmemelidir. Bir tiyatro öyküsünde eşlerden biri (ya da bazen her ikisi) bir rolün içinde yer alır(lar). İlişki tiyatro gibidir. Rol ya da roller değişebilir, ancak teatral unsur asla. Bir mizah öyküsünde şakalar, kaygısızlık ve olayların komik taraflarını görmek üstün gelir. Ciddi ve hatta çatışmaya yatkın bir konuşmaya ilişkin her türlü girişimin mizahla başka yöne

çevrilmesi olasıdır. Bir gizem öyküsünde eşlerden biri sürekli bir gizem perdesiyle örtülmüş gibi görünür ve öteki eş asla tamamen başarılı olmaksızın perdenin ardına nüfuz etmeye çalıştıkça ilişki gelişir. Genellikle bir perdeden içeri girildiği anda bir diğeri hızla yerini alır.

SAVAŞ ÖYKÜSÜ

Bir savaş öyküsünde, bir çift aşkı bir savaştaki, çoğu zaman süresi uzatılmış ve yıkıcı bir savaştaki, bir dizi çatışma olarak görür. Tuhaf olan şu ki, her iki eş de bu görüşe sahip iseler, başkalarına berbat bir ilişki olarak görünen şeyin içinde bir hayli mutlu olabilirler.

Tıpkı bazı insanların meslekleri gereği savaşçı olmaları gibi, bazı çiftler ilişkilerinde savaşçıdırlar ve iyi kavga olarak gördükleri bir kavgayı veriyorlarsa gerçekten en büyük mutluluğu duyarlar. Çift, kavga biter ise, bir savaşın bitimindeki savaşçılar gibi kendileriyle ne yapacaklarından pek emin olamaz durumda olduklarını sezinleyebilirler. Gelgelelim, bir ikilinin yalnızca bir üyesinin bir savaş öyküsü varsa, eşlerden biri için tamamen kabul edilebilir olan diğeri için cehennem olabilir.

Savaş Öyküsüne Tanı Koyma

1. Tartışmanın yakın bir ilişki için sağlıklı olduğunu düşünüyorum.
2. Bana göre kavgalar aslında bir ilişkiyi daha vazgeçilmez kılar.
3. Eşlerin sıklıkla tartışma yaşamadıkları ilişkilerin ölü olduklarını düşünüyorum.
4. Tartışmanın uzlaşmadan daha ilginç olduğu kanısındayım.
5. Sık tartışmaların çatışkılı konuları açığa çıkarmaya ve ilişkiyi sağlıklı tutmaya katkıda bulunduklarını düşünüyorum.

6. Olayları ilginç tutmak için eşimle çokça sürtüşmekten zevk alırım.
7. İlişkiler muazzam bir çatışkı içerirler, ki bunun gerçekte ilişki için yararlı olduğuna inanırım.
8. Doğrusu eşimle kavga etmekten hoşlanırım.

Bob ve Dierdre

Bob ve Dierdre için eski bilindik öyküdür bu: Akşam yemeği masasında otururlarken Bob, karısı Dierdre'ye oğullarını devlet okulunda tutma kararını tekrar düşünmüş olup olmadığını sorar. Dierdre gözlerini kapar ve derin bir nefes alır, sakın kalmak için elinden gelen gayreti göstererek. Çift, John'u devlet okulunda tutup tutmama konusunda haftalardır tartışmaktaydı ve birkaç korkunç kavganın ardından Dierdre sonunda kendisinin ve Bob'un bir uzlaşmaya vardıklarını düşünmüştü. Oysa şimdi, yeni bir kavganın demlenmekte olduğunu sezer ve konunun henüz çözümlenmiş olmadığını farkına varır.

Bob bu ifadeyi Dierdre'nin yüzünde önceden görmüştür ve bunu nasıl yorumlayacağını bilir. Onu hemen kendisine karşı küçümseyici tavırlar sergilemekle suçlar; kendi görüşlerinin onunkiler kadar önemli olduğunu ve onun bu gerçeği kabul etmesi gerektiğini iddia eder. O ise kendisine katılmakla birlikte John'u devlet okulunda tutma kararının görüşleriyle hiçbir ilgisinin bulunmadığını savunur; önemli olan tek şey oğulları için neyin en iyi olduğudur. Bunun üzerine Bob yumruğunu masaya vurur ve karısına gelecek dört yıl boyunca yaşamının her gününde çeteler ve uyuşturucularla karşı karşıya gelmek zorunda kalmanın oğulları için en iyisi olduğunu düşünüp düşünmediğini sorar. Ona bağırmaya başlar ve oğlu yerinden fırlayıp odasına çıkarken Dierdre ancak başını sallayabilir.

Bob ve Dierdre arasındaki buna benzer bağırma yarışları neredeyse on beş yıldır devam etmektedir. Dierdre John'un liseyi bitirmesinin ertesine kadar evliliği bir arada tutmaya çalışacağına söz vermiştir, kocasıyla daha kaç tane çatışmaya girebileceğini bilmemekle beraber. Bob daima kişinin inandığı şey için kavga vermesi gerektiği kanısındadır ve aile sorunları da asla bunun dışında kalmış değildir. Dierdre sorunları tartışmanın daha sakın bir yolunu tercih etmiştir her zaman; ironik bir biçimde, yılların sonunda, kavga etmeye katlanabilmesinin tek yolunun Bob'un bununla ilgili görüşünü benimsemek ve yolun her adımında onunla çatışmak olduğunu fark etmiştir. Diğer türlü, Bob'un gazabından sakınmak için genellikle onun istediği her ne ise buna teslim olacaktır. Ne yazık ki, Bob'un davranışına karşılık verdiği zaman bunun John üzerinde daha kötü bir etki bıraktığını fark etmiştir ve bu nedenle, mümkün olduğunda kocasıyla kavga etmekten kaçınmaya çalışmaktadır. Bununla birlikte okul konusunun çok önemli bir sorun olduğunu düşünür; bunu arkadaşlarla, akrabalarla ve hatta gerek devlete ait, gerekse özel okullardan öğretmenler ve müdürlerle tartıştıktan sonra devlet okulunun oğlu için daha iyi bir seçim olacağı kanısına varır. Bu nedenle her defasında kocasıyla çarpışması gerektiğine inanır.

John'un eğitimi önemli bir konudur ve bunun üzerinde kavga etmek kaçınılmaz olabilir, gelgelelim Bob ve Dierdre'nin çatışma içine girdikleri konular her zaman bu büyüklükte değildir. Daha geçen hafta oturma odası kanepesini yerinde bırakıp bırakmama konusunda bir anlaşmazlık yaşadılar. Bob bunun eski ve kirli olduğunu düşünüyordu; Dierdre ise fazlasıyla sevimli buluyordu onu. Bob Dierdre'yi bir sersem olmakla ve John için kötü bir örnek oluşturmakla suçlamaya başladı.

John'un okumak için nereye gitmesi gerektiği üzerine tartışmayı henüz bitirmişlerdi ve bu nedenle Dierdre tekrar bir tartışmanın başlamak üzere olduğuna inanamıyordu, özellikle böyle eften püften olanının.

Bununla birlikte, Dierdre ilişkilerinin her zaman aralıksız didişme ile tanımlanmış ve muhtemelen de tanımlanacak olduğunu ve konu ne olursa olsun, olası bir kavganın daima köşenin hemen ardında olacağını kavramaktadır.

Natasha ve Marcus

Pittsburgh Steelers ve Kansas City Chiefs arasındaki büyük Pazartesi gecesi maçının dördüncü çeyreğinin sonlarıdır. Sıkı bir Steelers taraftarı olan Marcus takımının bir başlama vuruşu golünün arayışı içinde sahanın ilerisine yürüyüşünü izlerken odayı bir uçtan diğerine kaygıyla adımlamaktadır.

Marcus'un son iki yıldır birlikte olduğu kız arkadaşı Natasha hışımla odaya dalar ve ona; "Acaba maç bitecek mi?" diye sorar. Natasha'nın söylediğini duyamayacak kadar kendini maça kaptırmış olan Marcus ona yalnız bırakılmak istediğini belirtmek için elini gelişigüzel bir biçimde sallar. Natasha öfke içinde bu aptalca davranışa daha fazla katlanamayacağını alçak sesle fısıldar ve sonra da dosdoğru televizyonun önüne ilerler. Marcus, gözleri şiddetli heyecandan büyürken başının iki tarafına birer elini koyarak yüksek perdeden bir çığlık koyuverir. Natasha aptal bir futbol takımına kendisinin henüz almış olduğu terfiden daha fazla önem vermesinin ne kadar saçma olduğunu haykırarak misilleme yapar. Marcus sakinliğini korumaya çalışarak ona terfisini yarın kutlayacaklarını söyler; sonra da maçın son

dakikalarını huzur içinde izlemesine izin vermesi için ona yalvarır. Buna karşılık Natasha çıkarken Marcus'un Steelers posterlerinden birini yırtarak öfkeyle odadan dışarı yürür.

Steelers'in çarpıcı bir galibiyet almasından birkaç dakika sonradır, ancak ne var ki Marcus'un kutlaması Natasha odasına dönerek ona karşı sözlü saldırısını sürdürünce kısa kesilmiştir. Marcus onu gevşetmeye çalışır, fakat bu anda öğrenir ki, bir kere başladığında durmak onun için olanaksızdır. Önceden pek çok kereler yaptığı gibi, Steelers'e olan tutkusunun saçmalığını ve mantıksızlığını kabul ettiğini ona açıklar; yine de bunun ceza gerektiren bir kusur sayılmasının pek güç olduğunu ve onun kendisini haftanın Steelers'in maçını oynadığı üç saatinde yalnız bırakacak kadar düşünceli olması gerektiğini savunur. Natasha ruh halinin Marcus'un Steelers'i izlemeye ne kadar vakit harcadığı ile hiçbir ilgisinin bulunmadığı yanıtını verir; onu bu kadar kızdıran, bütünüyle olayın özüdür -Steelers'a kendisinden daha fazla önem verdiği düşüncesidir- daha çok.

Marcus yanıt vermeye girişir, fakat o bunların hiçbirini dinlemez; odadan çıkar ve doğrudan yatak odasına giderek içeri girdikten sonra kapıyı kilitler. Marcus kanepeye oturur ve başını ellerinin arasına alır. Bu sahne Natasha ile ilişkisinde ziyadesiyle sık rastlanan bir olay haline gelmiştir; Steelers olmazsa başka bir şeydir söz konusu olan. Konu ne olursa olsun, Natasha doğru olduğuna inandığı şey için her zaman kavga etmeye hazırdır ve Marcus kendisine teslim olana değin tartışmaya devam edecektir; bunu yapmaz ise tamamen uzaklaşacak ve onunla konuşmayı reddedecektir.

Marcus'un ilişkisi üzerine düşüncelere daldığı sırada Natasha tekrar odaya fırtına gibi girer. Hayli gaddar bir sesle, Marcus için almaya söz vermiş olduğu, patronu-

nun gelecek Steelers maçına ait loca koltuk biletine artık gerek duymadığını ona bildireceğini söyler. Bir an Marcus'un kalbi duracak gibi olur, fakat kendini toparlar ve sadece başını sallar.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Savaş öyküsündeki öncelikli düşünce ve davranış tarzı aşkın savaş olduğudur; iyi bir ilişkinin kavgaya dayandığıdır. Bu öyküye sahip insanlar doğru olduğuna inandıkları için savaşımaya hazır olmaları gerektiğini düşünürler. Dahası, hangi konu tartışılıyorsa eşleri buna dair karşıt bir görüşü savunduğundan bir çatışma ihtiyacı hayli kestirilebilir şekilde belirir.

Bir savaş öyküsünü yaşamayanlar için herhangi birinin bunu yaşaması inanılmaz görünebilir. Neden bir kimse kavgaya etmek istesin? Ne de olsa çatışma ilişkilerin kurulmalarıyla değil, çözümleriyle bağlantılıdır.(1) Ancak bu soruyu sormak birinin neden orduya ya da donanmaya katılmak isteyeceğini sormak gibidir. Savaşçı olan insanlar için tatmin esaslı kavgadadır. Ayrıca bir savaş öyküsü bulunanlara göre ilişkiler hepsi hepsi esaslı (ve bazen de rezilce) bir kavgadan ibarettir.

Tamamlayıcı Roller: Üstün Gelen Savaşçılar ve Yenilmiş Savaşçılar

Başarılı bir savaş öyküsünde her iki eş de savaşçıdır ve bazı büyük çatışmaların yanında pek çok çarpışma da olacaktır, herbirinin bir yeneni ve bir yenileni, bir alt edeni ve alt edileni olmak üzere. Bu tür ilişkideki çiftler için zevkin büyük bir bölümü olabildiğince uzun bir za-

man boyunca yenen olmadadır; ancak bir savaş kaybedildiğinde sabırsızlıkla beklenecek bir sonraki çatışma ve sonuncusunda kaybedileni telafi etme olanağı her zaman vardır.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Bu öykü ancak her iki eş de açıkça onu paylaşarak aynı şeyi istedikleri zaman bir ilişkide avantajlıdır. Bu örneklerde boşanma tehditlerine ve daha kötüsüne sıkça rastlanabilir, fakat eşlerin ne biri ne de diğeri ayrılmayı ciddi olarak düşünür: İkisi de kendi bildikleri tarzda fazlasıyla eğlenmektedir. Elbette ki en büyük dezavantaj öykünün çoğu zaman paylaşılmayarak savaş öyküsüne sahip olmayan eş çoğu zaman yıkılmışlık duyguları içinde bırakabilecek yoğun ve aralıksız çatışmayı doğurmasıdır.

İkisinden birinin elinde seçilmiş bir öykü olarak savaş yokken insanlar kendilerini savaş halindeki bir ilişkide bulabilirler. Böyle örneklerde sürekli kavga her iki eş de perişan eden türden olabilir. Savaş böyle bir çerçevede sürerse eşlerden ne biri ne de öteki için bunun zevkli hiçbir tarafı kalmaz.

TIYATRO ÖYKÜSÜ

Tiyatro öyküsünde eşlerden biri ya da her ikisi kendilerinin roller oynadıklarını düşünürler. Aşk çoğunlukla son derece planlanmış rolleri, sahneleri ve perdeleri olan çok sayıda senaryodan birini izler.(1) Eşin davranışı oyunculara özgü ya da tekdüze olabilir, fakat bir kere sahne kurulduktan sonra bu önceden kestirilebilirdir.

Tiyatro öyküsüne dayanan bazı ilişkilerde eşler neye girdiklerini bilirler ve bundan memnundurlar. Oysa diğer örneklerde eşlerden biri öteki kişinin hareket tarzının bir tür senaryoyu izlediğini -samimi gibi görünen duyguların ya da davranışların gerçekte yapay ve belki de o anda kimin izleyici işlevi gördüğüne bakılmaksızın önceden defalarca çalışılmış olduklarını- ancak ilişki kurulduktan sonra keşfeder.

Tiyatro Öyküsüne Tanı Koyma

OYUNCU

1. İlişkilerimin oyunlara benzediğini düşünüyorum; bazıları komedi, bazıları dramdır.
2. Çoğu zaman eşim için bir oyun sahnelerim.
3. Çoğu zaman ilişkimde bir rolü oynadığımı sezinlerim, tıpkı bir oyunda olduğu gibi.
4. İlişkimi bir oyunda rol alma gibi görüyorum, kendime ait benzersiz sürpriz sonu yaratmam dışında.

HAYRAN

1. Bir oyundaki oyuncular gibi farklı roller oynayabilen eşler tarafından cezbedildiğimi sezinlerim çoğu zaman.
2. Bir andan diğerine farklı roller oynayabilen eşlerden hoşlanırım.
3. Bir oyundaki eşler gibi kendilerine dair bir drama duygusu taşıyan eşlerden hoşlanırım.
4. Tıpkı bir oyundaki oyuncular gibi duruma göre davranışını değiştirebilen eşlerle çıkmayı severim.

Herkes Robert'a kızkardeşinin yeni oda arkadaşı Cindy'den ne kadar hoşlanacağını söyleyip durmaktadır. Bu gece bir parti veriyor ve Robert ondan herkesin söylediği kadar hoşlanıp hoşlanmayacağını görmeye can atıyor. Robert birkaç saatini kendini akşama hazırlamakla geçirir; Cindy'e aşık olması durumunda yalnızca iyi görüldüğünden değil, aynı zamanda elinde aralarından seçim yapacağı kapsamlı bir dizi etkili rol ve konuşma konusu bulunduğundan da emin olmak ister. Geçmiş deneyimleri üzerine enine boyuna düşünen Robert bilmektedir ki, başarı ve başarısızlık arasındaki fark belirli bir rolün sunulması ya da onun gözlerine bakarken taşıdığı duygu miktarı gibi basit birşeye kadar inebilir.

Robert tamamen hazırlanmış halde kız kardeşinin dairesine çıkar ve zili çalar. Güzel bir kadın kapıyı açar ve kendini Cindy olarak tanıtır. Robert onu son derece çekici bulur, fakat bir anda fazla ilgilenmiş görünmeye bakar; nazikçe onun elini sıkar ve daha sonra merhaba demek için hemen kız kardeşine yönelir. Baştan çok fazla ilgi gösterirse Cindy'nin ilgisini yitireceğini bilir; ne de olsa çok kolay elde edilen birşeyi hiç kimse istemez. Robert partide birkaç kişiyle konuşur, bütün bu esnada Cindy'nin bulunduğu yerin izini kaybetmeden. Birini ne zaman güldürse onun buna tanıklık edebildiğinden emin olmak ister.

Akşam ilerledikçe Robert Cindy ile göz teması kurmaya başlar. Yeterince uzak kalmıştır; şimdi ona ilgi duyduğunu bildirme zamanıdır. Partinin hızı azaldığında ona doğru ilerler ve bir konuşma başlatır. Yaşamın, duyguların ve olayların neredeyse rasgele sıralanışıyla ne kadar tuhaf olduğundan konuşmaya başlar. Onun il-

gisinin uyandığını söylemek mümkündür ve bunu kendi teatral gayretini beslemek için kullanır. Birkaç dakika sonra diğer herkes ayrılmıştır ve Robert'in kardeşi onlara yatmaya gideceğini söyler.

Fırsattan yararlanarak Robert kurnazca konuşmayı ilişkiler üzerine bir tartışmaya dönüştürmeye karar verir. Uygunsuz bir sessizlik anı süresince en sıkı James Dean taklidini toparlayarak ona yumuşak bir sesle kendisinden gerçekten hoşlanabileceğini sandığını söyler. Daha sonra ona gitmek zorunda olduğunu, ancak kendisiyle bir ara akşam yemeği yemek istediğini belirtir. O da kabul eder ve Robert ayrılmak üzere kalkmadan önce onun dudaklarına yumuşak bir öpücük kondurur.

İki gece sonra Robert ve Cindy ilk randevularındadırlar. Robert karşılaştıkları gecede olduğu gibi gerçek bir gösteri sergilemektedir. Komik öyküler anlatır ve masalarının yakınında oturan çiftlere ait karmaşık psikolojik değerlendirmeler sunar; bütün bu esnada bir sonraki numarasının ne olacağını belirlemek için Cindy'nin nasıl yanıt verdiğine yakından dikkat eder. Bu noktada Robert'in yanlış hareket etmesi mümkün değil gibi görünür. Cindy harika vakit geçirmektedir. Değişen bir şey varsa o da Robert'in kusursuz olduğunu düşünmesidir; uygun bir eşle karşılaşmış olsa gerektir.

Haftalar geçtikçe Cindy Robert'in belki de geçmişte birisi için aynı gösteriyi sergilemiş olup olmadığını merak etmeye başlar. Kimi zamanlarda onun sadece coşkun, teatral bir kişiliğe sahip olduğunu düşünüyor; oysa onun yalnızca birtakım senaryoya dökülmüş formüllerin izinden gittiği görüntüsünü veren diğer bazı zamanlar da vardır. Sözgelimi, bir gün çantasında etrafına kırmızı bir kurdele sarılmış bir Pez şeker kutusu buldu. Besbelli onu Robert koymuştu oraya ve başlangıçta bunun gerçekten hoş olduğunu düşündü, ne var ki kendisi-

ne telefonda bundan bahsederken Robert'ın kız kardeşinin "çantadaki Pez, şu bayat numara, ha?" der gibi belirsiz bir sırıtışla başını sallaması dikkatini çekmişti. Robert'ın mizahı ve romantik jestleri kendisinden önce sayısız başka kadına sergilemiş olduğu bir numaranın sadece bir parçası ise bu belli ki Cindy'e çok üzücü gelecektir. Peki öyle midir?

Kellen ve Peter

Peter civardaki bir bar olan Wayfarer'dan içeri yürürken bir anda bakışlarını bilardo masasının yanında duran kadının üzerinde sabitler. Kadın bir sigarayı zarifçe sol elinde tutmaktadır; onu içerken yavaşça içine çeker ve dumanın dışarı fırlamasını ve yüzünü örtmesini engellemek için dudaklarını ancak hafifçe aralayarak incelikte dışarı üfler. Sağ elinde margarita gibi görünen bir şey vardır; onu dibinden iki parmağıyla tutar ve ince bir kokteyl kamışıyla nazikçe yudumlar. Güzelliği zarafetiyle örtüşmektedir ve Peter onunla konuşmayı çok istemekle beraber kendisini ona nazaran pek asaletsiz bulur ve onun kendisi gibi birinden hoşlanıp hoşlanmayacağını merak eder. Ne olursa olsun bunu denemeye karar verir ve kayıtsızca ona yaklaşır.

Yanına doğru yürürken bakışlarını bir an bile kendisine yöneltmez. Yine de tüm cesaretini toplar ve adını sorar. Aldırışsız, neredeyse küçümseyici bir sırıtışla adının Kellen olduğunu söyler ona. Tuhaf bir biçimde, Peter'a adını sormaz, O da hemen uzaklaşıp uzaklaşmayı zihninden geçirir. Gelgelelim kendisi ikide bir ona dönerek hoşlanabileceğinin işareti gibi görünen bir bakış yöneltmektedir ve böylece ayrılmamaya karar verir.

Gece ilerledikçe Kellen arada bir onunla konuşmaya

başlar, fakat yine de soğukluğunu korur. Peter bundan bir bakıma şaşkınlık duymakla beraber Kellen'in kendisine karşı kayıtsız tavrı aslında onun epeyce ilgisini uyandırmıştır. Telefonunu isteyip istememeyi düşünür, ancak o kararını vermeden Kellen çantasından bir parça kağıt çıkarır, üzerine numarasını yazar ve Peter'a kendisini aramasını söyler. Zihni şimdi eskisinden daha fazla karışmıştır, ama bununla birlikte, gecenin aldığı en son biçim heyecanlandırır onu.

Peter Kellen'i arar ve birlikte akşam yemeğine gitmek için planlar yaparlar. Randevu çok iyi geçer; Kellen'in halleri karşılaştıkları gecede olduğu kadar göz kamaştırıcıdır. Birbirlerini tekrar görmek üzere sözleşirler ve Kellen şehrin hemen dışındaki gölde piknik yapmaları önerisinde bulunur. Peter kabul eder, hem zaten geziyi sabırsızlıkla beklemektedir. Piknik günü güzel bir gündür ve Peter Kellen'in sersemletici varlığından yorucu denebilecek şekilde tahrik olur. Vücudunu bir film yıldızınıninki gibi tutmaktadır ve Peter zaman zaman sihirli bir biçimde bir Hollywood romansının içine bırakılmış olup olmadığını merak eder; Kellen'in her hareketi kusursuz görünerek kendisini neredeyse hipnotize edilmiş gibi ona doğru çekmektedir.

Peter Kellen'ı düzenli olarak görmeye başlar ve o sürekli kendisini şaşırtmaktadır. Yine de bir açıdan, kişinin her an bu derece bütünüyle soğukkanlı kalmasının nasıl mümkün olabildiğine dair soru işaretleri belirmektedir zihninde. Ona bunu sormayı bile düşünür, fakat fırsatını bulamadan hayli şaşırtıcı birtakım bilgiler elde eder.

Bir gece Kellen'ı bir arkadaşına anlatırken birisi tesadüfen söylediklerine kulak misafiri olur. Kulak misafirinin onunla kısa bir ilişki yaşadığı ortaya çıkar ve kendilerini hayretler içinde bıraktığı üzere, Peter'ın Kellen ile birlikte çıktığı gezilerinin bu kişinin onunla

yaşadıklarından hemen hemen farksız olduğu anlaşılır. Onun bardaki ilk sahneyi idare etme tarzından ilk öpüşmelerini düzenleme biçimine kadar herşey iki durumda da hemen hemen aynıydı. Peter hepsinin bir gösteri olduğunun farkına vardığında acı acı gülümser.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Tiyatro öyküsünde herşey senaryoya göre ilerlemiş gibi görünür. Elbette ki herkes senaryoya bir dereceye kadar bağlı kalır; bu öykünün diğerlerinden ayrılması bir derece sorundur. Tiyatro öyküsünde bir etkileşimin en küçük ayrıntılarına kadar hemen herşey mümkün olduğunca önceden planlanır, sadece başarılı olması değil, senaryoya dayalı değilmiş gibi görünmesi açısından. Pek sıklıkla eşlerden biri ilişkinin başlamasından bir zaman sonrasına değin sahne rollerinin alıcısı konumunda bulunduğundan habersizdir. Bazen eş hiçbir zaman anlayamaz.

Tiyatro öyküsünde izleyici yerine geçen kimse için ilişki, epeyce beklenmedik şekilde, bütünüyle bir yapaylık ve ikiyezlülük havasına bürünebilir. Ancak ne var ki oyuncuya göre, ilişkiler senaryolardan ibarettir; oyuncunun yaptıkları bir ilişkide en uygun sonuçları elde etmek için gereken doğru yaklaşım tarzı olduğunu düşündüğü şeylerdir. Kişi belki de ileri derecede senaryolaştırılmış rol modelleri edinmiştir, ya da belki geçmişte doğal olmayı denemiş, başarısız olmuş ve kararlaştırılmış rollere bağlanarak daha büyük başarı kazanmıştır. Her durumda, bu kimse hiç de ikiyezli ya da yapay olduğu kanısını taşımayabilir. Bazı durumlarda bir senaryonun izlendiğinin bile bilinçli olarak ayırdına varmaması olasıdır.

Tamamlayıcı Roller: Oyuncu ve İzleyici

Tiyatro öyküsündeki yaygın iki rol oyuncu ve izleyicidir. Bazı örneklerde her iki kişi de her birinin izleyici olduğu bir gösterinin içinde yer alabilir.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Eşlerden ne biri ne de diğeri davranışın senaryolaştırılmışlığından haberli olduklarında tiyatro öyküleri başarılı olabilir. Pek çok örnekte sadece bir kişi rol yapmaktadır ve öteki eş kurmaca rollere maruz kaldığını fark ettiğinde ilişki bozulabilir. Senaryolaştırılmışlık bilinçli değilse ve hiçbir aldatma niyeti taşımıyorsa ilişki yine de başarılı olabilir. Bu örnekte izleyici yerine geçen kişi, bir gösteri gibi görünenin sadece diğer kimse- nin yakın ilişkilerde kendini en rahat hissettiği tavır olduğunu kabul ederse başarı mümkündür.

MİZAH ÖYKÜSÜ

Mizah öyküsü, katılımcıların olayları gülünç tarafından görmeyi sevdikleri neşeli bir öykü olmaya yatkındır. Eşlerden biri ya da her ikisi şaka yapmaya bir hayli eğilimlidir ve şakalaşma bir alışkanlığa dönüşebilir. Bir anlaşmazlık olduğunda eş ya da eşler bunu bir şakaya dönüştürerek “çözdükleri” kanısına varabilirler; buna mizahi tarafından bakarlar ve yollarına devam ederler. Bir mizah öyküsü bulunan insanlar ilişkide hiçbir şeyin aşırı ciddiye alınmamasına dikkat ederler ve bir konuşma fazla ciddileşmeye başladığında şaka yapmaya başlayabilirler. Eşleri bir mizah öyküsünü paylaşmazsa, şa-

kaların ortaya çıkar gibi olma zamanlamalarının görünüşteki uygunsuzluğundan afalladığını sezebilir.

Mizah Öyküsüne Tanı Koyma

İZLEYİCİ

1. Anlaşmazlıklarımızın gülünç tarafını düşünmeye istekli bir eşten hoşlanırım.
2. Ara sıra olayların mizahi tarafını görebilen eşlerden hoşlanırım.
3. Bir ilişkiyi aşırı ciddiye almanın onu bozabileceğini düşünüyorum; mizah duyusu olan eşlerden hoşlanmamın nedeni bu.
4. İlişkimizde gergin bir durumla karşı karşıya kaldığımız her defasında beni güldüren bir eşten hoşlanırım.

KOMEDYEN

1. İlişkimde bir sorunla karşılaşmaktan kaçınmak için bazen mizahi kullanmayı denediğimi itiraf ediyorum.
2. Eşim bana sinirlendiğinde çoğu zaman ortalıkta dalga geçmeyi severim, esas itibarıyla ilişkinizde güç bir durumla karşılaştığınızda bile kendinize gülebilmenin sağaltıcı olduğunu düşündüğüm için.
3. Eşimle bir uyuşmazlık yaşadığımda mizah kullanmayı severim çünkü ilişkilerdeki herhangi bir çatışma durumunun daima mizahi bir tarafı bulunduğu inanırım.
4. Eşimle anlaşamadığımda çoğu zaman bundan bir mizah yaratmaya çalışırım.

Dolores ve Wally

Dolores Wally ile görüşmeye başladığı andan beri, en azından, ilişkinin pek çok kahkaha içereceğini anlamıştı. İlk randevularında başlangıçta birtakım iletişim

sorunları yaşıyorlardı; her biri ötekine değişmez ilk randevu sorularını yöneltiyor ve karşılığında her biri değişmez ilk randevu yanıtlarını alıyordu. Wally ansızın, aralarındaki kasvetli, ruhsuz konuşmaya tepki olarak bu denli büyüleyici bir biçimde sohbet etmeye bir son vermeyi önerdi; beyni gereğinden fazla uyarılma yaşıyordu.

O an için, durumun gerilimini gevşetmeye yarayan ve birbirlerini daha iyi tanımalarına izin veren mükemmel bir hareket tarzıydı bu. Wally bir anda lokantadaki iletişim güclüğü çeker görünen öteki çiftlere işaret etmeye ve onların ilişkilerinin mizahi, ayrıntılı bir öyküsünü vermeye başladı. Dolores isteri nöbetindeydi ve restorandaki bazı çiftlere dair kendi çözümlemesine girdi. Kısa süre sonra hem o hem de Wally kendilerini tutamamacasına gülüyorlardı ve ancak bir sürü kişi onlara bakmaya başladığında soytarılıklarına son verdiler.

Dolores'in kendisinin ve Wally'nin birlikte pek çok kahkahayı paylaşacakları üzerine tahmini doğru çıktı. Yaşamlarındaki çok olayın mizahi bir tarafı bulunduğunu kabul etmeleri onlara çok defa bir sürü eğlence sağladı ve bir sürü uygunsuz anı atlatmalarına da olanak tanıdı. İlişkide herhangi bir biçimde bir sorun varsa, bu Dolores'in ara sıra Wally'nin ilişkiyi yeterince ciddiye almadığından kaygılanmasıdır. Genellikle ilişkilerine dair şakacılığında ona katılmaktaydı; gelgelelim, uzun vade üzerinde yoğunlaşmak istediğinde olduğu gibi, ciddi olmayı arzuladığı zamanlar da vardır. Wally çoğu zaman böyle isteklere genellikle ya onunla ya da soruyla dalga geçen bir şaka ile karşılık verir. Bir keresinde ona kendisiyle evlenmeyi düşünüp düşünmediğini sormuştu; O da, ancak birlikte yaşamamaları şartıyla düşündüğü yanıtını vermişti. Dolores'in hoşlanmadığı açıktı; Wally bu durumu sezerek ısrarla sadece dalga geçtiğini belirtmiş, fakat yine de sorunun uzağında kal-

mayı sürdürmüştü. Buna benzer durumlar bazen Dolores'de Wally'nin bir mahremlik korkusu taşıyabileceği ve bunu mizahi maskaralıklarıyla örtmekte olabileceği duygusunu uyandırır.

Gene de zamanın büyük bölümünde Dolores Wally'nin ilişkiye yaklaşımını sorgulamaz. Genellikle onun tavrını benimser ve onunla birlikte aynen oynar. Mizahın ilişkinin temel bir parçası olduğunu ve kendisi ile Wally'nin birbirlerini gerçek anlamda önemsediklerini kabul eder. Durum bu oldukça Wally'nin soytarılıklarının sağladığı eğlenceye bir nokta koymak için hiçbir neden görmez.

Nelson ve Emily

Emily yine iş başındadır. Erkek arkadaşı Nelson az önce ona birlikte eve taşınıp taşınmayacakları konusuna kafa yormuş olup olmadığını sormuştur, Emily ise her zamanki gibi konuyu ciddiyetle tartışmak yerine bununla ilgili dalgacı ifadeleri birbiri ardına sıralamakla meşguldür. Öncelikle birlikte eve taşınmanın olumsuz noktalarını belirtir, karşıt cinslerden iki insanın aynı banyoyu paylaşması durumunda ortaya çıkan çeşitli uygunsuzluklar gibi. Olumlu noktalara geçerek, dairede iki kişi yaşadığı zaman kapıda kalma olasılığının daha düşük olduğunu şakayla dile getirir; yatağında alarmlı saatte yanıt verecek ayrı birinin bulunmasının işe zamanında ulaşmasını herhalde kolaylaştıracağını da ekler. Nelson Emily'nin sözlerinden bazılarını gülmekten kendini alamazsa da bunun önemli bir sorudan yakayı sıyırmada ona özgü bir tarz olduğunu fark eder. Çok komik olmaya çalışmayı bırakmasını ve ilişkileri konusunda daha ciddi olmaya başlamasını diler.

Emily daima aşka ve ilişkilere mizahi bir tarzda yaklaşmıştır. İnsanların asla durup hayatın ne kadar saçma ve insan davranışları ile duygularının ne kadar denetlenemez olduğunun farkına varmadıklarına işaret ediyor; bunu yaptıklarında onların da kendilerine ve içinde yer aldıkları ilişkilere gülmenin önemini kavramış olacaklarını öne sürüyor. Nelson Emily'nin sorunlu durumları ya da önemli kararları her zaman mizahi yaklaşımına başvurarak ele almamasını dilemekle beraber onun bakış açısına bir dereceye kadar katılmaktadır. Ayrıca ilişkilere mizahi bir tarzda bakmanın pek çok avantajı bulunduğuna inanır. Emily'nin şen şakrak şakalarını ve nükteli yorumlarını nakarat halinde dinlemenin kendisine sağladığı eğlenceye ve kahkahalara ek olarak, yaşamın eğlenceli bir yanı bulunduğunu kabul etmenin önem taşıdığını düşünmektedir, özellikle herşey sizin aleyhinizde geliyor gibi görüldüğünde. Aynı ruh durumu içinde, Emily'nin olayda komik bir taraf bulma becerisi sayesinde atlatabildikleri pek çok gergin an olmuştur. Sözelimi, görüşmeye yeni başladıkları sıralarda bir akşam dışarı çıkmış ve sonunda körkütük sarhoş olmuşlardı. Ertesi sabah yatakta birlikte uyandıklarında ikisin de hiçbiri neler olduğunu tam olarak hatırlamıyordu. Söylemek yersiz, hayli uygunsuz bir andı ve ikisi de bunun henüz kurulmuş ilişkilerine bir son verip veremeyeceğini merak ediyordu. Pekala verebilirdi, ardından Emily'nin sarhoş cinsel karşılaşmalar üzerine konuşması olmasaydı. Şenlikli çözümlemesi minik tavşanlarla, tavşanların içtiği alkollü çiy ile ve elbette ki, gereği gibi döşenmiş tavşan yatak odasıyla dolu karmaşık bir şemayı içeriyordu. Bitirdiğinde, Nelson muhtemelen o güne kadar herhangi birine olduğundan daha yakın hissetti kendini ona; doğrusu bu olay büyük ihtimalle bir çift olarak konumlarını sağlamlaştırmaya yaradı.

Düşünce ve Davranış Tarzları

Bir mizah öyküsü aşkın tuhaf ve pek çok bakımdan komik olduğu görüşüyle tanımlanır. Aşk ilişkilerinin ciddi ya da eğlenceli taraflarından birini görebiliriz, bir mizah öyküsü bulunan insanlar kesinlikle eğlenceli tarafı görmeyi seçerler. Mizahı, kendileri için ilgi yaratmada, çatışmayı etkisizleştirmede ve bazen de ciddi sorunlara göğüs germe ve eşlerinden belli ölçüde uzaklık sağlamada kullanırlar.

İlişkilerin karşılaştığı en büyük tehlikelerden biri durgunluktur. İnsanlar her bakımdan sıkılmaya başlarlar. Mizah öyküsü sıkıntıdan uzak durmanın bir yolunu sunar, çünkü bir ilişkide yeni mizahi serüvenler yaşama olanakları gerçekten sınırsızdır. Bir tehlike varsa o da her zaman olayların mizahi tarafını görmenin kendisinin yavanlaşmasıdır.

Tamamlayıcı Roller: Komedyen ve İzleyici

Mizah öyküsündeki iki rol komedyen ve izleyicidir. Roller eşlerden biri ve diğeri arasında değişebilir, fakat belirli bir anda komedyenin rolünü başarmak için bir izleyiciye ihtiyacı vardır. Hepimizin şu ya da bu zamanda farkına vardığımız üzere komiklik, güzellik gibi bakanın zihnindedir ve şakaları dolayısıyla takdir görerek ödüllendirilmeyen bir komedyenin şaka yapmayı bırakması ya da, bir aşk öyküsü olarak mizahın cezbettiği birisi örneğinde, kendini zihinsel ya da duygusal bakımdan ilişkiden koparması veya uzaklaştırması olasıdır.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Mizah öyküsünün muazzam bir avantajı bulunabilir: Pek çok durumun daha ciddiye bir tarafı vardır ve bu öyküye sahip kimse bunu görmeye diğerlerinden daha yatkındır. Bir ilişkideki durumların gerginleştiği ya da eşlerin yaşamın omuzlarına bindiğini düşündükleri zamanlarda bazen hiçbir şey küçük bir şakadan daha iyi iş görmez, özellikle dışarıdan olmak yerine ilişkinin içinden geliyor ise.

Mizah öyküleri aynı zamanda ilişkilerin yaratıcı ve dinamik olmalarına ve yaşam deneyimlerine eğlenceli tarafından tepki vermelerine de olanak tanır. İnsanlar ilişkilerinin mizahi yanının bir mutluluk kaynağı ve şimdi gördükleri kadar ciddi biçimde yanlış oldukları uzun dönemde anlaşılan pek az şey bulunduğunun sürekli anımsatıcısı olduğunu sezebilirler.

Mizah öyküsünün bazı olası dezavantajları da vardır. Muhtemelen en büyüğü önemli sorunları mizahla saptırma tehlikesidir. Yapılması gereken önemli bir konuşma -diyelim ki Nelson ve Emily'nin birlikte yaşamaları hakkında- sürekli geciktirilir ya da şakalarla saptırılır. Bu nedenle mizah yakınlığı teşvik etme yerine saptarmaya yarayabilir.(1) Er ya da geç izleyici olan eş bir izleyici olmanın pek aşırı, tam zamanlı bir meşguliyete dönüştüğü hissine kapılırsa bu rolü temsil etmek kendisi için ilginçliğini yitirebilir.

İkinci bir olası dezavantaj, mizahın olayları eğlenceli tarafından görmeye yaramanın yanında edilgin bir saldırganlıkla gaddarca davranmak için de kullanılabilmesidir. Sözelimi komedyen mizahı eşle alay etmek için kullanabilir; komedyen bu yüzden eş tarafından uyarılır; sonra da komedyen "sadece şaka yaptığını" açıklar ve neden eşinin bir mizah duygusunun bulunmadığını

sorar. Elbette ki eşin gereğinden fazla hassas olması olasıdır. Gene de mizah bir kimseye karşı komedyeni sorumluluktan korumak için tasarlanmış tavırlar (“sadece şaka yapıyorum”) sergilemenin bir aracı olarak kullanıldığında bir ilişkinin tehlikeye girmesi kaçınılmazdır.

Son olarak mizah, insanları bir araya getirerek yakınlık kurmanın ya da uzaklık yaratarak böylece yakınlıktan uzak durmanın bir yolu olarak kullanılabilir. Bu nedenle, makul sıklıktayken bir ilişki için yararlı olan, fakat aşırı miktarlarının zarar verebildiği birşeye ait ilginç bir örnektir.

GİZEM ÖYKÜSÜ

Bir gizem öyküsünde bir ilişkinin gizemli unsurları ağır basar. Tarihsel bakımdan romans daima bir gizem havasıyla ilişkilendirilmiştir.(1) Gerçekten de, aşkın ilk aşamalarını öylesine heyecanlı kılan kısmen taşıdıkları gizem havasıdır. Her bir gün eşe dair yeni sezgileri edinleyebilir. Bir gizem öyküsü bulunan insanlar hiçbir zaman bu heyecanın sonunu görmeyi ümit etmezler. Öte yandan diğer pek çok insan ilişkiler derinleşmeye ve güven gizemin yerin almaya başladıkça ilişkilerinin daha gizemli yanlarının azalarak kaybolmaya başlamasını bekler.

Gizem Öyküsüne Tanı Koyma

DEDEKTİF

1. Çoğu zaman kendilerinde bir gizem havası bulunan kişiler çeker beni.

2. Eşimin bir parça kestirilmesi zor olması hoşuma gider.
3. Çoğu zaman belli ölçüde gizemli kimseler beni cezbeder.
4. Gizlenmiş sırları bulunan gizemli eşleri hayli çekici bulurum

GİZEMLİ KİŞİ

1. Eşimin kendimle ilgili pek çok şey bilmesine izin vermenin mutlaka gerekli olduğuna inanmıyorum.
2. Yakın ilişkilerimde kendimle ilgili bir gizem duygusu yaratmayı severim.
3. İlişkimde pek çok sırrı eşimden saklarım ve böylesi hoşuma gider.
4. Bir ilişkide eşinizi her an sizinle ilgili tahminlerde bulunur durumda tutmanın yararlı olduğuna inanıyorum.

Laura ve Darrel

Laura Darrel'ı altı haftadır görüyor ve genel olarak işler mükemmel gitmektedir. Kendisi yalnızca çekici ve zeki değildir, aynı zamanda onun yakınında bulunmayı eğlenceye dönüştüren devingen bir kişiliğe sahiptir. Laura'nın tek bir kaygısı vardır: Geçmişte eşine kendi içini hemen açtığı ilişkilerin çoğunlukla vaktinden önce sona erdiğini fark etmiştir. Laura aşkın tamamen birini daha iyi tanımayla ilgili olduğunu düşünmektedir ve kendinizden çok fazla şeyin hemen bilinmesine izin verirsiniz ilişki bir anda yanıp tükenmeyi yaşayacaktır; keşfedilecek hiçbir şey kalmayacaktır. Laura Darrel için öylesine güçlü duygular taşımaktadır ki, bu yanıp tükenmenin gerçekleşmesini istemez. Darrel'in kendisine dair herşeyi anlamaya her an hevesli olmasını sağlamak arzusundadır. Sonuç olarak onun yakınındayken kendisini epeyce gizler, buna duygularının büyük bölümü dahil olmak üzere.

Laura'nın davranışı Darrel üzerinde tam da istediği

etkiyi yapar. Duygularının pek çoğunu ve yaşamının bazı taraflarını ondan gizlemesi nedeniyle Darrel onun ne düşündüğünden ya da ne hissettiğinden asla tamamen emin olamaz. Her ne kadar Laura'nın davranışından çoğu zaman hayal kırıklığına uğrasa da onun gizmini gün ışığına çıkarmaya çalışma serüveninden zevk alır. Sürekli kendisinden sakladığı şeye ulaşmaya çalışmaktadır, o ise arada bir kendisinden bir parçayı açığa vurmakla beraber asla ona bütün öyküyü sunmaz. Örnek olarak, Darrel Laura'yı sıklıkla bir kağıt parçasına bir şey karalarken görmektedir. Ne yazdığını ona sorduğunda kendisine genellikle bunun hiçbir şey olmadığını ya da izlemesi gereken bir siparişe ilgili bir not aldığını söyler.

Yine de ara sıra, Laura'nın canı Darrel'a çabaları için bir ödül vermek istediğinde ona kendisiyle ilgili bilmediği bir şeyi anlatacaktır. Sözgelimi, bir gün bir yazar olmayı istediğini ve bir şey yazmayı istediğinde bunun genellikle bir öyküde somutlaştırmak istediği ilginç bir söz grubu ya da düşünce olacağını. Böyle yapmakla açıkça kendisinden bir parçayı dışa vurmaktadır; ne var ki, onun en derindeki duygularını kağıda dökecek insanlara satmada bir fenalık bulunduğunu düşünen bir yanı da vardır. Laura bu bilgiyi Darrel'dan sonsuza dek saklamayı düşünmüyor ise de, bunu onunla tartışmadan önce biraz daha beklemesi gerektiğine inanmaktadır.

Darrel genellikle, Laura hakkında daha fazlasını anlamaya yolundaki maceralı araştırmasının ilginç keşiflerle sonuçlanacağını düşünür. Fakat Laura'nın belki de gerçekte saklayacak hiçbir şeyi bulunmamasının ve onu anlamaya çabalarının tamamen boşa çıkmasının mümkün olup olmadığını merak ettiği zamanlar vardır. Onunla ilgili görüşünü değiştirmesine neden olacak birşeyi ken-

disinden muhtemelen saklıyor olabileceğinin de farkına varır. Bu kaygılar olmaksızın dahi, Laura'nın anlaşıl-mazlığı çoğu zaman iletişimi hayli güçleştirir, özellikle Darrel dedektifi oynamak istemeyerek onu hemen biraz daha iyi tanımayı tercih ettiği zaman. Ayrıca, kimi za-man ilişkiyi yürüten, kendisinin onu tanıma çabalarımı-ş gibi görünür.

Neyse ki, Laura Darrel'in bu şüpheleri taşıyabilece-ğinden haberdardır. İlişkinin uzun dönem içinde başarı-ya ulaşacağına dair herhangi bir umut taşıyacak ise, ona karşı kendisinden giderek daha fazla şeyi sürekli açığa vurması gerektiğini kavrar. Darrel'i her an tahmin eder halde tutmakla onun kendisinin yeni taraflarını keşfet-mesine izin vermek arasında bir denge tutturma çaba-sındadır. Laura bunu yapmakla ilişkiyi yavanlaştırmaktan korunurken aynı zamanda onunla daha sağlam, daha mah-rem bir bağı geliştirmeyi ümit eder.

Martin ve Jen

Martin ve en iyi arkadaşı Spencer en sevdikleri va-gon lokantasında akşam yemeği yiyorlar, fakat ne yazık ki sıkıntılı ruh halleri içindeler. Martin ve kız arkadaşı Jen ilişkilerinde sorunlar yaşamaktadır. Spencer şaşkın-lıktan konuşamamaktadır, çünkü Martin isterse ilişkinin başına dert olan güçlüğü kolayca çözebilecektir. Bu so-run Martin'in Jen'e karşı düşüncelerini ve duygularını ortaya dökmeyi reddetmesi olarak özetlenebilir.

Jen'in Martin'e birşeyin sıkıntı verdiğini anladığı pek çok durum vardır, fakat sorunun ne olduğunu ken-disine anlatmasını istediğinde o sadece omuz silker ve herşeyin yolunda olduğunu söyler. Oysa yüzü başka bir öyküyü belli etmektedir. Martin sessizleşince Jen fazla-

sıyla hayal kırıklığına uğrayarak etrafında böyle esra-
rengiz tavırlar sergilemeye devam ederse onu asla tanı-
yamayacağından yakındır.

Martin aynı zamanda yaşamındaki birtakım gerçek-
leri Jen'den saklar, ki bunların açığa çıkarılması ara-la-
rındaki ilişkiyi çok daha kolay kılacaktır. Sözgelimi,
Jen geçimini resim yaparak sağlamaktadır ve ne zaman
sanatsal bir engelleme karşısında canı sıkılsa Martin'e
kendisi gibi bir sanatçı olmadığı için ne hissettiğini an-
layamayacağını belirtir. Martin'in mükemmel bir res-
sam olduğunu ve hatta bir sanat galerisinde sergilenmiş
birkaç resmi bulunduğunu bilmemektedir.

Spencer buna benzer senaryoları özellikle kafa karış-
tırıcı bulur; Martin'in neden yaşamı ve duyguları üzeri-
ne Jen'e tamamen açılmadığını bir türlü kestiremez.
Spencer'a Martin sır saklamaktan zevk alıyormuş gibi
gelir, Martin'in resim becerileri gibi Jen'in hakkında
bilgilenmek isteyecek olduklarını bile. Görünen o ki,
ikisi birbirlerini pek çok seviyorlar ve Martin'in en te-
mel konularda bile ona karşı samimi olmayı reddetmesi
sanki ilişkilerinin daha fazla gelişmesinin önünde engel
oluşturuyor.

Bu geceki kavgaları, Martin'in tuhaf tavrının ondan,
belki de halen yaşadığı bir başka ilişki gibi, ciddi birşe-
yi sakladığına dair bir işaret olabileceği kuşkusu Jen'de
belirmeye başladığında patlak verdi. Martin bu türlü
hiçbir başka ilişkinin sözkonusu olmadığını kesin bir
dille bildirebilirdi. Fakat fırsat varken bunu kullanmadı.

Martin'in davranışına ilişkin açıklaması onun ilişki-
lerle ilgili görüşünün etrafında döner. Ona göre, kendi-
nizi birine asla tamamen açık etmemeniz gerekir ve aş-
kın bütün anlamı eşinizin kim olduğunuzu keşfetmeye
çalışmasındadır. Jen'e, gün boyunca çeşitli anlardaki
duygu ve düşüncelerinin tamamı dahil olmak üzere

kendisi hakkında bilinecek ne varsa hepsini söylemesi durumunda, bunun bir öğrenciye belirli bir kitabın amacını zorla hafızlatmaya benzeyeceğini düşünüyor. Öğrenci sonunda kitabın gerçeklerinden haberi olabilir, Jen'in kendisiyle ilgili gerçeklerden sonunda haberi olabileceği gibi, oysa ne biri ne de öbürü esas itibarıyla bu gerçeklerin ne anlama geldiklerini kavrayacaktır. Martin böyle bir kavrayışa ulaşmak için kendiniz adına bazı şeyleri kestirmeniz gerektiğine inanıyor.

Jen'e resimlerinin sözünü bile etmemiş olması bundandır. Elbette ona hemen bunlardan bahsedebilirdi ve sonra da Jen sanatsal engelleri üzerine kendisiyle konuşabileceğini görebilirdi; ne var ki Martin, bir ressam olduğunu onun bir biçimde kendi kendine anlayabilmesini tercih ediyordu, çünkü bunu kendine göre kavraması her ikisine de kendisinin ona dair daha derin bir kavrayışa vardığını gösterecekti. O zaman ressamlık çabaları üzerine yalnızca iki ayrı sanatçı gibi değil, ötekinin varlığının bütününe dair güçlü bir sezgi taşıyan iki insan gibi konuşabileceklerdir.

Spencer Martin'in söylediğine belirli bir yere kadar katılır, fakat Jen'in onunla ilgili varolan herşeyi asla keşfedemeyebileceği konusunda kendisini uyarır. Martin bu gerçeğin farkındadır, yine de onu daha iyi anlamak için bir çaba göstermesi durumunda şimdiye kadar bilmediği pek çok şeyi kesinlikle ortaya çıkaracağını iddia eder. Şimdiki bu kavganın ilişkilerini bitireceğini düşünmediğini ekler. Ne de olsa, Jen aslında onu anlamaya çalışma serüveninden hoşlandığını bazı vesilelerle kendisine ifade etmiştir ve bu gecenin kızgınlığının büyük ölçüde onun bunu gerçekleştirmede güçlük çektiği yönündeki bir işaret olduğuna inancındadır. Yine de, ketumluğunun bir başka kadınla ilgili olmadığı üzerine Jen'e güvence vermesi gerektiğini kabul eder.

Düşünce ve Davranış Biçimleri

Bir gizem öyküsü bulunan insanlar gizemin aşkın önemli bir bileşeni olduğuna ve kişinin kendisine ait çok fazla şeyin bilinmesine izin vermemesi gerektiğine inanırlar. En azından açığa vurmalar aşamalı olmalı ve düşüncesizce yapılmamalıdır. Bir gizem öyküsü bulunan insanların kendilerini ya da başkalarını pek çok sırrı taşıyormuş gibi görme ve böylesini tercih etme eğilimleri vardır.

Aşk, dedektif rolü oynanması bakımından doğrusu bir hayli heyecan yaratabilir. Birini sevdiğinizde kişi hakkında bilgi edinmek yaşadığınız en tatmin edici deneyimlerden biri olur. İlişkilerinin başlarındaki insanlar çoğunlukla amatör bir Sherlock Holmes gibi davranarak ayrıntılardan aşklarının gizemini çıkarma ümidiyle eşlerinin sözlerindeki ya da davranışlarındaki her ayrıntıya dikkat ederler. Genellikle, zaman geçtikçe bir ilişkinin gizem yönü arka plana gerilemeye başlar. Bir gizem öyküsüne sahip insanlar gizemin asla bitmemesini isterler.

Tamamlayıcı Roller: Dedektif ve Gizemli Kişi

Gizem öyküsündeki iki tamamlayıcı rol dedektif ve gizemli kişidir. Roller değişebilirse de, daha sık rastlandığı üzere, bir kişi dedektifi oynarken diğeri gizemli yabancıdır.

İyi geliştirilmiş gizem öykülerinin gotik denebilecek bir yanı olabilir, çünkü çok sayıda aşk romanı bir ilişki-deki eşlerden birini kuşatan gizlerin açığa çıkarılması etrafında döner. Diğer yandan, iyi geliştirilmiş ilişkilerde eşlerden biri diğer kişiyi ilgilendiren, hatta muhte-

melen onun bilmesinin önem taşıdığı bilgiyi kendine sakladığında hayli üzücü bir durum söz konusu olabilir.

Avantajlar ve Dezavantajlar

Gizem öyküsünün avantajı yarattığı heyecandır. Gizem öyküsü bir ilişkiyi, taraflardan birinin ya da her ikisinin diğeri hakkındaki ilginç bilgileri ortaya çıkarmaya çalıştığı süregelen bir serüvene dönüştürür. Pek çok kimse gizem öykülerinden hoşlanır ve gizem ilişkilerini de büyük ölçüde aynı nedenle, ilgiyi devam ettirmeleri nedeniyle, sevebilirler.

Diğer yandan, aynı yazarın on adet gizem öyküsü okunduğunda olayların tahmin edilebilir duruma gelmeye başlamaları mümkündür. Sözgelimi, bir dizi Perry Mason romanının ardından suçlunun genellikle role en az uyum sağlamış görünen taraf olduğu görüşü kazanılabilir. Benzer şekilde, ilişkilerdeki gizem öyküleri kestirilebilir duruma gelebilir ve böylece gizemli olma niteliklerini yitirebilirler.

Gizem öyküsü hileli hatta sömürgeci bir tarzda kullanılabilir, öteki eşin gerçekten bilmesi gereken bilgiyi saklamak için kullanıldığında olduğu gibi. Sözgelimi, bilmemenin gizeminin eğlencenin parçası olduğu bahanesinin altında ciddi, bulaşıcı bir hastalık taşıyan bir eşle birlikte olmayı hemen hiç kimse istemez. Bilgiden yoksun tutulan eş açısından, gizemin eğlencesi, ortaya çıkarıldığı zaman çözümün getireceği kaygıyı ve sıkıntıyı haklı göstermez.

Gizem öyküsü bir kimsenin saklayacak hiçbir şeyi ve de açığa vuracak pek fazla şeyi bulunmadığı gerçeğini gizlemek için de kullanılabilir. Örneğin Darrel, Laura'nın gizemi belki de sığılğı örtme amaçlı sahte bir

görüntü olarak kullandığından korkmaya başlayabilir. İnsanlar bir başka kimsenin ardında saklı olan gizleri öğrenmekten heyecan duyabilirler, sadece herşeyden önce orada asla gerçek ilgiye değer hiçbir şeyin bulunmadığını çok geç keşfedene kadar.

III

ÇIKARIMLAR

ÖYKÜLERİMİZİ DEĞİŞTİRMEK VE İLİŞKİLERİMİZİ
GELİŞTİRMEK MÜMKÜN MÜDÜR?

Bu son bölümde, aşka öykü olarak bakışın sevgi ilişkilerimizi geliştirmede bize nasıl yardımcı olabileceğini anlatıyorum.

ÖYKÜ GÖRÜŞÜNÜ SINAMAK

İki yıl önce Karen bir korku öyküsündeki meşhur yok edici “Bay Goodbar”ı aradığının farkına vardı. Sıklıkla bekar barlarına gitti, uyuşturucularla ilişkisi oldu ve en çekici olması beklenen en yıkıcı adamı buldu. Gaddarca dövüldükten sonra yaşamı bir sarmalın üzerinde aşağıya doğru hızlı bir seyir izledi. Derken bir gün, Karen öyküsünün tercihlerini nasıl etkilediğini ve annesinin geçmişteki yaşamını nasıl tekrar yaşamakta olduğunu kavramaya başladı. Annesi incitici ve sert bir adamla evlenmişti ve şimdi Karen, kendisinin aksi yönlerdeki iddialarına karşın aynı şeyi yapmanın eşiğindeydi. Annesinin yaşamındaki süreci tekrar yaşamayı, fakat bunun sonunu değiştirmeyi ümit ediyordu. Fena halde dövülmüş olmak Karen’ı, kendisi değiştirmez ise sonunun annesininkinden farksız olacağını ayırt edecek noktaya getirdi.

Eski öyküsünü reddetmek kolay olmamıştır, ancak Karen felakete doğru gittiğini şimdi kavramaktadır. Karen bugünlerde bir Bay Goodbar tipine rastladığında kapıya yöneliyor. Onları hâlâ cezbedici bulur; gelgelelim bu, titizlikle kaçınmaya çalıştığı bir cezbedilmedir.

Yanımızda gezdirdiğimiz pek çok “dilek listesi”nin fazla bir değeri yoktur. Gerçekte ne istediğimize olduğu

kadar ne istememiz gerektiğini düşündüğümüze de dayandırılmaları olasıdır. Bununla birlikte, ancak - belki de bu kitapta her bir öyküye dahil edilen aşk öyküsü envanter çizelgelerindeki puanlarla ortaya çıkarıldığı üzere- ideal öykümüzü anlarsak gerçekten ne istediğimizi kestirebiliriz. İlişki kitapları ve rehberleri bile tam istenildiği ölçüde yararlı değildir, çünkü insanların kim olduklarına dayanarak gerçekte kimi istediklerinin listelerinden ziyade, herkesin kusursuz ve aynı olması durumunda insanların aramaları gereken özellikleri listelerler. Ne istediğimizi kestirmek için geçmişteki bütün ilişkilerimizi düşünmemiz gerekir. En fazla cezbedildiğimizi hissettiğimiz insanların hangi ortak özelliklere sahip olduklarını ve hangi özelliklerin bir zamanlar çekici bulduğumuz fakat artık bizi cezbetmeyen kimselerce paylaşıldığını kendimize sormamız gerekir. Bu, özellikler farklı insanlara göre değişir.

“Durup düşünme” havasında olup olmamamız bir yana, ideal öykümüzü kavramak ilişkimizde yürümeyenin ne olduğunu ve onu işler kılmak için neler yapabileceğimizi daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Bazen bileşenlerin hepsi eşimizin içinde vardır ve eski eşimiz yeni eşimiz olup çıkabilir. Fakat ilişkilerimizi temelden değiştirmek için aşk öykülerimizin bilincinde olmamız ve bitimleri yeniden tasarlamamız gereklidir.(1) Bu kitapta-ki öykülere eşlik eden aşk öyküsü envanter maddelerine verilen yanıtları çözümleyerek ilişkilerimizin bilincine varabiliriz (her ne kadar, elbette ki, hiçbir envanter insanların muhtemelen kurabilecekleri bütün öyküleri temsil edemez ise de). İnsanlara öykülerinin ne olduğunu sormak genellikle işe yaramaz, çünkü genellikle öykülerinden bilinçli olarak haberli değildirler.

İlişkiler mutsuzlaştığında onları değiştirme amaçlı bilindik çabalar öykülerimizin gerçek ilişkilerde nasıl

geliştiğini hesaba katmazlarsa başarısız olmaya yatkındır. Aşk öykülerimizi ilişkilerimizdeki baskın güç olarak görmemiz durumunda çiftin çözülmenin nedeni olduğuna inandığı şey aslında sonuç olabilir. Diğer bir deyişle, yıkıcı davranışı ortaya çıkaran çözülmenin nedeni olan davranışın kendisinden ziyade öyküdür. İlişkiler kopma noktasına yakınsadıklarında bunlara gerçekten son verme kararı çoğunlukla iki taraflı değildir. Ne de olsa, durumlar bu denli kötüyse, çift en başında neden birleşmiştir acaba? İşler nasıl pek güzel başlayıp böylesine fena biçimde sona erebilmiştir? Üstelik olayların bu seyri izlemesi neden böyle yaygındır?

Bir kez daha, öykü görüşü bizi davranış üzerine yoğunlaşmaktan uzağa ve kendileri aracılığıyla davranışın yorumlandığı öykülere odaklanmaya doğru götürür. Önemli olan yalnızca hareketin kendisi değil, onun öykülerimiz aracılığıyla nasıl yorumlandığı ve yaşadığımız koşullarda nasıl kavrandığıdır.

Neden herhangi bir kimse uç noktadaki incitmeye ya da yanlış davranışa katlanır, öykülerden mi, öyküsüzlükten mi? Benim bakış açım göre, öykülerin yaşamlarımızda hayli etkili olmaları ve zor değiştirilmeleridir bunun nedeni. Pek çok bakımdan işlemez halde olan bir ilişkide sadece bize aşkı simgelediği için devam edebiliriz, pek tabii bu aşkın başkalarına “hastalıklı” görünmesi mümkündür. Kültürün sahip olduğumuz türden aşkı desteklediğini dahi düşünebiliriz. Sözgelimi Richard Burton ve Elizabeth Taylor’ın Kim Korkar Virginia Woolf’tan? filmindeki oyunları pekala hepimize hastalıklı görünebilir, oysa ilişkide her iki eşin de arzuladığı oyun öyküsünü yerine getirmektedirler. Oyunlar olmaksızın kahramanlar ve gerçek yaşamda bu tür öyküye sahip olanlar sıkılmaya başladıklarını sezeceklerdir. İçinde yaşadıkları kültür ellerindeki öykü türüne izin vermiştir.

Kendimize ait olduklarını kabul ettiğimiz öykülerin gerisindeki düşünceleri bir kere kavradığımızda birtakım yeniden planlamalar yapacak konumdayızdır. Mevcut (ya da eski) öykümüzün nesinden hoşlandığımızı ve hoşlanmadığımızı ve onu ne şekilde değiştirmek istediğimizi kendimize sorabiliriz. Ardından da öyküyü yeniden tasarlamak için ne yapabileceğimiz sorusunu yöneltebiliriz kendimize. Yeniden tasarlamamanın öyküleri değiştirmeyi ya da varolan bir öyküyü daha uyarlanabilir kılmak için dönüştürmeyi içermesi olasıdır. Sözelimi “korku” öyküleri fiziksel bir gerçeklik olarak sürdürülme yerine cinsel ya da diğer etkinlikler sırasında düşelleştirilebilir. Yeniden tasarlarırken, kurgulama ve öykülerimizin ana konularını belirleme biçimimizi etkileyen kendi birikimimize ilişkin etkenleri tanımamız gerekir. İçinde yaşadığımız kültürel çerçeveyi kavramamız da zorunludur. Aynı zamanda, eşimizin öyküsünü ve bunun ne şekilde değişmesini isteyeceğini de anlamaya ihtiyacımız vardır. Şu halde bu kitaptaki envanter maddelerinin, öykülerine karar vermede ve olayların nerede bulunduklarıyla nereye doğru ilerlemeleri gerektiğini belirlemeye yönelik bir temel yerine geçmede her iki eşe de yararı olabilir.

Bazen, daha iyi kavramak amacıyla geçici olarak kendimizin ya da eşimizin öyküsünün dışına çıkarız. Onun dışına çıkmamız, öyküyü yargılamaksızın yaşamaya ek olarak, bu kitapta gerçekleştirildiği üzere, onu çözümlediğimiz zaman sözkonusudur. Bu nedenle, ilişkileri onarma akılcı listelerden daha fazlasını gerektirir. Öykü anlatmayı gerektirir. Çoğunlukla yeni öyküleri teker teker denemeye ihtiyaç duyarız, hangi öykülerin bize yarar sağlayabileceğini ve hangilerinin sağlayamayacağını keşfederek. Kimi zaman öykülerimizi kendi başımıza elden geçirmek yerine başkalarının bize onları

yeniden tasarlamada yardım etmelerine izin vermemiz gerekir. Louise ve John'un durumunu ele alalım:

Louise ve John uzun zamandır kendilerini ilişkilerini geliştirmeye vermişlerdir. Kitapları denediler, danışman tavsiyesi almayı denediler ve de karşılaşma gruplarını denediler. Hiçbir şey işe yaramış gibi görünmedi. Daha sonra, neredeyse tesadüfen, Louise John'a bir masal anlattı. Bütün beklentilere karşı gelen bir prensle prenses hakkında uydurduğu bir öyküydü; sonsuza dek mutlu yaşamıyorlardı. Elbette ki öykü Louise ve John ile ilgiliydi. John birkaç gün sonra kendine ait bir öyküyle yanıt verdi. Bir hoşnutsuzluk döneminin ardından sonsuza dek mutlu yaşamış bir prens ve prenses üzerine idi. Öykü değişimi devam etti. Hem Louise'in hem de John'un öykülerini kavramalarına olanak tanıyordu, ne doğrudan yüz yüze gelme ne tehdit ne de kaygı olmaksızın. Kısa süre sonra yarattıkları, hoşlarına giden öyküyü yaşamayı denemeye başladılar. Bugün bu öyküyü yaşıyorlar. Sonsuza dek mutlu yaşayan prens ve prenses olmuşlardır.

Her zaman akılcı olmamız gerekmez. İlişkiler özlerinde akılcı değillerdir: Onlar öykülerdir. Bu gerçeği kabul etmek kimin doğru kimin yanlış olduğu kavrayışlarından uzaklaşmak ve ne doğru ne de yanlış, fakat çok, pek çok gerçek olan öyküleri anlama ve değiştirme kavrayışına yönelmek demektir. İlişkileri, kimilerinin varsayımsal bir dünyada onların olmalarını dilediği şey gibi değil, ancak oldukları gibi kabul ettiğimiz zaman anlayabilir ve değiştirebiliriz.

Öykü görüşü görgül testlere uyar mı? Bir öykü olarak aşk düşüncesinin sınanmasında Laura Lynch ve ben, yirmi beş öyküden her birinin insanların kendi aşk görüşlerini ne ölçüde tanımladığını ölçme gayesi taşıyan yetmiş beş maddelik bir anket oluşturduk.(2) Öykü-

lerin her biri için üç ifade vardı (örnek olarak, “Kişilerden biri diğerinden gerçekten korktuğu zaman ilişkiler zevklidir” korku, “Herşey söylendikten ve yapıldıktan sonra bir ilişkide ekonomik kaygılar temel önem taşır” iş, “sonunda kötü geçmişleri ya da alışkanlıkları aşmak için yardıma ihtiyacı olan insanlarla birlikte olmaya eğilimliyim” iyileşme. Bu kitaptaki her bir öykünün yanında sunulan ifadeler bu öykünün güncelleştirilmiş bir uyarlamasından alınmıştır.

Bu incelemedeki katılımcılar her bir ifadeyi, 4 ara değer olmak üzere; “ne reddediyorum ne de onaylıyorum”, 1 ile “Şiddetle reddediyorum” 7 arasındaki “şiddetle onaylıyorum” bir ölçekte değerlendirdiler. (Sonraki çalışmalarda 1 ile 9 arasındaki bir ölçeğe geçtik). Herbir ifade iki kere değerlendirildi: Kişinin katıldığı gerçek ilişki için bir kere ve onun yaşamayı ümit ettiği ideal ilişki için bir kere olmak üzere. Katılımcılar aynı zamanda demografik bir anket ve bir ilişkiden hoşnutsuzluk anketi de aldılar.

Küçük incelemeye on yedi ile yirmi iki yaşları arasında sıralanan (yaş ortalaması 18.8), yarısı erkek ve yarısı kadın altmış lisans öğrencisi katıldı. Hepsinin en azından bir yakın ilişki yaşamış olması gerekiyordu (geçmişte ya da şimdi).

Bu incelemede kullandığımız, gerçek ilişkilere dair yirmi beş öykü çizelgesinden dördü önemli bir cinsiyet farkını gözler önüne seriyordu: sanat, toplanabilenler ve pornografi (tamamında erkekler daha yüksek olmak üzere) ve gezi (kadınlar daha yüksek olmak üzere). Belirlenen ortalama değerlerde de muazzam genel farklılıklar vardı, korku en düşük (1.56) ve bahçıvanlık en yüksek (5.68) olduğu üzere. İdeal öyküler için erkekler sanata, toplanabilenlere ve pornografiye daha yüksek değerler atamışlardı, kadınlarda ise iş daha büyük bir

değer almıştı. Atanan genel ortalama değerler de korku için en düşük ve bahçıvanlık için en büyüktü, yani en az yaygın olan korku öyküsü ve en yaygın olan bahçıvanlık öyküsü idi.

Kırk üç çiftin bulunduğu bir başka incelemede Mahzad Hojjat ve ben erkeklerin sanat, pornografi ve (şaşırtıcı şekilde) özveri öyküsüne sahip olmaya kadınlardan daha fazla eğilim taşıdıkları sonucuna ulaştık. Bu nedenle erkekler, eşlerine nesneler gibi davranmaya kadınlardan daha yatkın olma eğilimini belli ölçüde taşıyorlardı, fakat aynı zamanda kimi erkeklerin ilişkileri için özveride bulunmaya isteklilikleri de sözkonusu idi. Kadınların gezi öykülerinin bulunması daha olası idi. Çiftlerin benzer öykü kesitleri vardı; yani eşler öykü tercihleri bakımından genellikle uyumlu idi. Şu halde, kuramın öngördüğü üzere, insanlar sonunda benzer öykü kesitlerini paylaşan eşlerle beraber olma eğilimindedir. Belirli öyküler yakın ilişkilerde daha aşağı bir hoşnutluk düzeyi ile ilintili bulunmaya yatkındırlar: İş, koleksiyon, (buyurgan) yönetim, korku, gizem, polis, iyileşme, bilimkurgu ve tiyatro. Öykülerin hiçbirisi mutluluk teminatı vermiyordu: Öyküler mutluluğu kolaylaştırabilir, fakat uyumlu öyküler bunu garanti etmeksizin mutluluğu kolaylaştırır. Hepsinden önemlisi, çiftin öykülerinin kesitleri ne kadar birbirine zıt ise, çift ilişkide o denli mutsuzdu.

Elli beş çiftin bulunduğu daha başka bir incelemede Hojjat ve ben iki genel öykü türü arasında ayrım yapmamız durumunda bunların gücün eşit ya da eşitsiz olduğu öyküler olacakları kanısına vardık. İlişkilere giren insanların bir ilişkideki güç dağılımına karşı başından duyarlı olmaları gerekir, çünkü bir kere kurulmaya başladığında değiştirmek çok zordur.

Araştırmamızdan, insanların neden bazı kişileri çeki-

ci buldukları ve diğerlerini bulmadıkları ile neden kimi ilişkiler bozulmadan sürerken ötekilerin başarısızlığa uğradığını açıklamada aşk bir öyküdür görüşünün yararlı olduğu sonucunu çıkardık. Dışındakilere huzursuz görünen ilişkilerin dahi, öyküler ilişkininin içindeki insanlara uygun geldiğinde devam edebildiklerini ve yabancılar yolunda gidiyor gibi görünen ilişkilerin, öyküler içindeki insanlar açısından uygun değilse sona erebileceğini ileri sürer. Genellikle, insanların sürekli aşkı ne ölçüde yaşayacakları, eşlerin birbirlerinin öykülerindeki rolleri ne derece yerine getirebildiklerine bağlı olacaktır.

AŞK NEDİR?

Aşk daha iyi bir duruma getirecek sihirli topar yoktur; bu şimdi netleşmiş olmalıdır. Daha iyi bir ilişkiye giden yedi adım üzerine kitapların, ya da adları her ne ise, yalnızca ilişkilerini bir yemek kitabı öyküsü olarak gören ve bu nedenle bir tarife bağlı kalmak isteyen ve gerçekten de kalabilen kimseler ya da bir başkasından gelen bir reçeteyi samimi olarak denemek isteyenler için işe yaramarı olasıdır. Gene de, çoğu zaman herkesin işini görecektir bir sihirli top varolamaz, çünkü insanların aşk üzerine o denli çeşitli öyküleri vardır.

Sözkonusu öyküler bu ciltte anlatılan yirmi tanesi ile sınırlı değildir: Öncelikle olası öykü sayısı sınırsızdır, burada sözü edilen öykülerin karışımını içermek fakat bunlarla sınırlı olmamak üzere. İkincisi, insanlar bir öykü hiyerarşisine sahiptirler, yani aynı anda muhtemelen birden fazla öyküye doğru çekilirler. Üçüncü olarak, insanların öyküleri yaşamları süresince değişebilir. Dördüncüsü ise, öyküler aynı kaldıklarında bile, her bir kimsenin yaşamı boyunca yazılmaya devam ederler. Öyküler kesintisiz bir gelişme halindedir.

Bununla birlikte, öykü görüşü aşk daha iyi kılacak bazı çıkarımlara sahiptir. Bunlar, nasıl yapmalı çıkarımları değil, aşkın nelerle ilgili olduğunu ve nasıl daha memnun edici hale getirilebileceğini yeniden kavramsallaştırma yollarıdır. Aynı zamanda yakın ilişkilerde aşkın başarıya götüren şeyin parçası -fakat tamamı de-

ğil- olduğunu hatırlamak önemlidir.(1) Destekleyici bir çevre, arkadaşlıklar, ekonomik esenlik, tinsel tatmin ve uyumlu ilgiler ile değerler de hep sonucu etkilemektedir.

• Aşkta öykülerin rolünü kavrama ve değerlendirme: İnsanlar öykülerin aşkta oynadıkları rolü kavrarlarsa ilişkilerini geliştirmek için doğru bir konumdadırlar demektir. Öykülerin oynadıkları rolden habersiz pek çok kişi, öykülerinin yarattığı her ters düşüncüyü, duyguyu ve tavrı farkında olmadan yineleyerek aynı yanlışları tekrar tekrar yapmaya devam ederler. Öykülerin rolünü bilmek, insanların bütün öykülerde hem iyi ve hem de kötü unsurların bulunabileceğini ve iyi olandan en fazla yararı sağlamanın ve kötünün etkisini telafi etmenin ya da azaltmaya çalışmanın bir yolunu bulmaları gerektiğini fark etmelerine yardımcı olur.

• Kişinin kendi öykü hiyerarşisinden sonuç çıkarması: İnsanların kendi öykü hiyerarşilerinden sonuç çıkarmalarının ve böylece kendilerini daha iyi anlamalarının birkaç yolu vardır;

Kendi öykü hiyerarşinizden sonuçlar çıkarmanın bir yolu bu kitapta yöneltlen sorular üzerine düşünmek ve kendi puan çizgenizi değerlendirmektir.

Bir öykü hiyerarşisini yorumlamanın ikinci bir yolu size çekici gelen insan tiplerini ve bu insanlarla ilişkilerinizde yaşanan olay türlerini düşündürmektir. Bu insanlar ve olaylar hangi tür öykülere uymaktadır?

Mahzad Hojjat ile birlikte yaptığım araştırmamın bir bölümünde insanlardan sadece aşk ilişkilerinin öykülerini anlatmalarını istedik. Bunu yaptığımızda, elde ettiğimiz öyküler hayli yüzeyseldi, iki kişinin ne zaman karşılaştıkları ve insanların birlikte yapmayı sevdikleri çeşitli şeyler gibi yüzeydeki olaylar üzerinde duruyorlardı. Kendi öykülerinizden çıkarım yapmak için bu olayların sizin için ne anlama geldiği üzerine odaklan-

manız gerekir, sadece bunların nesnel bakımdan ne oldukları üzerine değil.

Öykülerinizden çıkarımlar yapabilmeniz üçüncü bir yolu kitaplardaki, televizyondaki ya da filmlerdeki hangi tür aşk öykülerinin size çekici geldiğini kendinize sormaktır. Her ne kadar medya bu kitapta anlatılan bütün öyküleri muhtemelen temsil etmese de, bazılarını temsil etmektedir. İnsanlar kendi duygularını öykülerdeki karakterlerinkilere yansıtma eğilimini taşıdıklarından, medyada hoşlarına giden öykü türleri onların kendi yaşamlarında sevdikleri öykü türleri için en azından bir ipucu sağlayabilir.

Öykülerinizden sonuç çıkarmanın dördüncü bir yolu başkalarına sizinle ilgili sezgilerini sormaktır. Diğerleri çoğu zaman olayları sizin göremeyeceğinizi düşündüğünüz ve buna göre hareket ettiğiniz tarzda görebilirler.

- Eşinizin öykü hiyerarşisinden çıkarım yapmak: Eşinizin öykü hiyerarşisini kavramak en az kendinizinkini kavramak kadar önemlidir. Yukarıda anlatılan teknikler kendinize olduğu kadar eşlere de uygulanabilir. Eşinizin öykü hiyerarşisine ilişkin kendi yargınız eşinizin yargısı kadar yararlı olabilir.

- İdeal öyküleriniz ile içinde bulunduğunuz öykü arasındaki uygunluğu dikkate alma: İnsanların kendilerini içinde buldukları gerçek öykünün yanında bir ideal öykü hiyerarşileri de vardır. İnsanlar ideal öykü hiyerarşisini kişinin gerçek öyküsüyle karşılaştırarak ve bir uygunluğa ne kadar yakın olduklarına karar vererek bir ilişkinin ya da olası ilişkinin kendileri açısından doğru öyküye sahip olup olmadığı üzerine enine boyuna düşünebilirler.

- Öykülerin uyarlanabilir olma niteliklerini en üst düzeye çıkarmaya ve ters düşen taraflarını en aza indirmeye çalışmak: Çeşitli öykülerin anlatımları her bir öykünün

avantajları ile dezavantajlarından bazılarının tarifini içeri-yordu. Avantajların ve dezavantajların farkında olmak suretiyle insanlar ellerindeki öyküden en iyi şekilde yararlanmayı deneyebilirler.

- Öykülerin eşlerimizi seçme ve ilişkilerimizi sürdürme biçimimize rehberlik etseler de ilişkimizi yahut eşlerimizi denetlemediklerini kavramak: Nihayetinde, aşkta olası bir eş olarak kimin peşine düşeceğine karar vermek kişinin kendi gücü dahilindedir. Öyküler ancak kişilerin ilişkilere dair sezgilerini biçimlendirebilir ve ilişkilerine rehberlik edebilir; alınacak kararlar kendilerine aittir. İnsanlar, sözgelimi, korku öyküsünün kendilerini şiddetle çektiğini sezebilirler, fakat yine de böyle bir öykünün ardından gitmeyi tercih etmemeleri olasıdır.

- Öykülerin hem ilişkilerde gerçekleşen olayları hem de bu olayların yorumlarını etkilediklerini kavramak: İnsanların gerek olayları gerekse onların değerlendirmelerini verili kabul etme eğilimleri vardır. Genellikle olayların az çok kendi başlarına gerçekleştiklerini ve bu olayların doğru bir yorumunun çoğu zaman kendi yorumlarının bulunduğunu kabul ederler. Öykü görüşünden çıkarılabilecek bir sonuç öykülerimizi gerçek kılmak için ilişkilerimizdeki olayları etkin olarak biçimlendirdiğimiz ve olayların anlamlarını bu öyküler bakımından yorumladığımızdır. Bu değerlendirmelerin öznel olduklarını ve eşimizin aynı olaylara ilişkin değerlendirmesine karşılık gelmeyebileceğini ayırt ediniz. Olayların tek bir “doğru” yorumu yoktur, en azından bizim bilebildiğimiz kadarıyla. Bu nedenle, olayları hem kendi bakış açınızla, hem de eşinizinkiyle kavramak önemlidir.

- Öykülerin her an yazılmakta ve yeniden yazılmakta olduklarını kavramak: Kişinin öyküsü on sekizini ya da yirmi birini veya ellisini yahut seksenini geçtiğinde sona ermez. İlişkinin ilerlediği esnada ilişkimizin öyküsü-

nü her an yazarız. Bir ilişki bittikten sonra dahi, öyküyü birkaç defa yeniden yazabiliriz, böylece ilişkinin bitiminden beş ya da on yıl sonra kendimize ve başkalarına sunduğumuz değerlendirme o bittikten hemen sonra yazdığımız öyküden hayli farklı olabilir. Bu nedenle, başkalarınınkini olduğu gibi kendi öykünüzü yorumlarken de, onların asla kesinlik taşımayıp gelişim halinde olduklarını anlamak önemlidir. Bu suretle, ilişkiler bittikten sonra bile değişim geçirmektedirler.

- Belirli bir öykü türü içinde muazzam bir çeşitliliğe yer olduğunu kabul etmek: Belirli bir öykü türünün sadece tek bir yazılabilme şekli yoktur. Sözgelimi, yemek kitabı öyküsünde sınırsız çeşitlilik vardır; farklı tarifler farklı yemek kitabı ilişkileri için geçerlidir ve bazen tarif ilişki süreci içinde bile değişime uğrar. Benzer şekilde, gezi öyküsünde sınırsız çeşitlilik vardır; bir çiftin seçebileceği hedeflerin sonu yoktur, bu hedeflere ulaştıracak yolların sonu olmadığı gibi. Doğrusu her öykü türünün sınırsız sayıda çeşitlemeleri vardır. Bu nedenle, bir öykü türünü şiddetle tercih ettiğiniz zaman bunun içinde her tür değişim olanaklıdır. Üstelik her an yazmakta olduğumuzdan bu çeşitlemelere belirli bir zamanda başlayabiliriz.

- Öykülerin değişmelerinin zor fakat olanaksız olmadığını kavramak: Öykülerin değişmeleri zordur, fakat insanlar bunları her zaman değiştirebilirler. Her öykü kendi artılarına ve eksilerine sahip olduğundan, daha uyarlanabilir bulduğumuz belirli öykülerin artılarına ve daha az uyarlanabilir bulduklarımızın eksilerine yoğunlaşarak kendimizi en fazla işimize yarayacak öykülere doğru yöneltebiliriz. Bu çaba başarıya ulaşmazsa da, esaslı bir psikoterapi halen elimizde bulunanlardan daha uyarlanabilir nitelikteki öykülere ulaşmamıza yardımcı edebilir.

Aşkın bir öykü olması bize hiçbir seçeneği kapalı tutmaz; yaşamlarımızın ve aşklarımızın öykülerini yazarken yaratabileceğimiz sınırsız seçeneklerden bizi haberdar eder.

NOTLAR

ÖNSÖZ

1. Robert J. Sternberg and Susan Grajek, "The Nature of Love," *Journal of Personality and Social Psychology* 47 (1984): 312-29.
2. Robert J. Sternberg, "A Triangular Theory of Love," *Psychological Review* 93 (1986): 119-35; Robert J. Sternberg, *The Triangle of Love* (New York: Basic Books, 1988).
3. Robert J. Sternberg, "Love Is A story," *The General Psychologist* 30, no. 1 (1994): 1-11; Robert J. Sternberg, "Love Is A Stores," *Personal Relationships* 3 (1996): 1359-79.
4. Anne E. Beal and Robert J. Sternberg, "The Social Construction of love," *Journal of Social and Personal Relationships* 12 (1995): 417-38.

BİR ÖYKÜ OLARAK AŞK

1. Robert J. Sternberg, "Love Is A story," *The General Psychologist* 30, no. 1 (1994): 1-11; Robert J. Sternberg, "Love Is A story," *Journal of Social and Personal Relationships* 12 (1995): 541-46, Robert J. Sternberg, "Love Stories," *Personal Relationships* 3 (1996): 1359-79.
2. Sternberg, "Love Stories." See also B.J. Cohler, "Personal Narrative and the Life Course," in *Life Span Development and Behavior*, ed. Paul Baltes and Orville Brim Jr. (eds.), *The Narrative Study of Lifes* (Newbury Park, CA: Sage, 1982); S.L. Murray and J.G. Holmes, "Storytelling in Close Relationships: The Construction of Confidence," *Personality and Social Psychology Bulletin* 20 (1994): 650-63; T. Sarbin (ed.), *Narrative Psychology: The Storied Nature of Human Conduct* (New York: Praeger, 1986).
3. Robert J. Sternberg and Michael L. Barnes, "Real and Ideal Others in Romantic Relationships," *Journal of Personality and Social Psychology* 49 (1985): 1586-1608.

AŞK ÜZERİNE ÇEŞİTLİ ÖYKÜLERİMİZ

1. Stanley Coren, Lawrence M. Ward, and James T. Enns, *Sensation and Perception*, 4th ed. (Ft. Worth, TX: Harcourt Brace Collage Publishers, 1994).

ÖYKÜ UNSURLARI

1. Seymour Epstein and Archie Brodsky, *You're Smarter Than You Thing* (New York: Simon and Schuster, 1993).

BAZI ÖYKÜ TÖRLERİ

1. Aaron T. Beck, *Love Is Never Enough* (New York: Harper and Row, 1988).

ÖYKÜLER NEREDEN GELİR, NEREYE GİDEBİLİR?

1. Jeffery E. Young and Janet S. Klosko, *Reinventing Your Life* (New York: Dutton, 1993).

2. Dan P. Mc Adams, *Stories We Live By* (New York: Marrow, 1993); Diane Wolkstein, *The First Love Stories* (New York: Harper Collins, 1991).

3. Richard E. Nisbett and Lee Ross, *Human Inference: Strategies and Shortcomings of Social Judgement* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1980).

4. Lee Ross, "The Intuitive Psychologist and His Shortcomings: Distortions in the Attribution Process," in *Advances in Experimental Social Psychology*, ed. Leonard Berkowitz (New York: Academic Press, 1977), vol 10.

5. Robert J. Sternberg and Mihael L. Barnes, "Real and Ideal Others in Romantic Relationships," *Journal of Personality and Social Psychology* 49 (1985): 1586-1608.

6. Ellen Berscheid, "Emotion," in *Close Relationships*, ed. H.H. Kelley et al. (New York: W. H. Freeman, 1983), pp. 110-68; Ellen Berscheid, "Interpersonal Relationships," *Annual Review of Psychology* 45 (1994): 79-129; G. Mandler, "The Generation of Emotion: A Psychological Theory," in *Emotion: Theory, Research, and Experience*, vol.1: *Theories of Emotion*, ed. R. Plutchik and H. Kellerman (New York: Academic Press, 1908), pp. 219- 43.

7. Arthur Aron and Lori Westbal, "Dimensions of the Prototype of Love," *Journal of Personality and Social Psychology* 70 (1996): 535-51;

Michael L. Barnes and Robert J. Sternberg. "A Hierarchical Model of Love and Its Prediction of Satisfaction in Close Relationships" in *Satisfaction in Close Relationships*, ed. Robert J. Sternberg and Mazhad Hojjat (New York: Guilford, 1977), pp. 79-101; Beverly Fehr, "Prototype Analysis of the Concepts of Love and Commitment," *Journal of Personality and Social Psychology* 55 (1988): 551-79; Beverly Fehr and James A Russell, "The Concept of Love Viewed from a Prototype Perspective," *Journal of Personality and Social Psychology* 60 (1991): 425-35.

8. Diane Ackerman, *A Natural History of Love* (New York: Random House, 1994); Kenneth L. Dion and Karen K. Dion, "Cultural perspectives on Romantic Love," *Personal Relationships* 3 (1996): 5-17; Morton M. Hunt, *The natural History of Love* (New York: Knopf, 1959); Irving Singer, *The Nature of Love*, 3 vols, 2nd ed. (Chicago: university of Chicago Press, 1984).

9. Dan P. McAdams, *Stories We Live By* (New York: Marrow, 1993).

ASİMETRİK ÖYKÜLER

Öğretmen-Öğrenci Öyküsü

1. Thomas N. Bradbury and Frank D. Fincham, "Attributions in Marriage: Review and Critique," *Psychological Bulletin* 107 (1990): 3-33.

Özveri Öyküsü

1. John Alan Lee, *Colors of Love* (Toronto: New Press, 1973).

2. Elaine Walster, G.W. Walster, and Ellen Berscheid, *Equity: Theory and Research* (Boston: Allyn and Bacon, 1978).

3. Judson Mill and Margaret S. Clark, "Communal and Exchange Relationships: Controversies and Research," in *Theoretical Frameworks for Personal Relationships*, ed. R. Erber and Robin Gilmour (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1994), pp. 29-42.

Yönetim Öyküsü

1. Henry a. Murray, *Explorations in Personality* (New York: Oxford University Press, 1938).

2. Ibid.

3. Ted L Huston, Pover," in *Close Relationships*, ed. Harold Kelley et al. (New York: W. H. Freeman, 1938), pp. 169-219.

Polis Öyküsü

1. Philip G. Zimbardo, "Psychology of Imprisonment," *Transition/Society*, 9/(6) (1972): 4-8

Pornografi Öyküsü

1. Robert J. Sternberg, "Love Stories," *Personal Relationships* 3 (1996): 1359-7).

Dehşet Öyküsü

1. Albert Bandura, *Aggressin: A Social Learning Analysis* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hal, 1973); Albert Bandura, *Social Learning Theory* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hal, 1973);
2. Henry A. Murray, *Explations in Personality* (New York: Oxford University Press, 1938).
3. Stanley Milgram, *Obedienceto Authority: An Experimental View* (New York: Okfords Harper and Row, 1974).
4. Walter Mischel and Y. Shoda, "A Cognitive- Affective System Theory of Personality: Reconceptualizing Situations, Dispositions, Dynamics, and Invariance in Personality Structure," *Psychological Review* 102 (1995): 246-68.

NESNE ÖYKÜLERİ

Bilimkurgu Öyküsü

1. Patrica Noller and M. Ruzzene, "Communion in Marriage: The Influence of Affect and Cognition," in *Cognition and Close Relationships*, ed. Garth J.O Fletcher and Frank D. Fincham (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1991), pp. 203-34

Koleksiyon Öyküsü

1. Jack W. Brehm, *A Theory of Psychological Reactance* (New York: Academic Press, 1996); Sharon S. Brehm and Jack W Brehm, *Psychological Reactance: A Theory of Freedom and Control* (New York: Academic Press, 1981).
2. Cynthia Hazan and Philip R. Shaver, "Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process," *Journal of Personality and Social Psychology* 52 (1987): 511-24; Philip R. Shaver and Cynthia Hazan, "Adult Romantic Attachment: Theory and Evidence," in *Advances in Personal Relationships*, ed. Warren H. Jones and Daniel Perlman (London: Jessica

Kingsley, 1987), vol. 4, pp. 29-70; Philip R. Shaver, Cynthia Hazan, and Donna Bradshaw, "Love as Attachment: The Integrations of Their Behavioral Systems," in *The Psychology of Love*, ed. Robert J. Sternberg and Michael L. Barnes (New Haven, CT: Yale University Press), pp. 68-99.

Sanat Öyküsü

1. David M. Buss, *The Evolution of Desire: Strategies of Human Mating* (New York: Basic Books, 1994); Helen E. Fisher, *Anatomy of Love* (New York: Norton, 1992); Meredith F. Small, *What's Love Got to Do with It?* (New York: Anchor Books, 1995); Glenn Wilson, *The Coolidge Effect* (New York: Morrow, 1981).

2. Judith H. Langlois and L. A. Roggman, "Attractive Faces Are Only Average," *Psychological Science* 1 (1990): 115-21.

3. Ibid.

4. Elaine Hatfield and Susan Sprecher, *Mirror, Mirror: The Importance of Looks in Everyday Life* Albany, NY: State University of New York Press, 1986).

5. Mark Snyder, E.D. Tanke, and Ellen Berscheid, "Social perception and Interpersonal Behavior: On the Self-Fulfilling Nature of Social Stereotypes," *Journal of Personality and Social Psychology* 35 (1977): 656-66.

Ev ve Yuva Öyküsü

1. Albert J. Lott and Bernice Lott. "A learning Theory Approach to Interpersonal Attitudes," in *Psychological Foundations of Attitudes*, ed. Antony G. Greenwald and Thomas M. Ostrom (New York: Academic Press, 1986), pp. 67-88; Gerald L. Clore and Donn Byrne, "A Reinforcement-Affect Model of Attraction," in *Foundations of Interpersonal Attraction*, ed. Ted L. Huston (New York: Academic Press, 1974), pp. 143-70.

İyileşme Öyküsü

1. Abraham H. Maslow, *Motivation and Personality* (New York: Harper and Row, 1954).

Din Öyküsü

1. Theodore Reik, *A Psychologist Look at Love* (New York: Holt, Rinehart & Winston, 1944).

Oyun Öyküsü

1. Ovid (Publius Ovidius Naso), *The Erotic Poems*, trans. Peter Green (New York: Penguin, 1982).

2. Jhon Alan Lee, *Colors o Love* (Toronto: New press, 1973).

3. R. Duncan Luce and Howard Raiffa, *Games and Decisions* (New York: Wiley, 1957).

4. Judson Mills and Margaret S. Clark, "Communal and Exchange Relationships: Controversies and Research," in *Theoretical Frameworks for Personal Relationships*, ed. R. Erber and Robin Glimour (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1994), pp. 29-42.

EŞGÜDÜM ÖYKÜLERİ

Gezi Öyküsü

1. Diane Wolkstein, *The First Love Stories* (New York: HarperCollins, 1991)

Dikiş ve Örgü Öyküsü

1. Anne E. Beal and Robert J. Sternberg, "The Social Construction of Love," *Journal of Social and Personal Relationships* 12 (1995): 417-38.

Bahçe Öyküsü

1. Elaine Hatfield, "Passionate and Companionate Love," in *The Psychology o Love*, ed. Robert J. Strenberg and Michael L. Barnes (New Haven, CT: Yale University Press, 1988), pp. 191-217

2. Jhon Alan Lee, *Colors of Love* (Toronto: New Press, 1973).

İş Öyküsü

1. Jhon Alan Lee, "Love. Styles," in *The Psychology of Love*, ed. Robert J. Sternberg and Michael L. Barnes (New Haven, CT: Yale University Press, 1988), pp. 38-67. See also Clyde Hendrick and Susan S. Hendrick, "A. Theory and Method of Love," *Journal of Personality and Social Psychology* 50 (1986): 392-402.

2. Elaine Hatfield, "Passionate and Companionate Love," in *The Psychology of Love*, ed. Robert J. Sternberg and Michael L. Barnes (New Haven, CT: Yale University Press, 1988), pp. 191-217; Elaine Hatfield and Richard L. Rapson, *Love, Sex, and Intimacy: Their Psychology, Biology, and History* (New York: HarperCollins, 1993).

Bağımlılık Öyküsü

1. Stanton Peele, "Fools for Love: The Romantic Ideal, Psychological Theory, and Addictive Love," in *The Psychology of Love* ed. Robert J. Sternberg and Michael L. Barnes (New Haven, CT: Yale University Press, 1988), pp. 159-88; Stanton Peele and A. Brodsky, *Love and Addiction* (New York: New American Library, 1976).

2. Robert J. Sternberg, *The Triangle of Love* (New York: Basic Books, 1988).

3. Richard L. Solomon, "The Opponent-Process Theory of Acquired Motivation: The Coats of Pleasure and the Benefits of Pain," *American Psychologist* 35 (1980): 691-712.

ANLATIMSAL ÖYKÜLER

Fantezi Öyküsü

1. Diana Wolkstein, *The First Love Stories* (New York: HarperCollins, 1991); see also Robert J. Sternberg, *In Search of the Human Mind* (Ft. Worth, TX: Harcourt Brace Collage Publishers, 1995).

2. Francesco Alberoni, *Falling in Love* (New York: Random House, 1983).

3. Anne E. Beall and Robert J. Sternberg, "Love and Science: Can the Two Be Married?" *Journal of NIH Research* 2 (1990): 57-61; Robert J. Sternberg and Michael L. Barnes, "Real and Ideal Others in Romantic Relationships," *Journal of Personality and Social Psychology* 49 (1985): 1586-1608.

Tarih Öyküsü

1. Robert J. Sternberg and Elena L. Grigorenko (eds.) *Intelligence, Heredity, and Environment* (New York: Cambridge University Press, 1997).

Bilim Öyküsü

1. Howard Gardner, Mindy L. Kornhaber, and Warren K. Wake, *Intelligence: Multiple Perspectives* (Ft. Worth, TX: Harcourt Brace Collage Publishers, 1996); Robert J. Sternberg, *Successful Intelligence* (New York: Simon and Schuster, 1996).

2. Howard Gardner, *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences* (New York: Basic Books, 1983).

Yemek Kitabı Öyküsü

1. Robert J. Sternberg With Catherine Witney, *Love the Way You Want It* (New York: Bantam, 1991); see also Robert J. Sternberg, *Cognitive Psychology* (Ft. Worth, TX: Harcourt Brace Collage Publishers, 1996).

2. Robert J. Sternberg and Louise Spear-Swerling, *Teaching For Thinking* (Washington, DC: American Psychological Association, 1996).

3. Robert J. Sternberg, *Thinking Styles* (New York: Cambridge University Press 1997).

TARZ ÖYKÜLERİ

Savaş Öyküsü

1. Jhon M. Gottman, *What Predicts Divorce? The Relationships Between Marital Processes and Marital Outcomes* (Hillsdale, NJ. Lawrence Erlbaum Associates, 1994); Howard J. markan, "Prediction of Marital Distresses: A Five-Year Follow-Up," *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 49 (1981): 760-62

Mizah Öyküsü

1. Jhon H. Harvey, *Odyssey of the Heart: The Search for Closeness, Intimacy, and Love* (New York: W.H.W Freeman, 19965); George Levinger and H.L. Raush (eds.), *Close Relationships: Perspectives on the Meaning of Intimacy* (Amherst, MA: University of Masscahuetts Press, 1977); Harry T. Reis, "The Role of Intimacy in Interpersonal Relations," *Journal of Social and Clinical Pscyhology* 9 (1990): 15-30.

Gizem Öyküsü

1. Denis De Rougemont, *Love in the Western World* (New York: Random House, 1983)

ÖYKÜ GÖRÜŞÜNÜ SINAMAK

1. Robert J. Sternberg, "Love Stories," *Personal Relationships* 3 (1996): 1359-79.

2. Patricia O'Hanlon Hudson and William Hudson O'Hanlon, *Rewriting Love Stories* (New York: Norton, 1991).

AŞK NEDİR?

1. Aaron T. Beck, *Love I Never Enough* (New York: Harper and Row, 1988); Robert J. Sternberg, *The Traingle of Love* (New York: Basic Books, 1988); Robert J. Sternberg, "Traingulatig Love," in *The Psychology of*

Love, ed. Robert J. Sternberg and Michael L. Barnes New Haven, CT: Yale University Press, 1988), pp. 119-38; Robert J. Sternberg, "What's Love Got to Do With It?" *Omni*10 (1988): 27.

AŞK BİR ÖYKÜDÜR

"Bizi kimi insanlara son derece kuvvetle çeken ve diğerlerinden iten nedir? Kimi ilişkilerin pek sorunsuzca yürümesini sağlarken ötekilerin alev almasına neden olan nedir?"

Sternberg yarattığımız ilişki türünün içimizde taşıdığımız aşk öyküleri türüne bağlı olduğunu göstererek bu sorunların yeni yanıtlarını sunuyor bize. Kapsamlı araştırmalardan ve gerçek çiftlere ilişkin büyüleyici örneklerden yola çıkarak, her birinin kendi ayırt edici avantajları ve güçlükleri bulunan ve pek çoğunun birbiriyle çatışacak denli uyusmaz olduğu 26 çeşit aşk öyküsü tanımlıyor. Bunlar aşka dair tercihlerimize önderlik eden, büyük ölçüde bilinçsiz ön kavramlaştırmalardır. Ancak aşk üzerine elimizdeki öykü türünün farkına varmakla daha tatmin edici ve sürekli ilişkiler yaratma özgürlüğünü kazanırız. Öykülerimizin oynadıkları rolden habersiz kaldığımız sürece aynı yanıtları defalarca yinelememiz olasıdır. Fakat bu kitabın bize sağladığı hayat verici yarar, öykülerimiz bizi hareketlendiriyor olsa da, onları tekrar gözden geçirebilmemiz ve kendi öykülerimizle daha uyumlu olan eşler seçmeyi öğrenebilmemizdir."